

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

Agita Šmitiņa

PROMOCIJAS DARBS

STUDENTU ATBALSTA PILNVEIDOŠANAS IESPĒJAS STUDIJU PĀRTRAUKŠANAS SAMAZINĀŠANAI LATVIJAS AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

Doktora zinātniskā grāda iegūšanai vadībzinātnē

Apakšnozare: izglītības vadība

Promocijas darba vadītājs

Dr. Phys, profesors Andris Grīnfelds

Rīga, 2011

SATURA RĀDĪTĀJS

ATTĒLU RĀDĪTĀJS	4
TABULU RĀDĪTĀJS	5
SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	6
TERMINU SKAIDROJUMS	7
IEVADS	9
1. DAĻA TEORĒTISKI PĒTNIECISKĀ DAĻA	22
1. NODAĻA Karjeras un izglītības maiņa karjeras teorijās.	22
1.1. Karjeras attīstības izpratne karjeras teoriju skatījumā.	22
1.2. Profesionālā identitāte kā būtisks nosacījums mērķtiecīgai izglītības izvēlei un turpināšanai.	25
1.3. Studiju pārtraukšana kā karjeras pārejas posms.	27
1.4. Ar studiju pārtraukšanu saistītie karjeras lēmumi.	30
2. NODAĻA Studiju pārtraukšana izglītības teorijās un pētījumos	33
2.1. Studiju pārtraukšanas faktori: individuālais studenta raksturojums	36
2.2. Iekšējie faktori augstākās izglītības ieguves procesā.	39
2.3. Ārējo faktoru lomu studiju turpināšanā/pārtraukšanā: ģimenes, vides un sabiedrības ietekme	50
3. NODAĻA Augstskolas loma studentu atbalstīšanā un noturēšanā.....	53
3.1. Studentu noturēšanas jautājumu aktualitāte.....	53
3.2. Studentu atbalsta jēdziena izpratne.....	55
3.3. Studentu atbalsta sistemātiska nodrošināšana.....	62
3.4. Studentu atbalsta nodrošinājums: ārvalstu augstskolu pieredze.	67
2. DAĻA: PROMOCIJAS DARBA PĒTNIECISKĀ DAĻA.....	75
1. NODAĻA. Pētījuma norises, izlašu un metožu raksturojums	75
1.1. Pētījumā izmantotie dati.	75
1.2. Pētījuma norise, izlases un metodes.....	77
2. NODAĻA. Studiju pārtraukšana Latvijas valsts augstskolās: situācijas raksturojums.....	82
3. NODAĻA. Studiju pārtraukšana Latvijas Universitātē: statistisko datu	86
analīze.	86
3.1. Kopējās situācijas raksturojums.....	86
3.2. Studiju pārtraukšana Latvijas Universitātē 2008./2009. akadēmiskajā gadā.	90
4. NODAĻA: Studiju pārtraukšanas iemeslu analīze.	97
4.1. Studiju pārtraukšanas iemesli: studentu viedoklis.....	97
4.2. Saistība starp studiju pārtraukšanas nodomiem, profesionālo	106
identitāti, studiju izvēles motivāciju un apmierinātību ar studijām.	106
4.3. Studiju pārtraukšana: ekspertu viedoklis.....	110
5. NODAĻA: Studentu atbalsts Latvijas augstskolās.	114
5.1. Studentu atbalsta regulējošā likumdošana un vadlīnijas Latvijā	114
5.2. Informācijas izvērtējums par studentu atbalsta nodrošinājumu Latvijas augstskolās.	117
6. NODAĻA: Studentu atbalsta izvērtējums Latvijas Universitātē.	127
6.1. Studentu atbalsta organizēšana Latvijas Universitātē.....	127
6.2. Studentu viedoklis par pieejamo atbalstu LU.	131
6.3. Studiju pārtraukšana un saņemtais atbalsts.....	137
3. DAĻA: STUDENTU ATBALSTA PILNVEIDOŠANAS IESPĒJAS.....	149

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI.....	167
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	175
PIELIKUMI.....	189

ATTĒLU RĀDĪTĀJS

Daļas Nr.	Attēla Nr.	Nosaukums	Lappuse
1.	1.	Lēmumi par studiju pārtraukšanu	34
1.	2.	Studiju pārtraukšanas ietekmējošie individuālie faktori	36
1.	3.	Frustrējošās pašcieņas/pašvērtējuma modelis	43
1.	4.	Iesaistīšanās-piesaistīšanās modelis	43
1.	5.	Studiju atbalsta sistēma tālmācībā	56
1.	6.	Studentu atbalsta modelis	62
2.	1.	Studiju pārtraukšana pilna laika studijās valsts augstskolās	84
2.	2.	Studiju pārtraukšana nepilna laika studijās valsts augstskolās	85
2.	3.	LU studentu domas par studiju pārtraukšanu	102
2.	4.	ViA studentu domas par studiju pārtraukšanu	103
2.	5.	LU Studentu servisa struktūra	128
2.	6.	Studentu atbalsta veidu noderīgums LU studentu vērtējumā	133
2.	7.	LU studentu atbalsta izmantošana	135
2.	8.	LU studentu informētība par atbalsta veidiem	136
2.	9.	LU bijušo studentu raksturīgākās izjūtas pēc studiju pārtraukšanas	137
2.	10.	LU bijušo studentu studiju pārtraukšanas lēmuma novērtējums	138
2.	11.	LU bijušo studentu studiju pārtraukšanas lēmuma veids	139
2.	12.	Studentu lēmumu maiņas iespējas veicinātāji	140
2.	13.	Augstskolas personāla reakcija uz studiju pārtraukšanu	141
2.	14.	Augstskolas personāls, kas sniedzis atbalstu studentiem, studijas pārtraucot.	141
2.	15.	Studentu atbalsta veidu noderīgums studijas pārtraukušo studentu vērtējumā	143
3.	1.	Studentu atbalsta līmeņi augstākās izglītības iestādēs	152

TABULU RĀDĪTĀJS

Daļas Nr.	Tabulas Nr.	Nosaukums	Lappuse
1.	1.	Karjeras un profesionālās attīstības cikli D.Supera un R.Heivighersta teorijās	23
1.	2.	Profesionālās krīzes personības veidošanās procesā	29
1.	3.	Motivācijas salīdzinājums dažādās teorijās.	47
1.	4.	Motivācijas atribūciju dimensijas	49
2.	1.	Pētījuma norise, izlases un metodika.	76
2.	2.	Studiju programmas, kurās studijas pārtraukuši visvairāk studenti 2007./2008. un 2008./2009. gadā	88
2.	3.	Studiju programmas, kurās studijas pārtraukuši visvairāk 1. kursa studenti 2007./2008. un 2008./2009. gadā	89
2.	4.	Dati par 1. studiju gadā studijas pārtraukušajiem studentiem (2008./09.g.)	91
2.	5.	Studiju pārtraukšanas iemesli LU studijas pārtraukušo studentu vērtējumā.	97
2.	6.	Nākotnes plāni ViA studentu izlasē.	103
2.	7.	Biežāk minētie iespējamie studiju pārtraukšanas iemesli LU studentu izlasē	104
2.	8.	Izglītības turpināšanas barjeru novērtējums ViA un LU studentu izlasē	105
2.	9.	Atšķirības rādītājos studentiem ar dažādām domām par studiju pārtraukšanu	108
2.	10.	Saistība starp aptaujas „Mana profesionālā situācija” skalām un studiju izvēles motivācijas faktoriem.	108
2.	11.	Saistība starp aptaujas „Mana profesionālā situācija” skalām un studiju apmierinātības aptaujas faktoriem.	109
2.	12.	LU studentu vēlme pilnveidot savas prasmes un kompetences	132
2.	13.	Piederības izjūta augstskolai LU esošo un bijušo studentu vērtējumā.	145
2.	15.	Konsultatīvais atbalsts studentiem, kuri domā par studiju pārtraukšanu: gadījumu analīze	146
3.	1.	Riska izvērtējums attiecībā uz studiju pārtraukšanu	151
3.	2.	Studentu atbalsta veidi un aktivitātes	167

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

AIKNC	Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas centrs
CEDEFOP	<i>(European Centre for the Development of Vocational Training)</i> Eiropas profesionālās izglītības attīstības centrs
CSP	Centrālā Statistikas pārvalde
EAIE	<i>(European Association for International Education)</i> Starptautiskās izglītības Eiropas asociācija
ESF	Eiropas Sociālais fonds
FEDORA	<i>(Forum for Student Guidance)</i> Eiropas studentu atbalsta asociācija
IAEVG	<i>(International Association for Educational and Vocational Guidance)</i> Izglītības un karjeras attīstības atbalsta starptautiskā asociācija
KIPNIS	ESF nacionālā programma „Karjeras izglītības programmu nodrošinājums izglītības sistēmā”
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
OECD	<i>(Organization for Economic Cooperation and Development)</i> Ekonomiskās sadarbības un attīstības asociācija
PKIVA	Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūra
VIAA	Valsts izglītības attīstības aģentūra

Augstskolu nosaukumu saīsinājumi:

LU: Latvijas Universitāte; **RTU:** Rīgas Tehniskā universitāte; **LLU:** Latvijas Lauksaimniecības universitāte; **DU:** Daugavpils Universitāte; **RSU:** Rīgas Stradiņa universitāte; **LiepU:** Liepājas Universitāte (LPA: Liepājas Pedagoģijas Akadēmija); **LKuA:** Latvijas Kultūras akadēmija; **LMāA:** Latvijas Mākslas akadēmija; **LMūA:** Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija; **LSPA:** Latvijas Sporta akadēmija; **LJA:** Latvijas Jūras akadēmija; **RPIVA:** Rīgas Pedagoģijas un Izglītības Vadības Augstskola; **RA:** Rēzeknes Augstskola; **REA:** Rīgas Ekonomikas augstskola; **VeA:** Ventstpils Augstskola; **ViA:** Vidzemes Augstskola; **BA:** Banku augstskola; **LPOA:** Latvijas Policijas Akadēmija; **LNĀ:** Latvijas Nacionālā Aizsardzības akadēmija.

TERMINU SKAIDROJUMS

Akadēmiskais atbalsts (*academic advising*)- studiju procesa saturiskā puse. Ir vērsts uz studentu akadēmisko integrāciju/iesaistīšanos un sekmīguma veicināšanu, pielietojot dažādus atbalsta līdzekļus

Adaptācija augstskolas dzīvei - lomu maiņa, sociālu attiecību maiņa un akadēmiskas kompetences pierādīšana jaunā situācijā

Akadēmiskā integrācija (*academic integration*) personīgā, akadēmiskā pašapziņa, patika studēt mācību priekšmetus, interese par izvēlēto jomu, identifikācija ar akadēmiskajām normām un vērtībām, kā arī identifikācija ar studenta sociālo lomu, uzrādot sekmīgu studiju priekšmetu novērtējumu

Iesaistīšanās (*engagement, arī participating*) raksturo studenta pūles, attieksmes demonstrēšanu, entuziasmu un iekļaušanos skolas vidē un studiju procesā, kā arī apzīmē indivīdu attieksmi pret studiju procesu un izglītības iestādi.

Izglītības atbalsts/konsultācijas (*educational guidance/support*)- informācijas sniegšana par studiju programmu saturu, atšķirībām, palīdzība studiju programmu izvērtēšanā un izvēlē

Informatīvais atbalsts- informācijas pieejamība par dažādiem, ar studiju akadēmisko un neakadēmisko pusi saistītiem jautājumiem.

Karjeras attīstība (*career development*)- process, kurā indivīds progresē caur dažādām karjeras pakāpēm, kuru katru atsevišķi raksturo unikāli rezultāti un uzdevumi

Karjeras attīstības atbalsta sistēma (*career guidance system*)- – pasākumu kopums, kas dod iespēju indivīdam jebkurā dzīves posmā visa mūža garumā identificēt savas intereses, spējas, prasmes, pieredzi, lai pieņemtu apzinātus lēmumus par izglītības un/vai profesijas izvēli un lai organizētu un vadītu savu individuālo dzīves ceļu mācību, darba un citās jomās, kurās šīs spējas un pieredze tiek apgūtas un/vai pielietotas.

Karjeras izglītība (*career education*)- plānots pasākumu, kursu un programmu nodrošinājums izglītības iestādēs, lai mācītu un palīdzētu izglītojamajiem apgūt un attīstīt prasmes savu interešu, spēju un iespēju samērošanā, savu karjeras mērķu izvirzīšanā un karjeras vadīšanā un sniegtu zināšanas un izpratni par darba pasauli, tās saikni ar izglītību, par karjeras plānošanu un attīstīšanu visa mūža garumā.

Karjeras izvēle (*career choice*)- indivīda patstāvīgi pieņemts lēmums atbilstoši viņa vajadzībām, spējām, iepriekšējās darbības pieredzi

Karjeras lēmums (*career decision*) - iespēju izvēle, lai noteiktu un saskaņotu klienta individuālos mērķus ar organizācijas attīstības/darba tirgus vajadzībām

Karjeras plānošana (*career planning*)- process, kurā indivīds patstāvīgi vai sadarbībā ar citiem (ģimeni, darba devēju, konsultantu) pieņem lēmumu par savas karjeras attīstību noteiktā laika posmā

Karjeras vadība (*career management*)- ar dzīvi, profesiju un tālākizglītību saistīti lēmumi, ko indivīds pieņem savas dzīves laikā patstāvīgi vai sadarbībā ar karjeras konsultantu, kā arī ar profesionālo dzīvi saistītu problēmu risināšana.

Konsultatīvais atbalsts studentiem (*student counselling/advising*)- konsultācijas un padomdošana studentiem darba, izglītības un personīgās dzīves jautājumos

Profesijas izvēle- notiek dažādu faktoru ietekmē- spējas, intereses, konkrētas prasmes, vēlme uzturēt kontaktus, pašapziņa, tieksšanās pēc prestiža, ekonomiskās vajadzības, darba pieredze, dzimuma sociālā loma, ģimenes ietekme un piederība noteiktam sociālam slānim u.tml. indivīda patstāvīgi pieņemts lēmumus nodarboties konkrētā tautsaimniecības nozarē.

Profesionālā identitāte- (*vocational, professional identity*) skaidrs un stabils viedoklis par saviem mērķiem, interesēm, personību un talantiem, tā ved uz piemērotu karjeras lēmumu veikšanu un pārliecību par savām spējām šos lēmumus izdarīt. Šaurākā nozīmē- dinamisks koncepts indivīdam jau kā profesionālim noteiktā jomā

Sociālā integrācija (*social integration*)- prasme iekļauties jaunā sociālā kolektīvā, iegūt draugus, saskarsmes biežums ar studiju biedriem, personīgais kontakts ar akadēmisko personālu.

Sociālais atbalsts (*social support*)- fiziskais un emocionālais komforts, ko indivīdam nodrošina saskarsme ar sev tuviem vai pazīstamiem cilvēkiem- ģimene, draugi, studiju biedri u.c.

Studijas pārtraukušie studenti (*dropout students*) - studenti, kuri pamet izglītību pat bez pirmā kvalifikācijas grāda vai līmeņa iegūšanas

Studentu noturēšana (*student retention*) studentu atturēšana tiek atturēts no studiju pārtraukšanas

Studentu/studiju atbalsts (*student/study support, guidance*) – aktivitātes un pasākumi, kuru galvenais uzdevums ir palīdzēt indivīdam studiju procesā, stimulēt indivīda darbību, motivēt un atbalstīt studentus darba, izglītības un personīgās dzīves jautājumos

Studiju/studentu atbalsta sistēma (*study support/guidance system*) – savstarpēji saistītu, sistemātisku, strukturētu un kompleksu pasākumu kopums, ar mērķi palīdzēt studiju procesā, stimulēt indivīda darbību, motivēt un atbalstīt studentus darba, izglītības un personīgās dzīves jautājumos

Studenti-konsultanti (*peer-tutors, peer-consultants*)- vecāko kursu studenti, kuri sniedz praktisku, informatīvu un akadēmisku atbalstu jaunāko kursu studentiem.

IEVADS

Izglītības procesu globalizācija un vienotas Eiropas izglītības telpas veidošana ir veicinājusi arī Eiropas valstu sadarbību augstākās izglītības kvalitātes paaugstināšanā. Augstākās izglītības lomu zināšanu sabiedrībā uzsver gan Boloņas deklarācijas pieņemtās tēzes (1999), gan Eiropas Padomes izstrādātais Mūžizglītības memorands (2000) un Eiropas Universitāšu Mūžizglītības Harta (2008). Šajos dokumentos tiek akcentēta vispārējās un augstākās izglītības visu līmeņu sasniegšana, pielāgojot cilvēka zināšanas, prasmes un kompetences mainīgajām darba prasībām visos sektoros, kā arī uzsvērta atbalsta un konsultāciju loma studiju mērķu sasniegšanā. Mainoties arī augstākās izglītības prestiža jēdzienam- no augstākās izglītības kā elitāras uz augstāko izglītību kā normu - radījušas nepieciešamību pilnveidot augstākās izglītības pārvaldi, studiju saturu un kvalitāti, kā arī veicināt studējošo konkurētspēju atbilstoši darba tirgus prasībām. Gan tas, ka jēdziens „zināšanu sabiedrība” tiek saprasts ļoti dažādi, gan pieaugošā konkurence darba tirgū, augstās prasības pret darba ņēmējiem sabiedrībā veido priekšstatu, ka augstākā izglītība visiem vidējās izglītības ieguvējiem ir nepieciešama un obligāta. Lai arī kopš 2006. gada vērojama stabila studējošo skaita samazināšanās (2006/07.gadā augstskolās tika imatrikulēti 45 047 studenti, 2008./09.gadā- tikai 41 577 studenti, LR Centrālās statistikas pārvaldes dati), tomēr Izglītības un zinātnes ministrijas dati liecina, ka 2009.gadā Latvijā studējošo kopējā proporcija ir otrā vietā pasaulē- 492 studenti uz 10 000 iedzīvotājiem, kas ir augsts rādītājs. Augstākā izglītība kā pašmērķis var izraisīt to, ka daudzi jaunieši izglītību izvēlas, nenovērtējot savu atbilstību izvēlētajai jomai, situāciju darba tirgū, kā arī pārvērtējot savas spējas. Ekonomisko apstākļu sekas, savukārt, nosaka to, ka studiju izvēli daudzos gadījumos var noteikt apsvērumi studēt tikai par valsts budžeta līdzekļiem. Ne vienmēr studentiem ir arī pietiekamas zināšanas un mērķtiecīgas prasmes studiju darbam. Vairāki minētie faktori var ietekmēt to, ka ne visi studenti, kuri studijas uzsākuši, augstskolu arī absolvē. Augstskolu ikgadējie pārskati pierāda, ka daļa no studijas uzsākušajiem studentiem, dažādu apsvērumu vadīti, iesāktās studijas pārtrauc.

Studijas pārtraukušie studenti izglītības politikas dokumentos tiek definēti kā „studenti, kuri pamet izglītību pat bez pirmā kvalifikācijas vai līmeņa iegūšanas. Pirmā kvalifikācija attiecas uz jebkuru akadēmisko grādu, iegūstamu studiju programmas beigās” (OECD, 2008). Saskaņā ar Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) pārskatu datiem, jau vairākus gadus Latvijas augstākās izglītības iestādēs studijas pārtrauc vidēji 16-19% pilna laika klātienēs un 19-25% nepilna laika klātienēs programmu studenti. Analizējot augstskolu

datu, var secināt, ka pirmajā studiju gadā šis skaitlis ir ievērojami augstāks. Lai arī kopumā studentu skaits, kuri nepabeidz studijas, Latvijā procentuāli nav lielāks kā vairumā Eiropas valstu augstskolās, tomēr izglītības pārtraukšanas problēma Latvijā ir aktuāla gan augstskolas, gan indivīda un sabiedrības aspektos.

Studiju pārtraucēju skaits tiek iekļauts augstskolu atskaitēs un starptautiskos ziņojumos kā viens no augstskolas kvalitātes indikatoriem (OECD, 2004). Lai arī studiju pārtraukšanai var būt dažādi izskaidrojumi, tomēr izglītības pētnieki (OECD, 2008) norāda, ka liels studijas pārtraucēju skaits nozīmē arī to, ka augstskola nav apzinājusi vai neizprot studenta vajadzības. Augstskolu savstarpējo konkurenci par studentiem pastiprina gan ekonomiskā krīze sabiedrībā, gan arī demogrāfiskās krīzes sekas, jo studējošo, kā arī grādu un kvalifikāciju ieguvušo personu skaits turpmākajos gados turpināsies samazināties, bet 2013.-2015.gadā to skaits tiek prognozēts 1,5-2 reizes mazāk nekā 2009.gadā (MK Konceptija ‘Valsts attīstībai atbilstošs augstākās izglītības studiju programmu un studiju vietu sadalījuma modelis’, 2009). Mērķtiecīga un lietderīga līdzekļu izlietošana ir svarīga arī no augstskolas resursu taupības viedokļa, aktuāls kļūst jautājums par studiju rezultātu efektīvu sasniegšanu un nodrošināšanu. Studentu skaita straujā samazināšanās augstskolās var radīt problēmas ar atsevišķu studiju virzienu vai programmu pastāvēšanu, tāpēc īpaši aktuāls ir jautājums par mērķtiecīgu resursu koncentrēšanu studentu noturēšanā. Eksperti uzsver, ka arī pārējo studentu viedokli un gaidas par iegūstamo izglītību var ietekmēt tas, ka daudzi studiju biedri studijas pārtrauc, tiek norādīts, ka tas var ietekmēt pasniedzēju sadarbību ar grupu un pasniegšanas kvalitāti (OECD, 2008). Jāņem vērā, ka augstskolas reputāciju veido arī studentu atsauksmes, taču studentiem, kuri ir studijas pārtraukuši vai tikai gatavojas to darīt, var būt negatīvāks viedoklis par augstskolu kopumā. Šo viedokli viņi var paust arī citiem, tajā skaitā iespējamajiem augstskolas reflektantiem.

Tomēr individuālā līmenī studentu, kurš pārtrauc savas studijas, nevar uzskatīt tikai par neveiksminieku. Ne vienmēr studiju pārtraukšana nozīmē pilnīgu laika zaudēšanu un to, ka students studiju procesā neko nav ieguvis. Daudzi studenti ir apguvuši atsevišķus studiju kursus, nokārtojuši pārbaudījumus, vai arī pēc laika atsāk studijas atkārtoti. Tomēr, jauniešu būtu varējies attīstīt savus intelektuālos, radošos resursus mērķtiecīgāk, un iegūtās zināšanas saistīt ar savu profesionālo nākotni. Kā svarīgu faktoru jāuzsver arī studenta individuālo ekonomisko resursu nelietderīgu izlietojumu, jo daudzi studiju maksu sedz no personīgajiem vai vecāku finanšu līdzekļiem. Pārtraucot studijas, šie iztērētie līdzekļi nedod cerēto gala rezultātu. Var rasties vilšanās sajūta par studiju procesu augstskolu kopumā, un arī savu

sniegumu attiecībā uz studijām, kā arī iestāties apjukums attiecībā uz savu profesionālās nākotnes plānošanu un tālākās izglītības izvēli.

Jaunākie nodarbinātības pētījumi rāda, ka, palielinoties bezdarbam un saasinoties konkurencei darba tirgū, jauniešiem, kuri ir bez augstākās izglītības, kā arī noteiktām prasmēm un kompetencēm, ir lielāka iespējamība tikt pakļautiem sociālajiem riskiem (Hazans M., 2009). Paradoksāli, ka daudzi studenti pārtrauc mācības ekonomisko apsvērumu dēļ un nolemj meklēt darbu, taču bez izglītības, profesijas, kompetencēm darbā neiztur darba tirgus konkurenci. Līdz ar to palielinās bezdarba problēma, tiek izlietoti valsts līdzekļi šo cilvēku tālākizglītošanai Valsts nodarbinātības aģentūras piedāvātajosursos, taču tas kopējo problēmu nerisina- bez izglītības dokumenta cilvēkam vienalga ir grūti konkurēt darba tirgū. Pētnieki norāda, ka daudzi cilvēki bez iegūtas augstākās izglītības, neizturot vietējo konkurenci, var būtiski papildināt ievērojamo emigrantu vilni uz ārzemēm. Turklāt aizbraukt uz citu valsti nevis turpināt savu izglītību, bet strādāt vienkāršos darbus bez izaugsmes vai karjeras iespējām (Hazans M., 2009). Pēdējos gados ir vērojama tendence, ka kopējais studiju laiks ieilgst- augstskolu pametušie studenti pēc laika iestājas augstskolā studēt atkārtoti. Šī tendence ir pozitīva tikai ar nosacījumu, ka neturpinātajās studijās netiek tērēta valsts budžeta nauda. Ārzemju pētnieki ziņo par izdevumiem, ko valstij izmaksā studijas pārtraukušie studenti (National Audite Office, 2003,2006), tiek izdarīti ieteikumi veikt šādu izmaksu aprēķinus (OECD, 2004, 2008), tomēr Latvijā šādi dati nav pieejami.

Teorētisko atziņu un praktisko pētījumu apkopojums, kā arī autores pieredze liecina, ka vairumā Eiropas valstu augstskolās tiek domāts par to, kā mazināt studiju pārtraukšanu, tiek veidoti pasākumi attiecībā uz studentu noturēšanu. Tomēr Latvijas izglītības politikas dokumentos nav uzsvērtas augstskolu iespējas mazināt studijas pārtraukšo skaitu. Oficiālajā LR Izglītības un zinātnes ministrijas ikgada pārskatu apkopojumā attiecībā uz studiju pārtraukšanas iemesliem nemainīgi (kopš 2001.gada līdz 2009.g.) tiek ziņots, ka „studentu atbirumu Latvijas augstskolā ietekmē ļoti dažādi faktori un galvenie no tiem, mūsaprāt (IZM), ir topošo studentu apņēmība un gatavība intensīvām studijām vairāku gadu garumā; studentu finansiālās iespējas; studentu atlases sistēma (konkurss), lai iestātos augstskolā.” Lai arī šie iemesli ir būtiski un daudzos gadījumos kā noteicošie studiju pārtraukšanai, autore uzskata, ka šie iemesli kopš 2001.gada var būt arī mainījušies. Nemainīgais IZM viedoklis parāda to, ka šie jautājumi netiek dziļāk pētīti un analizēti, kā arī, iespējams, var atspoguļot attieksmi un izpratnes trūkumu par studiju pārtraukšanas daudzveidīgajiem iemesliem Latvijas augstskolās. Iezīmējas arī stratēģiju trūkums attiecībā uz studentu noturēšanu. Izglītības politikas dokumentos netiek uzsvērtā augstskolu vadības spēja ietekmēt situāciju, netiek akcentēta

studentu atbalsta loma augstskolās, kā arī netiek sniegtas vadlīnijas studiju pārtraukšanas mazināšanā. Konceptijā „Valsts attīstībai atbilstošs augstākās izglītības studiju programmu un studiju vietu sadalījuma modelis” (MK rīkojums Nr.30, 2009) kā vienīgais risinājums studiju pārtraukšanas samazināšanai tiek minēts piemērs, ko izmanto vairākas inženierzinātņu programmas (tiek minēts RTU). Tiek piedāvāts uzņemt vairāk studējošo, jau iepriekš rēķinoties, ka daļa no viņiem studijas pārtrauks, kaut gan tādējādi augstskola gan izpilda saistības pret valsti, bet tomēr nerisina problēmu individuālā līmenī. Minētais problēmu uzskaitījums saistībā ar pāragru studiju pārtraukšanu, kā arī jautājumi par studiju rezultātu sasniegšanu un nodrošināšanu, aktualizē jaunu pieeju nepieciešamību studentu atbalstīšanā un noturēšanā (angliski- *retention*). Arvien vairāk saistībā ar izglītības paradigmas maiņu un Boloņas procesa mērķiem augstāko izglītību fokusēt uz studentu vajadzībām, tiek lietots jēdziens *uz studentu centrētā mācīšanās (student centred learning)*, kas vienlaicīgi arī norāda uz studentu centrētās augstākās izglītības aktualitāti. Uz studentu centrētā mācīšanās īpaši akcentēta 2009.gada Lēvenes komunikē, Eiropas Izglītības un zinātnes ministru tikšanās laikā, nosakot mērķus turpmākai Eiropas augstākās izglītības telpas attīstībai. Šādas izmaiņas var būt pietiekoši liels izaicinājums augstskolām, jo nozīmē izglītības satura, programmu un mācību metožu pielāgošanu studentu vajadzībām, studentu aktīvu iesaistīšanos studiju procesā un rezultātu sasniegšanā, kā arī akcentē daudz lielāku atbalsta lomu studentiem.

Izglītības teorijās studiju pārtraukšana analizēta saistībā ar dažādiem iekšējiem (piemēram, sociāldemogrāfiskie rādītāji, motivācija, iesaistīšanās studijās) un ārējiem faktoriem (vides, ģimenes, augstskolas loma). Kā nozīmīgākos autorus, kas kompleksi analizē studiju pārtraukšanu saistībā ar studentu noturēšanu var minēt V.Tinto (Tinto), J.Finnu (Finn), E.Tomasu (Thomas) u.c. Daudz pētījumu ir veltīti pirmā gada studiju problēmu izpētei un adaptācijas posma grūtību ieskicēšanai (piemēram, Balaisis, Ruff, Van Vliet, Lockart u.c.). Karjeras attīstības teorijās (nozīmīgākie autori- Super, Holland, Havinghurst u.c), savukārt, izglītības pārtraukšanu var saistīt ar indivīda karjeras attīstību kopumā, lēmumu un izvēles grūtībām, profesionālajām krīzēm (Sampson, Gordon, Dinklage, Johnson u.c.), identitātes veidošanos (Erikson, Holland, Sharf u.c).

Latvijā studiju pārtraukšana un studentu atbalsta sistēma vispusīgi analizēta un pētīta maz. Plašāks statistisko datu apkopojums par studiju pārtraukšanu augstākajās un profesionālajās izglītības iestādēs, kā arī studiju pārtraukšanas iemeslu analīze sniegta darba tirgus pētījumā „Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstību darba tirgus prasībām” (vadītāja Sloka B., 2007), studiju pārtraukšanas samazināšanas virzienus ieskicējis arī augstākās

izglītības eksperts J.Dzelme (Dzelme J., 1999). Latvijā ir veikti arī vairāki pētījumi par skolēnu izglītības pārtraukšanas cēloņiem (Dedze, et.al.,2004, Bebrīša, et.al.2007). Latvijas psihologu pētījumos ir analizētas studentu vajadzības, psiholoģiskās grūtības studiju adaptācijas posmā (Voitkāne, 2001, 2003, 2006). Ir veikti praktiski pētījumi attiecībā uz augstākās izglītības izvēli, piemēram, Swedbank un NVA pētījumi „12 klašu skolēnu profesionālo plānu izpēte”(2007.un 2008). Studiju pārtraukšanas problēma Latvijā ir bijusi kā tēma arī dažās izglītības speciālistu diskusijās (interneta portālos, laikrakstu rakstos), analizējot to saistībā ar studiju kvalitātes tēmu. Tomēr tikai mēdiju diskusijās un komentāros iegūtie secinājumi neļauj pilnvērtīgi izprast studiju nepabeigšanas problēmas komplicētību un tās risināšanas iespējas. Trūkst pētījumu un secinājumu par augstskolas iespējām ietekmēt studiju pārtraukšanu, uzlabojot studentiem pieejamos atbalsta pakalpojumus. Nav pētījumu un statistisko datu par to, kas ar studiju pārtraucējiem notiek tālāk- vai viņi augstskolā atgriežas, kā arī nav pētījumi par studiju pārtraukšanas karjeras lēmumiem un nodomiem, kā arī par profesionālās identitātes saistību ar studiju pārtraukšanas nodomiem. Nav atspoguļots arī pašu studentu viedoklis par aiziešanu un saņemto atbalstu no augstskolas.

Autore, analizējot pētījumus Latvijā, kā arī uzstājoties izglītības un psiholoģijas nozaru konferencēs, secina, ka trūkst ziņojumu un secinājumu, kā augstskolas Latvijā veicina studentu veiksmīgu adaptāciju augstskolā, kādu uzmanību pievērš tiem studentiem, kuriem ir risks pamest augstskolu. Lai arī ir apkopota Eiropas valstu pieredze studentu atbalsta aktivitāšu veidos (Katzensteiner, Ferrer-Sama, Rott, 2006), tomēr Latvijā pētījumi par studenta atbalsta pakalpojumiem ir maz. I.Jaunzemes (Jaunzeme, 2006) ziņojums Eiropas studentu atbalsta asociācijas (FEDORA) materiālos parādīja, ka praksē Latvijas augstskolās ir ļoti dažāda pieredze ar studentu atbalsta nodrošinājumu. Arī studiju pārtraukšanas problēmu augstskolas mēģina regulēt katra ar saviem līdzekļiem, iespējams, nepārzinot situāciju kopumā un nesaredzot dažādus paņēmienus, kā iespējams šo problēmu mazināt. Studiju atbalsta sistēmas pārvaldība tālmācības studijās Latvijā analizēta I.Kristovskas disertācijā (Kristovska, 2005), tomēr tajā uzsvērtā galvenokārt organizatoriskā un akadēmiskā atbalsta loma, taču ne psiholoģiskā, karjeras un izglītības atbalsta/konsultāciju loma. Atsevišķi pētījumi bijuši par karjeras atbalsta izpēti Latvijā- piemēram, R.Bloka „Karjeras attīstības atbalsta sistēmas uzlabošana izglītības sistēmā” (vadībinātnes maģistra darbs), disertāciju par karjeras atbalsta sistēmas pilnveidi augstākajā izglītībā ir pabeigusi LU pētniece I.Jaunzeme (Jaunzeme, 2011).

Ņemot vērā mūsdienu augstskolu konkurenci un ekonomiskās situācijas kontekstu, būtiski izprast augstskolas vadības nostāju šajā jautājumā- vai studentu atbalsta dienesti, karjeras centri, dažādas aktivitātes studentu studiju prasmju uzlabošanai vai adaptācijas veicināšanai

augstskolās tiek uzskatīti par „lieku greznību”? Svarīgi pilnveidot arī izglītības vadības stratēģiskās vadlīnijas attiecībā uz studentu atbalsta sistēmas pilnveidošanas iespējām gan nacionālā, gan augstskolas līmenī. Autore uzskata, ka studentu atbalsta sistēmas izveide un/vai pakalpojumu pilnveidošana palīdzētu uzlabot augstākās izglītības iestāžu efektivitāti kopumā, veidotu pozitīvāku un atbalstošāku studiju vidi, kā arī sniegtu studentiem atbalstu sarežģītās situācijās. Lai izstrādātu ieteikumus studiju pārtraukšanas problēmas mazināšanai un priekšlikumus atbalsta pasākumiem, ir svarīgi analizēt esošo situāciju Latvijas augstskolās. Būtiski izvērtēt, kāds atbalsts studentiem pašlaik augstskolās ir pieejams, vai tas ir organizēts sistemātiski, kādi studentu noturēšanas pasākumi ir optimāli augstskolās Latvijas vidē.

Promocijas darba mērķis: noteikt studentu atbalsta pilnveidošanas iespējas studiju pārtraukšanas samazināšanā Latvijas augstākajā izglītībā

Pētījuma objekts: studiju pārtraukšana

Pētījuma priekšmets: augstākajās izglītības iestādēs studējošo atbalsts

Lai sasniegtu mērķi, ir izvirzīti vairāki **darba uzdevumi:** 1) analizēt vadībzinātnes, karjeras attīstības un izglītības nozaru literatūru par studiju pārtraukšanas un studentu atbalsta jautājumiem; 2) ievērojot teorētiskās nostādnes, izstrādāt studentu atbalsta modeli un tā pārvaldības (vadības) galvenos principus; 3) izvērtēt likumdošanu, politikas dokumentus un īstenotos studentu atbalsta pasākumus augstskolās Eiropā un Latvijā; 4) izpētīt studiju pārtraukšanas galvenos iemeslus Latvijas augstākajās izglītības iestādēs; 5) noteikt studiju pārtraukšanas nodomu saistību ar profesionālo identitāti, studiju izvēles motivāciju un apmierinātību ar studijām; 6) izvērtēt esošā studentu atbalsta problēmas un iespējas studentu noturēšanā augstskolās; 7) izstrādāt priekšlikumus studiju pārtraukšanas mazināšanai saistībā ar studentu atbalsta pilnveidošanu Latvijas augstskolās.

Pētījuma jautājumi.

1. Kā teorētiskās nostādnes karjeras, izglītības un vadībzinātnes teorijās ietekmē studentu atbalsta pilnveidošanas iespējas saistībā ar studiju pārtraukšanas samazināšanu?
2. Kādi ir studiju pārtraukšanas galvenie iemesli augstākajā izglītībā Latvijā?
3. Kāda saistība pastāv starp studentu domām pārtraukt studijas, studiju izvēles motivāciju, profesionālās identitātes līmeni un apmierinātību ar studijām?
4. Kādas problēmas ir pastāvošajā studentu atbalstā Latvijas augstskolās?
5. Vai ar studentu atbalsta metodēm var ietekmēt individuālos studiju pārtraukšanas lēmumus?

6. Kādas ir studentu atbalsta sistēmas pilnveidošanas iespējas Latvijas augstskolās, saistībā ar studiju pārtraukšanas samazināšanu?

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes.

1. Izglītības, karjeras attīstības un vadības teorijām ir būtiska nozīme studiju pārtraukšanas samazināšanā, pilnveidojot studentu atbalstu augstskolās.
2. Studiju pārtraukšanas nodomi ir pozitīvi saistīti ar studentu vājāku profesionālo identitāti, mazāku apmierinātību ar studijām un neskaidrāku studiju izvēles motivāciju.
3. Studiju pārtraukšanas iemeslu analīze ir būtisks priekšnoteikums piemērotu studentu atbalsta veidu izstrādāšanai.
4. Latvijas augstskolās pastāvošais studentu atbalsts tikai daļēji atbilst Eiropas izglītības vadlīnijām un ārvalstu augstskolu pieredzei konsultatīvā studentu atbalsta jomā. Latvijas augstskolās studiju pārtraukšanas samazināšanu ar studentu atbalsta pasākumiem kavē ierobežojumi un problēmas izglītības politikas, augstskolas un individuālā līmenī.
5. Ar studentu atbalsta pasākumiem var ietekmēt studenta lēmumus par studiju pārtraukšanu un veicināt studentu noturēšanu augstskolā;

Promocijas darba novitāte, teorētiskā un praktiskā nozīmība.

- Pirmo reizi Latvijā tiek analizēti studiju pārtraukšanas iemesli saistībā ar augstskolu iespējām pilnveidot studentu atbalsta sistēmu. Pētāmā problēma tiek analizēta no vairākām pusēm: gan no studējošo studentu vajadzību viedokļa, gan studijas pārtraukušo studentu viedokļa, gan arī no augstskolu viedokļa. Studiju pārtraukšana pirmo reizi analizēta kompleksi- gan izglītības, gan karjeras teoriju ietvaros.
- Izstrādāts studentu atbalsta teorētiskais modelis un studentu atbalsta pārvaldības iespējas.
- Pirmo reizi studiju pārtraukšanas riski tiek saistīti arī ar studenta studiju izvēles motivāciju un vājāku profesionālo identitāti.
- Pētījumā ir izstrādātas (*Studiju izvēles motivācijas aptauja*), un adaptētas (*Mana Profesionālā situācija (My Vocational Situation, Holland, Gotfredson, Power, 1980)*) jaunas aptaujas karjeras pētījumu jomā latviešu valodā, tādējādi sekmējot metodoloģijas attīstību izglītības, psiholoģijas un karjeras vadības jomas pētījumos.
- Novērtētas studentu atbalsta nodrošinājuma problēmas Latvijas augstākajās izglītības ietvaros

- Apzināti ierobežojumi (izglītības politikas/valstiskā, augstskolas un indivīda līmenī), kas kavē iespējas samazināt studiju pārtraukšanu ar studentu atbalsta pakalpojumu palīdzību.
- Uz problēmas kontekstuālā ietvara izstrādāti ieteikumi studentu atbalsta pilnveidošanai saistībā ar studiju pārtraukšanas mazināšanu, tādējādi sniedzot ieguldījumu augstākās izglītības vadības funkciju pilnveidē un efektivitātē. Izstrādātos priekšlikumus ir iespējams realizēt gan dažāda veida (valsts, juridisko personu dibinātās) augstskolās, gan arī tos piemērot arī koledžu, profesionāli tehnisko skolu darbībai.
- Studentu atbalsta pasākumi saistīti ar kritiskākajiem studiju posmiem, studentu vajadzībām, iespējamajiem pārtraukšanas iemesliem un galvenajiem riskiem.
- Izstrādāta studentu atbalsta sistēmiskās darbības analīzes un efektivitātes novērtējuma kritēriji, kā arī noteikti riska analīzes kritēriji nacionālajā un augstskolas līmenī.
- Izstrādāta un praksē aprobēta augstskolu studentus apkalpojošo (konsultējošo) darbinieku profesionālās pilnveides programma „Konsultēšanas prasmes darbā ar studentiem”.
- Autores veikto pētījumu rezultāti tiek praktiski izmantoti, attīstot studentu atbalsta pasākumus Latvijas Universitātē, veidojot karjeras izglītības un atbalsta pasākumus reflektantiem un studentiem, studiju uzsākšanas un adaptācijas pasākumus 1.kursu studentiem, kā arī citu augstskola atbalsta personāla izglītošanai. Ir uzsākts darbs pie studentu atbalsta nolikuma izstrādes LU.
- Izstrādātais mācību metodiskais līdzeklis „Karjera” vidusskolēniem un pedagogiem ir ieguldījums karjeras izglītības metodoloģijas izstrādē, tā praktiska izmantošana palīdz skolēniem veidot mērķtiecīgāku karjeras un tālāko studiju izvēli.

Promocijas darba ierobežojumi

Autore studiju pārtraukšanas iemeslus analizē, galvenokārt, individuālā un psiholoģiskā virzienā, saistībā ar studentu atbalsta sistēmas pilnveidošanas iespējām. Pētījumā netiek padziļināti analizētas studiju kvalitātes problēmas un uzlabošanas iespējas. Pētījumā kā studiju pārtraukšanas faktori netiek analizēti gadījumi, kad augsts procentuālais studiju „atbirums” ir saistīts ar dažādām organizatoriska vai formāla rakstura problēmām- studiju programmu izmaiņām, apvienošanām, formāliem studiju atskaitīšanas gadījumiem (piemēram, nenokārtotu finansiālo parādu dēļ studentus reizēm mēdz atskaitīt no studijām, un pēc nokārtotām saistībām, atkārtoti imatrikulēt tajā pašā studiju programmā).

Pētījumā padziļināti netiek izvērtēti formālie „atbiruma” samazināšanas veidi – piemēram, iestājpārbaudījumu prasību pazemināšana, lielāka studentu skaita uzņemšana, jau rēķinoties ar potenciālajiem studiju pārtraucējiem. Autore studentu atbalstu analizē saistībā ar konsultatīvā atbalsta nodrošinājumu (*student guidance and counselling*), padziļināti nepievēršoties sociālajam atbalstam un resursu nodrošinājumam.

Promocijas darba ierobežojumi ir saistīti arī ar pētījuma datu ievākšanas problemātiku – atšķirīgās datu apstrādes sistēmās var tikt lietotas dažādas datu savākšanas metodes un dažāda detalizācijas pakāpe informācijas apkopošanai. Tā kā augstskolu dati par atskaitītajiem un studijas pārtraukušajiem studentiem ir samērā sensitīvi, tad šķērsgriezumā tiks analizēti dati par studijas pārtraukušajiem studentiem Latvijas Universitātē, kur autorei bija iespēja šos datus iegūt. Taču līdz ar to statistikas dati par atgriešanos studijās, studiju programmu maiņām un studiju programmu veidiem nav pilnībā attiecināmi uz visām Latvijas augstskolām. Darbā tiek norādīts, ka izstrādātie priekšlikumi ir realizējami, atkarībā no studiju pārtraukšanas iemesliem un vajadzībām, un augstskolas resursiem un lieluma (lielajās un mazajās augstskolās var būt piemērojami dažādi studentu atbalsta pasākumi, kas arī tiek norādīts darba izstrādātajos priekšlikumos). Analizēti tiek dati tikai par valsts augstskolām, studiju pārtraukšanas iemesli tiek analizēti attiecībā uz pilna laika studijām, galvenokārt, studiju uzsākšanas un pirmā gada studiju posmā.

Pētījumā izmantotie dati

Promocijas darbs izstrādāts vairākos pētījuma etapos. 2008.gadā gadā veikts izmēģinājuma pētījums Vidzemes augstskolas studentiem (n=130), lai izveidotu un aprobētu atsevišķas pētījuma metodikas (*Studiju izvēles motivācijas aptauja*, Šmitiņa 2008, *Mana Profesionālā situācija (My Vocational Situation, Holland, Gotfredson, Power, 1980)* un izzinātu saistību starp studiju pārtraukšanas risku, studentu apmierinātību ar studijām, studenta profesionālās identitātes līmeni, subjektīvi uztvertajām barjerām izglītības turpināšanā un studiju izvēles motivāciju. 2009. gadā izstrādāta un elektroniski veikta aptauja, lai uzzinātu LU studijas pārtraukušo studentu viedokli par studiju pārtraukšanas iemesliem, karjeras lēmumiem, sagaidīto un saņemto atbalstu studiju procesā un studiju pārtraukšanas brīdī (aptauja veikta 2 etapos, n= 223). 2010. gadā LU Studentu servisa darba uzdevumu ietvaros autore izstrādāja aptauju par studentu vajadzību novērtēšanu studiju procesā. No šīs aptaujas promocijas darbā tiek iekļauti dati par iespējamajiem studiju pārtraukšanas iemesliem un atbalsta novērtējumu (n=1464).

Apkopotas atsauksmes par studentu atbalsta pasākumu vērtējumu pēc LU Studentu servisa organizētā informatīvā pasākuma pirmo kursu studentiem „Iepazīsti LU!” (2009) (n=202), un pēc vadītajiem semināriem karjeras izglītības jomā. Autore veikusi četras padziļinātas intervijas un 2 ekspresintervijas ar valsts augstskolu pārstāvjiem (ekspertiem), analizējusi 3 intervijas mēdijos ar augstskolu un studentu pārstāvjiem par studiju pārtraukšanas un atbalsta jautājumiem.

Kvalitatīvi analizēta augstskolu mājas lapās pieejamā informācija par iespējām saņemt konsultatīvo atbalstu studijās (skatītas 18 valsts augstskolu mājas lapas).

Pētījumā izmantoti arī LR Centrālās statistikas pārvaldes, OECD un Latvijas augstskolu statistiski dati, kas apkopotā veidā publicēti IZM mājas lapā, kā arī darba tirgus pētījuma „Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām” (Sloka, 2007) dati. Analizēti iegūtie dati no Latvijas Universitātes Datu noliktavas, Informatīvas sistēmas (LUIS), gadskārtējās atskaites „Augstskola”.

Izmantotā literatūra satur Latvijas un ārvalstu teorētiskos avotus un pētījumus. Autore atspoguļojusi arī savu pieredzi, apmeklējot starptautiskas konferences par studējošo atbalsta, karjeras un psiholoģiskās konsultēšanas lomu studiju procesā. Autore pētniecības un praktiskās pieredzes vizītēs apmeklējusi Karjeras un Studentu atbalsta (servisa) centrus vairākas Eiropas valstu universitātēs –apmeklētas Helsinku, Turku universitātes Somijā, Gēteborgas universitāte Zviedrijā, Berlīnes universitāte Vācijā, Īslandes universitāte.

Pētījuma metodoloģija

- **Vispārteorētiskās metodes** ietver galveno teorētisko konceptu analīzi vadībzinātnes, izglītības, un psiholoģiskajā zinātniskajā literatūrā, kā arī jaunāko empīrisku un teorētisko pētījumu analīzi
- **Kvalitatīvās metodes** ietver normatīvo dokumentu analīzi, ekspertu intervijas, *fokusgrupu intervijas*), augstskolu e-resursu, studentu komentāru (no anketām) kvalitatīva analīze. Citu valstu pieredzes un atbalsta sistēmu kvalitatīva analīze.
- **Kvantitatīvās metodes** ietver statistiskās informācijas apkopojumu, statistisko datu grupēšanu, grafiskās attēlošanas un analīzes metodes.

Anketēšana notikusi par

- studijas pārtraukušo studentu viedokli par studiju pārtraukšanas iemesliem, turpmākajiem profesionālajiem nodomiem, atbalsta novērtējumu augstskolā,

sociālo un akadēmisko iekļaušanos studiju procesā, karjeras lēmumu (pamest studijas) izvērtējumu, piederības izjūtu augstskolai studiju laikā.

- esošo studentu apmierinātību ar studijām, studiju izvēles motivāciju, barjerām izglītības turpināšanā, nākotnes nodomiem, vajadzībām attiecībā uz karjeras informāciju, kā arī par profesionālās identitātes saistību ar studiju pārtraukšanas domām; atbalsta novērtējumu un izmantošanu augstskolā.

Datu apstrādē izmantotas datu apstrādes programma Excel, kā arī statistikas programma SPSS for Windows 16.0

Datu apstrādes statistiskās metodes

- Primāri matemātiski- statistiskās datu apstrādes metodes (atklāj pētījuma rezultātus)- aprakstošā statistika (tabulas, grafiki, attēli), centrālās tendences rādītāju analīze.
- Sekundārās matemātiski- statistiskās datu apstrādes metodes (atklāj slēptās mījsakarības)- t-tests divu neatkarīgu izlašu vidējo rādītāju centrālās tendences noteikšanai, korelācijas koeficienta lietošana savstarpējās saistību stiprumu noteikšanai, faktoranalīze un Kronbaha alfas koeficienta lietojums skalas drošības aprēķināšanai.

Kvalitatīvo un kvantitatīvo metožu apvienojums ļauj padziļināti veidot izpratni par problēmas aspektiem un risināšanu no normatīvā, institucionālā un indivīda aspektiem. Dažādu pētniecisko metožu pielietošana dod iespēju labāk izprast pētāmo problēmu, kā arī paaugstināt pētījuma rezultātu ticamību un veidot kvalitatīvākas rekomendācijas apskatītās problēmas risināšanai

Promocijas darba apjoms un struktūra.

Promocijas darbs sastāv no ievada, 3 daļām, 10 pielikumiem. Darba kopējais apjoms 187 lpp (neieskaitot pielikumus). Darbā ietverta 21 tabula un 22 attēli.

Promocijas darba pirmā daļa sastāv no 3 nodaļām, un tajās analizēti galvenie zinātniskie koncepti un teorijas attiecībā uz pētāmajām problēmām. Pirmās daļas pirmajā nodaļā izglītības pārtraukšana analizēta karjeras attīstību teoriju ietvaros. Tā kā autore uzskata, ka studiju pārtraukšana ir būtisks karjeras lēmums, īsumā ir apskatīta indivīda karjeras attīstība jaunieša un pieaugušo periodā, karjeras lēmumu pieņemšanas veidi, karjeras pārejas posmi. Autore akcentē arī profesionālās identitātes veidošanās un stabilizēšanās saistību ar karjeras lēmumu maiņu. Pirmās daļas otrā nodaļā ir analizēta studiju pārtraukšana izglītības teoriju ietvaros. Apkopoti individuālie faktori, kas var ietekmēt lēmumu par studiju pārtraukšanu (gan

individuālie sociāldemogrāfiskie un ģimenes dati, gan faktori izglītības ieguves procesā-studiju akadēmiskā motivācija, adaptācija studijām, iesaistīšanās studiju procesā, akadēmiskās prasmes un sniegums). Pirmās daļas trešajā nodaļā ir analizēta institucionālā atbalsta loma augstākajās izglītības iestādēs, apkopojot arī galvenās nostādnes un normatīvos dokumentus, kas regulē studentu atbalsta nodrošinājumu augstskolās kopumā. Apkopota arī prakse atbalsta jomā citu valstu augstskolās. Izstrādāts teorētiskais studentu atbalsta modelis un iezīmēti atbalsta sistemātiska nodrošinājuma galvenie principi.

Promocijas darba otrā daļa sastāv no vairāku veikto pētījumu apkopojuma un analīzes, kas aprakstīti 6 nodaļās. Ir veikta statistisko datu apkopošana un analīze attiecībā uz studiju pārtraukšanu valsts augstskolās Latvijā, kā arī datu analīze attiecībā uz studiju pārtraukšanu Latvijas Universitātē. Dziļākā šķērsgrīzumā apkopoti un analizēti dati par 2008./2009. akadēmiskajā gadā, 1. studiju gadā studijas pārtraukušajiem studentiem. Šajā daļā tiek pētīts studentu un augstskolu pārstāvju viedoklis par studiju pārtraukšanu. Viedoklis tiek prezentēts gan no esošo, gan jau studijas pārtraukušo studentu skatu punkta. Veikta sakarību izpēte starp nodomiem pārtraukt studijas, studentu profesionālo identitāti, studiju iestājmotivāciju un apmierinātību ar studijām. Analizēti studentu izglītības pārtraukšanas lēmumi, saņemtais atbalsts no augstskolas studiju pārtraukšanas posmā, kā arī vēlamais un izmantotais atbalsts studiju procesā. Kvalitatīvi analizēta augstskolu elektroniskajos resursos atrodamā informācija attiecībā uz studentu atbalsta pasākumiem. Datu kvalitatīvā analīze papildināta ar studentu komentāriem un veiktajām intervijām ar augstskolu pārstāvjiem par pētāmajām tēmām.

Promocijas darba trešajā daļā, balstoties uz teorētiskās literatūras un iepriekšējo pētījumu analīzi, veiktā pētījuma secinājumiem, kā arī uz prakses un pieredzes analīzi citās Eiropas augstskolās, izstrādāti priekšlikumi studiju pārtraukšanas mazināšanai, saistībā ar studējošo atbalsta pilnveidošanu Latvijas augstskolās. Apzināti un noteikti iespējamie ierobežojumi un problemātiskās jomas, kas kavē studentu atbalsta efektīvu pilnveidošanu. Darba noslēgumā apkopoti secinājumi un izdarītie priekšlikumi.

Ar promocijas darbu saistīto zinātnisko publikāciju saraksts.

Šmitiņa A. (2011) *Profesionālās identitātes saistība ar studiju izvēles motivāciju* Liepājas zinātnisko rakstu krājums "Psiholoģijas aktualitātes mūsdienų izglītībā", 111-....

Smitina A. (2010) *The link between Vocational Identity, Study Choice Motivation and Satisfaction with studies* . Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol. 5, 1140-1145

Smitina A. (2009) *Student's risks to drop out and relation with Vocational Identity*. Raksts publicēts IAEVG konferences zinātnisko rakstu krājumā e-vidē, pieejams: http://ktl.jyu.fi/ktl/iaevg2009fin/full_papers

Smitina A. (2008) *A Critical Analysis of Career Guidance in Latvian Higher Education*. Research, Planning and Policy: Emerging Trends in Baltic and Nordic Lifelong Learning. Juvenes Print, Tampere, Finland, 115-123

Šmitiņa A. (2007) *Studentu karjeras prasmju attīstīšana karjeras attīstības atbalsta sistēmas ietvaros augstākajās izglītības iestādēs*. Starptautiskās zinātniskās konferences "Sabiedrība, integrācija, izglītība" zinātnisko rakstu krājums. Rēzeknes Augstskola, 404-412

Sagatavoti un iesniegti publicēšanai vēl divi raksti par disertācijas tēmām.

Autore ir izstrādājusi mācību metodiskos līdzekļus vidusskolēniem un skolotājiem par karjeras atbalsta tēmu:

Jaunzeme I., Šmitiņa A. (2007) *Karjera. Mācību līdzeklis vidusskolām*. SIA Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmija, Rīga, 90 lpp

Jaunzeme I., Šmitiņa A. (2007) *Karjera. Mācību metodika*. SIA Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmija, Rīga, 112 lpp

Pētījuma rezultāti prezentēti 11 konferencēs, tajā skaitā 8 starptautiskās konferencēs, kas veltītas izglītības, psiholoģijas un studentu atbalsta tēmām.

Autore LU Karjeras centrā sniedz karjeras konsultācijas skolēniem un studentiem, kā arī vada dažādus ar karjeras un psiholoģijas tēmām saistītus seminārus un lekcijas LU studentiem un Latvijas skolu pedagogiem. Autore vada prakses profesionālā maģistra studiju programmas „Karjeras konsultants” studējošajiem no Latvijas Lauksaimniecības universitātes, Liepājas universitātes, ir vēlēta lektore Vidzemes augstskolā, kā arī vieslektore karjeras izglītības un studentu atbalsta jomā Valsts izglītības attīstības aģentūrā un psiholoģijas jomā Izglītības attīstības centrā.

1. DAĻA   TEORĒTISKI PĒTNIECISKĀ DAĻA

Darba pirmajā daļā izglītības pārtraukšana analizēta no diviem galvenajiem aspektiem- izglītības uzsākšana un pārtraukšana kā nozīmīgs lēmums indivīda karjeras attīstības gaitā, un izglītības pārtraukšana kā individuālo un institucionālo faktoru mijiedarbība. Līdz ar to tiks apskatīti galvenie zinātniskie koncepti un teorijas attiecībā uz izglītības pārtraukšanu karjeras vadības, izglītības un psiholoģijas teoriju un empīrisko pētījumu ietvaros. Izglītības un vadībzinātnes teoriju ietvaros analizēta institucionālā atbalsta loma un pārvaldība augstākajā izglītībā.

1. NODAĻA *Karjeras un izglītības maiņa karjeras teorijās.*

1.1. Karjeras attīstības izpratne karjeras teoriju skatījumā.

Indivīda karjeras attīstības jautājumu izpēte ir bijusi aktuāla jau kopš 20.gs sākuma, saistībā ar vispārējo cilvēka attīstību (attīstības, personības, organizāciju psiholoģijas teorijās), ar cilvēkresursu vadību un attīstību (ekonomikas, vadības zinātņu teorijās). Karjeras attīstības koncepts sākotnēji tika aprakstīts vairāku autoru (Ginzberg, Ginsburg, Axelrad, Herma, 1951) kopējā darbā, apskatot profesionālās izvēles ietekmējošos faktorus kā attīstības procesu, kas var norisināties vairākus gadus. Sākotnējo skaidrojumu E.Ginzbergs nedaudz vēlāk precīzē, definējot profesionālo izvēli kā lēmumu pieņemšanas procesu visas dzīves garumā (Ginzberg, 1972, 1984). Arī citi autori karjeras attīstības jēdzienā ietver dažādu integrētu karjeras lēmumu virkni visas dzīves garumā (Peterson, 1991). Uzsverot karjeras attīstības saistību ar visām pārējām dzīves jomām, D. Volfe un D. Kolbs raksta, ka “karjeras attīstība sevī ietver ne tikai indivīda profesiju, bet visu viņa dzīvi. Karjeras attīstība attiecas uz visu viņa personību un ikdienas dzīves saturu....Karjeras attīstība un personiskā attīstība saplūst. Patība (self) un apstākļi ir arī karjeras attīstības drāma un fokuss”(Wolfe, Kolb, 1980, 18.lpp). Papildinot izpratni par karjeras attīstību kā neatņemamu dzīves sastāvdaļu, S.Sīrs definē to kā “ekonomisko, socioloģisko, psiholoģisko, izglītības, fizisko un veiksmes faktoru kombināciju, kas veido indivīda karjeru” (Sears, 1982, 139.lpp). Ļoti tuvs karjeras attīstības jēdzienam ir arī D.Supera (Super, 1957) ieviestais jēdziens *Dzīvesstila attīstība (Lifestyle Development)*, kas sevī ietver karjeras, attiecību, garīguma un brīvā laika interešu lēmumu integrāciju, piepildot indivīda dzīvi ar mērķi, jēgu un virzienu. G.Petersons (Peterson, 2002) uzsver, ka efektīva dzīvesstila attīstība ir atkarīga no efektīgas karjeras attīstības, kas, savukārt, ir atkarīga no efektīviem karjeras lēmumiem, ko ietekmē efektīva problēmu risināšanas prasmes. Kopumā,

var secināt, ka mūsdienās karjeras attīstība tiek skatīta kā process mūža garumā, indivīdam vadot savu izglītības ieguvu un profesionālo izaugsmi.

Galvenās karjeras attīstības teorijas ir cieši saistītas ar vispārējo cilvēka dzīves ciklu un koncentrējas uz cilvēka attīstību un mācīšanos saistībā ar vēlamās karjeras sasniegtajiem mērķiem. Pazīstamākās karjeras teorētiku- klasiķu D.Supera (Super) un R.Heivighersta (Havighurst) teorijās izstrādātie karjeras cikli ir apkopotas 1. tabulā

1. tabula

Karjeras un profesionālās attīstības cikli D.Supera un R.Heivighersta teorijās

Karjeras un cilvēka dzīves ciklu attīstība (Super, 1957)			Profesionālā attīstība (Havighurst, 1964)	
Posms	Dzīves cikls	Raksturojums	Dzīves cikls	Raksturojums
„Augšana un attīstība”	4-14 gadi	Zinātkāres vajadzību attīstība. Pētniecība. Dotumu attīstīšanās. Atbildības veidošanās, vērtību, attieksmju iegūšana. Personīgās kontroles palielināšanās. Darba tikuma attīstība, vērtību un attieksmju stabilizēšanās.	5-10 gadi	Identificēšanās ar strādājošo
			10-15 gadi	Jaunu darba iemaņu iegūšana un strādīguma veidošanās
„Izpēte”	15-24 gadi	Profesijas izvēle. Lēmumu pieņemšana. Adaptēšanās profesijā. Sevis izprašana un darba vietas izvēle. Profesionālās identitātes veidošanās	15-24 gadi	Profesionālo mērķu noteikšana un izvēle
„Stabilizēšanās”	25-44 gadi	Profesionālā un komunikatīvā integrācija darbā. Prasmju un kompetenču attīstība. Zināšanu nostiprināšana par sevi un profesiju. Socializācija. Profesionālā pilnveide.	25-40 gadi	Kļūšana par profesionāli
„Saglabāšanās/ uzturēšanas posms	45-64	Individuālās profesionālās un personiskās izaugsmes virsotnes sasniegšana. Attīstība vai stagnācija. Krīze var novest līdz profesijas maiņai	40-70 gadi	Darbs sabiedrības labā
„Intensitātes samazināšanās: atbrīvošana”	Pēc 65 gadiem	Novecošanas fizioloģiskās izmaiņas ved pie vajadzības pēc vieglāka un vienkāršāka darba. Darba attiecību pārtraukšana. Dzīves un karjeras izvērtējums	Pēc 70 gadiem	Pārdomas par profesionālo darbību

Abu teoriju pamatā ir indivīda ceļš cauri vairākām profesionālās attīstības pakāpēm, ar noteiktiem attīstības uzdevumiem un daudzu lomu izpildi, to mijiedarbību mūža laikā.

Apskatot posmu, kad jaunieši pārsvarā uzsāk studijas augstskolā (abās teorijās ir izdalīts 15-24 gadu vecums), Supera teorijā vairāk uzsvēta lēmumu pieņemšana par noteiktu profesionālo izvēli, kamēr Heivighersts akcentē to, ka tiek nosprausti tālākie karjeras mērķi, ieskicēta indivīda vēlamā profesionālā dzīve arī nākotnē. Jāņem vērā, ka abās salīdzinātajās

teorijās karjeras attīstības periodi tiek uzskaitīti hronoloģiski, taču cilvēks dzīves laikā var mainīt profesionālo jomu vairākkārtīgi. Tādejādi jebkurā vecumā var būt aktuāli atkārtoti un cikliski karjeras lēmumi (Savickas, 2000). Arī citi attīstības karjeras pētnieki uzsver, ka šajā posmā indivīdam ir jāatrod sava vieta pieaugušo pasaulē, jāuzņemas noteiktas saistības (starppersonu, profesionālās). Šajā posmā tiek izveidota un stiprināta jaunieša individuālā neatkarība (Levinson, 1986). Jaunībā tiek attīstītas personības profesionālās intereses, pieņemti galvenie lēmumi attiecībā uz nākotnes profesiju, aktuāli ir jautājumi par piemērota darba atrašanu, notiek integrācija darbā un profesionālās identitātes stiprināšanās. Galvenās grūtības šajā posmā tiek saistītas ar nepietiekamu sevis pašizzināšanu, grūtībām lēmumu pieņemšanas procesā (Greenhaus, Callanan, 1994). Supers kā galvenās attieksmes jaunības posmā izdala plānošanu, kas izpaužas nākotnes plānu veidošanā un apspriešanā, un zinātkāri par noteiktām profesionālām jomām. Kā nozīmīgākās kompetences šī autora teorijā tiek izdalītas zināšanas par profesijām un lēmuma pieņemšanas prasmes. Krievu karjeras psihologs J. Kļimovs (Klimov, 1988) izglītības izvēles procesu saista ar sekmīgu profesionālo pašnoteikšanos, kas ietver pilnvērtīgu jaunieša psihisko un personības attīstību, motivācijas sfēras formēšanos, attīstītas intereses, noslieces un spējas, kā arī augstu pašapziņas līmeni. Tāpat kā profesionālās identitātes jēdziens, arī profesionālā pašnoteikšanās ir saistīta ar personības briedumu. Svarīgs priekšnoteikums sekmīgai tālākai profesionālai izvēlei ir profesionālo jomu daudzveidības pārzināšana un spēja pieņemt apzinātus un izsvērtus lēmumus attiecībā uz savu izglītību un karjeru. I. Kons (I.Kons, Rifkins, 2004) uzsver, ka profesionālā pašnoteikšanās pusaudža un sākotnējā jaunieša vecumposmā izpaužas kā sākotnējās profesijas izvēles etaps, kad dažādi konkrētie darbības veidi tiek vērtēti no savu interešu viedokļa, tad spēju viedokļa, un, beidzot, no apgūtās vērtību sistēmas viedokļa. Arī citās karjeras teorijās tiek uzsvērts, ka jauniešiem šajā vecumā būtu jāvar adekvāti izvēlēties nākotnes profesiju, kā arī to studiju virzienu, kas būtu visatbilstošākais viņu spējām, prasmēm, interesēm un nākotnes nodomiem (Klimov, 1988, Holland, 1980). Holanda profesionālās piemērotības teorijā (Holland, 1997) veiksmīga profesionālā darbība tiek skaidrota ar personības profesionālā tipa piemērotību profesionālajai videi, savukārt, šaubas un neapmierinātība ar izvēli parādās, ja profesionālā vide ir neatbilstoša cilvēka profesionālajam tipam. Var secināt, ka arī šī teorija var palīdzēt izskaidrot studenta neapmierinātību ar izvēlēto studiju virzienu, viņam nokļūstot sev nepiemērotā vidē, kur nepieciešamas citādas spējas, īpašības, darba paņēmieni nekā viņam ir raksturīgas.

Vairāki praktiskie pētījumi (piemēram, Latvijas Universitāte, 2008, NVA, 2007, 2008) parāda to, ka jauniešiem profesijas un studiju jomas izvēlē Latvijā ir svarīga interese par profesiju,

profesijas prestižs sabiedrībā, noteiktas vērtības, algas un karjeras iespējas nākotnē. Bet, analizējot profesionālās jomas izvēles motivāciju, R. Orska (Orska, 2007) uzsver, ka nepiemērotai profesijas izvēlei pamatā ir 3 iemesli- nepietiekamas zināšanas par profesiju pasauli, nepietiekoša savu spēju un psiholoģisko īpatnību apzināšanās, kā arī zināšanu nepietiekamība par profesionālo piederību (identitāti). Vairāki karjeras teoriju autori šos profesiju/izglītības izvēles faktoros saista arī ar profesionālās identitātes veidošanos.

1.2. Profesionālā identitāte kā būtisks nosacījums mērķtiecīgai izglītības izvēlei un turpināšanai.

Karjeras veidošanā un attīstībā būtiska loma ir cilvēka profesionālajai identitātei, kas sāk veidoties jau pusaudža gados. Identitāte, pēc vairākuma attīstības psihologu un karjeras pētnieku domām, ir centrālais jauniešu vecumposma jēdziens, tās būtība un pretrunas jauniešu vecumā sākotnēji vispildīgāk ir aprakstīta Ēriksona psihoseksuālajā attīstības teorijā, kur personiskā identitāte ir definēta kā «savas viengabalainības un eksistences ilgstamības apzināšanos telpā un laikā, kā arī to, ka citi atzīst šo personas viengabalainību un ilgstamību» (Erikson, 1968, 23.lpp). Identitāte ir kā sava «es» nepārtrauktības un stabilitātes izjūta, kurai raksturīgs tas, ka tā aptver un saista pagātni, tagadni un tiecas nākotnē, īstenojot izvēli starp iespējamajiem personības attīstības ceļiem, kā arī nodrošina Es viengabalainību. Ēriksona attīstības teorija ir tieši ietekmējusi arī karjeras teoriju galveno jēdzienu attīstību, jo viens no centrālajiem karjeras attīstības teoriju jautājumiem ir tas, cik apzināti cilvēks izvēlas savu profesionālo nākotni- izglītību, darbu vai konkrētu profesiju, un tas, kā viņš izjūt piederību pie noteiktas profesionālas jomas. Profesionālās identitātes jēdziens laika gaitā ir mainījies, angļu valodā šim jēdzienam ir vairāki tulkojumi (*occupational identity, career identity, professional identity, vocational identity*), taču autore uzskata, ka latviski šo jēdzienus pēc nozīmes varētu tulkot dažādi- gan kā profesionālā pārliecība, profesionālā piederība, gan arī kā profesionālā identitāte- kas ir tiešāks un precīzāks tulkojums, tāpēc autore to lieto savā darbā. Tā kā visi šie jēdzieni līdz šim nav latviskoti (krājuma *Karjeras attīstības atbalsts* terminu vārdnīca, 2008), darba autores viedoklis ir, ka par šiem jēdzieniem un to lietojumu latviešu valodā būtu nepieciešama plašāka diskusija, lai to lietojums būtu pēc iespējas atbilstošāks noteiktam kontekstam.

Karjeras pētnieki parasti ir fokusējuši savu uzmanību tieši uz pusaudžu un jauniešu identitātes veidošanos saistībā ar tālākā profesionālā ceļa izveidi. Arī Ēriksons, runājot par identitātes veidošanos, kā centrālo aspektu min profesionālo/darbības identitāti (*occupational identity*), kas jaunietim veidojas attiecībā uz savām vērtībām, pārliecībām un interesēm

(Erikson, 1968). Attīstīta profesionālā identitāte palīdz jauniešiem izdarīt izvēli par sev piemērotāko izglītību, nodarbošanos un profesiju. Spēja izvēlēties atbilstošu profesiju ir saistīta ar vienotu personības veselumu. Ja izvēle ir izdarīta kļūdaini, jauniešiem var nepareizi izvēlēties savu vietu dzīvē vai arī var iestāties personības difūzija – apjukums un nespēja atrast to profesionālo jomu, kura būtu viņam visatbilstošākā. Līdz ar to jauniešiem var pārtraukt savu uzsākto izglītību (arī vairākkārtīgi) vai arī neturpināt izglītību (ne augstāko, ne profesionālo) vispār.

D.E.Supers (Super, 1974) uzsver paškonceptijas (self-concept) lomu indivīda karjeras attīstībā, kā arī dažādu sociālo lomu izmēģināšanas svarīgumu atšķirīgos dzīves posmos. Paškonceptija, jeb indivīda vienotais priekšstats par sevi, ir centrālais jēdziens, lai izprastu indivīda uzvedību un attieksmes; savukārt, profesionālā paškonceptija ir indivīda dažādu pieņēmumu apkopojums par savu profesionālo atbilstību noteiktai profesijai. Var secināt, ka pēc būtības Supera profesionālās paškonceptijas jēdziens atbilst profesionālās identitātes jēdzienam, par ko runā citi autori. Supers atzīst arī to, ka karjeras izvēle un pielāgošanās noteiktai profesijai ir process, kas nemītīgi turpinās. Karjeras pētnieks J.Holands (Holland, 1981), savukārt, raksturo profesionālo identitāti (*vocational identity*) kā skaidru un stablu viedokli par saviem mērķiem, interesēm, personību un talantiem un norāda, ka tieši stabila profesionālā identitāte ved uz piemērotu karjeras lēmumu veikšanu un pārliecību par savām spējām šos lēmumus izdarīt. Ja indivīdam profesionālā identitāte nav stabila, visbiežāk viņam ir arī grūtības pieņemt piemērotus karjeras lēmumus, ir raksturīga neizlēmība attiecībā uz savu profesionālo nākotni, kā arī grūtības mērķtiecīgi virzīties uz pieņemto lēmumu realizēšanu. Profesionālās identitātes jēdzienu, pēc Holanda uzskatiem, var attiecināt ne tikai uz cilvēkiem, kuri jau sevi realizē noteiktā profesijā, bet jau uz vidusskolēniem, koledžu un augstskolu studentiem. Karjeras pētnieks un praktiķis B.Lovs uzsver, ka jauniešiem ir jāspēj saprast savas personīgās izjūtas, apzināt savas personības atšķirības no citiem, attīstīt personīgo mērķtiecīgumu, apzināt un spēt izprast savu pieredzi, fokusēt savu viedokli, kā arī nepieciešamības gadījumā mainīt savu līdzšinējo dzīves stilu un saistīt savu pieredzi ar saviem mērķiem (Law, 2002). F.Vondračeks (Vondracek, 1997) apraksta četrus profesionālās identitātes attīstības statusus: difūzija (dažas skaidras idejas par nākotnes iecerēm, bet bez noteiktas intereses), moratorijs (laiks, kurā tiek izpētīta izvēle, kas vēl nav apzināta), tiesību atņemšana (nosacītas izvēles izdarīšana par labu citu pārliecībai, bieži saistīta ar ģimenes tradīcijām), sasniegumi (apzinātas zināšanas, vēlmes, plāna veidošana, lai sasniegtu profesionālos mērķus).

Definējot profesionālo identitāti vēl šaurāk, ne tikai saistībā ar lēmumu pieņemšanu par profesionālo nākotni, bet kā piederības izjūtu noteiktai profesijai un savu spēju un profesionalitātes apzināšanos, profesionālā identitāte (*professional identity*) tiek definēta kā dinamisks koncepts indivīdam jau kā profesionālim noteiktā jomā. Profesionālās identitātes jēdzienā tiek sintezētas trīs galvenās dimensijas: tagadnes dimensija („Kas es esmu kā profesionālis?”), pagātnes rekonstrukcija („Kā es esmu kļuvis par šo profesionāli?”) un paredzamā nākotne („Kas es varētu būt?” un „Kas es gribētu būt?”) (Mc.Adams, 1998; no Krabi, 2008). Profesionālā identitāte indivīdam dod pārliecību par sevi, darbošanos noteiktā veidā, kā arī liek viņam apzināties savas iespējas, potenciālu, resursus un ierobežojumus (Reybold, 2003, no Krabi, 2008).

Analizējot dažādus jēdzienus, kas apzīmē profesionālo identitāti (*professional identity, vocational identity, occupational identity, professional self-concept*) vai ir ļoti tuvi šim jēdzienam, karjeras un psiholoģijas teoriju ietvaros, var secināt, ka identitātes formēšanās ir ne tikai psiholoģisko, bet arī visu karjeras attīstības teoriju centrālais jēdziens, tās veidošanās notiek jaunības periodā, bet tās attīstība notiek visu dzīves gaitu. Profesionālās identitātes jēdzienam ir gan dažādas izpratnes, gan dažādas dimensijas, pilnībā jaunības vecumposmā vēl nav attīstījusies. Tomēr, var secināt, ka profesionālai identitātei ir liela loma jau sākotnējos karjeras lēmumos, kā arī tālākās izglītības izvēlē pēc vidējās izglītības iegūšanas. Autore piekrīt vairākam karjeras pētnieku viedoklim, ka pusaudžu gadi un agrīnā jaunība ir tie dzīves periodi, kad identitātes formēšanās ir primārais attīstības uzdevums un identitātes stabilizēšanās šajā vecuma posmā vēl neapstājas. R. Šarfs (Sharf, 2006) min, ka agrīnajā jaunībā identitāte ir tikai veidošanās procesā, tiek izmēģināti dažādi karjeras ceļi un karjeras prasmes. Tāpēc arī var pieņemt, ka šaubīšanās par izvēlēto karjeru un arī studiju programmu, izglītības lēmumu maiņa ir dabisks process. Mainoties ārējiem apstākļiem, piemēram, ekonomiskajai situācijai, ģimenes apstākļiem, vai arī iekšējiem procesiem- domām, attieksmēm, vērtībām- indivīds var veidot arī jaunas profesionālās identitātes. Var pieņemt, ka neskaidras profesionālās identitātes gadījumā, jauniešiem ir daudz lielāks risks pamest iesākto profesionālo ceļu, izglītību. Autore uzskata, ka agrīnajā jaunībā jauniešiem jau vajadzētu labāk apzināties savu profesionālo identitāti un attīstīt spējas, lai būtu veiksmīgs un apmierināts ar savu izglītības un darba dzīvi, kā arī būtu mērķtiecīgāks izglītības turpināšanā.

1.3. Studiju pārtraukšana kā karjeras pārejas posms.

Autore uzskata, ka studiju pārtraukšana ir arī nozīmīgs lēmums attiecībā uz savu karjeru, kā arī to var uzskatīt par pārejas posmu indivīda karjeras attīstībā. Karjeras pārejas (*career*

transition) terminu izveidoja D. Supers savā dzīves ciklu attīstības teorijā (*Life-span theory*, Super, 1957), aprakstot pārejas no viena indivīda karjeras attīstības posma uz nākošo. Supers gan fokusēja uzmanību uz tām karjeras pārejām, kuras ir plānotas vai iecerētas- pie tādām var pieskaitīt arī augstākās izglītības izvēli. Tomēr pārejas var būt arī negaidītas vai pēkšņas, kā arī tādas, kuras indivīds, noteiktu karjeras posmu uzsākot, nav plānojis vai iecerējis. Karjeras pārejas var iedalīt arī kā vēlamas, brīvprātīgas (piemēram, attiecībā uz studiju pamešanu, students var pieņemt, ka viņa intereses tiešām ir mainījušās, un viņš grib izvēlēties virzienu, kas ir tuvāk viņa pašreizējām interesēm) un tādas, kas ir paša neizvēlētas (students pamet mācības kādu ārēju apstākļu rezultātā- piemēram, pasliktinoties ģimenes ekonomiskajai situācijai) (Juntunen et.al., 2002). Kaut arī daži autori raksturo karjeras pārejas kā indivīdu attīstošas, savienojot divus stabilus, paredzamus posmus (Levinson, 1988), citi autori negaidītas vai iepriekš neplānotas karjeras pārejas raksturo kā grūtus un sarežģītus posmus, asociējot tos ar krīzes izraisītiem notikumiem cilvēka dzīvē (Schlossberg, 1981) un uzsverot, ka tās var būtiski ietekmēt cilvēka dzīvi (Latack, 1994). Pētījumos akcentēts, ka karjeras maiņas pārvarēšana ir saistīta ar indivīda psiholoģisko pielāgošanās un adaptēšanās prasmēm jaunai situācijai (Constantine, Parkerr, 2001). Kamēr vieni cilvēki var karjeras pārejām pielāgoties salīdzinoši viegli, tikmēr citiem šis process var būt ļoti sarežģīts, kā arī var būt risks parādīties depresijas vai trauksmes simptomiem (Schlossberg, 1984). Autores pieredze kā karjeras konsultantam un psihologam rāda, ka studentam, mainot izvēlēto karjeras ceļu, var izpausties dažādi distresa simptomi, liekot viņam meklēt konsultantu/psihologu atbalstu un palīdzību. Dž.Sampsons (Sampson, 2004) uzsver, ka pārejas posmos sevišķi spilgti var izpausties indivīda negatīvās/disfunkcionālās domas un pieņēmumi, kas var atstāt iespaidu uz indivīda uzvedību un emocijām. Attiecībā uz studiju uzsākšanu un adaptēšanos, kā arī uz to pārtraukšanu, var ņemt vērā autora Nikolsona (Nicholson, 1990) izdalītos 4 posmus pārejas laikā: sagatavošanās posms (izmaiņu paredzēšana), ieejas posms (jaunās situācijas izpratnes attīstīšanās), pielāgošanās (jaunu pielāgošanās veidu atrašana) un stabilizēšanās (jaunās situācijas pieņemšana). Spēja pielāgoties karjeras izmaiņām var būt atkarīga gan no pārejas veida, gan arī no indivīda personīgajiem resursiem (Schlossberg, 1994)- piemēram, viņa vērtībām, pašefektivitātes, emocionālā brieduma un atbildības izjūtas par savu dzīvi. Indivīda adaptēšanos situācijai vai ietekmēt arī citi resursi- sociālais atbalsts no ģimenes un draugiem, saistības ģimenē sociālekonomiskais stāvoklis (Heppner, et.al, 1994). Tālāk analizētie pētījumi pierāda, ka būtisks resurss pielāgošanās posmā var būt saņemtais atbalsts no augstskolas.

Vairākas karjeras pārejas var būt cieši saistītas ar personības attīstību, kuras procesā ir raksturīgas vairāki krīžu posmi. 2. tabulā ir apkopotas galvenās profesionālās krīzes cilvēka attīstībā, kuras var būt aktuālas arī esošajiem studentiem dažādos vecumos.

2. tabula

Profesionālās krīzes personības veidošanās procesā

Krīze	Vec.	Faktori, kas izraisa krīzi	Krīzes pārvarēšanas veidi
Profesionālās izvēles krīze	16-18 vai 19-21	Nepārdomāta profesijas izvēle. Situatīva mācību iestādes izvēle. Neapmierinātība ar profesionālo izglītību vai sagatavotību. Sociāli ekonomiskās situācijas izmaiņas. Vadošās darbības pārkārtošanās	Mācību izzinošās darbības aktivizācija. Profesionālās darbības motīvu maiņa. Karjeras konsultācija un atbalsts profesionālajā izvēlē
Profesionālās espektācijas krīze profesionālās adaptācijas posmā	18-20 vai 21-23	Profesionālās adaptācijas grūtības. Jaunu vadošo darbību apguve. Profesionālo gaidu nesakrītība ar realitāti	Profesionālās piepūles aktivizācija. Darba motīvu un Paškoncepcijas korekcija. Profesijas, izglītības maiņa
Profesionālās izaugsmes krīze pirmējās profesionalizācijas stadijā	30-33	Neapmierinātība ar profesionālajām iespējām un savu profesionālo izaugsmi. Vajadzība pēc profesionālās pašnoteikšanās un grūtības tās īstenošanā	Sociāli profesionālas aktivitātes. Kvalifikācijas paaugstināšana. Darba vietas, darba pienākumu un darbības veidu izmaiņas
Profesionālā karjeras krīze	38-40	Neapmierinātība ar savu sociāli profesionālo statusu, amatu, izglītību, profesiju. Jauna profesionālo vērtību dominante. Attīstības vecumposmu krīze	Sociāli profesionālās aktivitātes paaugstināšana. Darbības individuālā stila izveide, kvalitatīva izpildāmās darbības veidu uzlabošana. Jaunas profesionālās jomas apguve, kvalifikācijas paaugstināšana, jomas un darba maiņa

Avots: papildināts no Zeer, Simanjuk, 2005

Redzams, ka pirmā krīze saistīta ar profesijas un tālākās izglītības nepiemērotu izvēli. Galējais profesijas izvēles laiks parasti beidzas ap 25 gadiem ar atbilstošas profesionālās jomas izvēli un sevis īstenošanu tajā, taču parasti jau dažos darba gados cilvēks var apzināties savas izvēles pareizību vai kļūdainību un šo jomu mainīt. Pēc autores domām, šī atziņa var attiekties arī uz izglītības maiņu- studējot noteiktā jomā, students sāk labāk sevi izprast, dziļāk izprot noteiktas jomas specifiku un apzinās iespējas darba tirgū. Izvērtējot kritiski savu piemērotību noteiktai profesionālajai jomai vai iespējām, students var mainīt savu izvēli par labu citai jomai. Karjeras pāreju šajā vecumā var iespaidot arī agrīnas laulības, bērna dzimšana

un/vai nepieciešamība uzturēt ģimeni- bieži tie ir iemesli, kāpēc jauni cilvēki izvēlas meklēt darbu vai iegūt jaunu izglītību citā, sev ne tik piemērotā darbības jomā (Brown, 1990). Būtiski karjeras krīzes veidošanos var ietekmēt arī agrīnā brieduma krīze (~30-35 gadu vecumā), kad notiek vērtību pārvērtēšana un sevis izvērtējums- cilvēks var izjust nepieciešamību kaut ko mainīt, bieži arī darbu vai karjeru, vai arī galvenās prioritātes savā dzīvē (Levinson, 1986), tomēr karjeras stabilizēšanās posmā daudzi neriskē krasī mainīt dzīvi un nemēģina sevi realizēt citā profesionālā jomā. Autore uzskata, ka studiju pamešana dažādā vecumā, arī var atspoguļot dažādus karjeras posmus cilvēka dzīvē un izpausties kā krīze. Ja jaunietim (18-23) var parādīties profesionālo gaidu nesakritība ar realitāti, bieži par izvēlēto jomu ir bijis gluži cits priekšstats, tad pieaugušam cilvēkam (30-33), savukārt, krīze var izpausties kā vajadzība kaut ko mainīt savā dzīvē, ļoti bieži tā ir profesionālās jomas maiņa.

1.4. Ar studiju pārtraukšanu saistītie karjeras lēmumi.

Karjeras pārejas posmi ir saistīti ar nozīmīgu karjeras lēmumu pieņemšanu, un tajos spilgti var izpausties individuālie karjeras lēmumu pieņemšanas stili. *Karjeras lēmumi* ietver dažādas izvēles, ko indivīds veic attiecībā uz savu nākotnes profesiju, izglītību, apmācību un nodarbinātību (Sampson, Reardon, Peterson, Lenz, 2004). Pieņemot lēmumus, notiek dažādu iespēju apsvēršana, situācijas analīze no dažādām perspektīvām, pieņemto lēmumu seku novērtēšana, reālu mērķu izvirzīšana, kā arī stratēģijas noteikšana šo mērķu sasniegšanai (Keating, 1990). Tomēr daži autori uzsver, ka spēja lēmumus izdarīt vēl negarantē to, ka šie lēmumi tiks īstenoti arī reālajā dzīvē (Jacobs, Potenza, 1990). Karjeras lēmumu veikšanas process iekļauj sevī problēmu risināšanu kā kognitīvu un emocionālu procesu, kurā ir nepieciešams attīstīt plānu, lai sasniegtu rezultātu, kā arī izstrādāt soļus un uzņemties risku, lai šo plānu īstenotu (Sampson, Reardon., Peterson, Lenz, 2004). Process ietver arī alternatīvu iespēju identificēšanu un apzināšanu, informācijas vākšanu, iespēju apsvēršanu un analizēšanu, kā arī vienas vai vairāku izvēļu izdarīšanu un šīs izvēles novērtēšanu (Phillips, 1997). Karjeras lēmumus var iespaidot individuālie kritēriji (izpratne par sevi, veselība, vērtības, dzimums, intereses, prasmes, vecums, cerības, spējas, etnoss, invaliditāte, seksuālā orientācija, fiziskās spējas, zināšanas par darba tirgu), sociālais konteksts (ģimene, līdzgaitnieki, sabiedrība, sociālekonomiskais statuss, vides konteksts un citi faktori). Tos ietekmē arī vides konteksts (politiskie lēmumi, izglītības iestādes, ģeogrāfiskā vieta, darba tirgus, darba vietas, globalizācija, kā arī vēsturiskās tendences) un citi faktori, piemēram, laika perspektīva (pagātne, tagadne, nākotne), iespējas un atkarība no dažādas ietekmes, uzskati un priekšstati par izvēlēto karjeras ceļu (Patton, McMahon, 2001). Dž.Sampsona (Sampson, et.al.

2002) kognitīvās informācijas procesa teorija (*Cognitive Information-Processing Theory*) nosaka, ka efektīva karjeras lēmumu pieņemšana ir saistīta ar četru efektīvu informācijas procesu darbību: zināšanas par sevi, zināšanas par profesijām, lēmuma pieņemšanas prasmes) un lēmuma īstenošanas prasmes. Betzs un Ficdžerals (Fitzerald, Betz,1994) akcentē arī kulturālos faktoros- pārliecības, vērtības, ticējumus, kas nāk no noteiktas kultūras vai sabiedrības daļas, kā apakšfaktoros izdalot arī indivīda dzimumu, rasi, ekonomisko klasi vai seksuālo orientāciju.

Karjeras lēmumu pieņemšanas stili raksturo dažādus veidus, kā indivīds izturas, pauž savas reakcijas un izvēli karjeras lēmumu situācijās (Johnson, 1978). Izveidotas dažādas lēmumu pieņemšanas stilu taksonomijas, piemēram, L.Dinkledžas (Dinklage, 1968), T.Arobas (Arroba, 1977) lēmuma pieņemšanas stilu klasifikācija ir veidota, balstoties no esošās izvēles situācijas. D.Krumbolca (Krumboltz, 1979) izveidotā taksonomija uzsver piecus galvenos stilus, kā tiek pieņemti lēmumi par turpmāko karjeras/izglītības ceļu: *racionālais* (lēmums tiek pieņemts loģiski un sistemātiski), *fatālistiskais* (indivīds pieņem, ka viņam ir maza kontrole par personīgiem lēmumiem), *intuitīvais* (indivīds paļaujas uz neracionāliem iemesliem), *impulsīvais* (lēmums tiek pieņemts spontāni), *atkarīgais* (paļaujas uz citu ieteikumiem). V.Harena (Harren, 1979) veidotajā taksonomijā lēmuma pieņemšanas stili ir balstīti uz divām dimensijām: pirmkārt, vai lēmuma veicēji uzskata sevi kā personīgi atbildīgus par saviem lēmumiem, otkārt, vai indivīdi paļaujas uz loģiku vai emocijām savos lēmumos. R.Džonsons (Johnson, 1978) ir bāzējis savu sistēmu pēc tā veida, kā indivīds ievāc informāciju (vai to dara sistemātiski vai spontāni), kā arī pēc informācijas apstrādes procesa (iekšējs vai ārējs). Savukārt, D.Valša (Walsh, 1985) piedāvātā taksonomija kombinē Junga teoriju un zināmākās karjeras lēmumu teorijas, izdalot 2 bipolāras dimensijas: *intraversija- ekstraversija* (karjeras izvēles procesā paļaušanās notiek vairāk uz citiem vai arī sevi), kā arī *domāšana- jūtas* (uz kā lēmumu pieņemšanas process tiek balstīts). Vairāki autori ir identificējuši karjeras lēmumu pieņēmējus, aprakstot tos kā izlēmīgus vai neizlēmīgus (Herr, Cramer, 1996). Sampsons un viņa kolēģi (Sampson, Reardon, Peterson, L.,2004) savā Kognitīvās informācijas procesa (*Cognitive Information Process, CIP*) teorijā izdala trīs būtiskas lēmumu pieņemšanas kategorijas, definējot lēmuma pieņēmējus kā izlēmīgos (izvēli izdarījušie), nenolēmīgos (izvēli neizdarījušie-*undecided*) un neizlēmīgos (*indecisive*). *Izlēmīgie* indivīdi tiek raksturoti kā tādi, kas spēj apstiprināt savu profesionālo izvēli. *Nenolēmīgie* (*undecided*) ir cilvēki, kas nav izdarījuši izvēli par labu noteiktai profesijas izvēlei. Trešā grupa ir cilvēki, kuri izvēli nav izdarījuši (neizlēmīgie), jo viņiem ir ļoti daudz talantu, spēju, interešu un iespēju (*undecided-multipotential*). Karjeras neizlēmīgumu (*career indecision*) attiecībā uz savu profesionālo

nodarbošanos vai izvēlēto karjeras ceļu pētnieki iedala vairākos veidos: kā neizlēmīgus apraksta cilvēkus, kas vēl nav izvēlējušies savu galveno profesionālo virzienu, tos, kuru pārlicība par izvēlēto virzienu nav liela, kā arī tos, kas nespēj skaidri definēt savus karjeras mērķus (Gordon, 1998). Neizlēmīgumu bieži pavada augsts disfunkcionālas trauksmes līmenis (Chatrand u.c., 1994), negatīvo domu līmenis un negatīva attieksme pret sevi (Samson, u.c., 1999, 2004), kā arī norādīts, ka šiem cilvēkiem var būt vājas spējas problēmu risināšanā (Holland & Holland, 1977). Lai arī atsevišķi pētījumi (Heppner, 1995) parāda, ka ~10-30% no augstskolu studentiem var raksturot kā „neizlēmīgus” attiecībā uz karjeras jomu, tomēr var secināt, ka zināms neizlēmīguma līmenis patiesībā var būt arī kā indivīda potenciāls. Neizlēmīgie studenti, arī reflektanti var būt daudz motivētāki izpētīt savas iespējas, vākt un sistematizēt vairāk informācijas, analizēt savas intereses un beigās būt apmierinātāki kā tie cilvēki, kuri par savu izvēli jau sākotnēji ir pilnīgi pārliecināti (Heppner, 1995), tomēr daudzi studenti, kuri studiju izvēlē ir bijuši neizlēmīgi, var vēlāk šaubīties par savu izvēli. Viņiem var būt sajūta, ka nav izdarīta pareizā izvēle, un arī šīs domas var būt par pamatu izglītības pārtraukšanai. Karjeras neizlēmīgums daudziem cilvēkiem var būt pārejoša fāze un normāla attīstības procesa daļa, taču tas var kļūt arī hronisks, izpaužoties tādiem faktoriem kā trauksme, šaubīgums eksternālais kontroles lokuss, un zema pašcieņa. Vairāki autori iesaka augstskolās pievērst uzmanību tieši neizlēmīgiem studentiem, norādot, ka tiem var būt lielāka vajadzība pēc atbalsta studijās (Gordon, 1998, Savickas, 1991) Psihologs Fosters (Foster, 2010) norāda, ka studiju pārtraucēju vidū ir nozīmīgi vairāk to studentu, kuri jau sākotnēji ir šaubījušies par savu studiju izvēli.

Secinājumi par izglītības pārtraukšanas aspektiem karjeras attīstības teoriju ietvaros:

- Izvērtējot karjeras attīstības teorijas, kurās kā jaunības posma galvenie uzdevumi ir uzsvērti dzīves mērķu izvirzīšana, nākotnes profesijas un izglītības izvēle, autore secina, ka karjeras un izglītības pārdomāta un atbilstoša izvēle ir svarīgs nosacījums, lai students studijas turpinātu un veiksmīgi tās pabeigtu.
- Izglītības pārtraukšanu var ietekmēt profesionālās krīzes karjeras pārejas posmā, ja indivīda espektācijas attiecībā uz izvēlēto profesionālo jomu nesakrīt ar realitāti, kā arī notiek situatīvas vai vispārējas pārmaiņas indivīda dzīvē, vai indivīds apzinās, ka profesiju vai tālāko izglītību ir izvēlēties nepiemērotu sev.
- Kā profesionālo krīzi daudzos gadījumos var uzskatīt arī studiju uzsākšanu augstskolā, kā arī krīze var izpausties, indivīdam padziļināti iepazīstot profesionālo vidi- šis aspekts varētu būt īpaši nozīmīgs tiem studentiem, kuri studē jau vecākos kursos.

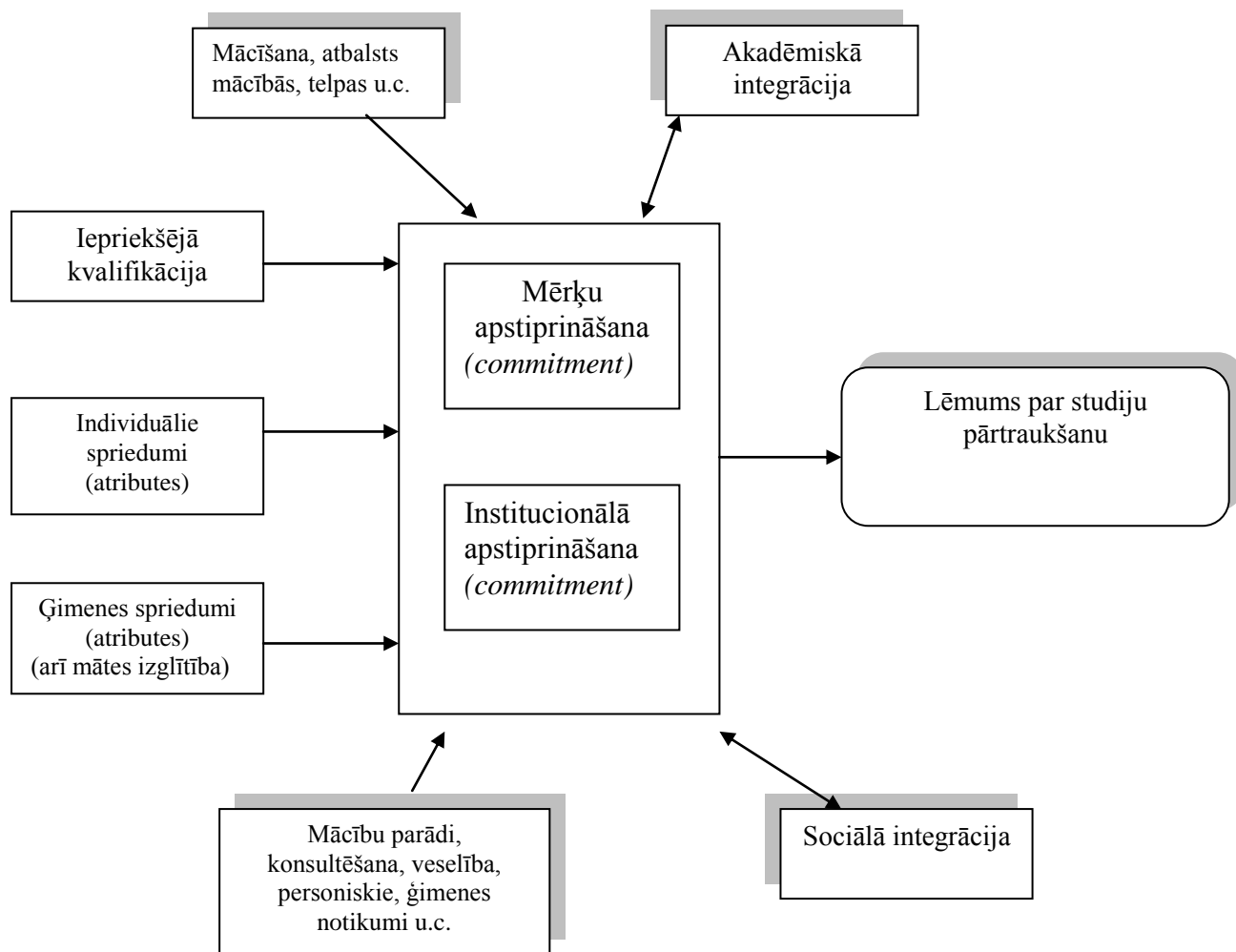

- Autore izsaka pieņēmumu, ka jauniešiem, kuri domā par izglītības pārtraukšanu var būt vājāk formējusies profesionālā identitāte, kā arī būt vājākas zināšanas par sevi kopumā. Karjeras attīstības kontekstā izglītības pārtraukšana var būt saistīta arī ar jaunieša lēmumu pieņemšanas stila īpatnībām (gan attiecībā uz izglītības izvēli, gan uz tās pārtraukšanu), turklāt lēmumi par izglītības pārtraukšanu var tikt pieņemti uz līdzīgiem principiem kā citi nozīmīgi karjeras lēmumi, balstoties uz racionāliem, intuitīviem, emocionāliem vai ārējiem, citu noteiktiem faktoriem.

Autore uzskata, ka saistībā ar profesionālās identitātes veidošanos, karjeras un izglītības lēmumu ietekmi uz studiju izvēli un pārtraukšanu, aktuāla kļūst arī mērķtiecīgas un sistemātiskas karjeras atbalsta sistēmas un karjeras izglītības attīstība jau vidējās izglītības ieguves laikā. Savukārt, jauniešiem, kuri domā par studiju pārtraukšanu, karjeras izglītība un atbalsts augstskolā var palīdzēt veidot pārdomātākas nākotnes profesionālās izvēles, izvērtēt karjeras lēmumu saturisko aspektu, palīdzēt apzināt savus karjeras lēmumu pieņemšanas paradumus kopumā. Lai arī daudzi cilvēki karjeras pārejas posmos tiek galā ar saviem spēkiem, tomēr autores viedoklis ir, ka karjeras konsultants augstskolā var studentam palīdzēt identificēt savus spēkus (piemēram, pārliecību par sevi, kontroli, lēmuma pieņemšanas spējas) un resursus (piemēram, pieejamo atbalstu), lai pārvarētu sarežģītus karjeras posmus, palīdzēt mainīt negatīvos pieņēmumus par savu tālāko profesionālo karjeru, kā arī plānot profesionālo dzīvi kopumā arī pēc studiju pārtraukšanas.

2. NODAĻA Studiju pārtraukšana izglītības teorijās un pētījumos

Izglītības pārtraukšana literatūrā ir analizēta gan pamatizglītības, gan vidējās izglītības, gan arī augstākās izglītības kontekstā. Studiju pārtraukšanas pētījumi ir gan teorētiski- veikti secinājumi par studiju pārtraukšanas dziļākiem iemesliem, gan arī praktiski- dati par studiju pārtraukšanu apkopotī konkrētas valsts vai institūcijas ietvaros. Viens no nozīmīgākajiem izglītības pētniekiem, kas pievērsies studiju pārtraukšanas izpētei, V. Tinto (Tinto, 1975) izveidoja savu teorētisko modeli par faktoriem, kas ietekmē studenta lēmumus par izglītības pārtraukšanu vai turpināšanu. (skat. 1.att.).

1. attēls. **Lēmumi par studiju pārtraukšanu** (avots: Tinto, 1975)

Šajā modelī attēlots, ka studenta lēmumu pamest vai turpināt studijas augstskolā, ietekmē divi nozīmīgi faktori. Pirmkārt, tā ir studenta piederība savai augstskolai, fakultātei (institucionālā apstiprināšana- *institutional commitment*). Otrkārt, tā ir saskaņotība ar saviem izglītības un profesionālajiem mērķiem (*goal commitment*). Tinto uzsver, ka pārējie iespējamie izglītības pārtraukšanas iemesli ietekmē šos divus būtiskākos faktoros, bet paši par sevi nav kā tiešie iemesli studiju pārtraukšanai. Pētnieks arī norādījis, ka studiju pārtraukšanu augstskola nevar definēt kā neveiksmi, kamēr students pats to tā nav uztvēris. Tinto modelī būtiska loma paredzēta studenta integrācijai (akadēmiskai un sociālai), paša studenta atributīvajiem spriedumiem par mācībām, kā arī dažādiem ārējiem apstākļiem, kas var ietekmēt studenta attieksmi pret izglītības turpināšanu. Piemēram, mācību parādi, notikumi studenta personīgajā dzīvē vai ģimenes situācijā, arī saņemtais atbalsts var mainīt studenta vēlmi izglītību turpināt. Modelis atklāj integrētu pieeju uz studiju pārtraukšanas problēmas skatījumu, apkopo dažādus studiju pārtraukšanas iemeslus, tomēr tas neparāda tādas būtiskas lietas kā vāja profesionālā identitāte, neatbilstoša studiju virziena izvēle, neuzsver iepriekšējo karjeras izglītības lomu

(vidējā izglītības iestādē), kā arī neakcentē ekonomisko un sabiedrisko notikumu iespaidu uz studiju pārtraukšanu.

Attīstot teoriju par studiju pārtraukšanas iemesliem (Tinto, 1993), pētnieks identificēja trīs galvenās faktoru grupas, kas ietekmē studentu lēmumus- 1) akadēmiskās (studiju) grūtības; 2) indivīda nespēja pieņemt/apstiprināt savus izglītības un karjeras mērķus; 3) neveiksme pielāgoties akadēmiskā un sociālā institūcijas dzīvē (akadēmiskā un sociālā integrācija). Tinto izveidoto studiju pārtraukšanas modeli tālāk attīstīja vairāki nozīmīgi izglītības pētnieki savās teorijās (piemēram, Finn, Catterall, Roderick, Bean u.c.). Tinto (Tinto, 2006) pievērsās arī studentu noturēšanas jautājumiem un stratēģijām, kas tiks aprakstītas darbā tālāk.

Tomēr citos pētījumos par izglītības pārtraukšanu izvēlēta nedaudz atšķirīga pieeja (Bebriša, et.al., 2007, Stearns, Glennie, 2006), analizējot studiju pārtraukšanas faktorus no iekšējās (individuālās) un ārējās (institucionālās) perspektīvas. Individuālā perspektīva ietver tos faktorus, kurus nosaka studenta individuālais raksturojums (sociāldemogrāfiskie dati, veselība, ekonomiskais stāvoklis, nodarbinātība, iepriekšējā kvalifikācija: sekmes), kā arī individuālos faktorus studiju izvēles un izglītības ieguves procesā. Izglītības ieguves procesu pēc izglītības teorētiķu (Rumberger, 2001) uzstādījuma veido akadēmiskais sniegums, izglītošanās procesa stabilitāte un izglītošanās procesā sasniegtais. Kā problemātiskās jomas šajā procesā dažādos pētījumos tiek uzsvērtā akadēmiskā motivācija un sniegums, adaptācija studiju procesā un iesaistīšanās/integrācijai studiju darbā. Ārējā, jeb institucionālā perspektīva, var tikt aplūkota no vairāku institūciju viedokļiem- kā studenta lēmumus ietekmējošas institūcijas var būt ģimene, draugi, sabiedrība. Ārējie institucionālie faktori ir saistīti arī ar augstskolas ietekmi uz izglītības ieguves procesu un studiju pārtraukšanu. Augstskola var sniegt dažādus atbalsta pakalpojumus studentiem, radīt iesaistīšanās iespējas studentiem. Karjeras pārejas posmos īpaši nozīmīga ir karjeras attīstības atbalsta sistēma gan augstākajā, gan vidējā izglītībā. Aizvien vairāk, saistībā studiju rezultātiem, augstākās izglītības vides veidošanu, studiju kvalitātes jautājumiem, kā arī ar konsultatīvā atbalsta pastiprināšanu, tiek diskutēts par uz studentu centrētās izglītības veidošanu augstākajā izglītībā.

Autore studiju pārtraukšanas cēloņus, atbilstoši augstākās izglītības līmenim, analizēs līdzīgā veidā, skatot tos no divām - individuālās un institucionālās perspektīvas. Autore piekrīt pētniekiem, kuri uzsver, ka vairāki no tālāk analizētajiem faktoriem jāskata kā savstarpēji saistīti, ņemot vērā, ka tie var būt gan iekšēji, gan ārēji. Piemēram, jaunieša gaidas un pieņēmumi attiecībā uz izglītības procesu ir iekšējs faktors, taču tas, kāda ir reālā augstskolas

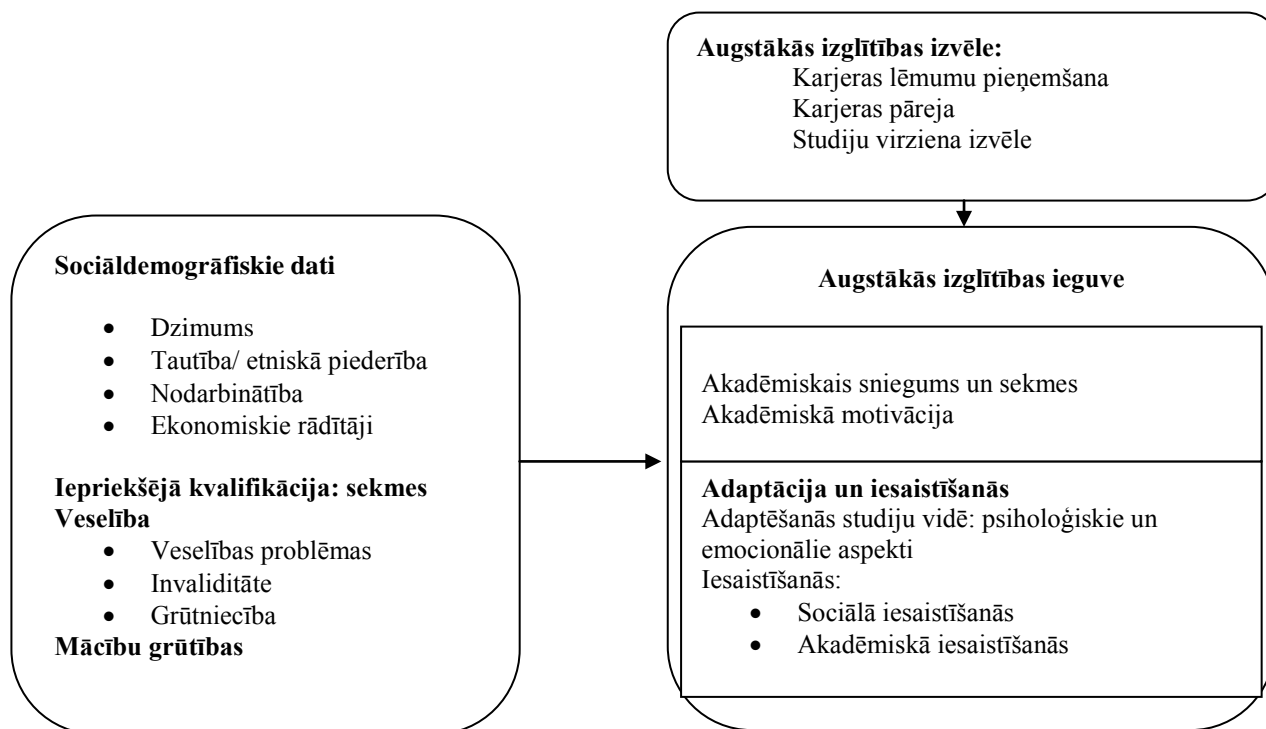
vide, attiecības, atbalsts ir kā ārējs faktors. Arī akadēmiskais sniegums ir gan iekšējs, no paša studenta spējām un motivācijas atkarīgs faktors, gan arī ļoti cieši saistīts ar ārējiem faktoriem izglītības vidi, studiju kvalitāti un pasniedzēju rīcību un attieksmi pret studenta darbu, iesaistīšanos studiju procesā. Šīs nodaļas pirmajā apakšnodaļā tiks apskatīta studiju pārtraukšanas iespēja saistībā ar individuāliem faktoriem, ietverot gan sociāldemogrāfiskos aspektus, gan faktorus izglītības izvēles un ieguves procesā.

2.1. Studiju pārtraukšanas faktori: individuālais studenta raksturojums

Autore apkopoja individuālos faktorus, kas var ietekmēt studiju pārtraukšanu (skat. 2. attēlu), balstoties uz šo faktoru aprakstu dažādu autoru pieejās (Stearns, Glennie, 2006, Rumberger, 2001, Bebriša, 2007). Individuālie studiju pārtraukšanas faktori tiek skatīti trīs galvenos aspektos- pirmkārt, kā studenta individuālais raksturojums, ietverot sociāldemogrāfiskos datus, veselības problēmas, studiju grūtības. Analizējot karjeras, izglītības un psiholoģijas teorijas, autore secina, ka būtiska loma izglītības pārtraukšana var būt izglītības izvēles procesam (jau analizēts darba pirmajā nodaļā par karjeras izvēli un lēmumiem.). Trešā faktoru grupa saistīta ar izglītības ieguves procesu.

Individuālais studenta raksturojums

Iekšējie faktori izglītības izvēles un ieguves procesā

2. attēls. Studiju pārtraukšanu ietekmējošie individuālie faktori (avots: autores papildināts no Bebriša, et.al, 2007)

Līdzīgi kā dažādas citas sociālas problēmas, arī izglītības pārtraukšana visos izglītības līmeņos gan teorijās, gan akadēmiskos un praktiskos pētījumos tiek analizēta saistībā ar sociāldemogrāfisko grupu pazīmēm. Eiropas Studentu apvienības ziņojumos "Boloņa studentu skatījumā" (*Bologna with Student Eyes*, 2007, 2009) akcentētas atsevišķas riska grupas, kurām ir īpašas grūtības augstākās izglītības pieejamībā un ieguvē. Balstoties uz Eiropas valstu ziņojumiem, tiek izdalītas problēmas šādām grupām- etniskām minoritātēm, migrantiem, studentiem no slikti attīstītiem reģioniem, studentiem ar bērniem, studentiem, kas strādā, studentiem ar zemu pašapziņu, studentiem, kas vecāki par 35 gadiem.

Daži pētnieki norāda, ka augstāka varbūtība tikt izslēgtiem vai pašiem pamest skolu ir puisiem, jo viņiem ir vairāk finansiālo pienākumu un prasību. Sievietes, savukārt, biežāk pārtrauc izglītību ģimenes apstākļu dēļ, ja gaida bērnu vai apprecas (Roderick, 1993). Lēvenes komunikē dokumenti akcentē dzimuma segregāciju noteiktās studiju programmās un dzimuma stereotipu iespaidu uz studiju programmas izvēli. Pētījumos, kur analizēta inženierzinātņu studiju pārtraukšana sievietēm (*Society for the Advancement of Education*, 2003), akcentēts, ka galvenais faktors studiju pārtraukšanā nav sieviešu vājās akadēmiskās spējas, bet akadēmiskais klimats, kas ir neiedrošinošs tieši sievietēm. Tiek norādīts, ka izglītības vidē joprojām ir raksturīgi dzimuma stereotipi, kas norāda, ka sievietēm tehniskās jomas ir nepiemērotākas kā vīriešiem. Savukārt. S.Voitkānes (Voitkane, 2003) pētījums par LU studentiem pierādīja, ka sievietes izjūt vairāk psiholoģiska un sociāla rakstura problēmas pirmajā studiju semestrī kā puisi. Citos pētījumos (Lee, et.al, 2002) izpētīts, ka studentēm vairāk kā studentiem koledžās pašvērtējums ir atkarīgs no apkārtējo cilvēku attieksmes, studentes kopumā augstskolā izjūt lielāku stresu kā vīrieši. Lielbritānijas pētnieki (Foster, 2010) norādījuši, ka starp studentiem, kuri šaubās par izglītības turpināšanu, 41% ir sievietes, 60% gadījumos šaubas izjūt arī nepilna laika studenti un studenti ar īpašām vajadzībām. Atsevišķi pētnieki min, ka mazākumtautību pārstāvjiem un imigrantiem ir lielāks risks nepabeigt mācības (Stearns, Glennie, 2006). Šis faktors tomēr ir skatīts multinacionālās vidēs, tāpēc uz Latvijas situāciju var nebūt tieši attiecināms. Tomēr jāņem vērā, ka starptautiskie ziņojumi (piemēram, *Bologna with Student Eyes*, 2009) liecina, ka 15 Eiropas valstīs augstākās izglītības iegūšana etniskām grupām ir problemātiska, 12 valstīs ziņo par augstākās izglītības ieguves problēmām migrantiem.

Sociālekonomiskie rādītāji studiju pārtraukšanā var būt nozīmīgi, ņemot vērā studenta ģimenes ienākumus un esošo materiālo stāvokli (Mackay, Myles, 1995). Tiek minēts, ka zemi ienākumi un dzīves līmenis var veicināt studentu novēršanos no studijām un ātru iesaistīšanos darba tirgū, pārsvarā gan jomās, kas neprasa augstu izglītības līmeni (McNeal, 1997). Pat, ja

daudziem jauniešiem iesaistīties darbā un nopelnīt dzīvei ir nepieciešamība (kā tas visbiežāk varētu būt Latvijā), tad citi dod priekšroku darbam nevis mācībām, ne tikai dēļ materiālā stāvokļa, bet arī no citiem apsvērumiem (vēlme kļūt neatkarīgam, statuss, pieredze u.c.). ASV izglītības pētnieki apgalvojuši, ka risks kļūt nesekmīgam un nebeigt skolu palielinās, ja students strādā vairāk kā 10 stundas nedēļā (Barro, Kolstadt, 1987), citi uzskata, ka šis risks ir augsts, ja students strādā 15-20 stundas nedēļā (Catterall, 1986). Pētnieki Īrijā (McCoy, Smyth, 2007) gan norāda, ka šis risks attiecas, galvenokārt, uz vidusskolniekiem, ne tik daudz uz studentiem (McCoy, Smyth, 2007). Tomēr arī Boloņas ziņojumos (2009) tiek akcentētas grūtības augstākās izglītības ieguvē strādājošiem studentiem, kā arī studentiem ar maziem bērniem. OECD 2008.gada konferencē tika ziņots, ka studenti ar ekonomiskām problēmām jūtas mazāk komfortabli ar izglītības un profesijas izvēli, kā arī viņiem ir lielāka nepieciešamība pēc atbalsta augstskolā (Ebersold, 2008). Arī Lielbritānijas pētnieki akcentē, ka viens no studiju pārtraukšanas riska ietekmējošiem faktoriem ir finansiālais aspekts (Foster, 2010). Jāatzīmē, ka darba savienošanas grūtības ar studijām varētu būt īpaši aktuāli Latvijā. Liela daļa studentu materiālu apstākļu dēļ, vai arī tāpēc, ka izplatīts ir uzskats, ka studentiem jau pirmajosursos ir svarīgi atrast labu darbu, ir nodarbināti vai nu daļēja laika, vai pat pilnas slodzes darbos. Tomēr Latvijā veiktajā pētījumā (Sloka, 2007) norādīts, ka mācību maksas lielums ir kā iemesls tikai 8,4% studiju pārtraukšanas gadījumos, 13% studentu kā iemeslu norādīja grūtības savienot mācības ar darbu.

Varētu pieņemt, ka par valsts budžeta līdzekļiem studējošie retāk pārtrauc studijas, jo viņi par studijām nemaksā paši, kā arī viņiem ir stipendija. Tomēr Lielbritānijas pētnieki secināja, ka, attiecībā uz valsts vai mecenātu stipendiju saņemšanu, nav nozīmīgas atšķirības, vai atskaitītais students ir saņēmis stipendiju, vai nav (Arulamalan, et.al., 2007). Jāņem gan vērā nozīmīgas atšķirības dažādu valstu ekonomisko rādītāju un dzīves labklājības līmeņa ziņā, tāpēc šos secinājumus nevarētu vispārināt.

Vairāki pētnieki uzsver, ka uzmanība jāpievērš arī studentiem ar veselības problēmām vai mācīšanās grūtībām (*learning disabilities*), jo šiem studentiem ir tendence izglītību pārtraukt biežāk (Blaskorby, et.al., 1996). Veselības problēmas var ietekmēt studentu akadēmisko sniegumu, sekmes, viņiem var būt raksturīga arī biežāka kavēšana, zemāka pašapziņa un grūtāka integrācija augstskolas akadēmiskajā un sociālajā dzīvē (Thurlow, Johnson, 2000), kā arī izteiktāka vajadzība pēc atbalstošiem cilvēkiem izglītības iestādē (Dunn et.al., 2004). Secinājumi par studentu ar īpašām vajadzībām, veselības problēmām vai mācību grūtībām vajadzību pēc lielāka atbalsta un rūpēm, ir veicinājuši atbalsta pastiprināšanu Eiropas un pasaules valstu augstskolās tieši šai studentu grupai.

2.2. Iekšējie faktori augstākās izglītības ieguves procesā.

2.2.1. Adaptācija studijām augstskolā.

Studiju uzsākšana ir pāreja uz citu izglītības veidu un, uzsākot studijas augstskolā, tomēr students bieži sastopas ar dažādām studiju uzsākšanas grūtībām. Jaunajam studentam ir jāapgūst jauna sociālā loma, jāiepazīst jauna vide, jāapgūst atšķirīgs mācīšanās veids, jāveido jaunas attiecības, kā arī jāiegūst daudz lielāku neatkarību un patstāvību. Liela daļa jauno studentu šīs izmaiņas uztver kā izaicinājumu un jaunas iespējas savā dzīvē, tomēr vairāki tālāk analizētie pētījumi pierāda, ka sākotnējās nedēļas studijās var būt kritiskas daudziem jaunajiem studentiem.

Pāreja uz jaunu un atšķirīgu vidi un situāciju tiek izdalītas 3 fāzes- iekļūšana jaunā situācijā, atrašanās šajā situācijā un izešana no jaunās situācijas, to pieņemot un akceptējot kā patstāvīgu savas dzīves posmu (Chen, 1999). Jaunieši ir pabeiguši noteiktu posmu savā dzīvē, uzsāk jaunu izglītības ciklu, un jaunajā vidē tiek konfrontēti ar dažādiem jauniem noteikumiem, normām, regulām, cerībām, dzīvesveidu. Studiju uzsākšanas posms ir saistīts ar adaptācijas procesu studijām. Tiek minēts, ka par sākuma posmu var uzskatīt ~5-8 nedēļas, tomēr daži autori (Geidžs, Berliners, 1998) norāda, ka adaptācijas posms faktiski noslēdzas tikai otrā semestra beigās. Adaptācija tiek definēta kā pielāgošanās jaunai situācijai, prasībām, apstākļiem, kas nemitīgi mainās. Adaptācija ir saistīta arī ar negatīvo un nelabvēlīgo faktoru pārvarēšanu un piemērošanos videi (Kunitsky, 2010). Adaptācijas procesa rezultātā personība iegūst iekšēju līdzsvara stāvokli, ir pielāgojusies jaunajām prasībām, ieguvusi noturīgu attieksmi pret augstskolas mācību vidi. Adaptācijas posmam noslēdzoties, students aktīvi mijiedarbojas ar augstskolas vidi, pasniedzējiem. Studentu adaptāciju augstskolā mēdz iedalīt kā profesionālo (pielāgošanos mācību apstākļiem, raksturam, saturam, studiju prasībām) un sociāli psiholoģisko, jeb sabiedrisko (iekļaušanos formālās un neformālās sociālās grupās) (Kunitsky, 2010). Pētnieki uzsver, ka studiju sākuma posmā jaunieši var izjust nepiederību pie studiju vides, kā arī zemu pašnovērtējumu par savu akadēmisko sniegumu, kas neatbilst viņu līdzšinējiem spriedumiem par savām spējām- šīs izjūtas var ietekmēt viņa tieksmi pēc sasniegumiem un pašorganizētības spējas studijām (Chemers, et.al., 2001, Hall, 2003). Gaidu nesakritība ar realitāti var radīt šaubas gan par savām spējām, gan mērķiem un izdarītām izglītības izvēlēm.

Pielāgošanās universitātes dzīvei ietver sevī arī sociālo lomu un attiecību maiņu, akadēmiskas kompetences pierādīšanu jaunā situācijā (Halamanadaris & Power, 1997). Studentiem zināmā veidā jāveido jauna identitāte, jāapgūst jaunas lomas, taču šis process bieži

tiek pavadīts ar bailēm zaudēt veco dzīvesstilu un attiecības (Paul&Brier, 2001). Saskaņā ar Rufa teoriju (Ruff&Singer, 1996, Ruff, 1989) pielāgošanās spēja ir saistīta ar psiholoģisko labklājības izjūtu, kas sevī ietver sešas dimensijas- pozitīvas attiecības ar citiem, vides un, sevis akceptēšanu, autonomiju, jēgas, mērķa izjūtu dzīvē un personīgu briedumu. Tiek izdalītas arī tādas grūtības studiju adaptācijas posmā kā pārdzīvojumi par profesijas nepareizu izvēli, nespēja regulēt savu rīcību un darbību vidē, kur jaunus studentus neviens nekontrolē. Studenti mēģina atrast jaunus paņēmienus darbam un atpūtai, kā arī var pārdzīvot patstāvīgas rīcības un prasmju trūkumu (Kunitsky, 2010).

Amerikāņu autori (Schargel, Thacken, et.at., 2007), kuri ir veidojuši ieteikumus mācību pārtraukšanas problēmas risināšanai vidusskolās, identificē, ka izglītības pārtraukšana var būt saistīta ar šādiem psiholoģiskajiem faktoriem- ārējs kontroles lokuss, paļaušanās uz citu gaidām, zema pašapziņa, mācību grūtības, depresija vai citas emocionālas problēmas, zemas komunikācijas spējas ar citiem biedriem, trauksme un zema psiholoģiskā labklājība. Vairāki, arī Latvijas, pētījumi pierāda to, ka vairums no šiem psiholoģiskajiem faktoriem ir cieši saistīti arī ar studējošo pielāgošanos un adaptāciju studiju vidē (Balaisis, 2002, Balaisis, Draguns & Miežitis, 2004); (Voitkāne, 2001, 2003, 2004, 2006). Šie pētījumi apstiprinājuši arī to, ka dažādas psiholoģiskās problēmas īpaši aktuālas ir tieši pirmajā studiju semestrī.

R. Gallagers (Gallagher, 1992), aprakstot tendenci augstskolās palielināties studentu skaitam ar dažādām problēmām, šīs problēmas definēja kā studentu vajadzības un iedalīja tās trīs blokos- personīgo, karjeras un mācīšanās (studiju) prasmju jomās. S.Miezītes un S.Voitkānes pētījumi parādīja, ka gandrīz puse no pirmā studiju gada respondentiem uzrāda neskaidrības karjeras jomā (48%), trauksmi par darba atrašanu (45%), tāpat arī liela daļa studentu uzrādīja dažādas sociālas problēmas (piemēram, diskomfortu sociālās situācijās, vientulību, kautrību), bailes no eksāmeniem un publiskas uzstāšanās, kā arī bailes no neveiksmēm studijās (Voitkāne, 2001). Tika aprakstīts, ka studenti izjūt arī grūtības saistītas ar studiju prasmēm, pašapziņu, emocionālo pašregulāciju, raizes par pareizas studiju programmas izvēli (Voitkāne, 2004, 2003, Voitkāne, Miežīte, 2005).

Vairāki pētnieki norāda, ka nozīmīgs resurss adaptācijas posmā ir sociālās attiecības, kas rada studentam piederības izjūtu (Schwarzer&Leppin, 1991, Wintre, Sugar, 2000), palīdz risināt sociālas problēmas, kā arī ir resurss, lai pārvarētu vientulību un ilgas pēc mājām (Voitkāne, 2003). Studenti, kuri ātrāk adaptējas jauniem sociāliem apstākļiem, var labāk pielāgoties arī akadēmiskām prasībām un uzturēt sevi labākā psiholoģiskā un fiziskā labsajūtā (Dwyer&Cummins, 2001). Izpētīts, ka indivīdi, kuri, uzsākot studijas, zaudē nozīmīgas saites ar tuviniekiem (piemēram, pārceļas studēt uz citu valsti) ir vairāk pakļauti lielam stresam un

depresijai (Rook, 1987; Kazarian&McCabe, 1991), līdz ar to aktuālāks kļūst atbalsts šīs grupas studentiem. Attālums no ģimenes un ciešo radniecīgo saišu mazināšanās studiju uzsākšanas posmā rada ilgas pēc mājām, kas var ietekmēt studenta grūtības adaptēties. Šis faktors atsevišķos pētījumos (The National Audit Office, 2006) tiek nosaukts kā viens no studiju pārtraukšanas iemesliem, sevišķi sievietēm un studentiem no lauku rajoniem. Ilgas pēc mājām tiek definētas kā „distresa stāvoklis, kas rada grūtības pielāgoties un rada intensīvas domas un ilgošanos pēc mājām periodā pēc māju atstāšanas” (Van Vliet, 2001, 12 lpp). Tās var izpausties arī kā ilgas pēc noteiktām ģimenes tradīcijām, tuviem cilvēkiem, pierastās dienas kārtības. Šie faktori var radīt grūtības iesaistīties sociālajā dzīvē, jo studentam var būt negatīvs garastāvoklis, nevēlēšanās iesaistīties jaunās aktivitātēs ar nesen iepazītiem cilvēkiem (Stroebe, 2002). Turklāt atzīmēts, ka jaunieši var izjust trauksmi ne tikai par atšķirtību no ģimenes, bet arī no saviem iepriekšējiem draugiem (Paul, Brier, 2001). Lai arī daudzi pētnieki uzsver ilgas kā apgrūtināšu faktoru adaptēties studijām, tomēr atsevišķi pētījumi neapstiprina ciešu saistību starp ilgām pēc mājām un studenta lēmumu pārtraukt studijas (Lockart, 2004).

2.2.2. Sociālā un akadēmiskā integrācija un iesaistīšanās studijās

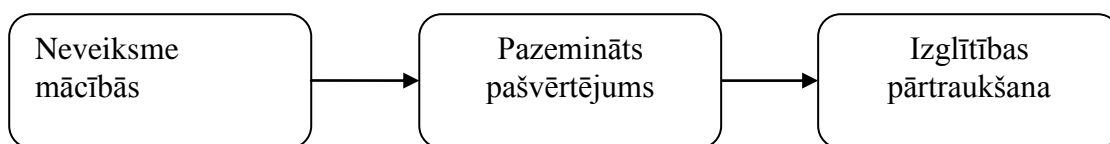
V.Tinto aizsāka pētījumus par sociālās un akadēmiskās integrācijas lomu sekmīgā studiju procesā. Ar akadēmisko integrāciju tiek definēts vairāku faktoru kopums- sekmes studijās, personīgā attīstība (studenta subjektīvais spriedums par to), akadēmiskā pašapziņa (kā students pats vērtē savu sniegumu), patika studēt mācību priekšmetus, interese par izvēlēto jomu, identifikācija ar akadēmiskajām normām un vērtībām, kā arī identifikācija ar studenta sociālo lomu (Tinto, 1975, 1993). Sociālā integrācija ir saistīta ar prasmi iekļauties jaunā sociālā kolektīvā, iegūt draugus, saskarsmes biežumu ar studiju biedriem, personīgā kontakta veidošanu ar akadēmisko personālu (Tinto, 1993). Citi pētnieki ir noteikuši vājākas akadēmiskās un sociālās integrācijas saistību ar mazāku motivāciju mācīties (Stage, 1989). Augstākās izglītības pētnieki (Chapman, Pascarella, 2005) secinot, ka pastāv dažādi studentu sociālās un integrācijas modeļi, uzsver to, ka ir svarīgi, ka studentu integrācijai augstskola pievērš uzmanību un reaģē uz ar šiem jautājumiem saistītām problēmām. Integrācijas jēdzienu vēlākos pētījumos papildina jēdziens **iesaistīšanās** (*engagement, arī participating*), ar to raksturojot studenta pūles, attieksmes demonstrēšanu, entuziasmu un iekļaušanos skolas vidē un studiju procesā (Wehlage, et al, 1989), kā arī apzīmējot individu attieksmi pret studiju procesu un izglītības iestādi. Arī iesaistīšanai tiek izdalīti gan akadēmiskais, gan sociālais līmenis (Rumberger, 2001). Aktīva iesaistīšanās mācībās tiek saistīta ar studenta sekmīgumu

studijās, savukārt, neiesaistīšanās vai pasīva iesaistīšanās tiek saistīta ar risku pārtraukt studijas, vāju studiju motivāciju (Traag, Van der Velden, 2006).

Iesaistīšanās jēdziena attīstība ir notikusi līdz ar izglītības paradigmas maiņu, kā rezultātā lielā daļā pasaules augstskolu ir notikusi vai arī pakāpeniski notiek pāreja no pedagoga centrētas izglītības procesa uz studentu centrētu izglītības procesu. Uz studentu centrētas izglītības nozīme ir uzsvērtā arī 2009. gada Lēvenes komunikē, kad tika noteikti mērķi turpmākas Eiropas augstākās izglītības telpas attīstībai. Uz studentu centrētajā pieejā svarīga loma ir studenta paša izvēlei, ne tikai izvēloties savu studiju virzienu, bet arī mācīšanās veidu. K.Rodžers (Rogers, 1983), uz kura teorijām balstoties, ir attīstījusies arī uz studentu centrētās mācīšanās jēdziena izpratne, uzsvēris to, ka students pats izvēloties savu darba un mācību stilu studijās, piešķir savu jēgu studiju procesam kopumā. Vairāki izglītības pētnieki, aprakstot uz studentu centrētu izglītības modeli uzsver, ka šajā gadījumā students pats pilnībā atbildīgs par savu mācīšanās vai nemācīšanās procesu. Attiecības starp pedagogu un studentiem ir vienlīdzīgākas, rosinošas uz izaugsmi un attīstību, arī pedagogs ir kā iedvesmotājs un resursu radītājs/norādītājs. Students ir aktīvs dalībnieks izglītības procesā (Brandes, Ginnis, 1986, Donnelly and Fitzmaurice, 2005), vairāk izjutot piederību pie savas mācību iestādes un lielāku kontroli par savu dzīvi un arī studijām. Svarīgāki kļūst sasniedzamie studiju rezultāti, nevis studiju priekšmetu pasniegšana un kursa noklausīšanās. Tomēr nevar viennozīmīgi secināt, ka uz studentu centrētā izglītības pieeja būtu tikai veicinoša studentu aktīvākai iesaistei studiju procesā, jo studenta atbildīguma pakāpe var nebūt pārāk augsta. Ja pasniedzējs nenodrošina atgriezenisko saiti par studenta darbu, students var arī kļūt vienaldzīgāks pret mācībām. Uz studentu centrētais izglītības modelis ietver arī daudz lielāku studentu atbalsta nodrošināšanu- to uzsver arī analītiskie pētījumi par izmaiņām Eiropas augstākajā izglītībā (*EUA Trends, 2010: A decade of change in European Higher Education*).

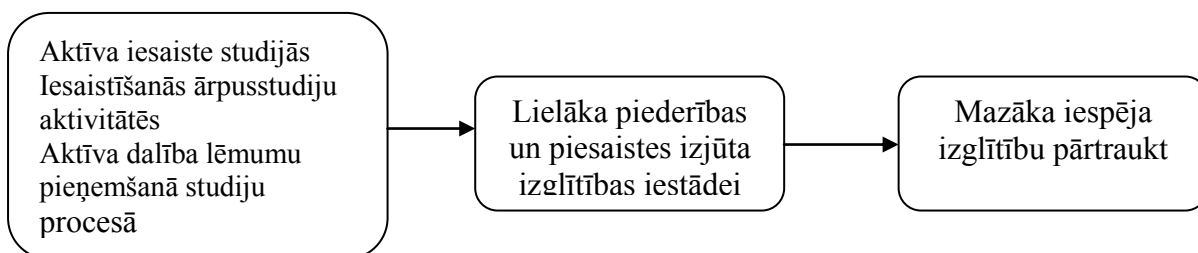
Izglītības pētnieks J.Finns (Finn, 1989), attīstot iesaistīšanās nozīmīgumu, fokusējas uz diviem izglītības pārtraukšanas modeļiem:

- 1) Frustrējošās pašcieņas/pašvērtējuma modelis (*Frustration self-esteem model*): parāda to, ka studenti izglītības ieguves laikā var piedzīvot arī virkni neveiksmju, kas studentam var pazemināt ar studijām un sasniegumiem saistīto pašvērtējumu/pašcieņu. Zemais pašvērtējums, savukārt, ietekmē studenta attieksmi pret izglītības iestādi, un viņš var pārtraukt skolu apmeklēt.

3.attēls. Frustrējošās pašcieņas/pašvērtējuma modelis (Finn, 1989)

- 2) Iesaistīšanās-piesaistīšanās modelis (*Participation- connection model*) skaidro, ka, aktīvi iesaistoties izglītības procesā, jaunieši aktīvāk izjūt piesaisti un piederību izglītības iestādei. Jo lielāka ir studentu piesaiste, jo mazāka iespēja, ka viņš uzsāktu izglītību pārtraukt

4.attēls. Iesaistīšanās-piesaistīšanās modelis (avots: Finn, 1989)

Lai arī Finns pārsvarā runā par vidusskolu, tomēr autore uzskata, ka aprakstītie modeļi var tikt attiecināmi arī uz augstskolas vidi. Vēlākajos pētījumos Finns (Finn, 1993) izdala 4 iesaistīšanās līmeņus: 1) students ir klātesošs un uzmanīgs, spēj atbildēt uz izglītības iestādes prasībām vai pedagoga jautājumiem; 2) otrajā līmenī studentam jābūt vairāk nekā tikai pasīvam atbildētājam- viņam jābūt iniciatīvai jautāt, sadarboties.. Šajā līmenī students var darīt vairāk kā no viņa prasīts, kā arī iesaistīties arī ārpusmācību procesa aktivitātēs; 3) trešais līmenis ir specifisks ar iniciatīvas pilnu uzvedību- meklēt palīdzību, ja tiek piedzīvotas akadēmiskas vai psiholoģiskas grūtības. Students spēj apzināties savas grūtības un ir apņēmības pilns tās novērst. Šeit svarīgs resurss var būt atbalstoša vide un atbalsta sistēma; 4) students piedalās sociālajā augstskolas dzīvē, pašpārvaldē, spēj ietekmēt dažādus noteikumus skolā.

Jāsecina, ka studentiem aktīvāk iesaistoties augstskolas dzīvē, stiprinās viņu piederības sajūta, kas var mazināt risku, ka no augstskolas viņi aizies pārāgrī. Arī citi pētījumi pierāda, ka, jo neiesaistītāki studenti ir sociālajā un akadēmiskajā dzīvē, jo lielāks var būt viņu risks pārtraukt mācības (Catterall, 1986). Ja students nav iesaistījies, studijās, viņš vairāk piedzīvo garlaicību, nespēj sasniegt savus mērķus u.c. Tiek uzsvērts (Wehlage et al., 1989), ka uzvedība, kas vērsta uz iesaistīšanos, nav skatāma atsevišķi no izglītības vides- arī izglītības

iestāde, iekšējais sociālais klimats un aktivitātes ieņem būtisku lomu, lai veicinātu studenta iesaistīšanos.

Pasīva iesaistīšanās vai neiesaistīšanās var izpausties arī kā neuzmanība, izklaidība (Lehr & Harris, 1988), sapņošana mācību laikā, vāja uzmanības noturība, nepiedalīšanās mācību uzdevumos, diskusijās. Tiek norādīts, ka šie studenti arī maz piedalās sporta, izklaides vai kādās citās ārpusstudiju aktivitātēs (Bempechat & Ginsburg, 1989). Ir studenti, kas neiesaistīšanos izpauž kā neierašanos uz lekcijām, hronisku lekciju kavēšanu. Kavēšana ir faktors, kas var norādīt, ka studiju pārtraukšana ir ļoti iespējama (Bryk & Thum, 1989), jo bieži tieši kavējumi sagādā studentam papildus grūtības mācībās, arī nepatīkamas emocijas, skaidrojot savu rīcību. Iekavējot mācības, izglītības pārtraukšana var šķist vieglāks ceļš nekā mēģināt tikt līdz citiem mācībās vai paskaidrot pasniedzējiem savus kavējuma iemeslus. Daži autori lieto arī jēdzienu *Sociālais kapitāls* (Braxton, 2002, Thomas, 2002), kas ir līdzīgs sociālās integrācijas termina izpratnei, tomēr tajā daudz lielāks uzsvars tiek likts uz studenta integrāciju ārpusstudiju dzīvē un sociālajās grupās, kuras nav viņa tiešais studiju kolektīvs. Autore uzskata, ka, domājot par atbalstu augstskolās, aktuāli varētu būt Tomasa (Thomas, 2002) piedāvātie 5 integrācijas izpausmes veidi: akadēmiskā (studiju procesā), sociālā (ar studiju biedriem un personālu), ekonomiskā (nodrošinājums, stipendijas) integrācija, pieņemtais atbalsts, demokrātiskā integrācija (studenta iesaiste dažādās studentu organizācijās). Vēlāk Tomass gan atzīst, ka, viņa pētījumi parāda, ka ekonomiskajai integrācijai nav saistības ar studiju pārtraukšanu (Thomas, 2006). Šis secinājums gan ir pretējs Latvijā bieži sastopamam viedoklim, ka studiju pārtraukšanu visvairāk ietekmē tas, ka studentam nav naudas, ir lieli kredīti utml. Autore uzskata, ka Tomasa aprakstītā ekonomiskā integrācija ir ļoti būtiska Latvijas vidē, ņemot vērā, ka ekonomiskā situācija daudziem studentiem ir krasī pasliktinājusies (vai ir slikta) un ekonomiskais atbalsts studijās būtu nepieciešams, lai studijas nenāktos pārtraukt.

Vairāki pētījumi uzsver, ka dzīvošana universitātes *campus* (kopmītnēs, pilsētiņā) palīdz studentam veiksmīgi integrēties universitātes dzīvē gan sociāli, gan akadēmiski (Christie & Dinham, 1991; Torres & Solberg, 2001). Pētnieki secināja, ka dzīvojot ciešā saistībā ar citiem studentiem, satiekot citus līdzīgus cilvēkus un problēmas, students attīsta jaunas draudzības, dalās pieredzē un grūtībās, gūst sociālo atbalstu, vieglāk pārvar ilgas pēc mājām un gūst motivāciju tālākā studiju procesā. Latvijā nav pētījumu par to, kā studenti uztver dzīvi kopmītnēs- vai šī veida pārmaiņas un sadzīve vairāk palīdz vai traucē iesaistīšanās un piederības procesā augstskolai.

Daudzo pētījumu rezultāti akcentē aktīvas iesaistīšanās lomu veiksmīgā studiju procesā, arī daudzi studiju adaptācijas pasākumi Eiropas augstskolās ir vērsti tieši uz to, lai studenti aktīvāk iesaistītos augstskolas un studiju grupas dzīvē, labāk viens otru pazītu, spētu sadarboties. Tomēr, autore uzskata, ka reizēm tieši pārāk aktīva iesaistīšanās ārpusstudiju sociālajās aktivitātēs studentam var radīt laika plānošanas grūtības, līdz ar to var tikt ietekmēta arī sekmīga tikšana galā ar studijām.

Savukārt, analizējot Tinto modeļa izmantojamību pētījumos, var piekrist izglītības psihologa S. Drapena (Drapen, 2008) norādei, ka pētījumos bieži ir ļoti grūti izpētīt visus studiju pārtraukšanas faktorus kopumā. Bieži studentiem par savu neveiksmi studijās, kādu var uzskatīt arī studiju pārtraukšanu, ir atributīvi spriedumi, piedēvējot daudz lielāku lomu ārējiem apstākļiem nekā personīgajām īpašībām. Drapens savā pētījumā salīdzināja (nelielās izlasēs) studijas pārtraukušo un esošo studentu viedokļus par dažādiem jautājumiem, taču neiekļāva ne ārējās sociāli ekonomiskās vides analīzi, ne arī augstskolu pārstāvju viedokli par studiju pārtraukšanu. Tomēr viņš norādīja, ka svarīgi ņemt vērā arī apkārtējās vides nozīmi, sociālekonomiskās pārmaiņas sabiedrībā un citus faktorus, kas var ietekmēt studiju pārtraukšanu.

2.2.3. Vājš akadēmiskais sniegums kā iemesls studiju pārtraukšanai.

Akadēmisko sniegumu izsaka studentu sekmes un pabeigtais izglītības līmenis (arī-pabeigti studiju kursi, nokārtotie eksāmeni) (Rumberger, 2001). Izglītošanās procesa stabilitāti rāda tas, vai students ir bieži pārtraucis studijas (arī akadēmisko atvaļinājumu dēļ), mainījis izglītības vietas un jomas, iekrājis studiju parādus. Akadēmiskais sniegums ir viens no acīmredzamākajiem faktoriem, ko var izmantot, lai identificētu studentus ar augstu risku pārtraukt studijas, un kā iekšējs faktors tas ir atkarīgs no studenta paša pūlēm un centieniem. Tomēr to var ietekmēt arī ārēji faktori- mijiedarbības process starp studentu un pasniedzēju, mācībspēku attieksme un novērtējums. Akadēmisko sniegumu raksturo gan sekmes standartizētos testos, gan atzīmes eksāmenos un ieskaitēs, gan arī netikšana galā ar atsevišķiem mācību priekšmetiem, kas izpaužas arī kā mācību parādi no semestra uz semestri un nespēja mācības nokārtot laikā (Caterral, 1986). Tomēr studenta zemās sekmes vēl nevar ņemt par vienīgo atskaites punktu augstam riskam- tas var arī norādīt, ka studentam vajag palīdzību, lai pabeigtu skolu sekmīgi (Frymier & Robertson, 1990). Arī Tinto norādīja, ka svarīgi studiju pārtraukšanas iemesli ir studiju/akadēmiskās grūtības, kā arī studenta iepriekšējo sekmju līmenis pirms studiju uzsākšanas augstākajā izglītības iestādē.

Atsevišķos pētījumos tiek norādīts, ka problēmas studiju veiksmīgā apgūvē ietekmē zemas akadēmiskā sagatavotība, zemas tehnisko zinātņu spējas, kā arī vāja sagatavotība radošam un patstāvīgam darbam (Duarte, 2008). Turklāt vidusskolās var būt dažāds prasību līmenis pret skolēniem, kā rezultātā augstskolā daudziem jauniešiem ir nepietiekoši attīstītas studiju prasmes. Jaunajiem studentiem grūtības var sagādāt gan akadēmiskā rakstība, gan prezentācijas prasmes, gan informācijas meklēšana, apkopošana un analīze. Netiekot galā ar daudzajām prasībām studijās, students var izglītību izlemt pārtraukt- to akcentē arī Finna teorija par izglītības pārtraukšanu kā neveiksmes piedzīvošanu un negatīvu emociju sekām.

Amerikāņu pētnieki (M.Lewis, A.Castley 2008), analizējot studiju pārtraukšanu, radīja vienkāršu instrumentu, lai identificētu potenciālo studentu vājo sniegumu mācībās un zemos rezultātus pārbaudījumos. Balstoties uz Tinto (Tinto, 1988, 1993) atziņām, tika mērītas studentu agrās cerības (espektācijas) attiecībā uz augstāko izglītību un salīdzinātas ar viņu reālo pieredzi. Pētnieki uzsvēra, ka var paredzēt to, kā students turpinās savu izglītību, analizējot viņa akadēmisko sniegumu, identificēšanos ar studentu lomu, aizraušanos ar studiju priekšmetiem, personisko kontaktu ar akadēmisko personālu un draugiem. Kā akadēmisko sasniegumu priekšnoteikumus pētnieki izdalīja kontakta līmeni starp studentiem un pasniedzējiem, studentu savstarpējo kooperāciju un sadarbību, aktīvās mācīšanās formas, atgriezeniskās saites saņemšanu no pasniedzējiem, laika plānošanas iemaņas, dažādus mācīšanās veidus, augstas espektācijas par sevi, kā arī respektu pret saviem talantiem. Akadēmiskais sniegums tika saistīts arī ar spēju izvirzīt mērķus, izvēlēties metodes, prasmīgu mācību laika izmantošanu un plānošanu, kā arī ar sasniegumu efektivitāti. Jāsecina, ka studentam var patikt savs izvēlētais studiju virziens, bet nepatikt dažas metodes, kā arī nepatikt atsevišķi mācību priekšmeti: piemēram, studentam var patikt rakstīt esejas, bet viņš ienīst mācīties latīņu valodu, vai analizēt gramatiku. Kā rezultāts var būt nesekmīgs sniegums kādā noteiktā posmā vai priekšmetā, kaut gan kopumā izvēlētajā joma un izvirzītie mērķi studentam ir saistoši. Tātad var pastāvēt atšķirība starp studenta mērķiem un nodomiem un viņa aktuālajām sekmēm- studentam var vienlaikus patikt mācīties kādu priekšmetu, un tomēr viņš var justies bezcerīgs to studējot. Cita problēma var parādīties, ja students nedomā par tālākiem mērķiem, tādējādi studējot priekšmetu, neredz tā kopējo jēgu un saistību ar citiem priekšmetiem. Tā rezultātā viņa motivācija var nebūt pārāk augsta, akadēmiskais sniegums var būt zems, kā sliktākais rezultāts ir studiju pārtraukšana. Savukārt, attiecībā uz akadēmiskā snieguma saistību ar indivīda intelektuālām spējām, teorijās var izdalīt divus galvenos viedokļos. Ir pētnieki, kas uzskata, ka spējas ir stabilas un zināmā mērā neietekmējamas, kuras indivīds īpaši nevar mainīt (Thompson, Musket, 2005). Savukārt spēju pieauguma

(*incremental view of ability*) teorija nosaka to, ka spējas ir maināmas un kontrolējamas, cilvēks tās var attīstīt un uzlabot (Dweck, Bempechat, 1983).

Akadēmiskais sekmīgums var būt saistīts arī ar dažādām psiholoģiskām problēmām – trauksme, depresija un nomākts studenta garastāvoklis ir saistīti gan ar studenta vājāku iesaistīšanos universitātes dzīvē, gan arī ar zemākām sekmēm studijās (Eisenberg, 2009). Pētījumi pierāda, ka studenti ar zemāku pārliecību par savām akadēmiskajām spējām, uzrāda lielāku risku pārtraukt studijas kā studenti ar augstāku pārliecību par savām spējām uzrādīt labus mācību rezultātus (Lockart, 2004). Lai arī atsevišķi longitūdināli pētījumi parāda saistību, ka students ar vājākām iestājpārbaudījumu atzīmēm var ātrāk studijas pārtraukt (Montmarquette, 2000), bet tomēr ne visi pētījumi to apstiprina. Ir pētnieki, kuri uzskata, ka pārliecība par savu akadēmisko sniegumu ir samērā īstermiņa, un noteicošā pieredze ir par visnesenākajiem akadēmiskajiem sasniegumiem un rezultātiem. Taču šīs pārliecības mazināšanās gan var būt saistīta ar domām par studiju pārtraukšanu (Lockart, 2004).

2.2.4. Akadēmiskās motivācijas loma studijās.

Akadēmiskais sniegums ir cieši saistīts arī ar akadēmisko motivāciju, kas, savukārt, var ietekmēt studenta nodomus attiecībā uz izglītības turpināšanu un pabeigšanu, par spīti ārējām vai iekšējām grūtībām. Motivācija dažādi tiek skaidrota dažādās psiholoģijas un izglītības teorijās (skat. 3. tabulu), bet tradicionāli tā tiek skaidrota kā iekšējs stāvoklis, kas izraisa tiešu un mērķtiecīgu indivīda uzvedību.

3. tabula

Motivācijas salīdzinājums dažādās teorijās.

Viedokļi	Biheiviorālais	Humānistiskais	Kognitīvais	Sociālā iemācīšanās
Motivācijas avots	Ārējs pastiprinātājs	Iekšējs pastiprinātājs	Iekšējs pastiprinātājs	Ārējs un iekšējs pastiprinātājs
Galvenie jēdzieni	Pastiprinājums, apbalvojumi, samaksa, sods	Vajadzība pēc pašapziņas, pašpiepildījums, pašnoteikšanās	Pārliecība, ticējumi, atribūcija veiksmēm un neveiksmēm, gaidas	Mērķu vērtība un to sasnieguma gaidas
Galvenie teorētiķi	Skinner	Maslovs, Deci	Veiners, Kovingtons	Bandura

Mācību motivācija tiek aprakstīta kā „studenta tendence atrast akadēmiskās aktivitātes jēgpilnas un nozīmīgas un censties iesaistīties tajās, kā arī gūt akadēmiskos sasniegumus un labumus no izglītošanās procesa” (Brophy, 1988, 205.lpp), līdz ar to arī akadēmiskā iesaistīšanās var būt saistīta ar spēcīgāku mācību motivāciju. Mērķu sasniegšana un mērķtiecīga uzvedība ir ļoti būtiska, lai veidotu mācību motivāciju (Locke&Latham, 1990). Mērķi palīdz fokusēt uzmanību, mobilizēt spējas, paaugstināt pretestību grūtībām, attīstīt

jaunas stratēģijas un paņēmienus. Deci un Rajana (Deci L.E., Ryan M.R., 1985, 2000) pašnoteikšanās teorijā attiecībā uz studijām un darbu tika uzsvērti iekšējās (*intrinsic*) un ārējās (*extrinsic*) motivācijas veidi. Iekšējās motivācijas gadījumā uzvedību nosaka personas interese par noteikto darbību un iekšēja vēlme sasniegt izvirzītos mērķus. Tā ļauj studentam daudz vairāk iesaistīties, kā arī balstīt savu mācību procesu uz iekšēju interesi, zinātkāri un vēlmi apgūt jauno un iegūt jaunu informāciju (Schapiro&Livingston, 2000). Iekšēja motivācija ir būtiska sekmīgai studiju apguvei un profesionālo mērķu sasniegšanai. Savukārt, ārēji motivēta uzvedība tiek virzīta, lai apmierinātu ārējas prasības, tā balstās uz ārējiem pamudinājumiem un var atspoguļot arī identificēšanos ar ārējiem mērķiem. Iekšējās un ārējās motivācijas teoriju būtiski papildināja R.Valleranda (Vallerand, 1992) izveidotā akadēmiskās motivācijas teorija. Tajā, papildus iekšējai un ārējai motivācijai, svarīga loma piešķirta arī t.s. a-motivācijai (*a-motivation*), jeb ne-motivācijai, kas nozīmē, ka students nevar nosaukt motīvus, kāpēc studē, vai arī šie motīvi ir neskaidri un difūzi. Vairāki pētnieki gan norāda, ka ļoti grūti ārēji ir izšķirt, kura motivācija studentu virza, svarīgākā atšķirība var būt iekšējā vai ārējā motivācijas lokusā (ja motivators ir ārējs, tad tā vairāk būs ārēja motivācija) (Ralph, 1998). Pētījums attiecībā uz motivācijas izpēti izglītību pārtraukušajiem studentiem (Brady, 1996) atklāja, ka šie studenti ir bijuši akadēmiski daudz vairāk frustrēti, nobažījušies par savu sniegumu, kā arī ir tendēti vairāk uz ārējo, ne iekšējo akadēmisko motivāciju. Atskaitītie studenti arī uzstādīja īsākus, jeb tuvākus mērķus, kā arī viņus vairāk motivēja tuvāki apbalvojumi nevis tālākas sasniegumu vai ieguvumu perspektīvas. Var secināt, ka motivācijas veids nav tik svarīgs mērķa sasniegšanā, kā aktivitāšu un mērķa sasniegšanas metožu izvēlē. Autore uzskata, ka attiecībā uz studiju pārtraukšanu, svarīga ir ne tikai akadēmiskā motivācija, bet arī studiju izvēles motivācija- kāpēc students ir izvēlējis noteikta virziena studijas.

Jāatzīmē vēl daži faktori, kas var ietekmēt gan studenta akadēmisko motivāciju, gan sniegumu. Sniegumu var iespaidot **iemācītas bezpalīdzības** fenomens (Seligman, 1976) - indivīds pieņem un tic, ka notikumi un rezultāti viņa dzīvē pārsvarā nav kontrolējami un maināmi. Viņš attīsta t.s. iemācīto bezpalīdzību, kas var izpausties arī motivācijas jomā - cilvēki, kuri jūtas bezpalīdzīgi, ir nemotivēti iesaistīties kādā darbības veidā, šādi liedzot sev iespēju attīstīt savas spējas un radošo potenciālu. Pazīstamais **atribūcijas** pētnieks Veiners (Weiner, 1996) uzsvēra, ka lielākā daļa studentu cenšas savas neveiksmes izskaidrot atributīvi, lielāku vērību piešķirot ārējiem apstākļiem. Ja students veido atribūciju (spriedumu) par neveiksmi kā par viņa paša neveiksmīgu pūļu vai zināšanu trūkumu rezultātu, viņš var fokusēties uz veiksmīgākām stratēģijām nākošajā reizē. Taču lielākās motivācijas problēmas rodas, kad students pieraksta neveiksmei stabilus, bet nekontrolējamus/nemaināmus apstākļus,

līdz ar to jūtoties bezpalīdzīgi un nevaroši neko mainīt (Weiner, et.al 1979). Šādā veidā studenti veido negatīvus kognitīvos pieņēmumus par sevi, jūtas trauksmaini, nomākti, bezpalīdzīgi (Alloy&Seligman, 1975) situācijās, kuras uztver kā nepārvaramas vai no sevis neatkarīgas. Šādi studenti var negatīvi reaģēt gan pret izglītības iestādi, gan pasniedzējiem, gan arī izpaust apātiju un nevēlēšanos akadēmiski un sociāli iesaistīties studijās (Ames, 1992), kā arī pasīvi vai izvairīgi reaģēt uz neveiksmēm. Veiners (Weiner, 1996) lielāko daļu no cēloņiem, ar ko studenti atributīvi izskaidro savas neveiksmes raksturoja ar trīs dimensijām- stabilitāte (vai cēlonis ir maināms, vai nē), atbildība (vai persona var kontrolēt cēloni) un lokuss (vai cēlonis ir iekšējs vai ārējs). Šīs trīs dimensijas var atstāt ļoti nozīmīgas sekas uz motivāciju- piemēram, ja neveiksmi students saista ar iekšējiem faktoriem, veiksme celt viņa lepnumu un palielināt motivāciju, kamēr neveiksme pazeminās viņa pašvērtējumu. Šīs trīs dimensijas var izskaidrot arī veidu, kā students rīkojas attiecībā uz akadēmiskiem pārbaudījumiem, veiksmēm un neveiksmēm (skat. 4. tabulu). Tas palīdz labāk saprast un izskaidrot studentu spriedumus gan attiecībā uz savām neveiksmēm studijās, gan arī uz to, kāpēc viņi pārtrauc studijas.

4. tabula

Motivācijas atribūciju dimensijas

Dimensijas klasifikācija	Neveiksmes iemesls
Iekšēja- stabila- nekontrolējama	Zemas spējas
Iekšēja- stabila- kontrolējama	Nekad neesmu studējis
Iekšēja- nestabila- nekontrolējama	Esmu slims eksāmena dienā
Iekšēja- nestabila- kontrolējama	Neesmu sagatavojies tieši šim testam
Ārēja- stabila- nekontrolējama	Skolai ir pārāk stingras prasības
Ārēja- stabila- kontrolējama	Pasniedzējs ir neobjektīvs
Ārēja- nestabila- nekontrolējama	Man neveicas
Ārēja- nestabila- kontrolējama	Draugi nevarēja palīdzēt

Avots: sagatavots pēc Weiner, 1992

Motivācijas atribūciju dimensiju attēlojums parāda, ka indivīda spriedumi un ticējumi par savām spējām ir svarīgs atribūcijas veids, kas ietekmē arī mācību motivāciju. Apkopojot atributīvos pieņēmumus par spējām, Veiners tos saistīja šādās sakarībās ar studenta uzvedību (Weiner, 1994):

- Ja neveiksme ir piedēvēta zemām spējām, kuras students nevar ietekmēt:

Neveiksme → *Spēju trūkums* → *Nevar ietekmēt* → *Neesmu atbildīgs* → *Kauns vai apmulsums* → *Sekmība (sniegums) krītas*

- Ja neveiksme ir piedēvēta pūļu trūkumam, tad domas, emocijas un darbība ir šāda

Neveiksme → *Pūļu trūkums* → *Varu ietekmēt* → *Esmu atbildīgs* → *Vainas izjūta* →
Sekmība (sniegums) uzlabojas

Atributīvo spriedumu izpratne var labāk palīdzēt izskaidrot to, kāpēc studenti savās studiju neveiksmēs vaino studiju kvalitāti, pasniedzēju prasības, neveiksmi, taču neuzņemas atbildību paši par savu akadēmisko sniegumu, piepūles un mērķtiecības trūkumu.

2.3. Ārējo faktoru lomu studiju turpināšanā/pārtraukšanā: ģimenes, vides un sabiedrības ietekme.

Analizējot studiju pārtraukšanas iemeslus, jāņem vērā arī ārējie institucionāli faktori. Kā nozīmīgākās institūcijas izglītības teorijās tiek akcentēta ģimene, vide, sabiedrība un izglītības iestāde. Gan pedagogijas, gan psiholoģijas teorijās tiek uzsvērtas ģimenes kā primārā socializācijas aģenta loma attiecībā uz jaunieša audzināšanu, sociālo normu iemācīšanos, tuvības veidošanas procesu, drošības un uzticēšanās veidošanu, problēmu risināšanas iemaņas apguvi. Saistībā ar izglītības pārtraukšanu ģimenes loma padziļināti tiek analizēta pamatizglītības un vidējās izglītības pārtraukšanas saistībā, minot, ka skolēnu ģimenes minētās audzināšanas funkcijas veic neveiksmīgi (Lee, Ip, 2003). Uzmanība izglītības un sociālajos pētījumos tiek veltīta ģimenes kognitīvajai videi (vecāku izglītības līmenim), kopējam ģimenes raksturojumam (ģimenes struktūrai, bērnu skaitam), ekonomiskajam kapitālam (vecāku nodarbošanās un ienākumi), kā arī sociālajām attiecībām un vecāku kultūras līmenim (Traag, Van der Velden, 2006).

Vairāki pētnieki uzsver to, ka vecāki var ietekmēt bērnu lēmumu pieņemšanas procesu attiecībā uz savu nākotnes izglītību, kā arī to, ka vecāki var sekmēt bērnu aktīvāku iesaistīšanos skolas dzīvē (Rumberger, 2001; Schwartz, 1995). Pētījumi pierāda arī to, ka ciešas attiecības starp bērnu un vecāku ir ļoti svarīgas jaunieša sekmīgumam skolas laikā, ģimenes atbalsts var samazināt risku, ka jaunietis izglītību pārtrauks (Rumberger, 2001). Attiecībā uz studiju pārtraukšanu augstākajās izglītības iestādēs, ģimenes loma tik detalizēti nav analizēta, ņemot vērā, ka tās ietekme jauniešu vecumā ir mazinājusies. Tomēr jau Tinto izstrādātajā modelī (skat. 2. att.) ir uzsvērti vecāku atributīvie spriedumi, kuri var ietekmēt jaunieša lēmuma pieņemšanas procesu- gan attiecībā uz izglītības izvēli, gan uz tās pārtraukšanu. Šie spriedumi atspoguļo galvenās attieksmes un vērtības attiecībā uz izglītību, nodarbinātību un karjeru. Savos tālākajos pētījumos Tinto pievērš uzmanību arī vecāku izglītībai, īpaši uzsverot mātes izglītības līmeni. Viņš saistīja zemāku mātes izglītību ar lielāku risku arī jaunietim nepabeigt studijas (Tinto, 1987), pamatojot ar to, ka vecākiem ar augstāku izglītības līmeni ir lielāka izpratne par izglītības nozīmību, kā arī dziļāka pārlicība par to, ka viņu bērnam nepieciešams iegūt pēc iespējas augstāku izglītības līmeni.

Augstākās izglītības pētnieki, kas pētījuši sociālā atbalsta lomu studijās, uzsvēruši, ka ģimene ir ļoti nozīmīgs sociālā atbalsta veids jaunajam studentam (Kazarian, McCabe, 1991, Holahan, Moos, 1981, Voitkāne, 2004, 2006). Tiek akcentēta ģimenes savstarpējo attiecību loma izglītības ieguves procesā un līdzvērtīgas, uzticības pilnas attiecības starp jauno studentu un viņa vecākiem. Ir atklāta saistība starp pirmā kursa studentu psiholoģiskās adaptācijas rādītājiem, saņemto sociālo atbalstu un drošās piesaistes stilu starp jauno studentu un viņa vecākiem (Voitkāne, 2004). Turklāt tiek minēts, ka jauniešiem, iekļaujoties jaunā vidē, nozīmīgāks resurss ir attiecības ar tēvu, bet puīšiem nozīmīgāks ir pozitīvais atbalsts no mātes (Wintre & Sugar, 2000, Kalsner & Pistole, 2003).

Arī ģimenes ekonomiskajam kapitālam var būt loma studiju pārtraukšanā- jaunie studenti, kuru ģimenēs vecāki nevar nodrošināt pietiekošu ekonomisko bāzi ikdienas studijām, daudz biežāk var agrāk sākt darba meklējumus un aktīvi iesaistīties darba tirgū, kā rezultātā var būt grūtības ar akadēmisko sniegumu un sekmēm studijās. Izglītības pētījumi Lielbritānijas augstskolās atklāja, ka studentiem no trūcīgām ģimenēm, kurām augstskola piešķir prioritāti attiecībā uz iestāšanos un studiju maksu, ir trīs reizes lielāka iespēja studijas pārtraukt, nekā jaunieši, kas iztur parasto iestājkonkursu augstskolā (Henry, 2009). Šis atklājums pierādīja to, ka viedoklis, ka studijas pārtrauc tikai maksas studenti, ir mīts. Ar ģimeni saistīts faktors, kas var ietekmēt studenta domas par studiju pārtraukšanu, ir arī viņa ilgas pēc mājām studiju sākumposmā.

Atsevišķi pētījumi analizē arī dzīvesvietas un vides ietekmi uz jaunieša izglītības ceļu. Daži pētnieki uzskata, ka jaunieši no lauku rajoniem ir tendēti retāk izvēlēties augstāko izglītību nekā jaunieši no pilsētām, tāpat arī jaunieši no pilsētām biežāk izglītību arī pabeidz. Tas tiek skaidrots gan ar atšķirīgām iespējām un bieži arī atšķirīgiem ekonomiskajiem resursiem, gan arī ar lielākām ilgām pēc mājām un grūtāku adaptēšanās periodu, uzsākot studijas (Hodgkinson 1994). Kaut arī ne visi dati to apstiprina, tomēr atsevišķos pētījumos ir secināts, ka studentiem, kuri nāk no laukiem, var būt zemāka pašapziņa un mazākas gaidas no studijām, kas var traucēt sekmīgi virzīties uz izglītības līmeņa sasniegšanu (Bull, et.al, 1992). Lai gan pētījumi attiecībā uz skolēnu izglītības pārtraukšanu Latvijā dažas minētās tēzes apstiprina (Dedze I., Krūzmētra M, 2004), tomēr attiecībā uz studentiem augstskolās Latvijā šādi pētījumi nav tikuši veikti. Autore uzskata, ka šis risks Latvijas mērogā varētu būt raksturīgs tikai lielāko augstskolu studentiem galvaspilsētā, jo reģionālās augstskolas ir vērstas tieši uz sava reģiona jauniešu piesaisti savām studiju programmām.

Lai gan sabiedrības ietekme attiecībā uz studentiem nav daudz analizēta, autores viedoklis ir, ka tomēr tai var būt noteikta loma arī izglītības pārtraukšanā, sevišķi pašreizējos

Latvijas ekonomiskajos apstākļos. Valsts īstenotās politikas radītās sekas, zemie ekonomiskie rādītāji un straujās izmaiņas ekonomikā un sabiedrībā, arī sabiedrībā valdošie priekšstati un vērtības daudziem jauniešiem, iespējams, var radīt nevēlēšanos vai nespēju izglītību turpināt. Arvien vairāk jauniešu vidū ir sastopams viedoklis, ka kvalitatīvu izglītību var iegūt tikai ārzemēs. Var piekrist atsevišķiem pētnieku (McNeal, 1997) viedokļiem, ka studentam būs lielāka motivācija mācīties, ja apkārtējā vidē pastāvēs acīmredzama izglītības līmeņa un darba samaksas lieluma saistība, kā arī izglītības novērtējums darba tirgū.

Secinājumi par studiju pārtraukšanu ietekmējošajiem faktoriem:

- Studiju pārtraukšanu var ietekmēt tādi sociāldemogrāfiski rādītāji kā dzimums (vīrieši vairāk šaubās par studiju turpināšanu, kā arī var studijas pārtraukt ekonomisku iemeslu dēļ, sievietes- vairāk psiholoģisku, emocionālu iemeslu dēļ, arī dzimuma neatbalstoša akadēmiskā klimata dēļ studiju vidē), ekonomiskie rādītāji (ienākumu līmenis, darbs studiju laikā), veselības problēmas (īpašās vajadzības, mācību grūtības).
- Pasīva sociālā un akadēmiska iesaistīšanās studiju procesā nerodina studenta piederības sajūtu augstskolai (institucionālā apstiprināšana), kā arī pārliecību par saviem izvirzītajiem izglītības mērķiem (mērķu apstiprināšana).
- Studiju pārtraukšanu studiju uzsākšanas (adaptācijas) posmā var rosināt nozīmīgas pārmaiņas jaunieša dzīvē, ar kurām netiekot galā, students var izšķirties par studiju pārtraukšanu. Lēmumus par studiju pārtraukšanu šajā posmā var ietekmēt daudzi psiholoģiska (šaubas par izvēli, attiecību grūtības, ilgas pēc mājām, gaidu nesakrītība ar realitāti u.c.) un akadēmiska (akadēmiskās prasmes, prasības) rakstura faktori.
- Akadēmiskais sniegums ir faktors, kas var uzskatāmi uzrādīt studentus ar lielāku risku studijas pārtraukt- kavēšana, zemākas akadēmiskās sekmes, centralizēto eksāmenu atzīmes var norādīt uz šādu risku.
- Atribūcijas un motivācijas teorijas var palīdzēt izskaidrot studenta pieņemumus par studiju pārtraukšanu. Ne vienmēr studiju pārtraukšana jāuzskata par neveiksmi, tomēr pētījumos jāņem vērā atributīvo skaidrojumu nozīme (students savu neveiksmi skaidro kā ārēju faktoru iedarbību).
- Studiju pārtraukšanu var ietekmēt ģimenes atbalsta trūkums, vecāku atributīvie spriedumi un izglītības līmenis, ģimenes ekonomiskie apstākļi.
- Literatūrā un pētījumos nav viennozīmīgas atbildes par to, kā vērtēt studiju pārtraukšanu un studentu noturēšanu augstskolā- vai students pats ir atbildīgs par izglītības pārtraukšanu, jeb tomēr svarīgāka ir augstskolas loma, atbalsts studiju procesā. Autores viedoklis ir, ka pamatā tomēr tā ir studenta atbildība un lēmums par

savas izglītības pārtraukšanu, tomēr augstskolas var nodrošināt atbalstu studentam karjeras lēmumos, sarežģītās situācijās, kas saistās ar personīgo vai ar studijām saistītu grūtību pārvarēšanu.

3. NODAĻA Augstskolas loma studentu atbalstīšanā un noturēšanā.

3.1. Studentu noturēšanas jautājumu aktualitāte.

V.Tinto (Tinto, 2006), analizējot studentu noturēšanas problēmu augstskolā, norādīja, ka augstskolas ne vienmēr pietiekoši nopietni pievēršas studentu noturēšanai. Viņš akcentēja sekojošus jautājumus, kuriem augstskolai ir jāpievērš uzmanība, veidojot stratēģijas attiecībā uz studentu noturēšanu. Pirmkārt, jau tā ir augstskolas pieeja attiecībā uz studenta vērtību, gaidām attiecībā uz iegūstamo izglītību un izglītības iestādi. Tinto uzsver, ka augstākas prasības pret studentu un vienlaicīgi pedagogu pārlicība, ka students būs spējīgs tikt ar prasībām galā, veicina studenta pašapziņu un palielina viņa iesaistīšanos studiju procesā. Otrkārt, augstskolas reflektantam ir nepieciešams saņemt atbalstu attiecībā uz izglītības izvēli, kā arī informatīvo konsultatīvo atbalstu attiecībā uz studiju procesa organizēšanu. Treškārt, Tinto uzsvēra akadēmiskā, sociālā un personiskā atbalsta lomu studijās. Lai arī pētnieks neizstrādāja studiju atbalsta sistēmas struktūru, tomēr norādīja, ka atbalstam ir jābūt sistemātiskam un strukturētam. Kā izšķirošo faktoru studiju pārtraukšanā vai palikšanā Tinto aplūko akadēmisko integrāciju, uzsverot, ka augstskolas, kas attīsta uz studentu vērstu pieeju, veido motivējošu mācību atmosfēru, aktīvi iesaista studentus mācīšanās procesā, un atbalsta studentus sekmīgā studiju turpināšanā. Ārzemju izglītības centros uzsvērts, ka izglītības iestādei ir nepieciešams veidot stratēģijas attiecībā uz izglītības pārtraukšanu- gan skolas, gan sabiedrības, gan indivīda līmenī, saistot stratēģijas ar kopējā riska un iemeslu analīzi (Center for Child and Family Policy, Duke University, 2008). Autore uzskata, ka arī augstākajā izglītībā ir nepieciešams apzināt iespējamās studiju pārtraukšanas riskus un studiju noturēšanas stratēģijas saistīt ar iespējamajiem iemesliem. Autore piekrīt Tinto uzskatam, ka daudzi pirmkursnieki nejūtas iesaistīti augstskolas dzīvē, daudzi studenti nejūtas saistīti cits ar citu kā aktīvi studiju procesa dalībnieki, kā arī augstskolās ne vienmēr pietiek izglītota atbalsta personāla, pie kā studenti varētu vērsties.

Studijas pārtraukušo studentu skaits tiek uzskatīts arī kā viens no augstākās izglītības kvalitātes indikatoriem, līdz ar to studiju pārtraukšanas problēmas risināšanā speciālisti uzsver augstskolas līdzatbildību. „Students nepārtrauc savas studijas tikai tāpēc, ka viņš ir melnādains, nabadzīgs vai ir stāvoklī. Pārsvārā studijas tiek pārtrauktas tāpēc, ka skolas nav atbalstošas un atsaucīgas uz personīgo vai akadēmisko problēmu risināšanu un atbalstu”

(Wehlage et al., 1989, 51.lpp) - šis viedoklis atspoguļo izglītības iestādē pieejamā atbalsta nozīmīgumu. Uzsverot skolu un pedagogu lomu studentu atbalstā, izglītības pētnieka Reihnera pētījumā kā kritiskie punkti attiecībā uz izglītības pārtraukšanu koledžās ir minēti lielas studentu grupas, neiejūtīgi un nesaprotīgi pedagogi, pasīvas mācību metodes un nepārdomāta pārbaudījumu sistēma, kā arī izglītības iestādes vadības izpratne attiecībā uz studentu noturēšanu (Reyhner, 1992). Arī ASV nacionālā izglītības novērtēšanas centra (*National Center for Educational Evaluation*, 2009) speciālisti iesaka arvien vairāk akcentēt pedagogu lomu studiju procesā. Tiek uzsvērts, ka pedagogi var ievērojami ietekmēt studentu akadēmisko integrācijas procesu, kā arī lēmumus par studiju turpināšanu vai pārtraukšanu var ietekmēt pasniedzēju atsaucība, pieejamība un attieksme studiju procesā. Piemēram, pret studentiem ar vājākām spējām pasniedzēji var izturēties nevērīgāk, piedāvāt mazāk iespēju apgūt jauno materiālu, biežāk kritizēt, retāk sniegt atgriezenisko saiti, pārtraukt biežāk, mazāk uzturēt acu kontaktu un pievērst uzmanību (Lehr & Harris, 1988). Līdz ar to, šiem studentiem ir grūtāk aktīvi iesaistīties studiju procesā, mācībspēku gaidas no studentiem var ietekmēt to uzvedības modeli un akadēmisko pašnovērtējumu (Braun, 1976). Taču arī paši mācībspēki var tikt iespaidoti no tā, ka izglītojamie pārtrauc, jo akadēmiskie sasniegumi var tikt saistīti arī ar mācībspēku kvalitāti. Arī pasniedzēji var izjust zemāku apmierinātības līmeni, sastopoties ar tādiem studentiem, kuri regulāri kavē lekcijas, neizpilda mācību prasības, kā arī uzrāda zemas spējas tikt galā ar mācībām. Arī izglītības iestādes iekšējie noteikumi vai to trūkums (piemēram, tolerance pret studenta kavējumiem) var palielināt risku, ka studentiem mācībās neveicās, un viņi nemeklē palīdzību, bet mācības pārtrauc. Tāpat arī studiju darbs, kas notiek tikai lielās studentu grupās, neveicina studentu savstarpējo komunikāciju un pilnvērtīgu iesaistīšanos studiju procesā (Wilson, 1991)..

Tomēr studiju kvalitātes saistību ar studijas pārtraukušo studentu skaitu nevar uzskatīt par viennozīmīgu- šādu viedokli ir izteikuši arī Latvijas eksperti. AIKNC valdes priekšsēdētājs Juris Dzelme ir norādījis, ka studiju pārtraukušo studentu skaitu nedrīkst viennozīmīgi interpretēt kā studiju kvalitātes indikatoru (J.Dzelme, 1999). J.Dzelme uzsver, ka studiju pārtraukšanu ietekmē gan konkursi un uzņemšanas prasības pret reflektantiem, gan problēmas ar studentu motivāciju. Autors norādījis, ka augstskolas var plānot augstu „atbirumu” jau pirms studentu uzņemšanas, uzņemot lielāku skaitu studentu pirmajā studiju gadā, tomēr autore uzskata, ka šajā gadījumā netiek ņemti vērā individuālie faktori studiju pārtraukšanā, risinātas iespējamās problēmas. Dzelme norāda arī augstskolas atbildību drīzāk uz atbalstošas vides veidošanu un konsultāciju nepieciešamību augstskolā. (J.Dzelme, 1999). Eksperta teikto papildina arī LU pētnieces A.Briškas (Briška, 2008) viedoklis, ka atbiruma indikators ne

vienmēr ir saistīts ar studiju kvalitāti. Viņa uzsver, ka indikatori tiek ietverti studiju programmu novērtēšanā, jo augstskola ir ieinteresēta samazināt to studentu skaitu, kuri studijas pamet. RTU mācību prorektors U.Sukovskis mēdiju diskusijā par izglītības kvalitāti (www2.la.lv/lat/latvijas_avize/la.../izglitiba.karjera, skat. 12.05.2010) izsaka viedokli, ka „atbirumu” nevar izmantot studiju kvalitātes noteikšanai, jo „labākā augstskolā ar augstām prasībām "studentu atbirums" vienmēr būs lielāks nekā tādās, kur atliek tikai "atsēdēt" noteiktu gadu skaitu, lai finālā saņemtu diplomu." (Sukovskis, 2010).

Šie viedokļi ļauj secināt, ka studiju kvalitāte ir tikai viens no daudziem faktoriem, kas var ietekmēt studiju pārtraukšanu, kā arī to, ka studiju kvalitāte un studiju pārtraukšana tomēr nav viennozīmīgi saistāmi jēdzieni. Tāpēc var piekrist pētnieku norādījumam, ka liels studiju pārtraucēju skaits var norādīt arī uz nepilnībām augstskolas vadības procesos un atbalsta pakalpojumu izstrādē un nodrošinājumā.

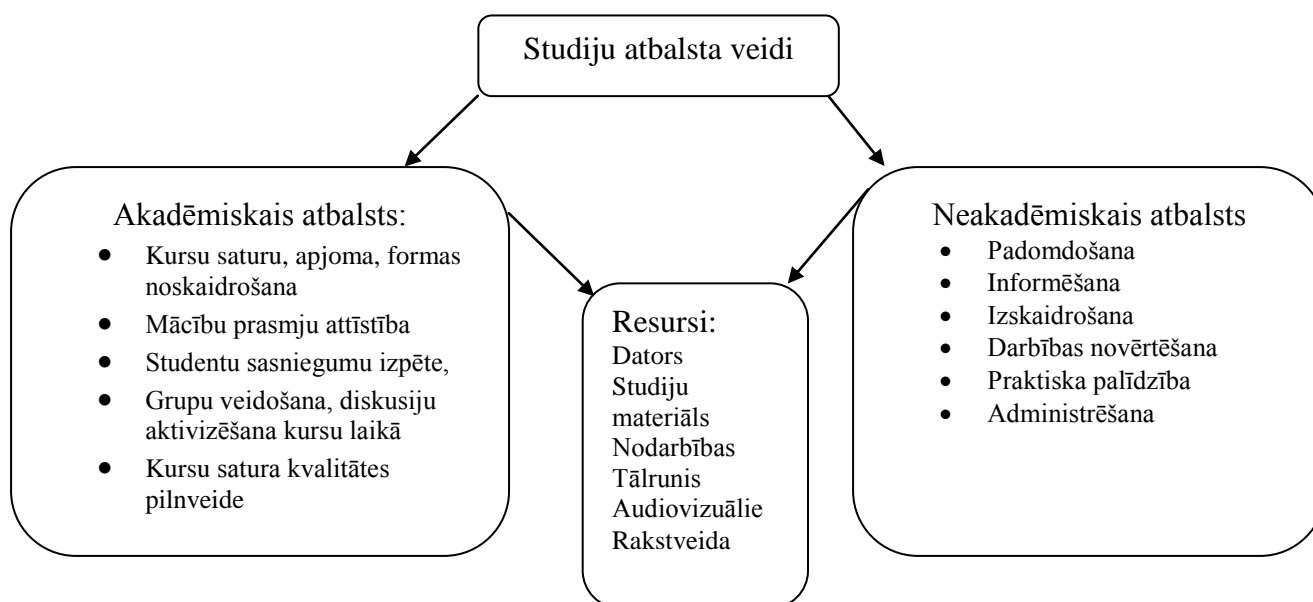
3.2. Studentu atbalsta jēdziena izpratne.

Studējošo atbalstam gan iepriekš analizētās teorijās un pētījumos, gan arī pasaules augstskolu praksē tiek paredzēta būtiska loma. Arī autore pieredze konferencēs un citu valstu augstskolās apstiprina, ka dažādi studentu atbalsta pasākumi tiek attīstīti, lai pēc iespējas maksimāli veicinātu studentu personīgo, akadēmisko un profesionālo izaugsmi, kā arī studentu palikšanu augstskolā.

Zinātniskajā literatūrā un arī praksē tiek lietoti dažādi angļu valodas termini: *student guidance and counselling* (vairāk lietots Eiropas teorijā un praksē, var tikt tulkots kā studentu atbalsts, vairāk saistīts ar konsultatīvo atbalstu), *academic advising, student advising* (vairāk lietots ASV pieejās un praksē, tulkots kā akadēmiskais atbalsts/konsultēšana/padomdošana), *student/study support* (biežāk tulkots kā studiju atbalsts, tomēr autore uzskata, ka var lietot arī jēdzienu *studentu vai studējošo atbalsts*). I.Kristovska (Kristovska, 2005) latviešu valodā lietoja terminu *studiju atbalsts* attiecībā uz visiem atbalsta veidiem, tomēr viņa norādīja, ka var tikt lietots arī jēdziens *studentu atbalsts*, jo tas apzīmē vienu un to pašu jēdzienu. Šī darba ietvaros tiks lietots jēdziens *studentu atbalsts*, jo autore uzskata, ka tas tiešāk atspoguļo atbalsta saņēmēju un vairāk ir saistīts tieši ar studenta kā indivīda atbalstīšanu ne tikai studiju procesā, bet personīgā un profesionālā jomā kopumā. Autore uzskata, ka attiecībā uz konsultatīviem pasākumiem precīzāk būtu lietot jēdzienu *Konsultatīvais studentu atbalsts* (*student counselling/guidance, advising*).

Aprakstot studiju atbalsta sistēmu tālmācības studijās, I.Kristovska (2005) to iedalīja divos virzienos (skatīt 5.attēlu). **Akadēmiskais studiju atbalsts** šīs autore redakcijā ietver

studiju procesa saturisko pusi (piemēram, mācīšanās prasmju attīstīšanu, sasniegumu izpēti, studiju satura kvalitātes uzlabošanu, grupu veidošanu un diskusiju aktivizēšanu studijās). Šajā izpratnē akadēmiskais studiju atbalsts ietver ar izglītības saturu saistītos jautājumus un ir vairāk vērsts uz studenta sekmīguma palielināšanu. Savukārt, **neakadēmiskais**, jeb organizatoriskais studiju atbalsts ir vērsts uz padomdošanu un praktisku palīdzību. Abos studiju atbalsta veidos tiek izmantoti dažādi atbalsta līdzekļi (piemēram, materiāli e-vidē, dators, studiju materiāli, audiovizuālie palīg līdzekļi u.c). Lai arī Kristovskas darbā abi atbalsta veidi tiek nošķirti viens no otra, tomēr pārsvarā izglītības teorijās runā par studentu atbalstu kopumā, pielietojot dažādus līdzekļus, veidojot resursu bāzi un uz studentu centrētu izglītības vidi kopumā. .

5.attēls. **Studiju atbalsta sistēma tālmācībā** (avots: Kristovska, 2005)

Atšķirīgs akadēmiskā atbalsta jēdziens ir sastopams citu autoru darbos. Akadēmiskā atbalsta jēdziens ASV pētnieku uzskatos ietver konsultēšanu un atbalstu visās jomās, visām mērķauditorijām, izmantojot visus augstskolā pieejamos resursus (Kramer, 2000), atsevišķi netiek izdalīts neakadēmiskais atbalsts. Lielākā ASV Nacionālā akadēmiskā atbalsta asociācija (*NACADA, the Global Community for Academic Advising*) kā akadēmiskā atbalsta galvenos mērķus uzsver studentu sekmju mācīšanās prasmju, talantu un personīgās attīstības veicināšanu. Kā galvenās studentu vajadzības saistībā ar atbalstu tiek definētas vajadzība pēc informācijas un vajadzība pēc konsultācijas. Pētnieki Kremers un Kremers (Creamer and Creamer, 1994) akadēmiskā atbalsta modelī ietvēra studenta karjeras un dzīves mērķu stiprināšanu, pašapziņas paaugstināšanu, interešu paplašināšanu, starppersonu attiecību

stiprināšanu un personīgo vērtību un dzīves stila noskaidrošanu. Tiek uzsvērts, ka akadēmiskais atbalsts/padomdošana tiek sniegts ārpus studiju aktivitātēm visiem studentiem, kuriem tas nepieciešams (Frost, 1991). Var piekrist arī uzskatam, ka šis atbalsts daudzos gadījumos ir studenta vienīgā personīgā saikne ar augstskolu (Nutt, 2000), kas, pēc autores domām, īpaši svarīgi būtu atbalstot studentus, kuri domā par savu studiju pārtraukšanu. Akadēmiskais atbalsts tiek attiecināts uz konsultatīvo atbalstu dažādās jomās: studiju uzsākšanā (iepazīšanās ar augstskolu, pasniedzējiem, kursabiedriem, iepazīšanās procesā ar augstskolas procedūrām, sistēmu kopumā), mērķu nospraušanā un studiju prasmju apgūšanā, finanšu plānošanā, augstskolas resursu iepazīšanā, akadēmisko plānu apzināšanā, pārejā uz darba dzīvi u.c. ASV autoru pieejā īpaši tiek akcentēts studentu atbalsts, izmantojot dažādus resursus- gan attīstītas informāciju tehnoloģiju sistēmas, gan bibliotēku resursus, dažādus atbalsta centrus. Var secināt, ka, salīdzinot ar I.Kristovskas definēto akadēmisko studiju atbalstu, ASV pieejās akadēmiskais studentu atbalsta jēdziens ir daudz plašāks, netiek nodalīts atbalsts studiju procesā un ārpus studiju procesa, daudz detalizētāk ir pamatotas gan studentu vajadzības, gan atbalsta sniedzēju mērķi un klientu grupas.

Eiropas pētnieki un praktiķi koncentrējas uz četriem svarīgākajiem konsultatīvā atbalsta virzieniem - izglītības konsultācijām/atbalstu (*educational guidance*), psiholoģisko konsultēšanu/ atbalstu (*psychological counselling*), karjeras atbalstu/vadību (*career guidance/advising*), atbalstu cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (*disability and special needs*) (Katzensteiner, 2006). Autore tomēr uzskata, ka, cilvēki ar īpašām vajadzībām ir atsevišķa klientu grupa nevis atbalsta virziens. Lai sniegtu atbalstu cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (veselības un mācību problēmām) tiek uzsvērti augsti kvalificētu ekspertu loma, tomēr jāsecina, ka šī ir pietiekoši šaura joma, un varētu tikt neizdalīta atsevišķi, bet iekļauta dažādā mērķauditoriju aprakstā, kā tas ir ASV pieejā. Pētnieki uzsver, ka studentu atbalstam ir izšķiroša loma, studentu personīgo mērķu izvirzīšanā un rezultātu sasniegšanā, sagatavošanā ieišanai darba tirgū (Sursock, Smidt, 2010).

Kā **izglītības atbalsta** galvenās aktivitātes Eiropas izglītības pētnieki uzskata informācijas sniegšanu par studiju programmu saturu, atšķirībām, palīdzību studiju programmu izvērtēšanā un izvēlē- šīs aktivitātes var būt orientētas uz cilvēkiem vēl pirms iestāšanās augstskolā, piemēram, vidusskolēniem (Anderson, 2006). Šī ir joma ar visdaudzveidīgākajiem darbības veidiem- atkarībā no tā, kādu saturu katra augstskola pielāgo šiem pakalpojumiem. Pie izglītības atbalsta tiek iekļauta arī padomdošana/ konsultēšana par dažādiem studiju jautājumiem, studiju prasmju uzlabošana (Katzensteiner, 2006). Izglītības atbalsts ir vērstis arī uz to, lai palīdzētu studentam pārejas posmos, sevišķi tiek uzsvērts atbalsts

studiju sākumposmā un adaptācijas problēmu risināšana. Palīdzība studentiem, kuri pārtrauc studijas, tomēr īpaši netiek izcelta. Pētnieki uzsver, ka izglītības atbalsta procesā jātiek iesaistītiem gan profesionāliem konsultantiem, gan akadēmiskajam personālam, konsultatīvajam/ apkalpojošam personālam (piemēram, studiju metodiķiem, lietvežiem) fakultātēs, gan vecāko kursu studentiem-konsultantiem (*peer-tutoring/counsellor*). Tiek norādīts, ka izglītības izvēles jautājumi jāietver jau vidusskolās (Watts, Van Esbroeck, 2000). Var secināt, ka pēc būtības izglītības atbalsta jēdziena saturs atbilst akadēmiskajam konsultatīvajam atbalsta jēdzienam. Dažreiz atsevišķi tiek nodalīts izglītības atbalsts (vairāk kā akadēmiskais atbalsts par studiju satura jautājumiem) un informatīvais/organizatoriskais atbalsts par dažādiem ar studiju procesu saistītiem un nesaistītiem jautājumiem.

Psiholoģiskais atbalsts augstākajā izglītībā tiek balstīts uz dažādām psiholoģijas teorijām, no kurām kā populārākās var minēt psihodinamisko pieeju, kognitīvi biheiviorālo pieeju, uz risinājumu fokusēto pieeju un humānistisko pieeju. Psiholoģiskā studentu konsultēšana ir saistīta arī ar klīnisko psiholoģiju, veselības psiholoģiju, organizāciju psiholoģiju, izglītības psiholoģiju, izziņas psiholoģiju, psihodiagnostiku. Līdz ar to tiek uzsvērts (Katzensteiner, 2006), ka psihologam ir jābūt speciālistam ar ļoti plašu darbības loku un jāpārziņa visas minētās jomas.

Karjeras attīstības atbalsts tiek definēts kā profesionāla darbība, lai palīdzētu indivīdam plānot un īstenot savu izglītības, darba, brīvā laika nodrošināšanu, paaugstinot savu pašapziņu un prasmi patstāvīgi pieņemt lēmumus (*Karjeras attīstības atbalsts: izglītība, konsultēšana, pakalpojumi*, VIAA, 2008). Karjeras atbalsta pakalpojumus var sniegt skolas, koledžas, universitātēs un citas mācību iestādes, gan individuāli, gan grupās, gan personiski, gan no attāluma. Tiek izmantoti dažādi novērtēšanas un pašnovērtēšanas līdzekļi, konsultācijas, karjeras izglītības programmas, darba meklēšanas programmas u.c. veidi (OECD, 2004).

Karjeras atbalsta jomas pamatā ir jau iepriekš aprakstītās karjeras attīstības teorijas un karjeras vadības teorijas. Kā nozīmīgākās var minēt F. Pārsona (Parson, 1909) iezīmju un faktoru teoriju, kas novērtē indivīda un profesijas raksturu, Dž. Holanda (Holand, 1980) personības tipu teoriju, kas uzsver personības un darba vides saskaņotību, Dž. Samsona (Sampson, 1992) lēmuma pieņemšanas teoriju, Dž. Krumbolta (Krumboltz, 1994, 1996, 2002) sociālās iemācīšanās teoriju, S. Hansena (Hanssen S., 2006) holistisko pieeju karjeras plānošanai, kas balstās uz integrētu skatījumu uz indivīda karjeru pasaules globālo izmaiņu iespaidā (Sharf, 2006). Karjeras vadības procesā (process, kurā indivīds attīsta, ievieš un kontrolē savus mērķus un stratēģijas) kā būtiskākās tiek izdalītas šādas jomas: personības analizēšana un

kompetenču (arī spēju, prasmju) identificēšana karjeras lēmumu pieņemšanai, informācijas apzināšana attiecībā uz izglītību, profesiju, jomu, darba tirgu, mērķu izvirzīšana, karjeras plānošana, stratēģiju izveide un atgriezeniskās saites iegūšana (Greenhaus, Calanan, 2000). Galvenais uzsvars karjeras atbalstā likts uz indivīdu kā personu, kurš pats pieņem lēmumus, vada savu karjeras izpēti un mērķu izvirzīšanu, attīsta stratēģijas un dod procesa novērtējumu, organizācijai sniedzot atbalstu šajos procesos (Greenhaus, et.al, 2000). A.Vats (Watts, 2006) identificē trīs galvenos procesus indivīda karjeras vadībā- sevis izpēte, iespēju apzināšana, darbību īstenošana. Karjeras atbalstā tiek izšķirtas šādas galvenās jomas- 1) personas izpratne par sevi, spējām, vērtībām un dzīves stilu; 2) izglītības un nodarbošanās izvēle; 3) individuālās personības atšķirības; 4) adaptācija jauniem apstākļiem; 5) pasākumi, ar kuriem tiek pilnveidotas indivīda lēmuma pieņemšanas spējas (Hansen, 2006). Savukārt, karjeras attīstības atbalsta sistēma Eiropas savienības un Latvijas politikas plānošanas dokumentos tiek definēta kā „pasākumu kopums, kas dod iespēju indivīdam jebkurā dzīves posmā visa mūža garumā identificēt savas intereses, spējas, prasmes, pieredzi, lai pieņemtu apzinātus lēmumus par izglītības un/vai profesijas izvēli, un lai organizētu un vadītu savu individuālo dzīves ceļu mācību, darba un citās jomās, kurās šīs spējas un pieredze tiek apgūtas un/vai pielietotas” (MK koncepcija „*Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana*”, 2006).

Karjeras atbalsta aktivitātes izglītības iestādēs aktualizē *karjeras informācijas jomu* (informācija par profesijām, prasmēm, karjeras iespējām, darba tirgus nosacījumiem un tendencēm u.c.); *karjeras izglītību*, kas sniedz iespēju indivīdiem izprast sevi, savu motivāciju, vērtības, plānus u.c.; *karjeras konsultēšanu*, kas palīdz indivīdiem noskaidrot mērķus, pieņemt lēmumu, vadīt karjeru; *konsultēšanu nodarbinātības jautājumos* (palīdz indivīdiem integrēties darba tirgū, sagatavoties darba pārrunām, pilnveidot darba meklēšanas prasmes u.c.) (Hansen, 2006, Watts, 2006).

Tinto (2007) uzsvēra, ka studijās ir ļoti būtiska arī **sociālā atbalsta** loma. Sociālā atbalsta jēdziens tomēr nav tik viennozīmīgi izprotams, un ir saistīts ar divu atšķirīgu pieeju skaidrojumu:

- 1) Pieeja, kas sociālo atbalstu saista ar psiholoģiskiem, emocionāliem un starppersonu faktoriem, uzsver ģimenes, draugu, kursabiedru atbalstu studējošajam (Tinto, 2007). Ir pierādīta saikne starp saņemto sociālo atbalstu un veiksmīgu adaptēšanos studijās (Voitkāne, 2004). Var uzskatīt, ka sociālo atbalstu var veicināt arī augstskola, veidojot studentu saliedēšanas pasākumus, veicinot studentu veiksmīgu sadarbību, attīstot atbalstu, ko var iegūt no vecāko kursu studentiem.

- 2) Sociālo atbalsts kā sociālās palīdzības un nodrošinājuma pakalpojumi. Sociālā atbalsta sistēmā katra daļa ir neatraujami saistīta ar kopējo sociāli ekonomisko nodrošinājumu un palīdzību. Kā indikatori attiecībā uz studentiem var būt stipendijas, budžeta vietas, kredītēšana. Lai sociālā atbalsta veidi būtu vieglāk atšķirami, autore attiecībā uz šo atbalsta veidu darbā lieto terminu *sociāli ekonomiskais atbalsts*. Kā papildus formas var būt dažādi instrumenti studentu labklājības veicināšanai- piemēram, sociālās programmas mazturīgajiem, atlaižu sistēma transportam un studiju maksai, veselības apdrošināšana u.c.

Analizējot dažādas pieejas studentu atbalsta jomā, var secināt, ka kopumā /studentu atbalstu var definēt kā aktivitātes un pasākumus, kā galvenais uzdevums ir palīdzēt indivīdam studiju procesā, stimulēt indivīda darbību, motivēt un atbalstīt studentus zināšanu un kompetenču apgūvē. Galvenie studentu atbalsta veidi ir saistīti ar konsultatīvo atbalstu, taču, īpaši ASV teorijās, ir uzsvērti arī resursu un vides nozīme.

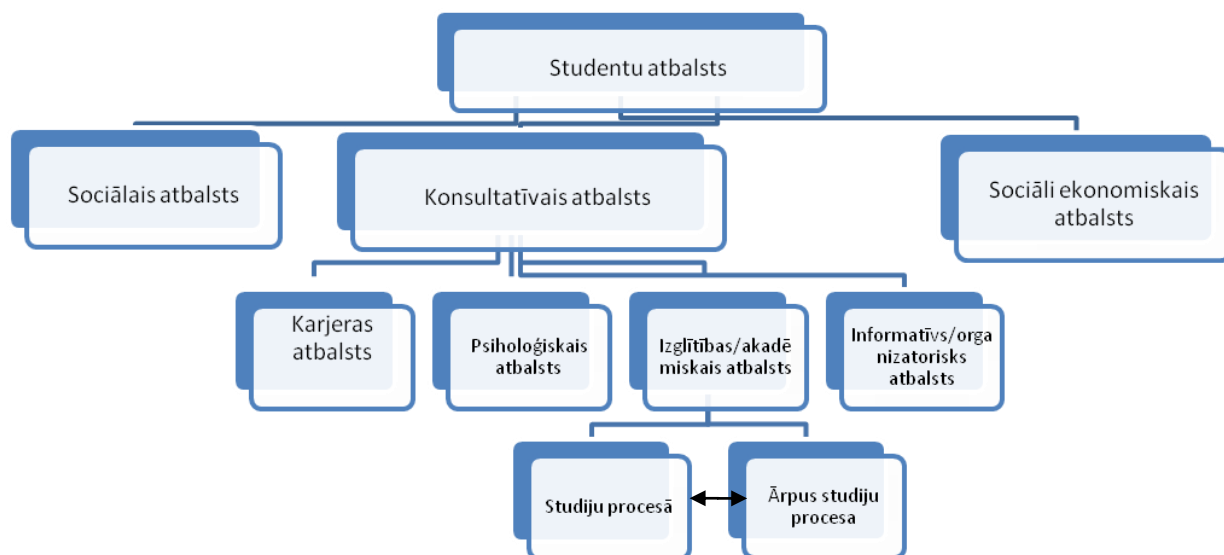
Apkopojot dažādās pieejas studentu atbalsta izpratnē, autore izveidojusi modeli, kurā studentu atbalsts strukturēts šādos galvenajos virzienos (skat. 6.attēlu).

1. Konsultatīvais studentu atbalsts- galvenais studentu atbalsta veids, kas tiek organizēts kā:
  - 1) **izglītības/akadēmiskais atbalsts** ietver dažādas aktivitātes attiecībā uz informācijas sniegšanu par studijām, izglītības izvēli, studiju prasmēm, studiju satura organizēšanas jautājumiem. Izglītības/akadēmiskais atbalsts ir vērsts arī uz akadēmiskas integrācijas paaugstināšanu studiju procesā, to veicinot ar dažādu aktivitāšu palīdzību studiju procesā (grupu veidošana, diskusiju veicināšana, atgriezeniskās saites sniegšana studentam). Izglītības atbalsts var tikt sniegts gan studiju procesā, gan ārpus studiju procesa- klātienē konsultācijās, telefoniski, vai e-konsultāciju veidā. Atbalsta sniedzēji- mācītbspēki, administratīvie darbinieki, metodiķi/lietveži, izglītības konsultanti, vecāko kursu studenti-konsultanti (daļēji);
  - 2) psiholoģiskais atbalsts: konsultāciju sniegšana par psiholoģiska, emocionāla, sociālā rakstura jautājumiem, kas saistīti ar studiju procesu. Psiholoģiskais atbalsts var tikt sniegts gan individuāli, gan grupās (semināri, grupu nodarbības, konsultācijas), klātienē un e-konsultāciju veidā. Atbalsta sniedzēji- psihologs-konsultants;
  - 3) karjeras atbalsts: pasākumi un konsultācijas, kas ir vērsti uz studenta profesionālo prasmju pilnveidi, atbalstu karjeras pārejas posmos, konsultēšanu nodarbinātības jautājumos. Atbalsta sniedzēji- karjeras konsultanti, mācītbspēki;

- 4) organizatoriskais, jeb informatīvais atbalsts, kas izpaužas kā organizatoriska un praktiska palīdzība/ atbalsts studiju un ārpusstudiju jautājumos, kā arī informācijas sniegšana par dažādiem jautājumiem - izziņu izsniegšanu, mājvietu noorganizēšanu, informēšanu par lekciju izmaiņām u.tml. konsultēšanas jomu). Atbalsta sniedzēji- metodiķi/lietveži, administratīvie darbinieki, vecāko kursu studenti- konsultanti.

Konsultatīvais studentu atbalsts var tikt realizēts, izmantojot dažādus komunikatīvos un informatīvos veidus (klātienē nodarbības, tikšanās, konsultācijas, grupu darbu, seminārus, lekcijas, sociālos un informatīvos pasākumus, rakstveida komunikāciju, telefona sarunas). Jāuzsver dažādu tehnoloģiju loma studentu atbalstā - ja I.Kristovska (Kristovska. 2005) aprakstīja organizatoriskā atbalsta veidus ar dažādu tehnisko līdzekļu (video, audio, telefons) paņēmieniem, tad pašlaik arvien lielāka loma ir e-tehnoloģijām, virtuālajai konsultēšanai, izglītojošiem un informatīviem materiāliem un programmām e-vidē, tiešsaistes pašnovērtēšanas testiem u.c. (Barrat, 2003). Kā līdzekļi atbalsta īstenošanā ir arī fizisko resursu nodrošinājums- bibliotēka, studiju e-vidē, telpas, kopmītnes u.c. Kā atbalsta sniedzēji var būt gan akadēmiskais, gan metodiskais personāls, gan studiju biedri, vecāko kursu studenti-konsultanti (tutori, mentori), kā arī īpašais atbalsta personāls (piemēram, konsultanti izglītības, karjeras vai psiholoģijas jomā).

2. Sociālais atbalsts: ģimenes, draugu, kursabiedru un vecāko kursu studentu atbalsts studējošajam. Augstskolā sociālais atbalsts var tikt saistīts ar iespējām studentam iesaistīties gan aktīvās studiju, gan ārpus studiju sociālās aktivitātēs.
3. Sociāli ekonomiskais atbalsts: sociālā palīdzība un nodrošinājums: stipendijas, budžeta vietas, sociālās programmas u.c.

6.attēls. **Studentu atbalsta modelis** (avots: autores izstrādāts).

3.3. Studentu atbalsta sistemātiska nodrošināšana.

Lai atbalsts studijās būtu efektīvs, tam ir jābūt sistemātiskam, kā pārdomātai sistēmai, ar savstarpēji saistītu elementu un aktivitāšu kopumu, radot kopīgus mērķus un īpašības (Kristovska, 2005). Atbilstoši vispārējām vadībzinātnes pamatnostādēm, arī kvalitatīvai studentu atbalsta sistēmai ir jābūt noteiktiem galvenajiem mērķiem, funkcijām, komponentiem un aktivitātēm (Habley, 2000). Tāpēc arī svarīgi ir, ka šī sistēma tiek koordinēta un iekļauta kopējā augstskolas politikā. Tiek atzīmēts, ka atbalsta sistēmai ir jābūt balstītai uz studentu individuālajām vajadzībām (Habley, 2000), kā atbalsta nodrošinātāji tiek iesaistīti gan docētāji un fakultāšu konsultatīvais personāls, gan citi profesionāļi (izglītības, karjeras konsultanti, psihologi). Vadībzinātnes teorētiķi uzsver organizācijas vadības atbildību radīt vīziju par ieviestās sistēmas attīstību, regulāri analizēt iespējas un draudus kāda sistemātiska pakalpojuma vai aktivitāšu ieviešanā, veidot loģiski sakārtotu struktūru, regulāri monitorēt rezultātus, kā arī ņemt vērā pārmaiņu raksturu izglītības sistēmā (Forands, 2002, Zīds, 2005).

Autore uzskata, ka atbalsta sistēmas darbības īstenošanā nepieciešams ievērot vadībzinātnes teoriju galvenās vadlīnijas- analizēt ieguldījumus un tās nodrošinājumu un rezultātus, kā arī nepieciešamos resursus, aktivitātes (Praude, Beļčikovs, 2001). Eiropas profesionālās izglītības attīstības centra (CEDEFOP) pētnieki (den Boer, Mittendorff, 2005) aprakstīja un analizēja mūžizglītības sistēmu, līdzīgi analizēta arī karjeras attīstības atbalsta sistēmas nodrošinājuma veidošana Lielbritānijā (Hughes & Gratton, 2006). I.Jaunzeme papildinājusi vadlīnijas ar dažādu līmeņu izstrādi karjeras atbalsta attīstības nodrošināšanai Latvijas augstskolās (Jaunzeme, 2011). Autore šīs vadlīnijas pielāgojusi kopējai studentu

atbalsta sistēmas izveides un darbības analīzei, akcentējot nacionālo, institucionālo un individuālo līmeni (skatīt 5. tabulu).

5.tabula

Studentu atbalsta sistēmiskās darbības nodrošinājums

Atbalsta līmeņi	Ieguldījums/resursi	Nodrošinājums
ATBALSTA PLĀNOTĀJS UN NODROŠINĀTĀJS		
Nacionālais līmenis	<p>Vispārējā politika izglītības un studentu atbalsta jautājumos</p> <p>Rīcības plāni studentu atbalsta veicināšanā augstskolās</p>	<p>Finansējuma palielināšana/nodrošinājums studentu atbalsta sistēmas izveidei un/vai pakalpojumu izstrādei un/vai personāla kvalifikācijas paaugstināšanai augstskolās</p> <p>Studentu atbalsta aktivitāšu deleģēšana augstākās izglītības institūcijām</p> <p>Sadarbība ar ārējiem sociālajiem partneriem (izglītības iestādes, darba devēji, valsts aģentūras (VIAA, NVA))</p>
Institucionālais līmenis (augstskolas)	<p>Studentu atbalsta mērķu izvirzīšana</p> <p>Studentu atbalsta organizatoriskā formas izvēle</p> <p>Finanšu resursu plānošana, veicot ekonomiskā pamatojuma aprēķinus</p> <p>Personāla kvalifikācija un profesionālā pilnveide</p> <p>Sadarbības veidu izstrāde starp augstskolas struktūrvienībām (atbalsta personāls-fakultātes-nodaļas/departamenti-akadēmiskais un metodiskais personāls- augstskolas vadība- studenti)</p> <p>Studentu informēšanas stratēģijas izstrāde.</p> <p>Kontroles formu izveide, novērtējuma indikatoru izstrāde.</p>	<p>Studentu atbalsta aktivitāšu plānošana, organizēšana un nodrošināšana izglītības sistēmā</p> <p>Pakalpojumu attīstība un pilnveidošana atbilstoši klientu vajadzībām</p> <ul style="list-style-type: none"> • centralizēts studentu atbalsta nodrošinājums, • organizatoriskā un informatīvā atbalsta nodrošinājums struktūrvienību līmenī, • akadēmiskā atbalsta integrācija studiju procesā <p>Pasākumu kvalitātes vadība un nodrošināšana</p> <ul style="list-style-type: none"> • statistisko datu apkopojums un periodiska analīze • monitoringa sistēmas izveide • pakalpojumu kvalitātes novērtējums • personāla kvalitātes novērtējums
ATBALSTA SAŅĒMĒJS		
Indivīda līmenis	<p>Atbalsta saņēmēju raksturojums:</p> <ul style="list-style-type: none"> - demogrāfisko un sociālekonomisko rādītāju analīze - personības raksturojums (motivācija, spējas, akadēmiskais sniegums) - akadēmiskās un sociālās iesaistīšanās līmenis <p>Atbalsta saņēmēju vajadzību noteikšana un pakalpojumu pielāgošana</p> <p>Riska mērķgrupu apzināšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenti ar akadēmiskajiem parādiem - <i>studenti, kuri domā par studiju pārtraukšanu</i> - starptautiskie (internacionālie) studenti - studenti ar īpašām vajadzībām - 	<p>Atbalsta pakalpojumu izmantošana un studentu iesaistīšanās un līdzdalība augstskolas un organizētajās aktivitātēs</p> <p>Informatīvo resursu izmantošana (interneta resursi, portāls, elektroniskais pasts, skype)</p> <p>Konsultāciju izmantošana studentu atbalsta centros un/vai fakultātēs</p>

Avots: papildināts no Boer, Mittendorf, Scheerens, Sjenitzer, Study on „Indicators and benchmarks for Lifelong Guidance”, Twente University, CEDEFOP, 2005.

Vienlaicīgi ir nepieciešams novērtēt arī atbalsta pakalpojumu mērķi, izdalot sociālos, funkcionālos un ekonomiskos mērķus, kā arī noteikt pārbaudes rādītājus (skatīt 6. tabulu).

Studentu atbalsta sistēmas veidošanas mērķi.

EKONOMISKIE MĒRĶI		
Mērķi:	Augstskolas ieņēmumu palielināšana	Studentu noturēšana augstskolā 1. studiju gadā
Pārbaudes rādītāji	Ieņēmumu pieaugums Ls/ gadā, ņemot vērā studentu skaitu	Studijas pārtraukušo studentu skaits rādītāji
Novērtējuma avoti	Grāmatvedības dokumentācija	Statistikas dati
SOCIĀLIE/AKADĒMISKIE		
Mērķi:	Studiju efektivitātes paaugstināšana Studentu apmierinātības ar studijām veicināšana Studentu veiksmīga iekļaušanās augstskolā	Studentu studiju prasmju efektivitātes paaugstināšana Personīgo un profesionālo prasmju paaugstināšana
Avots: Pārbaudes rādītāji	Studiju kvalitātes novērtējums Studentu apmierinātība ar augstskolu, studiju programmu, kursu Studijas pārtraukušo studentu skaits pēc 1. studiju semestra	Studentu sekmīgums
Novērtējuma avoti	Aptauju dati Statistika	Statistika Aptauju dati
FUNKCIONĀLIE		
Mērķi:	Atbalsta pakalpojumu pieejamība Pakalpojumu daudzveidība Pakalpojumu kvalitāte	Studentu informētība par pakalpojumiem
Pārbaudes rādītāji	Pakalpojumu izmantotība Pakalpojumu novērtējums	Pakalpojumu izmantojušo studentu skaits
Novērtējuma avoti	Personāla atskaites dokumentācija Novērtējuma aptaujas	Personāla atskaites dokumentācija

Avots: autores izstrādāts

Autore uzskata, ka ekonomiskajiem mērķiem būtu jābūt vēršiem uz augstskolas ieņēmumu palielināšanos, kā arī ar studijas pārtraukušo studentu skaitu samazināšanu. Augstskolai būtu nepieciešams arī veikt aprēķinus par to, cik augstskolai izmaksā pārtrauktās studijas, kā arī novērtēt pakalpojumu nodrošināšanas izmaksu efektivitāti un nepieciešamā finansējuma plānošanu, izvēloties studentu atbalsta sistēmas vai pakalpojumu piemērotību augstskolas vajadzībām, mērķiem un resursiem. Atbalsta pakalpojumu attīstība nav jāfinansē tikai no augstskolas pašas iekšējiem resursiem¹, bet finansējums ir jāparedz valsts budžeta dotāciju ietvaros, kaut arī tieši šī varētu būt problēma, ņemot vērā, ka ar 2009.gadu vairumā izglītības iestādēs (ne tikai augstākajās, bet arī vidējās un profesionālajās) atbalsta personālu štata vietu skaits un finansējums šim mērķim ir samazināts. Ieviešot un pilnveidojot atbalsta pakalpojumus, nepieciešams vērtēt arī klientu vajadzības, informētību, pakalpojumu pieejamību, kas saistās ar funkcionālajiem mērķu veidiem.

Funkcionālie mērķi ir saistīti ar atbalsta pakalpojumu pieejamību, kā arī ar studentu informētību par augstskolā pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem. Lai novērtētu funkcionālo

¹ MK, 2006.g.12.decembra noteikums Nr. 994 „Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem”

mērķu izpildi, augstskola var izmantot gan statistiskos datus no dokumentācijas (pakalpojumu izmantojušo cilvēku skaits, pakalpojumu veidi, informācijas apjoms, resursi), gan datus no respondentu aptaujām (pakalpojumu kvalitāte pieejamība, personāla novērtējums, informācijas pieejamība, atbilstība studentu vajadzībām).

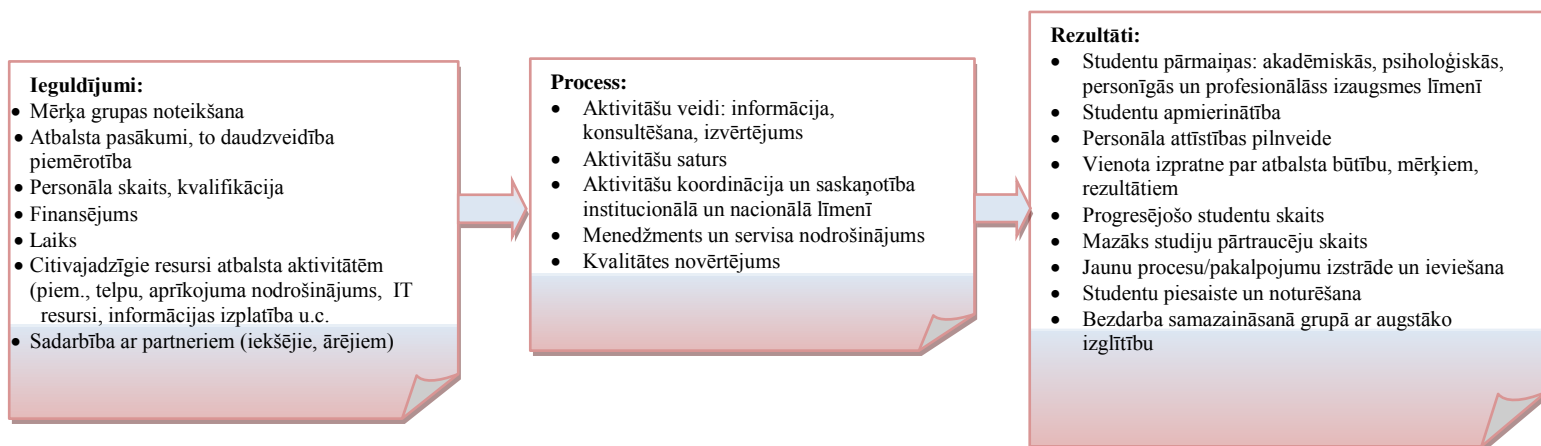
Akadēmiskie mērķi saistībā ar studentu atbalsta pilnveidošanu ir vērsti uz ar studiju prasmju uzlabošanu, studenta sekmīgums un akadēmiskais novērtējums var būt kā pārbaudes līdzeklis šo mērķu sasniegšanai. Studenta apmierinātība ar studijām un sociālā integrācija/iekļaušanās augstskolā atspoguļo sociālo mērķu sasniegšanu.

Vispārējie studentu atbalsta mērķi individuālajā līmenī ir vērsti uz personīgo prasmju un kompetenču pilnveidošanu, attīstot indivīda spējas mācību procesā, veicinot izglītošanos, arī karjeras plānošanas izpratni un spējas un problēmrisināšanu gan personīgā, gan profesionālā līmenī. Individuālajā līmenī ieguvumi ir arī akadēmiskie sasniegumi (sekmīgums, personīgais ieguldījums studiju procesā, akadēmiskā iesaistīšanās, personīgā snieguma novērtējams), personīgā izaugsme (lēmuma pieņemšanas prasmju attīstība, problēmrisināšanas spējas, savu spēju, vajadzību, interešu izpratne un attīstība).

Autore uzskata, ka, izstrādājot studentu atbalsta galvenās vadlīnijas un nosakot mērķus, tie jāsapņo ne tikai ar augstskolas resursiem, bet arī augstskolas misiju, vīziju un stratēģiskajām attīstības nostādņēm un/vai programmām noteiktam laika periodam.

Svarīgi atzīmēt, ka, lai plānotu arī nepieciešamo finansējumu, ir jāanalizē arī pakalpojumu nodrošināšanas izmaksu efektivitāte (Sampson, 2009). Analizējot pakalpojumu rezultātus, būtu jāuzsver gan tūlītējo rezultātu nozīmīgums (piemēram, uzlabotas prasmes un zināšanas), gan arī rezultāti organizāciju līmenī (jaunu procesu, programmu ieviešana, izglītots personāls, veidota studentu piesaiste), galējie rezultāti var būt arī nacionālā līmenī (samazinās bezdarbnieku skaits grupā ar vidējo izglītību). Attiecībā uz karjeras konsultēšanu tiek minēts, ka aprakstot pakalpojumu novērtēšanas sistēmu, būtu jāuzsver gan ieguldījums – resursi, kas vajadzīgi klientam pārmaiņu veikšanai, mehānismi ar kuriem panākt pārmaiņas, gan arī rezultāti, jeb pārmaiņas, ko veicis klients (Baudouin, et.al, 2007).

Studentu atbalsta pakalpojumu kvalitātes novērtēšanu autore piedāvā veikt līdzīgi kā citu organizācijas sistēmu novērtēšanu, plānojot, analizējot un vērtējot ieguldījumu (nepieciešamos resursus), procesus (aktivitātes, to organizēšanu, koordināciju, informēšanu), kā arī rezultātus (Praude, Beļčikovs, 2001) (skat. 7. attēlu). Veidojot atbalsta sistēmu vai pilnveidojot pakalpojumus ir jānosaka arī galvenie uzdevumi, kritēriji rezultātiem, kā arī uzdevumu izpildes termiņi un atbildības sadalījumu starp iesaistītajiem atbalsta pakalpojumu nodrošinātājiem.

7. attēls . **Studentu atbalsta nodrošinājuma/ pasākumu izvērtēšana** (avots: autore izstrādāts)

Studentu atbalsta pasākumu rezultāti saistībā ar izvirzītajiem mērķiem var tikt noteikti 3 līmeņos- 1) indivīda līmenis (pilnveidotas studentu personīgās un profesionālās prasmes, veicināta studenta sociālā un akadēmiskā integrācija augstskolā, studentu apmierinātība ar atbalsta pakalpojumiem u.c.); 2) institucionālais līmenis (mazāks studiju pārtraucēju skaits, sekmīgo studentu skaits); 3) sabiedrības un valstiskais līmenis (mazāks jauniešu skaits bez augstākās vai profesionālās izglītības, līdz ar to mazāks risks neiekļauties darba tirgū, mazāks emigrācijas rādītāju skaits noteiktajā vecuma grupā).

Veidojot studentu atbalsta sistēmu, jāņem vērā arī mūžizglītības svarīguma konteksts, kur uzsvērta indivīda mācīšanās un nākotnes plānošana, saistībā ar dzīves mērķiem, izglītības kompetencēm un interesēm, izglītības iestāžu loma skolēnu un studentu piesaistē un motivēšanā, kā arī politikas kopējo mērķu sasniegšana un sabiedrības kopīgā ilgtspējīgā un demokrātiskā attīstība, indivīdam aktīvi iesaistoties izglītības procesos (CEDEFOP, 2005). CEDEFOP pētnieki izstrādājuši mūžizglītības sistemātisko izvērtēšanu, izveidojot indikatorus, aprakstot ieguldījumus, resursus un norises (den Boer, Mittendorff et.al, 2005). Autore uzskata, ka konsultatīvā atbalsta pasākumu sistemātiskā nodrošinājumā var ievērot un pārņemt svarīgākos procesus no iepriekš minētām vadības, izglītības vadības un karjeras vadības teorijām.

Karjeras vadības pētnieks Votts (Watts, 2006) norāda, ka atbalstu studentiem var iedalīt vairākos līmeņos - 1) atbalsts kā daļa no mācīšanās procesa (atbalsts no akadēmiskā personāla); 2) atbalsts kā daļa no mācīšanās procesa, bet tiek pieaicināti speciālisti noteiktos jautājumos; 3) atbalstu nodrošina konkrētu jomu speciālisti un tas ir nošķirts no formālā mācīšanās procesa. Šādā veidā organizēts atbalsts tiek saistīts ar uz studentu centrētās izglītības modeli un tiek pielāgots studenta vajadzībām. Atbalsta sniegšanā tiek apvienota akadēmiskā personāla, metodiskā personāla, konsultantu un citu speciālistu kompetence.

Autore uzskata, ka, lai atbalsts augstskolā būtu efektīvs, ir būtiski veidot atbilstošu studiju atbalsta organizatorisko modeli konkrētajai institūcijai, videi, balstoties gan uz studentu vajadzību izpēti, problēmu noteikšanu, resursu apzināšanu, studentu skaitu u.c.

3.4. Studentu atbalsta nodrošinājums: ārvalstu augstskolu pieredze.

Studentu atbalsta pakalpojumu nodrošinājums augstākajā izglītībā Eiropā ir uzsvērts saistībā ar augstākās izglītības un ekonomiskajām izmaiņām pasaulē. Boloņas procesa kontekstā ir uzsvērtā absolventu nodarbināmības sekmēšana, kā arī prasmju un kompetenču attīstība jau studiju laikā, līdz ar to īpaši nozīmīgi ir attīstījusies tieši karjeras izglītības nozīme un karjeras attīstības atbalsta pakalpojumu veicināšana gan augstākajā izglītībā, gan arī vidējās izglītības iestādēs Eiropā. Boloņas procesa ekspertu komisija (2009), aprakstot vadlīnijas augstākajā izglītībā līdz 2020. gadam ir norādījusi, ka augstākajās izglītības iestādēs ievērojami jāpastiprina konsultāciju un atbalsta pieejamība un kvalitāte studējošajiem. Ziņojumi par tendencēm Eiropas augstākajā izglītībā (EUA, 2010) uzsver, ka studentu atbalsta jēdziens ir mainījies- no tā, ka ilgu laiku atbalsts bijis vērsts tikai uz reflektantu informēšanu par studiju programmām un profesionālajām iespējām uz studentu noturēšanu, viņu personīgo un profesionālo prasmju attīstību, personības izaugsmi un sagatavošanu ieiešanai darba tirgū. EUA ziņojumos (2007, 2010) uzsvērtā Studentu servisu aktualitāte, kā arī tas, lai izglītības vadības darbinieki gan nacionālā, gan institucionālā līmenī atbalstītu un attīstītu studentu atbalsta pasākumus. Izglītības un karjeras jomas autoritatīvie eksperti (Watts, Esbroeck, 1998) norādījuši, ka augstskolās ir ļoti būtiski pievērst uzmanību studentu vajadzībām gan mobilitātes, gan adaptēšanās aspektā. padarot studentu atbalsta pakalpojumus nevis kā īpašus pasākumus, bet kā normālu augstskolas ikdienu..

Arvien vairāk gan ASV, gan Eiropas augstskolās tiek uzsvērtā centralizētu servisu loma atbalsta sniegšanā (EUA Trends, 2010). Tiek norādīts, ka Studentu servisu loma un nozīmība ir bijusi ignorēta no izglītības politikas veidotāju puses un akcentēts, ka Studentu serviss nav tikai studentu vajadzība, bet arī parāda augstākās izglītības iestādes vadības stingru nostādni attīstīt pakalpojumus atbilstoši Boloņas procesu mērķiem. Diskusijas gan izraisa jautājums, kādus pakalpojumus iekļaut centralizēta Studentu servisa darbā. Tiek minēts, ka tas var būt atkarīgs no institūcijas- dažas augstskolas ietver tikai galvenos konsultatīvos pakalpojumus, kamēr citu augstskolu servisi vairāk izvēlas holistisko pieeju, veidojot aktīvu un vienotu Studentu servisu centru ar visiem iespējamajiem pakalpojumiem, kas var būt vajadzīgs studentam- arī rūpes par studentu bērniem, medicīnisko aprūpi, ekonomisko

palīdzību, sociālo dienestu, sporta centrus. Visbiežāk šādi servisi arī atrodas t.s. universitātes pilsētiņā (campus).

Kā galvenie organizatoriskie veidi centralizēta studentu atbalsta sniegšanā ASV augstskolās ir Atbalsta/konsultāciju biroji un centri (*Advising Offices and Centers*), Studentu servisi (*Student Services*), kuros studenti var saņemt atbalstu gan konsultāciju (individuālo un grupu) veidā, gan dažādus informatīvos, palīdzošos materiālus, rokasgrāmatas, pildīt dažādus testus, saņemt spēju, prasmju novērtējumus, risināt praktiskās un psiholoģiskās problēmas, gūt emocionālu atbalstu u.c. Tāpat arī pētnieki (Komives, Woodeard, et.al, 2003) uzsver fakultāšu personāla lomu studiju problēmu risināšanā un studentu atbalstīšanā, akcentējot arī konsultanta klātesamību katrā fakultātē, lai sniegtu studentiem atbalstu mācību vietā. Secināts, ka tieši konsultantiem fakultātēs ir ļoti liela loma studentu vajadzību pamanīšanā, novērtēšanā un īstenošanā, jo bieži studenti nevēršas pie konsultantiem speciālajos centros, vai arī nav pietiekoši informēti vai motivēti, un konsultants fakultātē var daudzas problēmas risināt tieši uz vietas (Habley, 1995). Eiropas izglītības praktiķi gan ir diskutējuši par to, ka daudzu valstu augstskolās pastāv vāja saikne starp atbalstu studentiem un akadēmisko personālu, arī citu personālu fakultātēs, norādot, ka bieži akadēmiskajam personālam nav izpratne par atbalsta lomu studijās, kā arī fakultātēs nav konsultantu vai citu izglītotu personālu, pie kuriem students var vērsties pēc atbalsta (Katzensteiner, 2006).

Vairāk vadlīniju politiskajos dokumentos ir izstrādātas attiecībā uz karjeras atbalsta pakalpojumiem un sistēmas attīstību. Kopējo karjeras atbalsta sistēmas politiku regulē gan iekšējie likumi, gan arī Eiropas Komisijas dokumenti par karjeras atbalsta attīstības politiku, sistēmu un prakses stiprināšanu mūžizglītībā Eiropā (Katzensteiner, et.al, 2006). Karjeras attīstība, izglītība un vadība Eiropas savienībā (ES) ir atzīta par vienu no galvenajām prioritātēm Eiropas Komisijas (EK) Mūžizglītības memorandā. Briselē 2004.gadā ES Padomes un dalībvalstu valdību pārstāvju kopīgā rezolūcijā „par mūžilgas karjeras attīstības atbalsta sekmīgāku iekļaušanu mūžizglītības stratēģijās” (ESP, 2008). tiek norādīts, ka karjeras attīstība, izglītība un atbalsta sistēma mūžizglītības kontekstā ir attiecināma uz tiem pasākumiem, kas palīdz indivīdiem jebkurā vecumā un dzīves posmā apzināties savas iespējas, kompetences un intereses, palīdz viņiem pieņemt lēmumu izvēloties izglītības, mācību un nodarbinātības virzienu kā arī plānot un vadīt savu izglītības/darba dzīvi Eiropas Komisijas darba dokumentā „Karjeras attīstības atbalsts- rokasgrāmata politikas veidotājiem” (2004) ir sniegtas norādes uz karjeras pakalpojumu jomas attīstības 4 galvenajiem virzieniem, uzsverot jauniešu karjeras attīstības pakalpojumu pilnveidošanu visos līmeņos, pieaugušo karjeras attīstības pakalpojumu attīstību, informāciju tehnoloģiju iesaisti, karjeras izglītības

materiālu izstrādi. CEDEFOP dokumentā „Politikas un sistēmas uzlabošana: visu mūžu pieejama konsultēšana karjeras izvēlē” tiek aplūkoti visā Eiropā vienoti rīcības paņēmieni, kas paredzēti konsultēšanas nodrošinājuma kvalitātes paaugstināšanai valsts, reģiona un vietējās pašvaldības līmenī, kā arī aprakstīti atsevišķi politikas risinājumi karjeras izglītības un karjeras atbalsta pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanai. 2007. gadā uzsākts EK atbalstīts projekts „Eiropas mūžilgas karjeras atbalsta politikas tīkls” (*European Lifelong Guidance Policy Network*), kurā darbojas 28 Eiropas valstis, tajā skaitā arī Latvija. Arī starptautiskās asociācijas ir devušas būtisku ieguldījumu studentu atbalsta pakalpojumu nodrošināšanā, pilnveidošanā, kā arī pieredzes apmaiņā starp augstskolu profesionāļiem. Eiropā nozīmīgākās ir Eiropas studentu atbalsta asociācija (FEDORA, *The European Forum for Student Guidance*) un Izglītības un karjeras atbalsta starptautiskā asociācija (IAEVG, *International Association for Educational and Vocational Guidance*), kuras regulāri rīko starptautiskas konferences, kongresus un pieredzes apmaiņas iespējas, apstiprina konsultantu kompetenču standartus un vadlīnijas izglītības un karjeras konsultēšanā (Watts, Esbroeck, 1998).

Vairumā Eiropas valstīs par studentu atbalsta jomu augstākajā un vispārējā izglītībā atbildīgas ir valstu Izglītības ministrijas (piemēram, Somija), Zinātnes, Tehnoloģiju un augstākās izglītības ministrija (piemēram, Portugāle) u.tml. Parasti katrā valstī pastāv kopējas vadlīnijas, kā studentu atbalsts tiek organizēts, tomēr pakalpojumu attīstība un organizatoriskais veids ir arī katras augstskolas pārziņā. 2006.gadā Eiropas Studentu atbalsta asociācijas apkopotā informācija par studentu atbalsta pakalpojumu nodrošinājumu Eiropas augstskolās (Katzensteiner, 2006) liecina, ka studentu atbalsta joma un arī tās organizatoriskās formas dažādās Eiropas valstīs ir attīstītas ļoti atšķirīgi. Ir valstis, kur Studentu servisos tiek sniegtas ne tikai izglītības konsultācijas/atbalsts, bet arī karjeras un psiholoģiskais atbalsts, attīstītas studentu-konsultantu sistēmas, atbalsta jomā izglītots akadēmiskais personāls (piemēram, Beļģija, Dānija, Austrija). Ir valstis, kur tiek strikti nodalīti katras atbalsta jomas galvenie pienākumi un arī organizatoriski studentu (vai izglītības) atbalsta centri atrodas citas struktūrvienības pakļautībā (piemēram, Zviedrija, Somija). Studentu atbalsta jomas organizatorisko pusi un nodrošinājumu katrā valstī un arī augstskolā var ietekmēt gan nacionālā līmeņa politika, gan katras augstskolas tips, lielums, sastāvs, iestādes vajadzības, iestādes vadības izpratnes līmenis un pieejamie resursi, darbinieku kvalifikācija, kā arī klientu spēja un motivācija izmantot pakalpojumus. Atbalsta sistēmas attīstība parasti notiek saistībā ar vispārējām pārmaiņām izglītības sektorā un sabiedrībā kopumā, kā arī svarīgas ir valsts kopējās nostādnes šajos jautājumos. Pakalpojuma veidi dažādās valstīs var būt dažādi, kā arī augstskolās atšķiras atbalsta centru skaits un funkcijas. EUA ziņojums 2010.gadā pierādīja, ka

gandrīz visi atbalsta veidi Eiropas augstskolās ir attīstījušies, visvairāk attīstījušās ir karjeras un psiholoģijas atbalsta jomas.

Arvien vairāk sastopams tas, ka augstskolas atbalsta pakalpojumi tiek piedāvāti arī citām mērķa grupām- skolēniem, pedagogiem, darbiniekiem, citiem interesentiem, (piemēram, Zviedrija). Turklāt vairākās Skandināvijas valstīs (Zviedrija, Somija) ir tendence, ka augstskolu konsultanti, balstoties uz pētījumiem, arī paši izstrādā stratēģijas atbalsta nodrošināšanā.

Izglītības atbalsta joma dažās valstīs tiek ietverta jau vidējās izglītības iestādēs – izglītības konsultanti skolās (piemēram, Austrijā, Kiprā), vai izglītības centros ārpus izglītības iestādes, vai arī privātās vai publiskās iestādēs (piemēram, Vācijā), kaut arī lielākā daļa no augstskolām atbildību par šo jomu uzņemas pašas (piemēram, Igaunija, Lietuva, Spānija, Šveice, Beļģija u.c.). Kā izglītības konsultanti (*counsultants*, arī *advisors*) augstskolās reizēm strādā gan psihologi, gan pedagogi vai citas sociālās nozares pārstāvji ar konsultanta kvalifikāciju. Bieži kā izglītības konsultanti darbojas arī akadēmiskie mācībspēki, sniedzot daudzus padomus attiecībā uz studiju plānošanu, prasmju pāugstināšanu, izglītības un karjeras saistību (piemēram, Nīderlande, Austrija, Malta). Parasti izglītības konsultācijas notiek kopējā konsultāciju centrā vai servisā, kur var tikt sniegti arī citi pakalpojumi (piemēram, psiholoģiskais atbalsts, atbalsts imigrantiem vai cilvēkiem ar īpašām vajadzībām). Universitātēs visbiežāk servisi ir augstskolu centrālajā ēkā, vai arī, ja šo pakalpojumu nodrošina studentu-konsultantu sistēma (Spānija, Polija), tad bez īpašas lokācijas vietas. Konsultācijas var tikt sniegtas attiecībā uz studiju programmu aprakstu un izvēli, augstskolas noteikumiem, kārtību un specifiku, sociālajiem apstākļiem, kā arī pielāgošanos akadēmiskajai dzīvei, arī pašizziņu. Izglītības atbalsta jautājumi ir arī par mācību grūtībām, šīs konsultācijas var notikt gan individuāli, gan nelielās grupās kā semināri vai lekcijas. Arī pasniedzēju konsultācijas var attiecināt uz izglītības vai arī akadēmisko atbalstu.

Īpaši attīstīta kļūst studiju prasmju pilnveidošanas joma- tiek veikti gan dažādi pētījumi attiecībā uz mācīšanās stiliem, gan arī augstskolās veidoti īpaši studiju prasmju paaugstināšanas centri, kursi, semināri, par studiju prasmju attīstību un pirmo kursu specifiku tiek izglītoti pasniedzēji (sevišķi pirmo kursu pasniedzēji), īpaša uzmanība tiek pievērsta arī sevišķi talantīgiem studentiem. Ir valstis, kur, lai palielinātu motivētāko studentu uzņemšanu augstskolā, tiek izvestas motivācijas un piemērotības pārrunas ar katru reflektantu atsevišķi (projekts Nīderlandē, 2010).

Apkopotā informācija (Katzensteiner, 2006) liecina, ka ne visās Eiropas augstskolās studentiem ir pieejams psiholoģiskais atbalsts- kā atsevišķi psiholoģiskie centri vai štata

vienības ir izveidotas daudzās valstīs (piemēram, Čehijā, Itālijā, Polijā, Austrijā, Beļģijā, Lietuvā, Spānijā u.c.). Ļoti bieži psiholoģisko atbalstu organizē augstskolu Psiholoģijas fakultātes/nodaļas, vai arī medicīnas/veselības centri (piemēram, Somija). Dažreiz kā psiholoģiskie konsultanti darbojas arī citu jomu, piemēram, karjeras konsultanti, kuriem ir psiholoģiskā izglītība (piemēram, Dānija, Malta, Nīderlande). Bieži psihologi sadarbojas arī ar augstskolu sociālajiem darbiniekiem vai izglītības konsultantiem un citu personālu (piemēram, Dānija, Francija). Dažreiz kā konsultanti darbojas arī brīvprātīgie psiholoģijas virziena studenti, kuriem šī ir kā prakse (piemēram, Lietuva). Psihologi darbojas gan kā konsultanti, gan arī kā psihodiagnostiķi. Atsauksmes no vairāku valstu praktiķiem (piemēram, Itālija, Austrija, Igaunija, Lielbritānija, Beļģija, Dānija, Francija u.c.) rāda, ka arvien vairāk studenti pie augstskolu psihologiem vēršas ar tādām problēmām kā pieaugošs stress, trauksme, depresija, grūtības adaptēties augstskolā, personīgās identitātes problēmas, attiecību un veselības problēmas. Vairākās valstīs psiholoģiskais atbalsts vērsts arī uz studentu izglītošanu dažādās jomās- piemēram, veselības un seksuālā izglītība (Zviedrija), mērķu uzstādīšana (Austrija), mācīšanās prasmju uzlabošana (Francija), laika plānošanas prasmju uzlabošana (Malta) u.c., tādējādi arī sniedzot ieguldījumu studentu motivēšanā un studiju pārtraukšanas problēmas mazināšanā. Pētnieki (Katzensteiner, 2006) norāda, ka joprojām par psiholoģiju un psihologiem daudziem cilvēkiem ir izveidojušies stereotipi, saistot šo jomu ar garīgām slimībām vai nespēju problēmas risināt pašiem, līdz ar to apgrūtinot palīdzības saņemšanas iespējas. Tāpat arī šie stereotipi var būt arī augstskolu vadībai, tādējādi kavējot psihologa kā štata vienības izveidi.

Karjeras atbalsts

Karjeras izglītība, ietverot gan karjeras attīstību, gan zināšanas un prasmes izglītības iegūšanai un profesionālo gaitu uzsākšanai, ir nozīmīgs izglītības un nodarbinātības politikas jautājums daudzās valstīs, sevišķi var uzsvērt ASV, Kanādu, Austrāliju, kurās karjeras izglītību un atbalstu regulē karjeras attīstības programmas un vadlīnijas, noteikti indikatori, vadlīnijas un galvenās kompetences. Tieši ASV augstskolās 60. gados arī dibināti pirmie specializētie karjeras centri, kuru galvenie uzdevumi bija sekmēt nodarbinātību un ekonomiskos procesus. Līdz karjeras teoriju strauju attīstību, arī karjeras vadības un atbalsta joma pašlaik pārsvarā Eiropas augstskolu ir ļoti labi nodrošināta un sakārtota. Karjeras attīstības atbalsta sistēma tiek uztverta kā instruments, kas palīdz nodrošināt izglītības atbilstību profesionālajai jomai.

Visbiežāk augstskolās ir atsevišķi centri (Austrija, Zviedrija, Somija, Lielbritānija u.c.), kas nodrošina karjeras atbalsta pakalpojumus, taču citās valstīs Karjeras atbalsts ir

iekļauts vispārējā studentu atbalsta centros. Dažās valstīs Karjeras centri ir gandrīz ikvienā valsts augstskolā (Austrija, Īrija, Zviedrija, Somija u.c.), daudzās valstīs Karjeras centru pakalpojumi studentiem ir pieejami arī ārpus augstskolas (Beļģija, Kipra, Igaunija, Grieķija u.c.). Pašlaik lielākajā daļā Eiropas augstskolu karjeras centru darbība ir vērsta uz sekojošiem pakalpojumu veidiem: 1) lekcijām un semināriem, veicinot karjeras izglītību; 2) individuālām konsultācijām karjeras jautājumos; 3) grupu semināriem un konsultācijām; 4) atbalstam darba meklēšanas procesā (darba dokumentu veidošana, gatavošanās darba intervijām, CV datu bāzes izmantošana u.c.) (Katzensteiner, 2006). Bieži karjeras centri arī sadarbojas ar darba devējiem, rīkojot t.s. Karjeras dienas, izstādes, uzņēmumu prezentācijas u.tml., tomēr ir valstis, kur augstskolu karjeras centri ar darba devējiem īpaši nesadarbojas (piemēram, Īslande). Savukārt, Zviedrijā ir attīstīta programma, kad studenti veic savus pētnieciskos darbus noteiktos uzņēmumos, tādējādi, gan sekmējot uzņēmuma attīstību, gan arī padarot lietderīgus sava pētnieciskā darba rezultātus. Karjeras centros var notikt arī uzņēmējdarbību prasmju sekmēšana (Piemēram, Beļģija, Vācija, Norvēģija), kas īpaši aktuāli ir arī pašreiz Latvijā, kā arī, daļēji karjeras centros notiek arī prakses organizēšana (piemēram, Dānija, Somija, Spānija). Arī akadēmiskais personāls var iepazīstināt studentus ar darba iespējām, tāpat arī pie karjeras atbalsta var pieskaitīt fakultātēs organizēto atbalstu prakšu iespējām.

Atkarībā no valsts, karjeras centros var tikt veikta arī personības testēšana, sadarbība ar mācībspēkiem un iesaistīšanās mācību programmu veidošanā. Konsultēšana notiek gan grupās, gan individuāli. Bieži karjeras centri arī nodrošina informatīvos resursus, lai mācībspēki varētu iekļaut informāciju par darba tirgu, profesijām, karjeras plānošanu noteiktā jomā savu studiju priekšmetu saturā (Nīderlande, Lielbritānija). Semināru vai lekciju veidā tiek sekmētas arī komunikācijas prasmes, komandu darbs un citas vispārējās prasmes (Portugāle, Somija, Īslande, Beļģija). Vairākās valstīs karjeras centri cieši sadarbojas arī ar augstskolu departamentiem, sociālajiem partneriem, nodarbinātības aģentūrām (Somija), tādējādi sniedzot studentam daudzveidīgāku pakalpojumu iespējamību. Somijā sadarbība notiek arī augstskolu starpā.

Sociālais atbalsts, arī sociāli ekonomiskais atbalsts kā atsevišķi atbalsta veidi Eiropas augstskolās netiek analizēts, tas tiek saistīts ar izglītības atbalstu studiju procesa ietvaros. Vairākās ASV augstskolās tiek organizētas īpašas vecāku dienas, kad studentu vecākiem tiek sniegta informācija par studiju procesu, organizāciju un citiem jautājumiem.

Teorētiskās daļas secinājumi

- Studentu noturēšanas jautājumi ir aktualizēti izglītības teorijās, savukārt, karjeras attīstības teorijas palīdz izprast attiecīgo vecumposmu, kā arī studenta domu un lēmumu maiņu saistībā ar izglītības turpināšanu vai pārtraukšanu.
- Izglītības teorijās studiju pārtraukšanas iemesli saistīti ar studenta individuālo raksturojumu: sociāldemogrāfiskajiem rādītājiem, individuāliem faktoriem studiju izvēlē un studiju procesā - akadēmisko sniegumu, studiju motivāciju, grūtībām studiju uzsākšanas posmā, akadēmisko un sociālo integrāciju studijās u.c. Studiju pārtraukšanā jāņem vērā arī institucionāla ietekme- ģimene, vide, sabiedrība, izglītības iestāde.
- Izglītības teorijās akcentēta augstskolas loma studentu noturēšanā, veicinot akadēmisko un sociālo studentu integrāciju augstskolā, palielinot konsultāciju saņemšanas iespējas, kā arī attīstot uz studentu centrētu mācīšanās procesu.
- Lai arī tiek uzsvērtas motivācijas un profesionālas identitātes loma veiksmīgā karjeras uzsākšanā, tomēr līdz šim šie faktori netika saistīti ar augstāku risku pārtraukt iesāktās studijas.
- Autore izveidotajā studentu atbalsta modelī kā studentu noturēšanas galvenais resurss tiek uzskatīts konsultatīvais studentu atbalsts, kas var tikt sniegts kā izglītības/akadēmiskais atbalsts (studiju procesā un ārpus tā), psiholoģiskais atbalsts, karjeras atbalsts, arī informatīvais/organizatoriskais atbalsts. Kā studenta atbalsta veidi daļēji var tikt uzskatīti arī sociālais atbalsts un sociāli ekonomiskais atbalsts.
- Sistemātisks studentu atbalsts ir veidojams saskaņā ar vadības, izglītības, karjeras vadības teorijām, izvirzot kopīgus mērķus, nosakot galvenās funkcijas, aktivitātes, resursus un sasniedzamos rezultātus, ievērojot nosacījumus par citiem vadības un pārmaiņu procesiem organizācijā un izglītības iestādē (rezultātu izvērtēšana, kvalitātes noteikšana, atbildības dalīšana, darbību un procesa koordinēšana u.c.). Ņemot vērā ieguldījumu, nodrošinājumu un sasniedzamos rezultātus, sistemātisks studentu atbalsts var tikt attīstīts nacionālā, institucionālā un individuālā līmenī.
- Teorijās netiek īpaši uzsvērts atbalsts studentiem studiju pārtraukšanas posmā. Autore uzskata, ka, lai tālākie studenta karjeras lēmumi būtu mērķtiecīgi, ir svarīgi, ka students izprot savus iemeslus studiju pārtraukšanā, kā arī labāk apzina savus resursus un nosprauž sev jaunus dzīves un karjeras mērķus. Konsultatīvais studentu atbalsts var palīdzēt šajā karjeras pārejas posmā.

- Latviešu valodā dažādi tiek lietots jēdziens *studentu atbalsts*, jo tas nav nostiprināts terminoloģiski -sastopami ir dažādi jēdzienu lietojumi- *studiju/studentu/studējošo atbalsts/konsultācijas/vadība*, līdz ar to arī tas var kavēt dažādu aktivitāšu ieviešanu un paplašināšanu noteiktām mērķa grupām.
- Pēc analizētās ārvalstu pieredzes var secināt, ka ārzemēs augstskolu speciālisti arvien vairāk dažādo atbalsta pasākumus, mēģinot studentus gan integrēt sociālā un akadēmiskā veidā studijās, gan tos noturēt un piesaistīt augstskolai, domājot arī par studiju „atbiruma” mazināšanu. Pārsvārā Eiropas augstskolās konsultatīvais studentu atbalsts ir nodrošināts daudzveidīgi un sistemātiski.
- Lai izvērtētu studentu atbalsta pilnveidošanas iespējas Latvijas augstskolās, nepieciešams analizēt esošo situāciju gan studiju pārtraukšanas jomā, gan studentu atbalsta jomā.

2. DAĻA: PROMOCIJAS DARBA PĒTNIECISKĀ DAĻA

Promocijas darba pētnieciskā daļa ir strukturēta sekojošā veidā:

- 1. nodaļā ir aprakstītas pētnieciskā darba norise, metodes un pētījuma izlases;
- 2. nodaļā ir veikta statistisko datu apkopošana un analīze par studiju pārtraukšanu valsts augstskolās Latvijā;
- 3. nodaļā ir analizēti dati par studiju pārtraukšanu Latvijas Universitātē;
- 4. nodaļā ir veikta studiju pārtraukšanas iemeslu analīze, apkopojot studentu un ekspertu viedokli;
- 5. nodaļā ir analizēts studentu atbalsta nodrošinājums un izvērtējums Latvijas augstskolās

Praktiskā pētījuma mērķis ir analizēt datus par studiju pārtraukšanu, galvenos iemeslus, kā arī apzināt konsultatīvā studentu atbalsta pilnveidošanas iespējas Latvijas augstākajā izglītībā

Praktiskā pētījuma uzdevumi: 1) izvērtēt esošo studiju pārtraukšanu Latvijas augstskolās; 2) izstrādāt jaunas un adaptēt esošas metodikas, lai sasniegtu darba mērķus; 3) izpētīt studiju pārtraukšanas galvenos iemeslus; 4) noteikt saistību starp studiju izvēles motivāciju, studiju pārtraukšanas nodomiem, apmierinātību ar studijām un iespējamajām izglītības turpināšanas barjerām; 5) noskaidrot studiju pārtraukšanas lēmumu pieņemšanas veidus un iespējām tos ietekmēt ar konsultatīvā studentu atbalsta metodēm; 6) izvērtēt konsultatīvā studentu atbalsta nodrošinājumu un informāciju par atbalstu Latvijas augstskolās; 7) izpētīt studentu vajadzību pēc atbalsta, informētību par atbalsta pasākumiem;

1. NODAĻA. Pētījuma norises, izlašu un metožu raksturojums

1.1. Pētījumā izmantotie dati.

Darbā ir apkopoti un analizēti pieejamie statistiskie dati par studiju pārtraukšanu 19 valsts augstskolās no 2004./2005. līdz 2008./2009. akadēmiskajam gadam. Dati iegūti no ikgadējiem augstskolu pārskatiem (publicēti www.izm.gov.lv), kā arī Centrālās statistikas pārvaldes apkopotajiem datiem. Apkopoti un analizēti pieejamie statistiskie dati par studiju pārtraukšanu Latvijas Universitātē gan fakultāšu, gan studiju gadu un programmu griezumos. Analizēta 2008./2009. gada studijas uzsākušo un pārtraukušo studentu izlase, ietverot sociāldemogrāfisko datu (dzimums, vecums, finansējuma veids), atskaitīšanas formālo iemeslu un pašreizējā studiju statusa analīzi. Dati apkopoti 2009. gada septembrī, papildināti decembrī, tomēr jāņem vērā, ka tie var variēt atkarībā no laika periodā, kurā tiek skatīti, jo studenti augstskolā var

atsākt studijas arī pēc pētījuma laika. Dati iegūti, izmantojot LU informatīvo sistēmu (LUIS), LU Datu noliktavu, LU ikgadējās atskaites „Augstskola”

Darba pētnieciskajā daļā ir analizēts studentu un augstskolas pārstāvju viedoklis par studiju pārtraukšanu (gan jau notikušu, gan arī kā tikai iespējamu) un atbalsta izvērtējumu. Lai sasniegtu pētījuma mērķus, tika aptaujāti gan studijas pārtraukušie studenti (LU), gan studenti, kuri studē augstskolā (LU, ViA). Lai pielāgotu un izveidotu pētījuma metodikas, kā arī noteiktu mijsakarības starp profesionālo identitāti, karjeras barjerām, apmierinātību ar studijām un domām par studiju pamešanu, tika veikts pētījums arī Vidzemes augstskolas studentu izlasē.

Veiktas 4 padziļinātas daļēji strukturētas intervijas, 3 ekspresintervijas ar augstskolu pārstāvjiem. Pētījumā tika analizētas arī iegūtās atbildes uz atvērtajiem jautājumiem aptaujās.

Tika sastādīti jautājumi 2 fokusgrupām - viena ar pirmo kursu studentiem, otra ar studentiem, kas veic brīvprātīgo darbu LU, par studentu-konsultantu aktivitātēm LU. Fokusgrupas vadīja konsultanti no Studentu servisa.

Lai analizētu pieejamo informāciju par studentu atbalsta pakalpojumiem augstskolās, veikta 18 valsts augstskolu elektronisko mājas lapu kvalitatīva analīze.

Pārskatāmībai, pētījuma metodes un norises posmi apkopoti 1. tabulā.

1. tabula.

Pētījuma norise, izlases un metodika.

Pētījuma laiks	Pētījuma izlase	Respondentu skaits	Metodes	Galvenie noskaidrojamie jautājumi
2008.g. novembris, decembris	Vidzemes augstskolas studenti	119	1) Studiju izvēles motivācijas aptauja 2) Aptauja par apmierinātību ar studijām 3) Aptauja „Mana profesionālā situācija” (Holland, 1980) 4) Aptauja par studiju pārtraukšanas iespēju un iemesliem	1) Studiju izvēles motīvi 2) Apmierinātība ar dažādiem faktoriem studijās 3) Profesionālā identitāte; Informācija par profesionālo jomu; Izglītības/karjeras barjeras 4) Nodomi vai lēmumi pārtraukt studijas, Studiju pārtraukšanas iemesli
2009.g. februāris, marts 2009.g. septembris	LU studijas pārtraukušie studenti	223	1) Aptauja par studiju pārtraukšanu un saņemto atbalstu no augstskolas 2) Aptauja „Mana profesionālā situācija” (Holland, 1980)	1) Studiju pārtraukšanas iemesli, Lēmumu pieņemšanas veids, Lēmuma novērtēšana, Iekļaušanās novērtējums, Saņemtais un sagaidītais atbalsts no augstskolas 2) Profesionālā identitāte; Izglītības/karjeras barjeras

2010.g. maijs, jūnijs	LU studējošie studenti	1464	Studentu vajadzību izpētes aptauja	Studentu vajadzības; Nodomi par studiju pārtraukšanu; Iespējamie studiju pārtraukšanas iemesli; Studentu atbalsta pieejamība, izmantošana, novērtējums
2010.g. augusts-oktobris	Eksperti-augstskolu vadošie darbinieki (LU, ViA, DU, RTU, <i>LiepU</i>)	4	Daļēji strukturēta intervija	Studiju pārtraukšanas aktualitāte. Galvenie iemesli augstskolā Augstskolas stratēģijas studiju pārtraukšanas mazināšanā Pieejamais studentu atbalsts un tā novērtējums. Ieteikumi studiju pārtraukšanas mazināšanā un atbalsta pakalpojumu pilnveidošanā.
2009.g. sept.	1. kursu LU studenti	10	Fokusgrupa	Studentu vajadzības 1. kursā. Atbalsta nepieciešamība Sociālā iesaistīšanās
2010.g. okt.	2-4. kursu LU studenti	9	Fokusgrupa	Sociālā iesaistīšanās Vecāko kursu studentu-konsultantu atbalsts studiju adaptācijas posmā.
2009.g. sept.	LU 1. kursu studenti	202	Pasākuma „Iepazīsti LU!” izvērtējuma aptauja	Atbalsta pakalpojumu izvērtējums
2010.g. apr	Valsts augstskolu mājas lapu analīze	18		Informācija par pieejamo studentu atbalstu
2010.g.okt.	Gadījumu analīze	3		2 konsultācij u apraksts un analīze

1.2. Pētījuma norise, izlases un metodes.

- Pētījuma pirmajā posmā (2008.gada novembrī un decembrī) veikta anketēšana Vidzemes augstskolas studentu izlasē, dati apstrādāti no 2009. gada februārim līdz aprīlim. Aptaujāti 119 studenti. Pētījuma rezultātā iegūti dati par iespējamajiem studiju pārtraukšanas iemesliem, tulkotas un izveidotas metodikas, noteiktas mijsakarības.
- Pētījuma otrajā posmā veikts pētījums Latvijas Universitātes studijas pārtraukušo studentu izlasē. Pētījums tika veikts divās kārtās- pirmā grupa studentu aptaujāti pēc pirmā semestra beigām (2009.g. februāris-marts). Kopumā aptaujas tika izsūtītas 200 studijas pārtraukušajiem studentiem, atpakaļ tika saņemtas 85 anketas. Otrajā kārtā aptaujāti studenti, kuri studijas pārtraukuši pēc 2. semestra (dati ievākti 2009.g.septembris). Kopumā anketas izsūtītas 280 studentiem, atpakaļ saņemtas 138 anketas. Anketas tika aizpildītas elektroniski. Ņemot vērā dažādo datu ievākšanas laiku un to, ka daļa studentu, kuri izglītību neturpināja pēc otrā semestra, jau septembrī bija

iestājušies citā izglītības iestādē, jautājumi otrajai grupai studentu nedaudz tika mainīti un papildināti. Dati tika analizēti gan izlasei kopā (vienādajos jautājumos), gan atšķirīgi (ja jautājumi atšķīrās). Dati analizēti gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi (komentāru daļa).

- Pētījuma trešajā posmā par studentu vajadzībām attiecībā uz atbalstu, kā arī informētību par atbalsta pieejamību augstskolā un iespējamajiem studiju pārtraukšanas iemesliem, tika aptaujāti LU studenti (respondentu skaits 1464). No šīs aptaujas analizēti tikai tie jautājumi, kuri atbilda pētījuma problemātikai. Respondenti aptaujāti 2010.gada maijā-jūnijā, elektroniskā veidā. Dati apkopoti 2010.gada jūlijā- augustā.
- Pētījuma ceturtajā posmā intervēti 4. augstskolu (LU, ViA, DU, RTU) pārstāvji. Daļēji strukturētas intervijas veiktas 2010.gada augustā- oktobrī, vēl 3 ekspertiem tika lūgti atbildēt uz atsevišķiem jautājumiem. Intervijas sagatavotas un vadītas, ņemot vērā norādījumus par interviju veikšanu izglītības pētniecības jomā (Geske, Grīnfelds, 2006).
- 2009.gadā viedoklis par 1. kursa studentu vajadzībām apzināts fokusgrupā no 10 1. kursa studentiem. Fokusgrupā viedoklis par studentu savstarpējo atbalstu un studentu-konsultantu atbalstu fakultātēs tika apzināts no 9 vecāko kursu studentiem, kuri LU veic brīvprātīgo darbu (2011.g.janvāris).
- Apkopoti dati no 18 valsts augstskolu mājas lapām (e-resursi) – analizēta pieejamā informācija par studentu atbalsta pasākumiem- 2009.g. novembrī.
- Izmantoti dati no LU Karjeras centra organizēto atbalsta pakalpojumu- pasākums „Iepazīsti LU!” (2009), semināru cikls „Karjeras prasmju pilnveidošana”(2007) izvērtējuma aptaujām.

Vidzemes augstskolas (ViA) studējošo studentu izlase mījsakarību izpētei starp nodomiem pārtraukt studijas un profesionālo identitātes līmeni, karjeras barjerām, studiju izvēles motivāciju un studentu apmierinātību ar dažādiem studiju faktoriem noskaidrošanu. Izlasi veidoja 119 Vidzemes augstskolas studenti no 4 studiju programmām (pārstāvētas šādas studiju programmas: 34% studenti Komunikācija un sabiedriskas attiecības (KSA), 22%- Informāciju tehnoloģijas (IT), 27%- Politiskās zinības, 16%- Tūrisma organizācija un vadība (TOV)). Pētījumā piedalījās 69% sievietes, 31% vīrieši, kas atbilst aptuvenam studentu sadalījumam pēc dzimuma augstskolā. 90% studentu šī ir pirmā iesāktā augstākā izglītība, 9% studentu ir studējuši jau agrāk, taču studijas pārtraukuši. 70% studentu pārstāvēja 1.vai 2. studiju kursu, pārējie 3. un 4. studiju kursu.

Pētījuma metodes ViA studentu izlasē:

1) Studiju izvēles motivācijas aptauja: ietilpst 14 jautājumi, kas jānovērtē 5 ballu skalā (no 1- šis faktors pilnībā neietekmēja studiju izvēli, līdz 5- pilnībā ietekmēja). Studiju motivācijas anketa tika sastādīta, balstoties uz 2005. gadā izveidoto *Studiju programmas izvēles motivācijas skalu (Motivation for Study Program Choice rating scale, Vanags & Voitkane, 2005, izmainītu 2008.gadā)*, mainot atsevišķu apgalvojumu formulējumus. Pamatojoties uz Valleranda (Vallerand, 1997) akadēmiskās motivācijas teoriju, tika pievienoti apgalvojumi, kas attiecas uz ne-motivācijas (a-motivation) faktoru. Tika pievienots jautājums arī par reģiona nozīmi augstskolas izvēlē. Izmantojot faktoranalīzi (pielietojot Varimax rotation, skat. 3. pielikumu), tika izdalīti 5 studiju izvēles motivācijas galvenie faktori, kuri tika apzīmēti kā

1. **Intereses faktors:** par noteikto studiju jomu, iespēja studēt interesantus priekšmetus, kā arī nākotnē strādāt interesantā jomā (KR=.75);
2. **Iespējas un prestižs:** karjeras, darba un algas iespējas šajā nozarē, nozares un profesijas sociālais prestižs (KR=.67);
3. **Ieteikumi:** no vecākiem, draugiem, skolotājiem, kā arī **atsauksmes** par augstskolu (KR= .42);
4. **Ekonomiskie (ārējie) apsvērumi:** reģions un iespēja studēt budžetā (KR=.3).
5. **Ne-motivācija (a-motivation):** nejausības faktors, nav noteiktu motīvu, kāpēc stājas šajā studiju virzienā (KR=.74);

(faktoru struktūru un aprakstošo statistiku Studiju izvēles motivācijas aptaujai skatīt 4. pielikumā). Kronbaha alfa intereses un ne-motivācijas faktoriem uzrāda pietiekošu augstu iekšēju ticamību, kaut arī tās sastāv tikai no 2 un 3 apgalvojumiem. Mazāk augsta, kaut arī pietiekoši nozīmīga ticamība ir iespēju un prestiža faktoram. Atsauksmju un ekonomisko apsvērumu faktors ir daudz vājāks un mazāk nozīmīgs, tāpēc analizējot datus tie netika ņemti vērā.

2) Aptauja par apmierinātību ar studijām: sastāv no 22 jautājumiem, kas novērtē vairākus faktorus attiecībā uz apmierinātību ar studijām (vērtējums no 1- pilnībā nepiekrītu šim apgalvojumam līdz 5- pilnībā piekrītu). Tika izdalīti 4 apmierinātības un 2 priekšstata faktori:

- Apmierinātība ar izvēlēto studiju virzienu (Kr=0.79)
- Apmierinātība ar augstskolu kopumā (Kr=0.74)
- Apmierinātība ar pasniedzēju atsaucību (KR=0.69)
- Apmierinātība ar savu kursu (KR=0.69)
- Iepriekšējais priekšstats par apgūstamo studiju jomu (KR=0.71)
- Priekšstats par profesijas iespējām (KR=0.69)

(faktoru struktūru un aprakstošo statistiku aptaujai par apmierinātību ar studijām skatīt 4. pielikumā).

3) Aptauja „Mana profesionālā situācija” (*My Vocational Situation (MVS, Holland, Gottfredson, Power, 1980)*). Aptauja sastāv no 3 galvenajām skalām:

- Profesionālā identitāte (*Vocational Identity, VI*) – 19 apgalvojumi, kas jānovērtē kā patiesi, vai nepatiesi
- Informācija attiecībā uz profesionālo jomu (*Occupational information, OI*)- 4 pamata apgalvojumi, 6 papildus apgalvojumi, piemēroti Latvijas situācijai
- Barjeras attiecībā uz karjeras turpināšanu vai izglītības pabeigšanu (*Career Barriers, B*)- 4 pamata apgalvojumi, 1 papildus apgalvojums, pielāgots Latvijas situācijai.

Skalu rezultātus aprēķina, skaitot negatīvās atbildes katrā skalā- tas nozīmē, ka Profesionālās identitātes skalā atbilžu summa parādīs lielāku Profesionālās identitātes līmeni, taču Informācijas un Barjeras skalās lielāks rezultāts nozīmē mazāku vajadzību pēc informācijas un mazāku subjektīvo barjeru izjūtu. Aptauja tulkota un adaptēta latviešu valodā, saskaņā ar Starptautiskajiem testu komitejas ieteikumiem (van de Vivjer & Hamblen, 1996), pielietojot papildus testu (*The Goals Scale, Snyder C.R, 1991*), lai mērītu testa validitāti. Katrai skalai aprēķināta Kronbaha alfa- VI skala (KR=.72), OI skala (KR=.72), B skala (KR=.69). Testa oriģinālajai aptaujai ir noteikti normatīvie rādītāji koledžu un augstskolu studentiem. Aprēķinātie dati iekļauti 10.tabulā. Tulkotā aptauja pievienota 5. pielikumā

4) Jautājumi par studiju pārtraukšanas iespēju:

- Nodomiem un lēmumiem pārtraukt studijas (tika noteikts subjektīvais risks pārtraukt studijas)
- Iespējamajiem studiju pārtraukšanas iemesliem
- Nākotnes plāniem tuvākajā pusgadā

Studijas pārtraukušo studentu izlasi veido 223 2008./2009.gadā imatrikulētie un vēlāk studijas pārtraukušie LU studenti.

Tika aptaujāti 90 sievietes un 123 vīrieši. Pēc 1. semestra (1.grupa) aptaujāti 85 studenti: 38 vīrieši un 47 sievietes, pēc 2. semestra (2.grupa) 138 studenti: 52 vīrieši un 86 sievietes. Vidējais studentu vecums 21,5 gadi (21,9 gadi pirmajā grupā, 21,1 gadi otrajā grupā), jaunākajam pētījuma dalībniekam 18 gadi, vecākajam 50 gadi. 68 % no studentiem šis bija pirmās studijas augstskolā, 26 % bija jau iepriekš studējuši, bet studijas pārtraukuši, 6% šī bija jau otrā augstākā izglītība. Pārstāvētākās respondentu pārtrauktās studiju programmas aptaujā pēc 1. semestra bija vadības zinātne (13 respondenti), datorzinātne (8 respondenti), baltu filoloģija un vēsture (6 respondenti katrā programmā). Pēc otrā semestra aptaujas aizpildīja 11

respondenti no datorzinātņu nozares, 8 no baltu filoloģijas programmas, 10 no angļu filoloģijas, 7 respondenti no mākslas un arī no socioloģijas studiju programmas. Pārējās studiju programmas pārstāvēja tikai 1-6 respondenti. Tā kā respondentu skaits programmās ir pārāk mazs, tad dati netiks analizēti studiju programmu šķērsgriezumā. Jāatzīmē, ka studenti ne vienmēr norādīja precīzu studiju programmu, bieži minot tikai fakultāti, vai aptuvenu programmas nosaukumu, kā arī ne vienmēr norādīja, vai programma ir profesionālā vai akadēmiskā bakalaura programma.

No 1. grupas studentiem 17,6% nestrādāja, 47% strādāja pilnu laiku, 6% nepilnu laiku, 8% strādāja līguma darbus, 8% jau studēja citā augstskolā, 7% norādīja citu iemeslu (uzņēmējdarbība, gaida iestājpārbaudījumus citā augstskolā). Otrās grupas studentu atbildes atšķīrās- tikai 12% strādāja pilna laika darbā, citādos darbos (nepilna laika, līgumdarbi) strādāja tikai 2% studentu, 36,2% studēja citā augstskolā, 21,7% bija atsākuši studijas LU, 10% strādāja vai studēja ārzemēs, 8% ne studēja, ne strādāja. Tā, kā jau tika paredzēts, ka šajā grupā daļa cilvēku būs atsākuši studijas, tad tika uzdots jautājums par to, kāda ir pašreiz izvēlēta studiju programma. 67,6% no tiem, kuri atkal studēja, norādīja, ka izvēlēta studiju programma ir pilnīgi cita kā iepriekš uzsāktā un pārtrauktā, 18% studenti mācījās līdzīgā studiju programmā, 10% bija iestājušies tajā pašā studiju programmā. ~35% no studijas pārtraukušajiem studentiem pēc 2.semestra aptaujā norādīja, ka jau studē citā augstskolā- tas saistīts ar to, ka aptauja izsūtīta vasarā un rudenī, kad cilvēks var būt atkārtoti iestājies augstskolā, tomēr tikai 16% no šīs respondentiem norāda, ka ir atkārtoti iestājušies tieši LU.

Pētījuma metodes studijas pārtraukušo studentu izlasē:

1) Aptauja par studiju pārtraukšanu un saņemto atbalstu no augstskolas

Aptaujā ietilpst jautājumi par studiju pārtraukšanu, galvenajiem iemesliem, izjūtām pēc studiju pārtraukšanas, lēmuma pieņemšanas veidu par studiju pārtraukšanu, lēmuma novērtēšanu, izmaiņām pēc studiju pārtraukšanas dažādos dzīves aspektos, saņemto un vēlamā atbalstu no augstskolas, kā arī jautājumi par savas iekļaušanās novērtējumu augstskolā., priekšstatu par izvēlēto profesionālo jomu pirms studiju uzsākšanas, kā arī par karjeras izglītību vidusskolā.

2) Aptauja „Mana profesionālā situācija” (Holland, 1980): tika izmantotas 2 skalas: Barjeras izglītības pabeigšanā un aktuālā vajadzība pēc profesionālās/karjeras informācijas.

Latvijas Universitātes studējošo izlasi studentu vajadzību noteikšanai veido 1464 LU studenti (290 vīrieši, 1174 sievietes). Respondenti tika aptaujāti 2010.gada maijā-jūnijā, elektroniskā veidā. Respondentu vidējais vecums 22,6 gadi. 67% no respondentiem studē 1.

reizi, 10% studē atkārtoti. 55,6% studē par budžeta līdzekļiem, 30% studē par maksu. 46% no studentiem tikai studē, 21% studē un strādā pilna laika darbā, 17% studē un strādā nepilna laika darbā, 10% paralēli studijām dara dažādus līgumdarbus. 80% studē bakalaura studiju programmās, 20% ir maģistratūras studenti.

Šajā grupā tika lietota Studentu vajadzību izpētes aptauja (sastādīta kopā ar LU Studentu servisa, Akadēmiskā departamenta darbiniekiem) par studentu vajadzībām, domām par studiju pārtraukšanu un veicinošiem iemesliem, kā arī par studentu atbalsta pieejamību, izmantošanu un novērtēšanu.

Gan esošo, gan bijušo studentu izlases aptaujās tika apkopoti studentu atbildes uz atvērtajiem jautājumiem, kas tika citēti, lai ilustrētu pētāmo problēmu.

2. NODAĻA. Studiju pārtraukšana Latvijas valsts augstskolās: situācijas raksturojums.

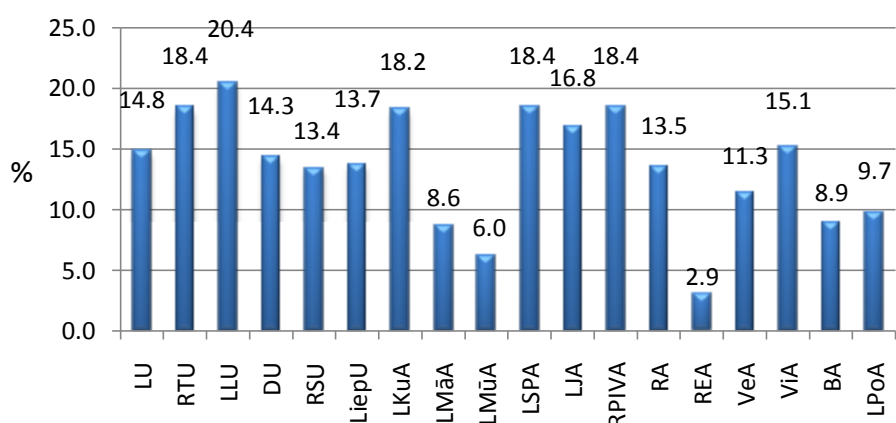
Pētnieciskās daļas 2. nodaļā apkopoti un analizēti pieejamie statistiskie dati attiecībā uz studiju pārtraukšanu 18 valsts augstskolās no 2004./2005. līdz 2008./2009.ak.gadam (pilnu datu apkopojumu skatīt 1. pielikumā).

Izglītības un zinātnes ministrijas pieejamie dati liecina, ka 2009./2010.gadā valsts un juridisko personu dibinātajās augstskolās un koledžās kopā studējuši 112555 studējošie- 492 studenti uz 10000 iedzīvotājiem (IZM, 2010). Šāds rādītājs, neskatoties uz būtisku uzņemto studentu skaitu samazināšanos 2009.g., tiek minēts kā viens no augstākajiem pasaulē (AIKNC dati). Pēc IZM sniegtajiem datiem, pilna laika studijās valsts augstskolās procentuāli no studentu kopskaita analizētajā laika periodā (no 2004./2005. līdz 2008./2009.ak.gadam) izglītību pārtrauc vidēji no 14,2 % (2004./05.ak.g.) līdz 16,2% (2007.08.ak.g.) studējošie. Dati no citām valstīm liecina, ka Latvijas rādītājs uz citu valstu rādītāju fona nav izteikti augsts rādītājs (OECD, 2004). Piemēram, Itālijā (zemākais rādītājs OECD salīdzināto valstu starpā) studijas laikā nebeidz pat 75% no studējošajiem. Zemi rādītāji ir arī Francijā, Portugālē, Turcijā, Austrijā- tur šis rādītājs ir 55%. Vislabākie rezultāti salīdzināto valstu starpā ir Ungārijai, Japānai- tikai apmēram 10% no studējošajiem savu izglītību nepabeidz. Tomēr jāņem vērā, ka citām valstīm ir salīdzinātas visa līmeņa studiju programmas, arī Latvijas augstskolās studiju pārtraukšana nepilna laika studijās ir daudz biežāka. Arī studiju pārtraukšana var tikt dažādi interpretēta un aprēķināta- datos var tikt iekļauts ne tikai reālais „atbirums”, bet arī tie studenti, kuri ir paņēmuši studiju pārtraukumu, vai arī izstājas uz laiku, pēc kāda laika studijas atjaunojot. Kaut arī vidējie studiju pārtraukšanas rādītāji nav sevišķi

augsti, tomēr tiem ir jāpievērš uzmanība, jo piecu gadu laikā studenti, kas pastudē un tad izglītību pārtrauc, Latvijā ir jau 37 470. Autore uzskata, ka mūsdienu ekonomiskajos apstākļos Latvijai tas ir samērā liels skaitlis. Turklāt jāņem vērā, ka, lai gan studentu skaits augstskolās un koledžās līdz 2005. gadam strauji pieauga (no 89510 studentiem 1999/2000 gadā līdz 131 072 studentiem 2005/2006.gadā), tomēr no 2006.gada notikusi izteikta studējošo skaita samazināšanās (112 555 studenti 2009./2010.gadā) (dati no Pārskatiem par augstāko izglītību, 2009.g., www.izm.gov.lv), arī demogrāfiskās tendences liecina, ka studentu skaits augstskolās turpinās samazināties.

1. attēlā apkopots vidējais studijas pārtraukšu studentu skaits 5 gadu laikā visās valsts augstskolās (apkopojumu visos analizētajos gados skatīt 1. pielikumā). Procentuāli visvairāk studijas pārtrauc LLU (20,3%), tad seko LSPA (18,4%), RTU un RPIVA (18,3%), un LKuA (18,2%), arī LJA (16,8%). Mazākais izglītību pārtraukošo skaits ir REA (2,9%), LMūA (6%) un LMāA (8,6%). Ja vērtē tikai pēdējo analizēto gadu (2008./2009.), tad situācija ir nedaudz savādāka- augstākais studiju pārtraucēju skaits ir RA (19,5%), LJA(18,7%), RPIVA (18,4%) un LLU (18,2%), tomēr augstskolas ar mazāko izglītības pārtraukšu studentu skaitu ir tās pašas. Augstskolas, kurām pēdējā gadā ir izdevies samazināt izglītības pārtraukšanu ir RTU (no 19,7 līdz 16,6%), DU (līdz 11,7%), LKuA (no 21,1% līdz 13,7%), proporcionāli ar katru gadu studiju pārtraukšana samazinās arī LLU (līdz no 22,4 līdz 18,2%), LSPA (līdz 16,4%). Nedaudz mazāk kā citus gadus studijas pārtrauc studenti arī VeA (13,1%), ViA (15,1%), BA (līdz 5,1%). Ar katru gadu studijas pārtraucēju skaits palielinās RPIVA, krasi palielinājies pēdējā gadā tas ir RA (19,5%).

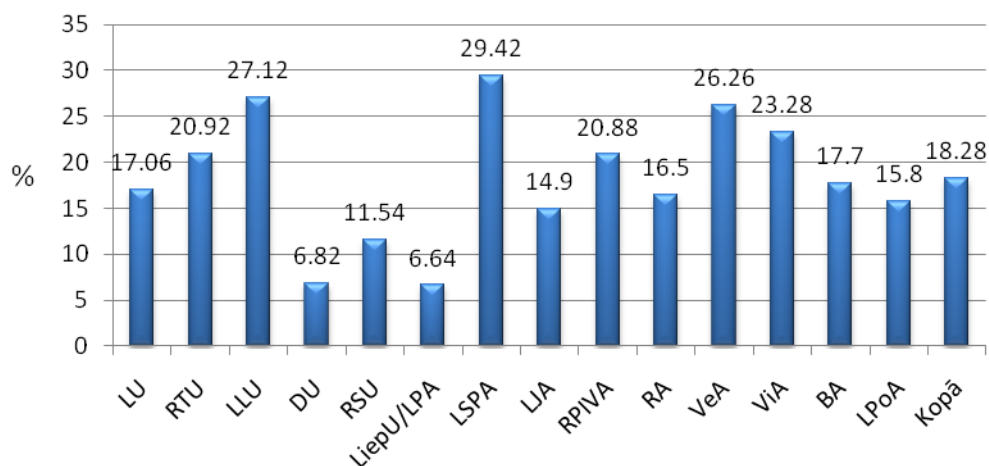
Redzams, ka vairumā gadījumu augstskolās pilna laika studijās 2008./2009.akadēmiskā gada laikā studijas pārtraukšu studentu skaits nav būtiski palielinājies, kā arī daļai augstskolu to ir izdevies arī samazināt, tomēr ir atsevišķas augstskolas ar novērojamu tendenci studiju pārtraukšanai palielināties.

1. attēls **Studiju pārtraukšana pilna laika studijās valsts augstskolās (vidējais % rādītājs no 2004./2005.- 2008./2009.ak.g.)**

Avots: IZM Augstākās izglītības un zinātnes departamenta Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2004., 2005., 2006., 2007., 2008., 2009. gadā.

Lai pilnīgāk atspoguļotu situāciju ar studiju pārtraukšanu, autore apkopojusi datus arī par nepilna laika studijām. Nepilna laika studijās kopējais procentuālais izglītību pārtraukušo studentu skaits ir augstāks (skatīt apkopotos datus 1. pielikumā, 2. tabulā). 2008./2009. akadēmiskajā gadā valsts augstskolās tas sasniedz 19,3%, kas ir otrais augstākais rādītājs pēdējo piecu gadu laikā. 2. attēlā redzams vidējais izglītību pārtraukušo skaits nepilna laika studijās valsts augstskolās pēdējo piecu gadu laikā- šādu studentu skaits katrā augstskolā ir diezgan atšķirīgs. Ievērojami augsts tas ir LSPA- gandrīz trešdaļa studentu pārtrauc studijas, vairāk kā ceturdaļa tādu studentu ir arī LLU (27%) un VeA (26,26%). Vairāk kā 20% studentu studijas pamet arī ViA (23,2%), RTU (20,9%), RPIVA (20,8%). Samērā maz nepilna laika studijas tiek pārtrauktas citās reģionālajās augstskolās- LiepU (6,64%), arī DU (6,82). Vērtējot pēdējā analizētā gada tendences, izteiktāks samazinājums ir LSPA (no 39% līdz 18,2%), BA (16,6%, iepriekš 25-27%). Tendence studijas pārtraukt biežāk 2008./2009. akadēmiskā gada laikā ir sekojošu augstskolu studentiem- RA (19,4%), LJA (no 7-12% iepriekšējos gados līdz 21,6% 2008./2009.ak.g.), VeA (no ~19-27% iepriekš, līdz 36,6%). Jāuzsver to, ka nepilna laika studenti pārsvarā studē par saviem finansu līdzekļiem, un līdz ar to aktualizēta tiek problēma augstskolai pazaudēt paredzētos ienākumus.

2. attēls **Studiju pārtraukšana nepilna laika studijās valsts augstskolās (vidējais % rādītājs no 2004./2005.-2008./2009.ak.g.)**

Avots: IZM Augstākās izglītības un zinātnes departamenta Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2004. (2005., 2006., 2007., 2008., 2009.gadā).

To, ka nepilna laika studijās izglītību pārtraukušo studentu skaits ir lielāks kā pilna laika studijās, daļēji var skaidrot ar faktu, ka nepilna laika studenti daudz mazāku laiku var veltīt mācībām, jo parasti strādā arī pilnas slodzes darbā. Tomēr tas ir tikai vispārīgs pieņēmums, un arī daudzi no pilna laika studentiem strādā. Ir augstskolas, kur klātienē studentu, kuri nebeidz studijas, skaits nav augsts, kamēr nepilna laika studijas daudzi studenti pamet (piemēram, VeA, ViA).

Kopējais mazākais studiju pārtraucēju skaits pilna laika studijās ir vērojams abās radošo virzienu augstskolās (LMūA, LMāA). To var skaidrot ar to, ka šajās augstskolās ir svarīgi studenta specifiski radošie talanti un prasmes- lai šajās augstskolās iestātos, topošajiem studentiem ir jāiegulda ilgs un mērķtiecīgs darbs jau pirms studiju uzsākšanas, līdz ar to joma tiek vairāk iepazīta un izvēle ir mērķtiecīgāka un pārdomātāka. Augsts procentuālais studiju pārtraukušo studentu skaits ir ar pedagoģiju saistītajās augstskolās (RPIVA, LSPA), kā arī atsevišķās lielajās valsts universitātes tipa augstskolās (RTU, LLU), kur ir daudz tehniskas specialitātes, kas prasa augstas studenta matemātiskās zināšanas un tehniskās spējas, kā arī spēju veikt lielu studiju darba apjomu jau studiju sākumā, kam jaunais students ne vienmēr ir gatavs.

Nedaudz atšķirīgas tendences augstskolu salīdzinājumā uzrādīja arī 2007.gada darba tirgus pētījums B.Slokas vadībā (Sloka, 2007) – augstskolas ar lielāko studiju pārtraucēju skaitu bija LLU, RA, ViA, tomēr šajā pētījumā tika analizēti dati līdz 2005/2006.gadam, kā arī atsevišķi netika analizēti datus par pilna un nepilna laika studijām.

2. Nodaļas secinājumi:

- Datu analīze par studiju pārtraukšanu parāda to, ka, lai arī uz citu valstu fona vidējie rādītāji par studiju pārtraukšanu Latvijas augstskolās nav pārāk augsti, tomēr, aktualizējoties konkurencei izglītības iestāžu starpā, augstskolām nāksies arvien vairāk pievērst uzmanību tam, lai šo skaitli samazinātu
- Starp augstskolām studiju pārtraukšanas rādītāji ir atšķirīgi, kas norāda, ka, iespējams, ne visām augstskolām ir motivācija veidot studentu atbalstu (kaut arī atbalsta vienīgais mērķis nav studentu noturēšana).
- Dati par studiju pārtraukšanu parāda, ka iespējamie studiju pārtraukšanas iemesli var būt saistīti arī ar augstskolas specializāciju un sociāli ekonomiskām pārmaiņām sabiedrībā (piemēram, straujāks studiju pārtraucēju skaits ar pedagoģiju saistītajās augstskolās).
- Vairāk studijas tiek pārtrauktas nepilna laika studijās.

Tā kā literatūras analīze pierāda, ka visbiežāk studijas tiek pārtrauktas tieši pirmajā kursā, tad tālākajā darba apakšnodaļā tiks analizēti iegūtie dati par studiju pārtraukšanu pirmajā studiju gadā Latvijas Universitātē.

3.NODAĻA. Studiju pārtraukšana Latvijas Universitātē: statistisko datu analīze.

3.1. Kopējās situācijas raksturojums

Latvijas Universitāte izvēlēta, lai padziļināti analizētu datus par studiju pārtraukšanu vienas augstskolas ietvaros. Analizēti dati, kas pieejami Latvijas Universitātes datu bāzēs (dati iegūti no LUIs sistēmas, „Datu noliktava” un gadskārtējās augstskolas atskaites „Augstskola”) attiecībā uz studiju pārtraukšanu 3 gadu garumā. Padziļināti analizēti dati par 2008./2009.gadā studijas pārtraukušajiem 1. kursa studentiem. 2. pielikumā 5 tabulās ir apkopoti dati par studiju pārtraukšanu Latvijas Universitātē (pa studiju programmām, līmeņiem, fakultātēm).

Latvijas Universitātē kopējais studijas vidējais pārtraukušo skaits 5 gadu laikā variē 13-20% robežās (skat.1. pielikumu). Visbiežāk studijas tika pārtrauktas 2007./2008.akadēmiskajā gadā (19,8%), 2008./2009.akadēmiskajā gadā šis skaitlis samazinājās līdz 18,2%. Līdzīgas tendences vērojamas attiecībā uz studentiem pilna laika studijās - visvairāk pilna laika studijas tika pārtrauktas 2007/2008.ak.gadā (16,5%), 2008./2009. akadēmiskajā gadā šis skaitlis ir nedaudz samazinājies (15,25%).

Analizējot studiju pārtraukšanu pa studiju līmeņiem, 2. pielikumā redzams, ka nepilna laika studentu, kas pārtrauc studijas ir vairāk (2008./2009.gadā ~18% atskaitīto īpatsvars), turklāt tieši profesionālajās studiju programmās nepilna laika studijās šādu studentu ir vairāk. Profesionālajās programmās arī klātienē studijās izglītības pārtraukšana vērojama biežāk-, piemēram, 2008./2009.gadā 19% studentu studijas neturpina, akadēmiskajās programmās kopējais rādītājs ir ~15%. Tomēr, apskatot datus par studiju pārtraukšanu fakultātēs (skat. 2. Pielikumu, datu avots- Datu noliktava), redzams, ka atsevišķās fakultātēs studiju pārtraukšana ir sastopama biežāk – piemēram, 2008./2009.gadā Vēstures un filozofijas fakultātē izglītību pēc šiem rādītājiem pārtraukuši ir pat 30% studenti. Pēc Datu noliktavā iegūtajiem datiem vairāk kā 20% studijas 2007./2008. gadā pārtraukuši Teoloģijas fakultātē, Juridiskajā fakultātē, Filoloģijas fakultātē, Sociālo zinātņu, Fizikas un matemātikas, kā arī Moderno valodu fakultātē. Savukārt, mazāk studijas ir pārtrauktas Medicīnas fakultātē (tikai 11% atskaitīto īpatsvars no kopējā studējošo skaita), Ķīmijas fakultātē (11%), Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātē (14%), kā arī Bioloģijas fakultātē (15%). Tomēr, jāņem vērā, ka šie aprēķini attiecas uz visu fakultāti kopumā un nav izdalīti atsevišķi pa studiju līmeņiem un studiju veidu (pilna, nepilna laika), tomēr kopējās tendences tie atspoguļo. Šīs tendences papildina B.Sloka (Sloka, 2007) 2007.gadā vadīto pētījumu, kur kā kritiskākās jomas attiecībā uz studiju pārtraukšanu visās augstskolās 2006.gadā iezīmētas inženierzinātnes, ražošana, būvniecība (23,8%), dabas zinātnes, matemātika un informāciju tehnoloģijas (19,1%), kā arī lauksaimniecība (35,7%). Autores pētījuma rezultāti rāda, ka atsevišķās dabas zinību fakultātēs (piemēram, ķīmijas) ir vērojama mazāka studiju pārtraukšana kā citās. Var pieņemt, ka, studējot dabas zinības, studentam ir jāiegulda ļoti liela piepūle un studijas ir grūtākas, kā, piemēram, studijas sociālajās zinībās, tomēr, iespējams, atsevišķu programmu izvēle (piemēram, medicīna) varētu būt arī mērķtiecīgāka un pārdomātāka. Problēmas ar studiju pārtraukšanu atsevišķās dabaszinību vai tehniskajās jomās ir atspoguļotas arī *Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2006.–2010.gadam*, Šajā dokumentā uzsvērts, ka matemātikā un dabas zinībās vispārējās un profesionālās izglītības programmās ir vērojama nepietiekami kvalitatīva un savlaicīga zināšanu, prasmju un iemaņu apguve. Studijas šajās jomās tiek pārtrauktas, par spīti tam, ka tieši šīs nozares Ministru Kabineta koncepcijā „Valsts attīstībai atbilstošs augstākās izglītības studiju programmu un studiju vietu sadalījuma modelis” (MK rīkojums Nr.30, 2009) ir atzītas kā valstij prioritāras un atbalstāmas. Tomēr autores pētījums parāda, ka šos secinājumus nevar attiecināt uz visām dabaszinātņu jomām.

2.tabulā apkopoti 2007./2008. un 2008./2009. akadēmisko gadu dati par studiju pārtraukšanu visās studiju programmās pilna laika studijās (apkopotie dati par visām studiju programmām 2. pielikumā, datu avots- atskaite *Augstskola 1*)

2.tabula

Studiju programmas, kurās studijas pārtraukuši visvairāk studenti 2007./2008. un 2008./2009. gadā (kopējais % rādītājs)

2007./2008.ak.gads	Atskaitīto studentu skaits	Īpatsvars % no kopējā studējošo skaita	2008./2009. ak.gads	Atskaitīto studentu skaits	Īpatsvars % no kopējā studējošo skaita
2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas			2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas		
Lietišķās informātikas skolotājs	13	31.7	Dabaszinātņu un informācijas tehnol.skol. skolotājs	9	45
Grāmatvedība, analīze, audits	113	25	Vidusskolas matemātikas skolotājs	99	23.8
Matemātiķis statistiķis	21	19.6	Sociālais pedagogs	14	16.4
Vācu valodas skolotājs	13	19.4	Psiholoģija	9	14.3
Pirmsskolas skolotājs	9	18		18	11.7
Akadēmiskās bakalaura studiju programmas			Akadēmiskās bakalaura studiju programmas		
Filozofija	68	33.6	Filozofija	48	33.8
Psiholoģija	27	30.6	Psiholoģija	22	27.5
Somugru studijas	15	25.8	Matemātika	24	25
Matemātika	26	25.4	Vēsture	81	24.8
Datorzinātnes	133	22.3	Fizika	31	24.2
Baltu filoloģija	40	22.9	Vācu filoloģija	20	22.4

Avots: LU Augstskolas atskaite, dati uz 2008.un 2009.g. 1.oktobri

Redzams, ka profesionālo programmu ietvaros studenti biežāk pārtraukuši izglītību dažādās skolotāju un pedagogu specialitātēs, 2007./2008. gadā 31% studentu izglītību neturpināja arī grāmatvedības, analīzes un audita specialitātēs, un kopumā studiju pārtraucēju skaits bija augstāks kā 2008./2009.gadā. Vērtējot pirmo kursu studentu izglītības pārtraukšanu (3.tabula, visu datu apkopojums 3. pielikumā), redzams, ka kopumā tendences ir līdzīgas, tomēr pirmo kursu studenti pēdējos divos gados biežāk studijas ir pārtraukuši arī ārstniecības, sociālā darba un pedagogu specialitātēs, kā arī starptautisko ekonomisko attiecību studijas. 2. pielikumā redzams, ka tieši pirmo kursu studenti ir lielākā daļa no studiju pārtraucējiem (atkarībā no specialitātes līdz pat 70% atskaitīto īpatsvars no atskaitīto kopskaita attiecīgajā programmā).

Studiju programmas, kurās studijas pārtraukuši visvairāk 1. kursa studenti 2007./2008. un 2008./2009. gadā (kopējais % rādītājs).

2007./2008.ak.gads	Atskaitīto studentu skaits	Īpatsvars % no kopējā studējošo skaita	2008./2009. ak.gads	Atskaitīto studentu skaits	Īpatsvars % no kopējā studējošo skaita
2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas			2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas		
Vidusskolas matemātikas skolotājs	8	30.7	Skolotājs	47	33.1
Sociālais darbs	4	26.6	Sociālais pedagogs	5	33.1
Vācu valodas skolotājs	3	23.8	Starptautiskās ekonomiskās attiecības	19	33.3
Matemātiķis-statistiķis	23	23.0	Dabaszinātņu un informācijas tehnol.skol.	8	28.5
Ārstniecība	18	22.2	Vidusskolas matemātikas skolotājs	8	28..5
Pirmsskolas skolotājs	7	20			
Akadēmiskās bakalaura studiju programmas			Akadēmiskās bakalaura studiju programmas		
Matemātika	14	41.1	Filozofija	14	32.5
Teoloģija un reliģiju zinātne	10	37	Baltu filoloģija	23	33.8
Socioloģija	12	35.3	Datorzinātnes	69	31.3
Franču filoloģija	5	33.3	Matemātika	11	26.8
Fizika	17	32.0	Āzijas studijas	28	25.2
Angļu filoloģija	43	30.5	Vides zinātne	15	25.4

Avots: LU Augstskolas atskaite, dati uz 2008, 2009.g.1.oktobri

Akadēmiskajās bakalaura programmās studenti 2008./2009.gada laikā studijas vairāk kā 25% studentu pārtraukuši filozofijas, psiholoģijas un matemātikas studiju programmās. Starp biežāk pārtrauktākajām programmām ir arī vēstures, fizikas un vācu filoloģijas programmas. Arī iepriekšējā gadā tendences ir līdzīgas- biežāk studenti pārtraukuši studijas filozofijas, psiholoģijas, matemātikas, datorzinātņu, kā arī somugru un baltu filoloģijas jomās. Gandrīz trešdaļa pirmo kursu studenti 2008./2009. gadā studijas ir pārtraukuši filozofijas, baltu filoloģijas un matemātikas specialitātēs, iepriekšējā gadā arī socioloģija, franču filoloģija, teoloģija un reliģiju zinātne, fizika un angļu filoloģija ir starp pārtrauktākajām 1. kursu studentu programmām. Arī akadēmiskajās studiju programmās visvairāk studijas pārtrauc tieši 1. kursu studenti- vairāk kā piektā daļa studentu 2008./2009.gadā studijas pārtraukuši 16 akadēmiskajās studiju programmās (skatīt 2.pielikumu). Šīs tendences apstiprina viedokli, ka studentu atbalsta pasākumi vairāk ir nepieciešams tieši pirmo kursu studentiem. Lai iegūtu pilnīgāku ainu par studiju pārtraukšanu pirmajā studiju gadā, nākamajā darba nodaļā autore padziļināti analizē studiju pārtraukšanu LU 1. kursa studentiem viena akadēmiskā gada (2008./2009.) ietvaros.

3.2. Studiju pārtraukšana Latvijas Universitātē 2008./2009. akadēmiskajā gadā.

Piemēra veidā analizēti dati par 2008./2009. akadēmiskajā gadā imatrikulētajiem, un studijas pārtraukušajiem studentiem Latvijas Universitātē. Dati iegūti no LU Informācijas sistēmas LUIs.

No visiem šajā laika posmā atskaitītajiem 1. kursa studentiem (skat. 4.tabulu), 70% ir studējuši pilna laika klātienes programmās (dati par šiem studentiem tiks analizēti tālāk). 72% no šiem studentiem ir akadēmiskā bakalaura studiju programmu studenti, pārējie ir profesionālo bakaluru programmu studenti (šī ir arī aptuvenā studiju programmu attiecība LU). Redzams, ka studijas pārtraukušo sieviešu pārsvars ir samērā neliels (56,11%, vīrieši- 43,8% īpatsvars no visiem atskaitītajiem studentiem), tomēr jāņem vērā, ka LU vairākums (~70% pēc statistikas datiem, kas norādīti resursā Datu noliktava) studējošo ir sievietes. Līdz ar to var secināt, ka kopumā tomēr vīrieši studijas pārtrauc salīdzinoši biežāk. Vecuma rādītāju analīze rāda to, ka 57% studijas pārtraukušo studentu ir 18-20 gadu veci, un studēt uzsākuši uzreiz vai ļoti neilgi pēc vidējās izglītības iegūšanas, šī ir lielākā vecuma grupa pirmajā studiju gadā kopumā. Vecumam palielinoties, studiju pārtraukušo skaits samazinās - 21-23g.vecumā studijas pārtrauc 32,6% studentu, 24-26 gadu vecuma grupā ietilpst tikai 5,7% no visiem studijas pārtraukušajiem studentiem. To var izskaidrot ar kopējo vecuma sadalījumu pirmajā kursā, tomēr jāņem vērā arī tas, ka, iespējams, gados vecākiem studentiem studiju izvēle var būt apzinātāka un mērķtiecīgāka, līdz ar to viņi ir vairāk motivēti iesāktu izglītību turpināt.

Dati par 1. studiju gadā studijas pārtraukušajiem studentiem (2008./09.g.)

Avots: LU Informācijas sistēma, dati apkopoti 2009.g.septembrī-decembrī

	N	%	N kop.		N	%	N kop.
Atskaitītie studenti				Atskaitīšanas oficiālie iemesli			
Nepilna laika klātie	148	24,8		Kā mirušu	2	0,33	
Nepilna laika neklātie	111	18,6		Par studiju līguma saistību nepildīšanu, kas izpaužas finansiālo saistību savlaicīgā neizpildīšanā	68	11,4	
Pilna laika klātie	597	69,4	860	Par studiju līguma saistību nepildīšanu, kas izpaužas līgumā paredzētās papildvienošanās nenoslēgšanā, mainoties finansējuma avotam	7	1,17	
Dzimums				Par studiju līguma saistību nepildīšanu, kas izpaužas studiju programmas prasību savlaicīgā neizpildīšanā	280	46,9	
Sievietes	335	56,11		Pašu vēlēšanās	240	40,2	597
Vīrieši	262	43,8	597	Statuss LU pirms tam			
Vecums				Nav bijis LU students	486	81,4	
18-20g.	341	57,11		Bijis students LU	111	18,6	597
21-23g.	195	32,66		Bijis students LU (iepriekšējais statuss)			
24-26g.	34	5,7		Tādā pašā programmā	18	16,21	
27-30g.	20	3,35		Līdzīgā programmā	39	35,13	
31-35g.	6	1		Atšķirīgā programmā	54	48,64	111
50g.	1	0,16	597	Bijis students LU			
Finansējums				Vienu reizi	79	71,17	
Valsts budžeta vieta	246	41,2		Vairākas reizes	32	28,82	
Personīgais	351	58,8	597	(līdz pat 4 reizēm)			111
Programmas līmenis				Studiju atsākšana LU pašreiz			
Bakalaurs	429	71,8		Nav atsācis studijas LU	452	75,7	
2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība	32	5,36		Atsācis studijas LU	145	24,28	597
1. līmeņa profesionālā augstākā izglītība	18	3,01		Atsākot studijas LU, studiju programma			
Profesionālā augstākās izglītības bakalaurs	118	19,76	597	Tā pati, kas iepriekš	35	31,8	
Studiju programma (biežāk pārstāvētas)¹				Mainīta uz citu	110	75,86	145
Profesionālās augstākā līmeņa studiju programmas				Mainīta uz līdzīgu jomu	26	23,63	
Māksla	20	23,50	85	Mainīta uz atšķirīgu jomu	84	76,3	110
Starptautiskās ekonomiskās attiecības	15	26,31	57	Iegūtie kredītpunkti			
Matemātiķis statistiķis	12	31,5	38	0 KP	281	47	
Akadēmiskās bakalaura programmas				A 2-8	99	16,58	
Vadības zinības	38	16,52	230	A10-18	85	14,23	
Vēsture	29	24,57	118	A>20	60	10	
Baltu filoloģija	22	32,35	68	Tikai B	12	2	
Āzijas studijas	32	28,8	111	Nepielasts	45	7,53	582
Datorzinātnes	61	27,7	220				

¹ N ir šajā gadā attiecīgajā programmā imatrikulēto studentu skaits

Datu apkopojums pa studiju programmām tika veikts, ņemot vērā biežumu, kas skatīts pēc studentu skaita šajā izlasē noteiktajā programmā, nevis pēc aprēķinātā lielākā "atbiruma" procenta proporcionāli studiju programmai (studiju pārtraucēju skaits pret imatrikulēto studentu skaitu programmā). Ņemot vērā gan šo faktu, gan arī to, ka dati tika apkopoti atšķirīgā laika periodā (Augstskolas atskaitē "Augstskola-1" dati parāda situāciju uz 2009.gada 1.oktobri, LUIs dati tika apkopoti 2010.gada janvārī, februārī), atšķiras arī biežāk pārstāvētās programmas, kā arī kopējais studentu skaits. Aprēķinos netika ņemti vērā visi pirmā kursa studenti, bet tikai šajā gadā imatrikulētie studenti. Šīs atšķirības skaidri parāda, ka augstskolā ne vienmēr ir precīzi, pārskatāmi un pieejami dati par studiju pārtraukšanu, kā arī var būt dažādi veidi, kā tiek aprēķināts „studiju atbirums” (lai arī autore uzskata, ka šis termins ir nelabskanīgs, tomēr tas tiek lietots gan IZM, gan augstskolu atskaitēs). Nepilnīga statistikas uzskaitē gan izglītības iestādēs, gan arī Izglītības un zinātnes ministriju pārskatos tika akcentēta arī 2007.gada darba tirgus pētījumā (Sloka, 2007). Eksperts (LU atbildīgais darbinieks par datu tabulu veidošanu) apstiprināja, ka problēmas statistikas jomā tiešām pastāv: *„Ar tiem „atbirējiem” ir tā, ka viņi nāk un iet, un dati nemitīgi mainās, un bieži pat fakultātēs nezina, cik studenti īsti ir pārtraukuši mācības, kurš no viņiem atjaunojis savu studenta statusu, kurš nav. Līdz ar to pilnīgas uzskaites arī nav”*.

Ņemot vērā pašreizējo ekonomisko krīzi sabiedrībā, varētu pieņemt, ka grūtāk studijas turpināt ir studentiem, kuri studē par maksu. Arvien vairāk jaunie reflektanti, stājoties augstskolā, interesējas tikai par iespēju iestāties budžeta grupā, izvirzot to kā galveno studiju izvēles kritēriju (studiju konsultantu norādes). 4. tabulas datos redzams, ka ~60% studijas tiešām pārtrauc maksas grupas studenti, tomēr arī budžeta grupas atskaitītie studenti pārtrauc bieži- 40% (246 studenti), turklāt, ņemot vērā maksas un budžeta studentu kopīgo attiecību augstskolās (dati no IZM pārskatiem uzrāda ~30% budžeta studiju vietas un ~70% maksas studiju vietas augstskolās kopā, 2008./2009.gadā), var secināt, ka ne vienmēr studiju maksa ir izšķirošais faktors studiju pārtraukšanai. Tomēr vēlme studēt tikai par valsts budžeta līdzekļiem reizēm var būt saistīta ar risku studijas pārtraukt. To apstiprina arī RTU pārstāvja sacītais: *„Fakultātēs, kur ir lielāks konkurss un līdz ar to arī augstāks studentu zināšanu līmenis, atbirums ir mazāks. Problēmas rodas specialitātēs, kas jauniešu starpā nav tik populāras, kur konkurss mazāks un iestājas vājāk sagatavoti jaunieši. Tur arī atbirums lielāks. Gada sākumā parasti tiek uzņemts vairāk studentu nekā ir budžeta vietu, turpretī gada beigās nereti vietu jau ir vairāk nekā studentu”* (RTU prorektors U.Sukovskis, <http://lv.lv/?menu=doc&id=195309>). Šis viedoklis parāda arī augstskolas stratēģiju, risinot

studiju pārtraukšanas problēmu, un var secināt, ka tā ir efektīva vismaz tajā ziņā, lai attiecīgā programma nepaliktu bez studentiem. Kā vienu no studiju pārtraukšanas risinājumiem uzņemt vairāk studentus mazāk pieprasītās programmās iesaka arī izglītības speciālisti (J.Dzelme, 1999). Tomēr jāsecina, ka šādā veidā studiju pārtraukšanas problēma tiek risināta formāli, nepievēršot uzmanību gadījumiem, kad ar atbalsta metodēm varētu studentam palīdzēt risināt problēmas.

Autore analizēja datus arī par studiju pārtraukšanas formālajiem iemesliem (oficiālais pamatojums rīkojumā, ar ko students tiek atskaitīts no studijām). Dati par 597 bijušajiem studentiem (skat. 4. tabulu) liecina, ka ekonomiskie cēloņi ir fiksēti tikai 11,4% gadījumos (68 studenti atskaitīti par finansiālo saistību savlaicīgu neizpildīšanu). Tomēr, jāpiezīmē, ka šie dati varētu neatspoguļot reālo situāciju, jo augstskolu pārstāvji atzīst, ka cenšas šādu atskaitīšanas formulējumu izmantot pēc iespējas mazāk. Kā biežākais studiju pārtraukšanas iemesls (47% gadījumu) tiek norādīts studiju programmas prasību savlaicīga neizpildīšana, kas, galvenokārt, var norādīt uz studenta pilnvērtīgu akadēmisku neiesaistīšanos studiju procesā- lekciju kavējumus, studiju parādus, pārbaudījumu sekmīgu nenokārtošanu. Šis atskaitīšanas pamatojums var ietvert arī dažādus individuālos iemeslus, kas saistīti ar grūtībām pielāgoties studiju videi un procesam, laika plānošanas grūtībām, grūtībām iekļauties kursā u.c.. Augstskolu speciālisti norāda, ka reizēm students nav pat uzsācis studēt noteiktajā programmā- viņš var būt iestājies arī citā augstskolā, vai neapmeklējis augstskolu vispār. To, ka students var būt pat neuzsācis studijas, vai uzsācis nesekmīgi apliecina arī fakts, ka 47% (281 students no 597) studentu nav nokārtojuši nevienu pārbaudījumu (0 KP), kā arī 7,5% studentu nav pieļauti pie pārbaudījumu kārtošanas. Līdzīgi dažādi subjektīvi un objektīvi motīvi var slēpties arī aiz atskaitīšanas iemesla, kas formulēts kā „Paša vēlēšanās” (40,2% gadījumu). Tomēr šos motīvus būtu svarīgi apzināt konkrētāk, lai veidotos objektīvāka aina par situāciju ar studiju pārtraukušajiem studentiem. Analizējot studiju atsākšanu un iepriekšējās studijas LU, var redzēt, ka 18,6% (111) studentu jau vismaz reizi studējuši Latvijas Universitātē, 29% (32) no tiem LU studijas ir uzsākuši jau vairākas reizes (līdz pat četrām). Tas var norādīt arī uz ekspertu minēto problēmu, ka reizēm studenti izmanto gadījumus, lai par valsts budžeta līdzekļiem studētu vairākas reizes (nesekmības gadījumā studijas pārtraucot, un nākamajā gadā uzsākot atkal budžeta grupā). No šiem studentiem studiju programmu krasī mainījuši ir apmēram puse - tas var norādīt uz iepriekšējās izvēles nepārdomātību vai arī savu spēju nenovērtēšanu atbilstoši izvēlētajai programmai, kā arī to, ka studentiem nav bijis adekvāts priekšstats par izvēlēto jomu un studijām šajā jomā. Tajā pašā

studiju programmā atkārtoti ir iestājušies 16% studenti, kas var liecināt arī par formālu atskaitīšanas procesu dažādu iemeslu dēļ (piemēram, students nav samaksājis studiju maksu līdz noteiktajam termiņam, taču vēlāk to izdara). Līdzīgu programmu ir izvēlējušies 35% studentu, tas var norādīt uz samērā mērķtiecīgu interesi izvēlētajā jomā, tomēr kādu iemeslu dēļ (grūtības iekļauties kursā, tikt galā ar kādu noteiktu priekšmetu u.c.) studiju programma mainīta uz līdzīgu (piemēram, ģeogrāfija uz vides zinībām).

Pētījuma periodā (tātad gandrīz pēc 1 gada pēc studiju pārtraukšanas) no visiem atskaitītajiem studentiem, kuru dati tika analizēti, studijas LU bija atsākuši 24,2% studenti (pārsvarā imatrikulēti no 2009.g. septembra)- tātad ceturtā daļa studentu atkārtoti izvēlas studēt tieši Latvijas Universitātē. ~32% no šiem studentiem ir saglabājuši to pašu studiju programmu, 76% studenti studiju programmu ir mainījuši uz citu- 23,3% no tiem studiju programmu izvēlējušies līdzīgu pārtrauktajai, taču 76% mainījuši uz pilnīgi atšķirīgu jomu, kas var norādīt uz to, ka studenta iepriekšējā izvēle nav bijusi pārdomāta, neatbilstoša vai viņš ir piedzīvojis vilšanos konkrētajā studiju virzienā, bet ne augstskolā kopumā.

Statistisko datu analīze par studiju pārtraukšanu LU analīzes (analizēti dati attiecībā uz 2007./2008.un 2008./2009. akadēmiskajiem gadiem) rāda, ka:

- studijas biežāk tiek pārtrauktas eksaktajās studiju programmās, kas prasa augstu zināšanu līmeni un gatavību samērā sarežģītam studiju procesam - piemēram, datorzinātnes, matemātikas, fizikas specialitātēs;
- studiju biežāka pārtraukšana humanitārajās zinātnēs- baltu, vācu filoloģija, filozofija un vēsture, pēdējo gadu laikā pieaugums vērojams arī pedagoģijas jomās- pedagogu, skolotāju specialitātēs, kā arī psiholoģijas studiju programmās;
- studijas visbiežāk tiek pārtrauktas pirmajā studiju gadā- vairāk kā piektdaļa pirmo kursu studentu pārtrauc studijas gandrīz 50% no visām akadēmiskajām programmām;
- studijas biežāk pārtrauc gados jaunāki studenti, kas izskaidrojams ar vidējo vecumu, uzsākot studijas. Lai arī skaitliski vīrieši studijas pārtrauc retāk, tomēr, ņemot vērā dzimumu procentuālo sadalījumu augstskolā, var secināt, ka salīdzinoši tomēr vīrieši studijas pārtrauc biežāk kā sievietes;
- lielākā daļa studenti tiek atskaitīti par studiju prasību savlaicīgu neizpildīšanu vai arī aiziet, kā iemeslu minot pašu vēlēšanos. Formālie atskaitīšanas iemesli, kas tiek uzrādīti LUIs, ne vienmēr sakrīt un atspoguļo reālo studenta aiziešanas iemeslu;

- gandrīz piektdaļa no studiju pārtraukušajiem studentiem jau vismaz reizi ir studējuši Latvijas Universitātē- puse no viņiem studēja pilnīgi atšķirīgā jomā kā iepriekš, 35% studēja līdzīgā jomā. Ceturtdaļa no šiem studentiem atkārtoti ir atjaunojušies studijām- lielākā daļa iestājušies atšķirīgas jomas studiju programmā.

Analizējot studiju pārtraukšanas statistiskos datus, autore sastapās ar jau daļēji arī teorijā (McLaughlin, 1990) aprakstīto problēmu, ka studiju pārtraukšanas aspektus augstskolās bieži ir grūti analizēt vairāku iemeslu dēļ:

- 1) atskaitītie studenti bieži maina savu statusu: students pārtrauc savas studijas, taču nākošajā semestrī atkal atsāk mācīties (papildinot studiju pārtraukšanas statistiku, kaut arī turpina studijas). Autore secina, ka lielajās augstskolās šīm izmaiņām ir grūti izsekot, jo arī LU trūkst apkopotas statistikas, cik studenti pēc studiju pārtraukšanas ir studijām atjaunojušies. Augstskolas eksperts, kas atbildīgs par datu apkopošanu LU, norādīja, ka ne vienmēr arī fakultātes pārzina reālo studiju pārtraukšanas situāciju. Līdz ar to kopējais atskaitīto studentu skaits var neparādīt reālo izglītības pārtraukšanas ainu augstskolā.
- 2) augstskolas darbinieki, ministrijas un pētnieki var lietot dažādas pieejas „atbiruma” noteikšanai: 1) skaitot studentu, kuri pamet augstskolu dotajā mācību gadā bez diploma saņemšanas, attiecību pret esošajā mācību gadā uzņemto studentu skaitu 2) skaitot studentu, kuri pamet augstskolu dotajā mācību gadā bez diploma uzņemšanas, attiecību pret tajā mācību gadā, kad tika uzņemts konkrētais students, studējošo studentu skaitu.; 3) skaitot grāda ieguvušo skaitu pret attiecīgajā studiju gadā uzņemto studentu skaitu. Jāatzīmē, ka augstskolu speciālisti ne vienmēr var izskaidrot, kā „atbirums” tiek aprēķināts.
- 3) statistiskie dati dažādos datu avotos (piemēram, Datu noliktavas, LUIs sistēmas LU, Augstskolas atskaites) un dažādos laika periodos var atšķirties.

Jāsecina, ka minētie iemesli var apgrūtināt gan pētījumus par izglītības pārtraucējiem, gan arī kavē pašā augstskolā apzināt reālo ainu ar studiju pārtraukšanu. Šis secinājums veikt ieteikumu pilnveidot statistikas datu apkopošanas sistēmu attiecībā uz studiju pārtraukšanu augstskolā. Autore iesaka statistikas datu apkopojumos atspoguļot arī reālo studiju pārtraucēju skaitu, kā arī to studentu skaitu, kuri maina savu studiju programmu, tos, kuri studijas pārtrauc formāli, un pēc tam atkārtoti tiek imatrikulēti tajā pašā programmā. Vispusīgi apkopota un

atspoguļota informācija par studējošo sastāva kvalitatīvām izmaiņām un reālo situāciju augstskolā, kā arī palīdzētu augstskolā pārraudzīt studiju pārtraukušo studentu skaitu, studentu „kustību” augstskolas ietvaros (mainot studiju programmas, bet nepārtraucot studijas augstskolā pavisam)- sevišķi nozīmīgi tas ir lielajās valsts augstskolās, kur šo skaitu kontrolēt ir daudz grūtāk. Pamatojoties uz ticamiem un viegli pārbaudāmiem datiem, iestādes vadība var veikt riska izvērtējumu studiju pārtraukšanā, apzināt iemeslus studiju pārtraukšanai, kā arī veidot efektīvākas un pārraugāmas (monitorējamas) stratēģijas problēmas mazināšanā. Precīza datu analīze ļautu veikt izvērtējumu arī struktūrvienības līmenī. Lai augstskola labāk izprastu iemeslus, kāpēc studenti pārtrauc studijas, un veidot stratēģijas šo iemeslu mazināšanai, ir būtiski izprast esošo augstskolas studentu vajadzības, kā arī iegūt atgriezenisko saiti no studijas pārtraukušajiem studentiem. Katrā augstskolā un arī katrā studiju programmā studiju pārtraukšanas iemesli var būt arī atšķirīgi, tomēr, jāsecina, ka augstskolas vadības līmenī būtu svarīgi šo informāciju analizēt gan, ņemot vērā teorētiskos atzinumus par studiju pārtraukšanas cēloņiem (individuālos un institucionālos), gan izpētot arī katras struktūrvienības un institūcijas atšķirīgos faktorus, gan arī plašākas norises sabiedrībā, kas var studiju pārtraukšanu ietekmēt. Precīzāka datu monitoringa sistēma (datu vākšana, pieejamība, vienoti dati dažādās datu bāzēs, to salīdzināšanas iespējas un metodes) var būt svarīga arī valstiska līmeņa izglītības politikas noteikšanai, kā arī prognožu veidošanai valstiskā un institucionālā līmenī.

Datu sistēmas pilnveidošanai svarīgi arī noteikt indikatorus, ar kā palīdzību var izvērtēt situāciju gan studiju sākumā gan studiju procesā, gan sasniegto rezultātu jomā. Lai gan, piemēram, LU Stratēģiskajā plānā ir noteikta optimālu pārskatu sistēmu veidošana, izmantojot visas jaunākās IT iespējas, tomēr datu apkopošanu par studiju pārtraucējiem un to tālākajām profesionālajām gaitām zināmā mērā ierobežo arī „Fizisko personu datu aizsardzības likums”. Būtu jāpārdomā, vai un kādos nolūkos augstskola var izmantot datus par tiem studentiem, kuri vairs nestudē augstskolās, iespējams, var aktualizēt nepieciešamību tos izmantot pētnieciskiem nolūkiem. Vairāku Eiropas valstu augstskolas (Zviedrija, Spānija) veido datu bāzes, jau iepriekš brīdinot studentus, ka viņu dati var tikt izmantoti arī pēc studiju beigšanas pētnieciskos vai informatīvos nolūkos

2007.gada darba tirgus pētījumā (Sloka, 2007) norādīts, ka datu apkopošanu par studentu un absolventu kustību nodarbinātības kontekstā būtu jāveic vairākām nacionālā līmeņa institūcijām (CSP, IZM, AIKNC), kā arī pašām izglītības iestādēm. Autore uzskata, ka līdzīgā veidā iestādes var sadarboties arī attiecībā uz datu sistēmas pilnveidošanu par studiju

pārtraukušajiem studentiem, izmantojot vienotu datu vākšanas metodiku un veicinot informācijas apmaiņu un pieejamību.

Darba 4. nodaļā tiks analizēti studentu un ekspertu viedokļi par studiju pārtraukšanu galvenajiem iemesliem, studijas pārtraukšanas lēmumiem, kā arī saņemto atbalstu studiju pārtraukšanas posmā.

4. NODAĻA: Studiju pārtraukšanas iemeslu analīze.

4.1. Studiju pārtraukšanas iemesli: studentu viedoklis.

5. tabulā apkopoti LU izglītību pārtraukušo studentu viedokļi par to, kādi iemesli viņus ir ietekmējuši pārtraukt studijas. Studenti varēja norādīt vairākus iemeslus, līdz ar to sniegto atbilžu skaits atšķiras no respondentu kopējā skaita. Atsevišķi skatītas arī vīriešu un sieviešu sniegtās atbildes. Tā kā studiju programmu izkliede bija pārāk liela, kā arī studenti studiju programmas bieži nenorādīja pilnīgi precīzi, tad dati netiek skatīti studiju programmu šķērsgrīzumā, tomēr, lai ilustrētu studentu viedokli par studiju pārtraukšanu, tiek citēti raksturīgākie komentāri no studentu atbildēm uz aptaujas atvērtajiem jautājumiem.

5.tabula.

Studiju pārtraukšanas iemesli LU studijas pārtraukušo studentu vērtējumā.

Studijas pārtraukšanas iemesli	Sievietes			Vīrieši					
	N	%	Rangs	N	%	Rangs	N	%	Rangs
Mācību saturs neatbilda gaidītajam	94	42,1	1	61	45,8	1	33	36,6	3
Vilšanās studiju procesa organizācijā LU	82	36,8	2	52	39	2	30	30	5
Finansiālās problēmas	78	35	3	46	34,6	3	32	35,5	4
Neieguldīju pietiekami laiku un resursus studijās semestra laikā	75	33,6	4	35	26,3	5.-6	40	44,4	1
Neinteresēja studijas šajā studiju programmā	73	32,7	5	37	27,8	4	36	40	2
Grūtības savienot studijas ar darbu	61	27,3	6	35	26,3	5.-6.	26	28,9	6
Nedrošība par nozares tālāko perspektīvu	54	24,2	7	34	25,5	7	20	22,2	9
Grūtības ar akadēmisko prasību izpildīšanas/eksāmenu nokārtošanu, kursa darbu rakstīšanu u.c.	45	20,1	8	23	17,3	8	22	24,2	8
Laika plānošanas problēmas	41	18,3	9	17	12,8	12.-13.	24	26,6	7
Pārmaiņas/sarežģījumi ģimenē	38	17	10	20	15	10	18	20	10
Grūtības iejusties kursabiedru vidū	32	14,3	11	17	12,8	12.-13.	15	16,6	11
Cits iemesls	31	14	12	22	16,54	9	9	10	13
Nepietiekamas studiju prasmes	29	13	13	12	9	16.-17	7	7,8	14
Augsts stresa līmenis studijās	25	11,2	14	14	10,5	14.-15.	11	12,2	12

Veselības sarežģījumi	22	9,8	15	14	10,5	14.-15.	8	8,9	15
Interesanti piedāvājumi citās jomās	19	8,5	16	18	13,5	11	1	1,1	19
Biju jau iestājies arī citā izglītības iestādē, kurai devu priekšroku	15	6,7	17	12	9	16.-17	3	3,3	18
Darba/studiju iespējas ārzemēs	13	5,8	18	9	6,7	18	4	4,4	17
Sliktas attiecības ar pasniedzējiem	10	4,4	19	5	3,7	19	5	5,5	16
	N=223			N=133			N=90		
	N(viss sniegtās atbildes)=842			N(viss kopējās atbildes)=483			N(viss kopējās atbildes)=359		

5.tabulā redzams, ka biežāk kā studiju pārtraukšanas iemesli minēta vilšanās izjūta attiecībā uz mācību procesu vai studiju saturu- 42% respondentu kā svarīgu iemeslu studiju pārtraukšanā novērtē to, ka studiju saturs neatbilda gaidītajam, 36% studentiem ir bijusi vilšanās attiecībā uz studiju procesa norisi LU. Studentu komentārs no aptaujas apliecina vilšanos studiju procesā: „*Vīlos sistēmā, biju mācību procesu iedomājusies daudz savādāku, ar daudz vairāk lekcijām un mazāk semināriem*”. Vairākos komentāros pausts izbrīns par studiju saturu, kas gan vairāk norāda uz to, ka studentiem pirms studijām nav bijis skaidrs priekšstats par izvēlēto jomu („*Biju šokēts, kad uzzināju, ka datorzinātņu studiju programmā pirmos divus gadus mācīs Programmēšanu un Datortīklu administrēšanu*”).

Komentāros izteiktas arī dažādas pretenzijas attiecībā uz studiju procesu un saturu augstskolā. Jāatzīmē, ka kritiskāk studiju procesu un saturu novērtē sievietes (pats nozīmīgākais studiju pārtraukšanas faktors). Studenti kritiskas piezīmes izteikuši par šādiem studiju jautājumiem:

- studiju kvalitāti augstskolā kopumā („*Es pārtraucu studijas LU, jo biju vilusies par studiju zemo līmeni*”);
- pasniedzēju darbu, kvalitāti un prasībām („*Pasniedzēji nav savu uzdevumu augstumos-pārāk viegli uzdevumi, kas nesagādā pat vismazāko piepūli*”; „*Augstskolai ļoti nopietni būtu jāizvērtē savu pasniedzēju darbs, jāuzlabo svešvalodu lekciju kvalitāte, jo angļu valodas prasmes man, studējot augstskolā, pasliktinājās*”);
- teorijas atrautību no prakses, vienmuļību studijās, neorientēšanos uz studiju rezultātiem („*Literatūras teorija un latviešu valoda tika pasniegta ļoti sausi, bez piemēriem, saistošas pieejas. Galvenais, ko jutu, bija- jāiemācās, jāiekaļ, jāzina. Tam neredzēju jēgu*”);
- neelastīgu apmeklējumu sistēmu, augstām studiju prasībām („*Jābūt uz katru lekciju, katrā nākamajā neliels pārbaudes darbs, kuram ir obligāti jābūt ieskaitītam, citādi pie sesijas netiec!*”);
- lielām studentu grupām, atsvešinātību starp kursa biedriem.

32% studentu norāda to, ka viņus neinteresēja studijas tieši šajā studiju virzienā, nozīmīgāks šis faktors ir vīriešiem (2. nozīmīgākais iemesls)- komentārs: „*Es sapratu, pamācoties šo studiju programmu, ka tas nav tas, ko vēlos darīt visu dzīvu, tādēļ pārdomāju par labu citai universitātei un citai programmai.*”. Studiju programmas neatbilstību savām interesēm papildina arī Vidzemes augstskolā veiktajā pētījumā pierādītā sakarība starp profesionālās identitātes un studiju izvēles motivāciju, domām pamest studijas un apmierinātību ar studijām.

Finansiālais faktors ir ietekmējis 35% studentu („*Diemžēl nācās studijas pārtraukt. Galvenais iemesls bija nespēja samaksāt, un kredītu nebija iespējams saņemt*”), šie iemesli ir dažādi- gan kredītu iegūšanas grūtības, gan vecāku maksāšanas nespēja, gan finansiālas grūtības ikdienā. Šie iemesli var būt saistīti arī ar vispārējām negatīvajām ekonomiskām tendencēm sabiedrībā.

Liela daļa studenti apzinās, ka nav pietiekoši ieguldījuši laika un resursu studiju procesā (33,6%), turklāt vīriešiem šis faktors ir pirmajā vietā. Šis faktors atspoguļo gan laika plānošanas grūtības (18,3%), gan arī iespējamus sarežģījumus mēģinot apvienot darbu ar mācībām (27,3%), ciešot studiju procesam. Komentārs: „*Galvenais faktors bija neiespējamība savienot ar darbu, jo sākumā mācījos pilna laika studijās un strādāju maiņu darbu uz pilnu slodzi (nevaru atļauties nestrādāt vai strādāt uz pusslodzi). Vēlāk negaidīti nāca daudz labāks darba piedāvājums, kuru nekavējoties izmantoju*”. Jauniešiem ir bijis grūti pārslēgties no skolas mācību stila uz augstskolas prasībām, studijas šķiet pārāk grūtas (20% ir bijušas grūtības ar studiju prasību nokārtošanu), kā arī parādās laika plānošanas problēma- vilcināšanās („*Studiju pārtraukšanas iemesli bija vairāk personiski - nepratu saplānot visam laiku, atstāju uz pēdējo brīdi*”).

24% studentu skeptiski novērtējuši nozares iespējas darba tirgū („*Principā likās neįēdzīgas iespējas darba tirgū pēc pabeigšanas*”)- arī šis faktors var būt saistīts ar ekonomiskajām pārmaiņām sabiedrībā. Mazāk nozīmīgi bija tādi faktori kā „Piedāvājumi citās jomās” (8,5%), „Darba/studiju iespējas ārzemēs” (5,8%), „Sliktas attiecības ar pasniedzējiem” (4,4%). Komentāri atspoguļo arī citus faktoros, kas iespaidojuši studiju pārtraukšanu, piemēram, grūtības pielāgoties dzīvei Rīgā („*Studijas nebija galvenais iemesls pārtraukt studēt. Vairāk lēmumu ietekmēja dzīves apstākļi un nespēja pielāgoties Rīgas dzīves veidam*”), grūtniecība. Raksturotas arī psiholoģiskās grūtības studiju procesā („*Kopumā studijas tika pārtrauktas emocionālu un psiholoģisku problēmu dēļ, ne tik ļoti LU nepilnību dēļ.*“), kas var būt saistītas arī ar nespēju pārvarēt grūtības studiju procesā („*Atzīstos, daži mani lēmumi semestra sākuma un pāris dienu kavēšana slimības dēļ mani demoralizēja un radās bailes no*

tā, kas man būtu jādara, lai ko labotu..es to nespēju izskaidrot.. Šī bija otra studiju programma kuru tādā veidā pametu.”). Parādās gan emocionāli iemesli, gan eksistenciāla rakstura pārdomas par studiju jēgu („*Tam bija gan emocionāli un dziļi personīgi iemesli, gan tādēļ, ka nesaskatīju jēgu tam, ka studijas ir vairāk teorētiskas. Mani ļoti nomāca jautājums par kursa un bakalaura darbiem, uzskatu, ka tie ir bezjēdzīgi, jo manā nozarē maz ir tādu lietu, ko patiesi ir vērts izpētīt, atklāt.*“). Daļai studentu šīs studijas ir bijis kā pagaidu lēmums („*Jau pirms to uzsākšanas biju iecerējusi stāties citā augstskolā - Mūzikas Akadēmijā, kurā nevarēju iestāties gadā, kad beidzu vidusskolu, jo nebiju gatava iestāties eksāmeniem, tādēļ, lai pilnvērtīgāk izmantotu gadu, nolēmu vēl papildus izglītoties*”).

Kaut arī kopumā studenti attiecības ar pasniedzējiem nevērtē kā sliktas, komentāru daļa rāda, ka studenti grūtības tomēr saista arī ar pasniedzēju attieksmi (piemēram, „*Rodas sajūta, ka pasniedzēji, uzdodot darbus, domā, ka viņi ir vienīgi, kas to dara- rezultātā ir pārāk daudz pienākumu studentiem*”, „*Ir bailes no pasniedzējiem, jo šķiet, ka viņi negrib, lai turpinu mācības*“), tomēr daļa studentu tieši pasniedzēju darbu vērtē pozitīvi kā atbalstošu resursu (piemēram, „*Augstskolā tiešām var daudz ko iemācīties, pasniedzējs skatās un rūpīgi vērtē studentu darbus, bieži norāda uz kļūdām, iesaka to labojumus, iesaka to labojumus, palīdzot studentam kļūt izglītotākam un labākam*”).

Autore, salīdzinot studiju pārtraukšanas formālos iemeslus (studentu atskaitīšanas rīkojumi, LUIS), ar tiem, ko norādījuši paši studenti, izdara secinājumus, ka, lai arī tikai ~11% studentu augstskolā tiek atskaitīti tāpēc, ka nenokārto finansiālas saistības ar augstskolu, tomēr reāli ekonomiskie iemesli iespaido daudz vairāk studentus- 35% studentu min finansiālās grūtības kā iemeslu studiju pārtraukšanai. Tomēr, salīdzinot ar proporcionālo budžeta un maksas vietu skaitu, var secināt, ka studenti, kuri studē par personīgajiem līdzekļiem, studijas pārtrauc pat salīdzinoši retāk kā budžeta grupas studenti. Apstiprinās arī ekspertu teiktais, ka daļa no studentiem orientējas tikai uz budžeta studijām, taču nepieliekot pūles studiju procesā, rotācijas rezultātā iekļūst maksas grupā. Rezultātā gan līdzekļu trūkuma dēļ, gan izvērtējot savu interesi un arī studiju saturu, nolemj studijas pārtraukt („*Viens no iemesliem - izrotēšana no valsts finansētās budžeta vietas, kas arī bija noteicošais, jo maksāt par šāda veida studijām noteikti nebija paredzēts*”). Komentāri no pedagoģijas jomas studentiem, norāda uz aktuālo situāciju darba tirgū- „*Augustā uzzinot savu samazināto slodzi un algu, ilgu pārdomu rezultātā aizgāju no studijām, jo par algu nevarētu segt studiju maksu un izbraukāt regulāri uz Rīgu*“.

Bijušajiem studentiem tika uzdoti arī jautājumi, kas novērtē akadēmisko iesaistīšanos studijās. Lai arī izglītības teorijās akcentēta studiju pārtraukšanas saistība ar neiesaistīšanos

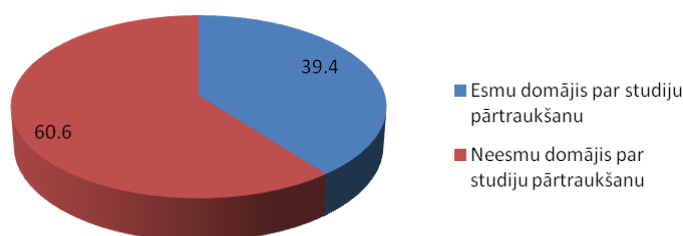
akadēmiskajā procesā, tomēr aptaujas rezultāti (skat. 7. pielikumu) rāda, ka 53% no respondentiem ir bijušas pietiekoši labas atzīmes studijās, 58% respondentu uzskata, ka viņi no lekcijām gribēja iemācīties tik daudz, cik iespējams, bet 83% sākotnējā doma bija studēt izvēlēto virzienu līdz diploma iegūšanai. Tomēr tikai 32% augstu novērtē savu aktivitāti lekcijās. Jāatzīmē, ka trešdaļa studentu kritiski novērtē savu studiju virziena izvēli, kas papildina secinājumus, ka studiju izvēlei ir liela ietekme uz studiju turpināšanu.

Pētījums tieši neapstiprina vairāku izglītības teoriju autoru norādi uz vāju sociālo iesaistīšanos (jeb integrāciju) studiju procesā jauniešiem, kuriem ir risks izglītību pārtraukt- tikai 5% no studentiem norāda, ka ir bijis grūti iejusties savā kursā- tomēr ir studiju jomas, kur, iespējams, iejusties ir grūtāk (komentārs- „*Viens no iemesliem iejusties vidē bija tas, ka tomēr es neesmu radīts caurām dienām sēdēt pie datora un programmēt, nēsāt brilles un klusībā pie sevis kaut ko bubināt. Cilvēki ir diezgan noslēgti un tieši datoriku vidū ir ļoti grūti nodibināt kontaktu, ja neesi "viens no viņiem"*“). 67% studenti norāda, ka ir labi sapratušies ar saviem studiju biedriem („*Pietrūkst jaukie kursabiedri un atsaucīgie pasniedzēji, kādi, manuprāt, bija tikai manā vecajā fakultātē*“), tomēr tikai 48% no respondentiem norāda, ka ir pazinuši vairāk kā pusi no saviem kursa biedriem. Jāpievērš uzmanība, ka 40% no studentiem ir pazinuši tikai 20% no studiju biedriem (skat.7. pielikumu), 25% no studentiem nekad nav iesaistījušies sociālās aktivitātēs ar kursa biedriem ārpus studijām. Fokusgrupā LU 1. kursa studenti kā vienu no faktoriem, kas apgrūtina iejušanos studijās, minēja lielās studentu grupas, kur studēšana neveicina studentus uz savstarpēju iepazīšanos un socializēšanos. Tātad, lai gan tiešā veidā studenti sociālo neiesaistīšanos nenorāda kā iemeslu studiju pārtraukšanai, tomēr dati norāda, ka ne visi studenti ir bijuši iesaistīti un jutušies piederīgi savam kursam.

Studentiem tika uzdoti arī daži papildus jautājumi par viņu apmierinātību ar studijām LU un iepriekšējo priekšstatu par izvēlēto jomu un studijām kopumā (skatīt 7. pielikumu). 27% studenti atzina, ka studijas LU kopumā neatbilda sagaidītajam priekšstatam, kas papildina secinājumu, ka priekšstatu neatbilstība var būt kā iemesls arī studiju pārtraukšanai. Tomēr tikai 19% studenti atzina, ka viņiem ir bijis nepilnīgs priekšstats par izvēlēto jomu, vai studijām kopumā. 23% studentu uzskatīja, ka viņu priekšstats par izvēlēto jomu ir bijis pietiekošs, kā arī trešdaļa studentu atzina, ka viņiem ir bijis pietiekošs priekšstats par studiju procesu. Tomēr, lai gan studentiem ir bijis priekšstats par studijām, viņi ir izjutuši vilšanās studiju procesā, kas var norādīt gan uz maldīgiem studenta priekšstatiem, gan arī uz jau minētajām problēmām pašā studiju procesā. 36% bijušie studenti atzīst, ka, lai gan viņiem ir bijusi pietiekoša informācija, kā izvēlēties savu izglītību, tomēr skolā ir nepietiekami pārrunāta nākotnes studiju/profesijas izvēles jautājumi. 54% studentu nav izmantojuši karjeras

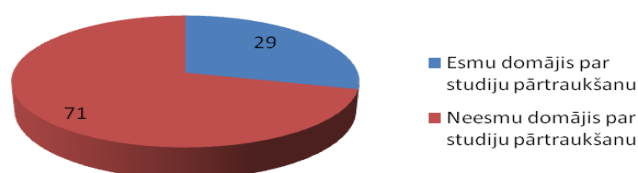
konsultācijas skolā vai ārpus tās, 30% uzskata, ka skolotājiem nav bijušas pietiekoši labas prasmes izskaidrot ar izglītības izvēli saistītos jautājumus (tikai 18% uzskata, ka skolotājiem ir bijušas labas prasmes izskaidrot izglītības izvēli). Šie pētījuma rezultāti iezīmē karjeras izglītības aktualitāti jau vidusskolās.

Lai labāk izprastu studiju pārtraukšanas cēloņus, kā arī izzinātu esošo studentu neapmierinātības cēloņus, vairāki jautājumi par studiju pārtraukšanas iespējām un nodomiem tika uzdoti arī studējošajiem LU (n=1464), kā arī ViA (n=119) studentiem. LU aptaujas dati liecina, ka (skat.3.att.) 39% studenti ir domājuši par studiju pārtraukšanu, no tiem 15% bieži vai ļoti bieži ir domājuši pārtraukt studijas vispār, 10% studenti bieži/ļoti bieži ir domājuši studēt citā studiju programmā, 17% ir domājuši par studijām citā Latvijas augstskolā, bet vairums (33%) pārdomā iespējas studēt ārzemēs.

3. attēls Latvijas Universitātes studentu domas par studiju pārtraukšanu (N=1464)

Vidzemes augstskolas pētījumā 29% studenti bieži bija domājuši vai jau izlēmuši pārtraukt studijas - 22% bieži par to domāja, 16% bija nolēmuši pārtraukt studijas (skat. 4.attēlu). Tā kā ViA studentu grupā tika veikts padziļināts pētījums par studiju pārtraukšanas nodomiem, tad studentu grupa ar biežākām studiju pārtraukšanas domām, tika apzīmēta kā augstāka riska grupa studijas pārtraukt.

4. attēls Vidzemes augstskolas studentu domas par studiju pārtraukšanu (N=119)

Aptaujājot ViA studentus par nākotnes plāniem (skat. 6.tabulu), tajos studiju pārtraukšana kā pieņemts lēmums tomēr neparādās. Tikai daži studenti atbild, ka ir gatavi pārtraukt studijas tuvākā pusgada laikā, lai studētu citur vai meklētu darbu. Šādi studenti, likumsakarīgi, vairāk ir grupā, kas biežāk domā par studiju pārtraukšanu. Studentiem, kuri biežāk izsaka vēlmi pārtraukt studijas, būtiskāks ir darbs jebkurā nozarē, savukārt, daudz retāk viņi izsaka vēlmi strādāt savā profesionālajā jomā. Tas var norādīt, ka studentu domas pārtraukt savas studijas vairāk ir saistītas ar neapmierinātību ar kādiem ar studijām vai augstskolu saistītiem faktoriem, neatbilstošu studiju programmas izvēli nevis ar reālo lēmumu pārtraukt savas studijas. Jāņem vērā arī tie studenti, kuri norāda, ka nākošā pusgada plānus vēl nav izlēmuši. Tomēr šos nodomus vai lēmumus jāuzskata par augstāku risku studijas pamest. Kā nozīmīgs faktors iezīmējas tas, ka abās grupas ~12% apsver studijas citā valstī- šis faktors parāda, ka arvien vairāk augstskolu konkurencē ienāk arī ārzemju augstskolas, kurām jaunie Latvijas skolēni un studenti dod priekšroku.

6.tabula .

Nākotnes plāni Vidzemes augstskolas studentu izlasē

Tuvākā pusgada laikā mani plāni ir:	Augstāks risks pārtraukt studijas (N=34)		Kopējais studentu skaits (N=119)	
	N	%	N	%
Tikai studēt	8	23,5	24	20,3
Studēt un meklēt darbu savā jomā	5	14,7	30	25,4
Studēt un meklēt darbu jebkurā jomā	14	41,2	38	32,2
Studēt un turpināt strādāt līdzšinējā darbā	5	14,7	10	8,5
Studēt un strādāt gadījuma darbus	8	23,5	34	28,8
Uz gadu pārtraukt studijas	3	8,8	4	3,4
Braukt studēt vai strādāt uz ārzemēm	4	11,7	14	11,8
Pārtraukt studijas pavisam un meklēt darbu	0	0	0	0
Pārtraukt studijas un gatavoties stāties citā studiju programmā/augstskolā nākošgad	3	8,8	3	2,5

N(kop.)=50

N(kop.)=152

Abu augstskolu studentiem tika uzdots jautājums par iespējamajiem iemesliem studiju pārtraukšanā. 7. tabulā redzami biežāk minētie iemesli iespējamajai studiju pārtraukšanai LU un ViA.

7.tabula .

Biežāk minētie iespējami studiju pārtraukšanas iemesli ViA un LU studentu izlasēs.

Studiju pārtraukšanas iespējamie iemesli ViA	LU studenti (N=1465)			ViA studenti (N=119)		
	N	%	Rangs	N	%	Rangs
Šaubas par izvēlēto studiju programmu	228	15.6	3	14	11.9	3
Studiju apvienošana ar darbu	157	10.7	6	14	11.9	2
Mācību saturs neatbilst gaidītajām	208	14.1	4	7	5.9	7
Vilšanās studiju procesa organizācijā	154	17.3	2	9	7.6	5
Nedrošība par profesijas tālāko perspektīvu	150	10.2	7	8	6.8	6
Finansiālās grūtības	291	19.8	1	17	14.4	1
Grūtības ar akadēmisko prasību izpildi	160	11	5	11	9.3	4

Esošie LU studenti, atšķirībā no studijas pārtraukušajiem studentiem, kā nozīmīgāko iespējamo studiju pārtraukšanas iemeslu novērtē finansiālās problēmas, turklāt ne tikai paša studenta grūtības samaksāt studiju maksu vai ikdienas finanšu problēmas. Vairāki komentāri ir norāda uz studiju maksas neatbilstību studiju kvalitātei (komentāri: „*Studiju cenas neatbilstība mācību apjomam.*”, „*Maksas neatbilstība studiju apjomam, maza slodze, maz un paviršas lekcijas. Uzskatu, ka veltīgi izsviežu naudu*”).

Līdzīgi kā jau studijas pārtraukušie studenti, arī esošie LU studenti, kas domā par studiju pārtraukšanu, ir vīlušies studiju procesā un mācību saturā („*Nepatīk, kā mums pasniedz*”, „*Studiju programma ir novecojusi un neatbilstīga darba tirgum*”; „*Pasniedzēju nevēlēšanās saprast, ka ir cilvēki, kuri mācību vielu spēj apgūt daudz ātrāk, līdz ar to nepiedāvā iespēju nokārtot pārbaudījumus jau gada sākumā, bet spiežot sēdēt lekcijās ar lēnu mācību tempu*”). Tomēr studenti, atšķirībā no bijušajiem studentiem, nekritiskāk novērtē savas akadēmiskās spējas- tikai 11% studentu atzīst, ka kā iemesls var būt akadēmisko prasību nenokārtošanu, kaut arī aptaujā ir daudz komentāru par izjustajām grūtībām studiju procesā („*Problēmas ar zinātniskā darba izstrādi*”; „*Nespēja koncentrēties mācību darbam*”; „*Grūtības apvienot visus mācību priekšmetus semestra pēdējās nedēļās un savlaicīgi izpildīt visas prasības*”; „*Iedomāts studiju iemaņu trūkums*”). No pretrunas starp minētajiem

komentāriem un jautājumu novērtējuma var secināt, ka studentiem vieglāk ir kritiskāk novērtēt mācību iestādi, studiju procesu un saturu, nevis savas studiju spējas un atbildību par studiju procesa rezultātiem. Tas apliecina arī psihologu minēto atributīvo skaidrojumu neveiksmēm (Weiner, 1992). Tomēr gan esošo, gan bijušo studentu kritiskie komentāri attiecībā uz studiju kvalitāti, procesu un studiju organizāciju ļauj domāt, ka studiju kvalitāte studenta skatījumā ne vienmēr ir studentiem pieņemama, studenti izjūt gan vilšanos, gan arī izteiktas grūtības studiju procesā.

Galvenie faktori, kāpēc ViA studenti domājuši vai izlēmuši par studiju pārtraukšanu ir saistīti ar intereses trūkumu par izvēlēto studiju virzienu, personīgiem iemesliem (skat.8.tabulu). Izpratni par studiju pārtraukšanas iemesliem padziļina arī iegūtie rezultāti no aptaujas “Mana profesionālā situācija” (Holland, Gottfredson, Power, 1980) izglītības turpināšanas Barjeru (Karjeras barjeru) skalas. Abu augstskolu studentiem bija jānovērtē savas grūtības izglītības pabeigšanā un karjeras ceļa turpināšanā. 8.tabulā ir parādītas visu studentu pozitīvās atbildes uz dotajiem izteikumiem (%). Rezultāti rāda, ka grūtības attiecībā uz studiju turpināšanu izjūt salīdzinoši daudzi gan LU, gan ViA studenti. Visvairāk studenti abās augstskolās ir norūpējušies par savu materiālo stāvokli un laika plānošanas prasmēm, kas atšķiras no vidusskolas mācību darba. LU studenti (34%) kritiski novērtē savu pārliecību par spējām pabeigt studijas, savukārt salīdzinoši daudzi ViA studenti par izglītības barjeru uzskata arī talanta trūkumu izvēlētajā (vai citā) nozarē (33,1%). Tikai neliela daļa studentu abās izlasēs raizējas par sev svarīgu cilvēku atbalstu attiecībā uz savu karjeru.

8.tabula.

Izglītības turpināšanas barjeru novērtējums ViA un LU studentu izlasē

Man ir sekojošas grūtības:	ViA studenti (N=119)			LU studenti (N=1465)		
	N	%	Rangs	N	%	Rangs
Neesmu pārliecināts par savām spējām pabeigt izvēlēto izglītības jomu (studiju procesu)	37	31.4	4	496	34	2
Man nav pietiekoši daudz naudas, lai izvēlētos to studiju virzienu, kuru es gribu visvairāk	55	46.6	1	607	41.4	1
Man nav īpašu talantu, lai izvēlētos to studiju virzienu, kuru es gribu visvairāk	39	33.1	3	250	17.1	4
Man nozīmīgi cilvēki neatzīst manu profesionālo izvēli	11	9.3	5	85	5.8	5
Man trūkst laika plānošanas prasmes, lai tiktu galā ar savām studijām	48	40.7	2	413	28.3	3

Nedaudz atšķirīgi rezultāti tika iegūti 2005-2007.gada pētījumā „Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām” (Sloka, 2007). Kā nozīmīgākie mācību pārtraukšanas iemesli profesionālajā un augstākajā izglītībā tika minēti ģimenes apstākļi (30,8% no visām mācības pārtraukušajām personām), nodarbinātība (studiju apvienošana ar darbu) (13,4%), nepareiza izglītības iestādes un programmas izvēle (9%), kā arī mācību maksas apmērs (8%). Atšķirības var būt daļēji skaidrojamas arī ar pārmaiņām Latvijas darba tirgū un sabiedrībā kopumā. 2005.-2007.gadā veiktais pētījums sakrīta ar ekonomisko rādītāju augšupeju valstī, nodarbināto studējošo skaits bija ļoti augsts (līdz pat 64%, Sloka 2007), tāpēc arī liela daļa studējošo pārtrauca mācības, nespējot to savienot ar darbu un optimizējot savu labklājību. Autore secina, ka situācijai darba tirgū un ekonomikā mainoties, aktuālāki kļūst studiju pārtraukšanas iemesli, kas saistīti ar ekonomiskām grūtībām, kā arī, saasinoties augstskolu konkurencei, studenti arvien vairāk kritiski vērtē studiju kvalitāti, pasniedzējus. Studentu atbildēs parādās šaubas arī par savas nozares perspektīvu, kas īpaši aktuāla kļūst pēdējos gados vairākās studiju programmās. Līdz ar to labāk kļūst izskaidrojams straujš studiju pārtraucēju skaits tādās nozarēs kā pedagogija, dažas no humanitārajām zinātnēm. Abos pētījumos aktuāli studiju pārtraukšanas iemesli ir grūtības plānot laiku un studiju prasmju un psiholoģiskās problēmas, kuras palīdzēt var risināt mērķtiecīgs studentu atbalsts, kas vērsts tieši uz šīm problēmām (galvenokārt, akadēmiskais/izglītības, psiholoģiskais atbalsts).

4.2. Saistība starp studiju pārtraukšanas nodomiem, profesionālo identitāti, studiju izvēles motivāciju un apmierinātību ar studijām.

Lai gan analizētajās teorijās daudz aprakstīts tas, kā indivīds izvēlas savu karjeru, tomēr netika atrasti pētījumi par studiju pārtraukšanas nodomu saistību ar studiju izvēles motivāciju un apmierinātību ar studijām. Vidzemes augstskolas studentu grupā autore veica padziļinātu izpēti par šiem jautājumiem. Šajā studentu grupā tika veikta arī profesionālās identitātes (profesionālā identitāte šajā gadījumā- definēta kā „skaidrs un stabils viedoklis par saviem mērķiem, interesēm, personību un talantiem” (Holland, 1981) saistības izpēte ar studiju pārtraukšanas nodomiem un apmierinātību ar studijām.

Autores veiktais pētījums pierāda vairākas mījsakarības un statistiski nozīmīgas atšķirības attiecībā uz studiju pārtraukšanas nodomiem un citiem faktoriem (skat. 9., 10., 11. tabulu): profesionālo identitāti, vajadzību pēc informācijas par nodarbinātību, izglītības barjerām (šīs 3 skalas no aptaujas „Mana profesionālā situācija”, Holland, 1980), studiju izvēles motivāciju (izmantotās skalas- Interese, Atsauksmes, Ekonomiskie apsvērumi, Ne-motivācija, Iespējas)

no Studiju izvēles motivācijas aptaujas un apmierinātību ar studiju virzienu, augstskolu, kursa biedriem un priekšstatu par profesionālo jomu (Studiju apmierinātības aptauja). Izmantojot t-testu un Pīrsona korelācijas koeficientu, tika veikti aprēķini un secināts, ka

- studentiem ar izteiktākām domām pamest studijas ir vājāka profesionālā identitāte, kā arī viņi uzrāda lielākas grūtības ar izglītības pabeigšanu un izvēlēta karjeras ceļa turpināšanu (statistiski nozīmīgas atšķirības šo grupu starpā);
- studenti ar izteiktākām domām pamest studijas ir mazāk apmierināti ar izvēlēto studiju virzienu, augstskolu kopumā un pasniedzējiem;
- studentiem ar augstāku profesionālās identitātes līmeni biežāk raksturīgi ir studiju programmu izvēlēties, balstoties uz iekšējo motivāciju- noteicoša izvēlē ir bijusi interese par izvēlēto studiju jomu un vēlme šajā jomā darboties (korelāciju analīze);
- studenti ar zemāku profesionālās identitātes līmeni, savus motīvus attiecībā uz studiju izvēli biežāk nevar nosaukt, viņiem raksturīga vairāk ne-motivācija (a-motivation). Šiem jauniešiem arī biežāk raksturīgas grūtības izglītības ceļa turpināšanā- t.s. karjeras barjeras (korelāciju analīze);
- studenti ar augstāku profesionālo identitāti ir apmierinātāki ar augstskolu, studiju programmu, pasniedzējiem, viņiem ir bijuši skaidrāki priekšstati par izvēlēto studiju jomu pirms stāšanās augstskolā (korelāciju analīze);
- jo studenti apmierinātāki ar augstskolu, studiju programmu, pasniedzējiem, jo mazākas barjeras izglītības turpināšanā studenti saskata (korelāciju analīze);

9. tabula

Atšķirības aptauju rādītājos studentiem ar dažādām domām par studiju pārtraukšanu.

	Augsta riska grupa* N=34)	SD	Zema riska grupa** (N=85)	SD	t-tests	Mann- Whitney Tests	Aptaujas normatīvie dati (koledžu studentiem, 1980, Holland)	KR
<u>Aptauja "Mana profesionālā situācija"</u>								
Profesionālā identitāte	6.8235	3.66	9.4286	3.44	3.651**	846.5**	11.25	.72
Vajadzība pēc informācijas par nodarbinātību	2.79	2.1	3.13	2.57	0.676	1350.50	2.39	.726
<u>Izglītības pārtraukšanas barjeras</u> <u>Studiju apmierinātības aptauja</u>	1.97	2.61	3.57	1.0	3.469**	785.500**	3.35	.690
Apmierinātība ar studiju virzienu	3.42	3.42	4.16	4.33	4.699**			0.89
Apmierinātība ar augstskolu	3.37	3.58	4.17	4.25	5.732**			0.84
Apmierinātība ar kursa kolektīvu	3.67	0.99	3.96	0.75	1.74 8			0.69
Apmierinātība ar pasniedzējiem	1.06	0.68	4.25	0.68	4.34 7**			0.69
Iepriekšējais priekšstats par jomu	3.75	0.85	3.88	0.88	1.15 3			0.75
<u>Studiju izvēles motivācijas aptauja:</u>								
Interese	3.34	0.82	3.82	0.81	2.92 3*			0.75
Atsauksmes	3.44	0.89	3.52	0.82	0.483			0.42
Ekonomiskie apsvērumi	3.24	1.15	3.31	1.23	0.3			0.3
Ne-motivācija	2.84	1.24	1.93	1.06	-4.01**			0.74
Prestižs un iespējas	3.55	0.71	3.72	0.65	1.28			0.67

** p<.01 * p<.05
*izteiktas domas par studiju pārtraukšanu
** nav domu par studiju pārtraukšanu

10.tabula

Saitība starp aptaujas „Mana profesionālā situācija” skalām un studiju izvēles motivācijas aptaujas faktoriem.

Faktori	Iespējas	Interese	Atsauksmes	Ekonomiskie apsvērumi	Nemotivācija	Profesionālā identitāte	Vajadzība pēc informācijas
Interese	.196*						
Atsauksmes	.10	.01					
Ekonomiskie apsvērumi	.01	-.18	.13				
Ne-motivācija	.27	.00	.31	.11			
<u>Aptauja "Mana profesionālā situācija"</u>							
Profesionālā identitāte	.05	.344**	-.17	-.11	-.389**		
Vajadzība pēc informācijas par nodarbinātību	-.08	-.08	-.15	.03	-.06	.276**	
Izglītības turpināšanas barjeras	.05	.188*	-.03	-.15	-.273**	.320**	.12

N=119; *p<.05; **p<.01

Saistība starp aptaujas „Mana profesionālā situācija” skalām un studiju apmierinātības aptaujas faktoriem.

Faktori	Ar augstskolu	Ar studiju programmu	Ar kursu	Ar pasniedzējiem	Priekšstati par jomu	Profesionālā identitāte	Vajadzība pēc informācijas
Apmierinātība ar:							
Studiju programmu	.576						
Kursa kolektīvu	.332**	.271**	.224				
Pasniedzējiem	.486**	.335**	.012	.341**			
Priekšstats par profesionālo jomu	.195*	.386**					
<u>Aptauja “Mana profesionālā situācija”</u>							
Profesionālā identitāte	.257**	.401**	.194*	.153	-.389**		
Vajadzība pēc informācijas par nodarbinātību	.046	-.044	-.12	.03	-.06	.276**	
Izglītības barjeras	.261**	.263	.055	-.15	-.273**	.320**	.12

N=119; *p<.05; **p<.01

Tomēr, pārbaudot profesionālās identitātes līmeni jau studijas pārtraukušo studentu grupā (LU), tika konstatēts, ka profesionālās identitātes līmenis ir daudz augstāks (10.5) un gandrīz atbilst vidējam normatīvam rādītājam (SD=2.19, skat. 7. pielikumu). Lielā datu izklīde gan norāda, ka šajā grupā ir gan daudzi cilvēki ar izteikti augstu, gan izteikti zemu profesionālās identitātes līmeni. Šī rezultātu atšķirība no iepriekš noteiktajām sakarībām ViA studentu grupā var apliecināt to, ka ne vienmēr domas pārtraukt studijas realizējās pieņemtos lēmumos, kā arī to, ka studiju pārtraukšanas lēmums (nevis nodomi) ne vienmēr ir saistīta ar profesionālās identitātes grūtībām, bet arī dažādiem citiem faktoriem. Studijas var tikt pārtrauktas arī tāpēc, ka indivīds ir daudz skaidrāk apzinājies savas intereses un vēlmes un secinājis, ka studijās izvēlētajā augstskolā vai studiju programmā viņš nevar sevi realizēt tā, kā vēlētos.

Korelācija starp intereses faktoru un tālākās darba, algas un profesijas perspektīvas faktoru pierāda arī to, ka jauniešiem, kuriem ir padziļināta interese par izvēlēto studiju jomu, protams, arī ir vēlme savā jomā attīstīt karjeru, pelnīt naudu un redzēt tālāku darba perspektīvu. Tomēr, jāņem vērā, ka saistība var būt arī apgriezta- jaunieši, kuri savu studiju virzienu izvēlējušies, vadoties no savas intereses par šo jomu, šo interesi mērķtiecīgi padziļina, un palielinās arī viņu profesionālās identitātes līmenis.

Nozīmīgā negatīvā korelācija starp profesionālo identitātes līmeni un ne-motivāciju apstiprina pieņēmumu, ka jaunieši, kuri vāji apzinās savas spējas, intereses, arī studiju programmu bieži izvēlās nepārdomāti, iespējams, impulsīvi, nevarot savu izvēli skaidri pamatot. Tomēr tas, ka jaunietis savas studijas izvēlas, balstoties uz dažādiem ārējiem faktoriem (vadoties pēc atsauksmēm, cerot uz budžeta vietu vai labi apmaksātu profesiju nākotnē), ne vienmēr ir saistīts ar viņa profesionālo identitāti un nodomiem studijas pārtraukt. Rezultāti norāda arī to, ka, jo augstāka ir studenta interese par izvēlēto studiju virzienu, jo mazākas arī viņa subjektīvās barjeras izglītības ceļa turpināšanā – tas pierāda arī būtisku karjeras izglītības loma tajā, lai jaunietis sekmīgi turpinātu savas studijas. Turklāt jaunieši, kuru studiju izvēle ir nepārdomāta (ne-motivācija), arī izjūt lielākas barjeras un grūtības izglītības turpināšanā.

4.3. Studiju pārtraukšana: ekspertu viedoklis

Lai objektīvāk izzinātu studiju pārtraukšanas iemeslus, jautājumi par studiju pārtraukšanas iemesliem, kā arī atbalsta organizēšanu augstskolā tika uzdoti četrus augstskolu ekspertiem. Komentējot studiju pārtraukšanas iemeslus, augstskolu eksperti piekrīt jau izglītības politikas dokumentos (MK rīkojums 30, 2009) minētajam, ka jaunie studenti bieži nav sagatavoti intensīvam studiju darbam, kā arī viņu zināšanas nav padziļinātas „*Mēs redzam, ka skolēni nav tik sagatavoti universitātei, un tur tā īsti neko nevar izdarīt, ja viņi skolā nav mācījušies. Pastāv liela atšķirība starp skolas un augstskolas zināšanām*“ (RTU). Vairāki eksperti (RTU, LU) norāda, ka studentiem pietrūkst iemaņas laika un patstāvīgā darba plānošanā „*Skolēni nav pieraduši, ka neviens neskatās un nepārbauda, ko tu esi izmācījies, tev vienkārši ir pašam patstāvīgi jāstrādā*“. Sistemātiska studiju darba trūkums visbiežāk kļūstot redzams tieši pirmajā eksāmenu sesijā, kas arī ir viens no pirmajiem studiju pārtraukšanas posmiem. RTU pārstāvis norāda, ka attaisnojusies RTU taktika pirmajā studiju gadā noteikt obligāto studiju apmeklējumu, jo tas ir palīdzējis studentiem organizēt savas studijas, neiekavēt mācību vielu, kā arī pierast pie akadēmiskajām prasībām un noteikumiem. Eksperti norāda, ka sociālo zinātņu jomā studentiem var pietrūkt citas spējas – iniciatīva, radošums „*Patstāvīgos darbus bieži grūtāk izdarīt meitenēm, kurām raksturīga pareizība, liela cenšanās. Viņas bieži augstskolā nonāk izmisumā, jo uzdevumos nav pareizas atbildes*“ Reģionālo augstskolu pārstāvji norāda to, ka mazajās augstskolās pārsvarā ir nelielākas studentu grupas, un līdz ar to, studenti daudz aktīvāk tiek iesaistīti studiju procesā. Taču esot

vērojams, ka „*studenti iepriekš skolā tomēr ir pieraduši pie viena galvenā- skolotāju viedokļa, un tagad viņiem ir grūti pašiem diskutēt, aizstāvēt savu viedokli*“ (RTU).

Eksperti intervijās min vairākus studiju pārtraukšanas iemeslus, kas saistīti ar izvēles un lēmumu pieņemšanas jautājumiem. Tiek uzsvērta kļūdīšanās loma studiju programmas izvēlē, taču eksperti uzskata, ka kļūdīšanās ir neizbēgams process jaunieša sevis meklējumos „*Sevis meklējumi notiek caur izmēģināšanu, studenti ir domājuši, ka viņi to gribētu, bet sapratuši, ka ir nepiemēroti izvēlējušies virzienu. Un varbūt tas arī ir pozitīvākais, ka viņi neturpina sev neatbilstošu virzienu*“ (ViA). Daudzi studenti studiju izvēlē orientējas uz studijām, kuru prestižs ir augstāks un domā tikai par to, ka nākotnē varēs daudz nopelnīt (ViA). Eksperti uzsver, ka nepiemērota studiju izvēle var būt saistīta arī ar to, ka skolās par izglītības izvēles jautājumiem ļoti maz runā, kā arī jauniešiem pietrūkst zināšanu, kā pieņemt lēmumus „*Vidusskolā tomēr nopietnāk vajadzētu pieiet karjeras izglītības jautājumiem, lai jauniešiem pietiek zināšanu par sevi un to, kas notiek apkārt, lai viņš spētu izdarīt sev piemērotākas izvēles*“ (ViA). Studiju izvēli pašlaik neatvieglo arī centralizētā elektroniskā uzņemšanas kārtība vairākās augstskolās „*Elektroniskā sistēma rada iespēju nepieņemt lēmumu pašam. Nav iespēja izvērtēt. Ir tendence steigties, lai nenokavētu*“. Tam piekrīt arī pārstāvis no LU norādot, ka, elektroniski aizpildot pieteikumu studijām, jaunieši ne vienmēr izprot pieteikumu aizpildīšanas kārtību un šī procesa svarīgumu- „*Bieži jaunieši ļoti nepārdomāti atzīmē pēc iespējas daudzas studiju programmas, rezultātā netiek tur, kur patiešām gribētu, bet pilnīgi citā programmā. Un tad gada sākumā vai vidū nāk lūgties, lai viņu pārceļ uz citu virzienu*“. Ekspertiem ir arī viedoklis attiecībā uz centralizēto eksāmenu un uzņemšanas noteikumu lomu studiju pārtraukšanā. ViA pārstāvis uzskata, ka tas, ka augstskolas nevar izsludināt papildus noteikumus studentu uzņemšanā tomēr jāuzskata par mīnusu „*Agrāk mēs varējām rīkot papildus pārrunas ar pretendentiem, līdz ar to atlase ļāva atlasīt studentus ar augstāku motivāciju, piemērotību, interesēm, spēju mācīties, interesi izvēlētajā jomā. Un nebija šādu studentu, kuri pārtrauktu studijas tāpēc, ka viņi nespēj, vairāk pārtrauca aiz slinkuma, taču tagad patiešām studenti nespēj mācīties*“. Eksperti norāda, ka studiju pārtraukšanu dabaszinātnēs un inženiertehnoloģijās ietekmē ne tikai studentu zināšanas, bet arī tas, ka „*skolēni neizvēlās centralizētos eksāmenus fizikā, ķīmijā, viņi izvēlas vieglāko ceļu. Līdzko viņiem būtu tie obligāti, situācija būtu labāka. Taču tagad jaunieši vēlas iet vieglāko ceļu, tikai vēlāk viņi atpazīst, ka kaut kas nav tā izdarīts*“.

Gandrīz visi pārstāvji atzīst to, ka pašlaik studentus izteikti ietekmē arī ekonomiskais faktors- eksperti min vairākus ekonomiskos faktorus. Kā pēdējā laika izteiktu tendenci eksperti apraksta to, ka studenti izteikti orientējas uz studijām par valsts budžeta līdzekļiem,

turklāt studē budžetā atkārtoti „*Budžeta vietas,- piem., fizika, matemātika, baltu filoloģija, datorzinātnes- ir izteikti tās, uz kurām iet, lai studētu budžeta grupā. Un tad students var vairākus gadus iestāties šajā programmā pirmajā kursā, lai skaitītos students*”(LU). Šo tendenci uzsver arī reģionālo augstskolu pārstāvji (RA, DU). Studenti, sevišķi reģionos (DU, ViA) studijas bieži pārtrauc tāpēc, ka nespēj samaksāt par studijām, vai, nespējot nodrošināt sevi vai ģimeni, dodas projām darbā uz ārzemēm – „*Mainās situācija ģimenē, ir jādodas strādāt, uz ārzemēm. Šajā situācijā neko nevaram darīt. Pat, ja mums ir pretimnākoša sistēma, studenta situācija ir tāda, ka ir jāpārtrauc*“ (DU).

Kā vispārēju izglītības problēmu, kas ietekmē arī studiju pārtraukšanas problēmu, eksperti min arī profesionālās izglītības zemo prestižu un attīstību valstī, kā arī paaugstinātās prasības no darba devējiem- „*Šobrīd valstī nav attīstīta profesionālās izglītības sistēma. Tāpat arī darba devēji skatās- ja darba ņēmējs nav vismaz bakalaura, tad viņš nekam neder pat zemu kvalificētiem amatiem*“.

Uz sociālā un arī psiholoģiskā atbalsta trūkumu reģionos norāda DU pārstāvis- „*Jaunie studenti bieži augstskolā jūtas ļoti vientuļi, sevišķi, ja viņiem nav augstas komunikāciju prasmes. Starp studentiem tagad valda milzu konkurence, trūkst savstarpējā atbalsta.---* Studenti, iespējams, labprāt arī aizietu pie psihologa, bet, diemžēl, mums nav tādas iespējas viņiem ko piedāvāt“.

Secinājumi par studiju pārtraukšanas iemesliem.

1. Apkopojot aptauju rezultātus un ekspertu viedokļus, kā būtiskākos studiju pārtraukšanas iemeslus var izdalīt:

- **Ekonomiskie apstākļi:** lai gan iepriekš veiktajos pētījumos (Sloka, 2005) ekonomiskie apstākļi netika novērtēti kā nozīmīgi studiju pārtraukšanas iemesli, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās un pārmaiņas Latvijas darba tirgū iespaido ar studentu iespējas samaksāt studiju maksu, pārvarēt finansiālās grūtības ikdienā, kā arī šaubīties par nākotnes karjeras perspektīvām attiecībā uz nākotnes profesiju.
- **Vājas studiju prasmes un akadēmiskās grūtības:** zināšanu trūkums, studentu grūtības pielāgoties atšķirīgam mācību stilam, prasībām, kā arī iemaņu trūkums laika un patstāvīgā darba plānošanā pirmajā studiju gadā. Pētījums pierāda, ka vīrieši vairāk izjūt studiju plānošanas problēmas, kritiskāk novērtē savu ieguldījumu sekmīgā studiju darbā.

- Studiju problēmas pastiprina arī **psiholoģiska vai sociāla rakstura grūtības** studiju uzsākšanas posmā.
  - **Vilšanās studiju procesā un studiju kvalitātē:** studenti uzsver gan dažādas studiju kvalitātes problēmas, gan arī priekšstatu nesakritību ar sagaidīto studijās. Vilšanās studijās traucē studentam aktīvāk iesaistīties studiju procesā, kā arī izraisa intereses zudumu par izvēlēto jomu.
  - **Nepiemērota studiju izvēle:** pētījuma rezultāti pierāda studiju izvēles ietekmi uz studiju pārtraukšanas nodomiem, kā arī iezīmē vairākas problēmas attiecībā uz studiju izvēli- daudzu reflektantu orientēšanos uz studijām tikai par valsts budžeta līdzekļiem, karjeras izglītības nepilnības vidējā izglītībā, nepārdomāti un pārsteidzīgi studiju izvēles lēmumi. Eksperti uzsver arī iestājpārbaudījumu un uzņemšanas procedūras lomu motivētā studiju izvēlē.
2. Studiju pārtraukšanas iemeslu izpratnē ir jāņem vērā atributīvais pamatojums- students akadēmisko neveiksmi var skaidrot ar ārējo apstākļu ietekmi, nevis ar savu pūļu trūkumu un kļūdām.
3. Pētījumā pierādīts tas, ka
- Studentiem, kuri biežāk domā par studiju pārtraukšanu, ir nozīmīgi zemāks profesionālās identitātes līmenis.
  - Jo augstāks ir profesionālās identitātes līmenis, jo vairāk studenta izvēli ir ietekmējusi interese par izvēlēto studiju jomu, sevis pašizpratne un vēlme savu karjeru veidot saskaņā ar savām spējām un interesēm. Savukārt, studentiem ar zemāku profesionālās identitātes līmeni ir bijusi neskaidrāka studiju izvēles motivācija (ne-motivācija). Šie rezultāti papildina karjeras attīstības teoriju secinājumus par to, ka, veidojoties un attīstoties profesionālajai identitātei, jaunietis ir vairāk spējīgāks izdarīt adekvātāku karjeras izvēli attiecībā uz savu profesonālo jomu un sekmīgāk tajā virzīties.
  - Studenti kuru studiju izvēle ir nepārdomāta, izjūt lielākas barjeras un grūtības izglītības turpināšanā. Šie rezultāti papildina jau iepriekš veiktos pētījumus (Voitkāne, Miezīte, Rašcevska, Vanags, 2006) par vājākas iekšējās studiju izvēles motivācijas saistību ar vājākām studenta akadēmiskajām prasmēm- šie studenti biežāk arī piedzīvo grūtības ar akadēmisko pārbaudījumu pārvarēšanu.

Autore uzskata, ka ar pētījuma sasniegtajiem rezultātiem tiek aktualizēta dažādu studentu atbalsta veidu nepieciešamība augstākajā izglītībā dažādos studiju posmos- galvenokārt, studiju izvēles un studiju uzsākšanas (studiju adaptācijas) posmos. Apzinot galvenos studiju pārtraukšanas iemeslus konkrētā augstskolā ir iespējams studentu atbalstu mērķtiecīgi attīstīt un vērst uz to, lai varētu šos iemeslus kaut daļēji novērst vai ietekmēt. Gan teorētiskās literatūras analīze, gan ārvalstu augstskolu pieredze šo uzskatu apstiprina. Darba trešajā daļā autore studentu atbalsta pasākumus saistījusi ar noteiktiem studiju pārtraukšanas iemesliem, riskiem un studentu vajadzībām noteiktos studiju posmos.

Pētījums aktualizē arī karjeras izvēles un atbalsta lomu vidējās izglītības procesā.

Tālākajā darba daļā tiks analizēta studentu atbalsta regulējošā likumdošana un nodrošinājums Latvijā.

5. NODAĻA: Studentu atbalsts Latvijas augstskolās.

5.1. Studentu atbalsta regulējošā likumdošana un vadlīnijas Latvijā

Latvijas iesaistīšanās galvenajos ES politikas, izglītības politikas veidošanas procesos aktualizē Boloņas procesa izvirzītos galvenos uzdevumus, tajā skaitā tos, kas vērsti uz izglītības saistību ar absolventu nodarbinātību, prasmju un personības pilnveidošanu, konsultāciju un atbalsta pieejamību studentiem. Studentu atbalsta aktualitāte tiek uzsvēta arī saistībā ar uz studentu centrētās izglītības nozīmīgumu augstākajā izglītībā (OECD, 2008, 2009). 2004.gada politikas dokumentos (OECD, 2004) tiek noteikts, ka karjeras attīstības atbalstam ir jābūt kā daļai no procesa, kas palīdz veidot vieglāku pāreju no viena izglītības posma uz nākošo. Eiropas komisijas rokasgrāmatā karjeras politikas veidotājiem (OECD, 2004) tiek minēts, ka Latvijā izglītības izvēle netiek sasaistīta ar darba tirgus esošo situāciju un profesiju pieprasītību. Kā problēma esošajā karjeras izglītības jomā tiek minēta arī haotiskums karjeras izglītības mācību programmu veidošanā, resursu un profesionālu speciālistu trūkumu.

Atbildība par augstākās izglītības politikas un sistēmas veidošanu Latvijā ir Izglītības un Zinātnes ministrijai, sadarbojoties ar Augstākās izglītības departamentu, Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas centru (AIKNC), Augstākās izglītības padomi, un Rektoru padomi. Augstāko izglītību regulē Izglītības likums (1998), Augstskolu likums (1995, 2000), Vispārējās izglītības likums (1999), Profesionālās izglītības likums (1999). Tiešā atbildība par karjeras izglītības sistēmas vienotu izveidi, pakalpojumu attīstīšanu un vispārējo politiku tiek dalīta starp Labklājības Ministriju un Izglītības un zinātnes ministriju.

Attiecībā uz studentu atbalsta jomu Latvijā, **Augstskolu likums** paredz, ka Studējošajam ir tiesības saņemt informāciju visos jautājumos, kas tieši saistīti ar viņu studijām un iespējamo karjeru (50.pants, 5.p.), tomēr vairāk nostādnes vai vadlīnijas nav izstrādātas. Arī IZM noteiktajās prioritātēs un valdības deklarācijas rīcības programmā (MK.rīk.67, 23.02.2011) nav iekļautas norādes par atbalsta veidošanu augstskolās. Var secināt, ka studentu atbalsta jomas pasākumi pilnībā atkarīga no katras augstskolas koncepcijas, jautājuma izpratnes un augstskolas vadības nostādnes. Vairāk vadlīnijas ir izstrādātas attiecībā tieši uz karjeras attīstības atbalstu. Kā nozīmīgs jāuzskata **Nacionālās attīstības plāns (NAP, izstrādāts laika posmam no 2007-2013)**, kurā ir noteikti indivīda dzīves labklājības kritēriji, kā prioritātes tautsaimniecības un valsts attīstībai uzsverot izglītību un zināšanas. Plānā ir ietvertas arī galvenās nostādnes attiecībā uz mūžizglītību, mērķtiecīgu profesionālās attīstības izaugsmi. Latvijas IZM ir izteikusi atbalstu 2008.gada 21.novembrī ES Izglītības, kultūras un jaunatnes lietu ministru Padomē pieņemtajai rezolūcijai „**Par sekmīgāku karjeras atbalsta iekļaušanu mūžizglītības stratēģijās**”, tādā veidā paužot politisko apņemšanos īstenot rezolūcijā ietvertās vadlīnijas, kas uzsver karjeras vadības prasmju apguvi, karjeras atbalsta pakalpojumu kvalitātes paaugstināšanu un karjeras atbalsta pakalpojumu pieejamības veicināšanu iedzīvotājiem.

Koncepcija „Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana” (LMkonc_01036, MK rīk.214, 29.03.2006) tika izveidota, lai pilnveidotu profesionālās orientācijas un karjeras pakalpojumu sistēmu. Koncepcijā ir analizēti galvenie nepilnību cēloņi karjeras attīstības atbalsta sistēmā un izglītībā, uzsvērta atbildīgo un iesaistīto institūciju atšķirīgā izpratne par jomas terminoloģiju. Ieskiecēta arī nepietiekama starpinstitucionālā sadarbība un aktivitāšu koordinācija, informācijas nepilnība par darba tirgu, profesijām, izglītības iespējām, norādīts uz neattīstītu kvalitātes izvērtēšanas mehānismu u.c. Koncepcijas mērķis ir pilnveidot karjeras attīstības atbalsta sistēmu, veikt koordinētus pasākumus normatīvo aktu un rīcībpolitiku izstrādē. Tiek definēti galvenie jēdzieni un termini, kā arī noteikts, ka KAAS (karjeras attīstības atbalsta sistēma) veidojas no trim galvenajiem pamatelementiem: 1) informācija; 2) karjeras izglītība; 3) karjeras konsultācijas. Savukārt, 2011.gada valdības **deklarācijas rīcības programmā** (MK.rīk.67, 23.02.2011) paredzēts atbalsts karjeras atbalsta informatīvo materiālu izstrādei, jauniešu karjeras atbalsta centru izveidei.

Karjeras attīstības atbalsta sistēmu Latvijā koordinē un kvalitāti kontrolē **Karjeras attīstības atbalsta sistēmas Sadarbības padome** (dibināta 2007.g.) , kas ir pievienojusies Eiropas Komisijas atbalstītā projekta Eiropas mūžilgas karjeras atbalsta politikas tīklam

(*European Lifelong Guidance Policy Network*). Sadarbības padome uzsver pastāvīga profesionāla starpnozaru dialoga nepieciešamību starp izglītības un darba sektoriem.

EK Karjeras konsultēšanas un informācijas tīkla – Euroguidance uzdevumus Latvijā veic **Valsts izglītības attīstības aģentūras (VIAA) karjeras atbalsta departamenta nodaļa**. Euroguidance nodaļas mērķi ir veicināt karjeras attīstības atbalsta sistēmas politiku un praktisko darbību, sniedzot informāciju politikas plānotājiem un atbalstu karjeras konsultantiem un citiem sistēmas pārstāvjiem. VIAA arī nodrošina karjeras attīstības atbalsta sistēmā iesaistīto institūciju sadarbību, koordinē karjeras attīstības atbalsta sistēmas ieviešanu starp izglītības un darba sektoru un nodrošina sistēmā iesaistīto institūciju sadarbības attīstību. VIAA karjeras atbalsta departaments sadarbojas gan ar Latvijas, gan Eiropas augstskolām, veicinot karjeras pakalpojumu un atbalsta sistēmu attīstību augstskolās, kā arī sekmējot profesionāļu pieredzes apmaiņas iespējas dažādu rīkotu pasākumu (semināru, konferenču, starptautisku vizīšu) veidā. 2005.-2008. gadā VIAA organizēja ESF līdzfinansētās programmas “Atbalsts profesionālās orientācijas un karjeras izglītības ieviešanai izglītības sistēmā” nacionālā projekta “Karjeras izglītības programmu nodrošinājums izglītības sistēmā” (KIPNIS) īstenošanu, kura mērķis bija uzlabot karjeras konsultāciju pakalpojumu pieejamību visu līmeņu izglītības iestādēs. Projekta rezultātā tika ielikti pamati karjeras izglītībai vispārējās izglītības iestāžu 7.–9. klašu un 10.–12. klašu grupā, kā arī profesionālajās vidusskolās. Tika nodrošināta papildizglītība šais izglītības iestādēs strādājošajiem skolotājiem, izstrādāti un pavairoti metodiskie un informatīvie materiāli, arī sagatavota multiplikatoru grupa. Projekta ietvaros tika izstrādāta jauna profesionālo maģistru studiju programma karjeras konsultanta kvalifikācijas ieguvei piecās Latvijas augstskolās (DU, LLU, LiepU, RA un RPIVA), nacionālā datu bāze par izglītības iestādēm, izveidoti dažādi metodiskie materiāli karjeras izglītībai, apstiprināts profesijas standarts „Karjeras konsultants” un veiktas citas aktivitātes.

Autore secina, ka informācija par izglītības iestādēm ir kļuvusi skolēniem daudz pieejamāka, Latvijā ir izdotas vairākas karjeras izglītībai veltītas grāmatas, mācību un metodiskie materiāli (piemēram, VIAA izdotā metodika, 2010, PIAA izdotā metodika, 2006, Jaunzeme, Šmitiņa, 2007), kuras būtiski atvieglo skolotāju mācību darbu, runājot par skolēnu nākotnes karjeras un izglītības izvēli gan dažādu priekšmetu stundu (piemēram, psiholoģijas, ekonomikas vai audzināšanas) ietvaros, gan arī veltot karjeras tēmām atsevišķas stundas vai projektus. Periodiski ar VIAA atbalstu tiek organizēti atsevišķi mācību semināri un konferences (piemēram, konference „Karjeras attīstības atbalsts izglītības iestādēs”, 30.10.2009) par karjeras attīstības atbalsta nepieciešamību bērniem un jauniešiem, tiek

apkopota pieredze karjeras izglītības pasākumu organizēšanā un īstenošanā vidējās un augstākās izglītības iestādēs.

Galvenais karjeras izglītības un pakalpojumu sniedzējs valstī ir **Nodarbinātības valsts aģentūras Karjeras metodikas un klientu apkalpošanas nodaļa**. 2008. gadā karjeras konsultācijas NVA tikušas sniegtas 21835 skolēniem (32% no visiem konsultējamajiem) un 350 studentiem (0,5%), tomēr 2009.gads jau parāda tendenci skolēnu, studentu skaitam samazināties pat par trešdaļu, kas tiek skaidrots ar ekonomiskajām un demogrāfiskajām izmaiņām sabiedrībā.

5.2. Informācijas izvērtējums par studentu atbalsta nodrošinājumu Latvijas augstskolās.

Eiropas studentu atbalsta asociācijas (FEDORA) 2006. gada analīzē par situāciju studentu atbalsta jomā Eiropas augstskolās iekļauts ziņojums arī par situāciju Latvijas augstākajā izglītībā (Jaunzeme, 2006). Apkopotā informācija par četriem konsultatīvā studentu atbalsta (*student counselling and guidance*) veidiem apstiprina to, ka atbalsts studijās Latvijā netiek regulēts ar likumdošanu, bet ir atkarīgs no institucionālās sistēmas un attieksmes katrā augstskolā. Ziņojumā minēts, ka *izglītības konsultācijas* tiek sniegtas vai nu kādā no centrālajām augstskolas nodaļām (piemēram, Studentu serviss, akadēmiskais departaments) vai to dara katras fakultātes personāls (studiju konsultanti, studiju programmas direktors).. Nav speciāli servisi, kas piedāvātu atbalstu *studentiem ar īpašām vajadzībām*. *Psiholoģiskais atbalsts* tiek piedāvāts dažās augstskolās. Atsevišķas augstskolas *izglītības un karjeras atbalstam* sākušas pievērst uzmanību, regulāri piedaloties karjeras un izglītības izstādēs, sniedzot atbalstu prakšu un darba jautājumos, organizējot t.s. „ēnošanas pasākumus”, kā arī publicējot plašāku informāciju par iespējām, izvēloties noteiktu studiju programmu (Jaunzeme, 2006).

Pēc šī ziņojuma publicēšanas psiholoģe S.Miezīte vērsa uzmanību, ka oficiāli sniegtā informācija tomēr neparāda reālo situāciju attiecībā uz studentu atbalstu, un nepieciešama diskusija starp profesionāļiem, lai aktualizētu augstskolu reālo pieredzi studentu atbalsta jomā (Miezītis, 2006). Ņemot vērā šo iebildumu, var secināt, ka, lai arī augstskolas ir aktīvāk sākušas pievērst uzmanības tieši karjeras atbalsta jautājumiem, tomēr joprojām aktuāls ir jautājums, cik pilnvērtīgi un dažādi Latvijas augstskolās tiek sniegts atbalsts studentiem?

Lai apkopotu informāciju par studentu atbalsta pasākumiem augstskolās, autore kvalitatīvi analizēja 18 valsts augstskolu mājas lapas. Elektroniskajiem resursiem un informācijai ir arvien lielāka loma arī augstākajā izglītībā, tāpēc autore uzskata, ka

informācijai par visa veida pakalpojumiem studentiem vajadzētu būt pieejamai arī galvenajā augstskolas elektroniskajā resursā. Analizēta tika augstskolas galvenā mājas lapa, atsevišķi netika apkopota informācija fakultāšu mājas lapās. Pētījumā autore apkopoja augstskolu mājas lapās (web) pieejamo informāciju par konsultatīvā atbalsta veidiem. Autore izmantoja savu izveidoto studiju atbalsta modeli, pārbaudot, vai augstskolās ir pieejama informācija par visiem autores izstrādātajiem konsultatīvā atbalsta veidiem. Tika analizēta informācija attiecībā uz izglītības, jeb akadēmisko, karjeras, psiholoģisko, kā arī informatīvo/organizatorisko atbalstu augstskolā, sociālās iesaistīšanās iespējām un atbalstu cilvēkiem ar īpašajām vajadzībām. Apkopoti dati pievienoti 3. pielikumā. Lai labāk apzinātu situāciju studentu atbalsta jomā, autore par atbalsta veidiem augstskolās intervēja arī augstskolu pārstāvjus.

Augstskolu mājas lapās tika analizēti šādi kritēriji

- Struktūrvienība augstskolā, kas atbildīga par studentu atbalstu (vai ir informācija);
- Sadaļa studentu atbalstam (vai ir atsevišķa web sadaļa);
- Informācija par pieejamo izglītības/akadēmisko atbalstu;
- Informācija par pieejamo psiholoģisko atbalstu augstskolā;
- Informācija par pieejamo karjeras atbalstu augstskolā;
- Organizatoriska un informatīva rakstura informācija;
- Informācija par sociālās iesaistīšanās iespējas augstskolā;
- Informācija par pasākumiem (informatīvie, sociālie, izglītības) pirmo kursu studentiem;
- Informācija par pieejamo atbalstu studentiem ar īpašām vajadzībām;

Apkopojot informāciju, kas pieejama 18 valsts augstskolu mājas lapu sadaļās, secināts, ka tikai dažu augstskolu mājas lapās ir atsevišķa sadaļa, kas veltīta esošo **studentu atbalstam**. Ar vārdu „*atbalsts*” atsevišķa mājas lapas sadaļa ir noformēta vienīgi LU- sadaļā „Pakalpojumi un atbalsts” izsmeļoši aprakstīti visi pieejamie izglītības, organizatoriskie, psiholoģiskie un karjeras atbalsta pasākumi augstskolā. Vairāku augstskolu mājas lapās ir atsevišķa sadaļa, kurā studenti var atrast sev domātu informāciju – piemēram, RSU ir sadaļa „Pakalpojumi studentiem”, BA, LKA, RPIVa, RA un VA mājas lapās ir sadaļas „Studentiem”. Šajās web lapās atrodama informācija par dažādiem, galvenokārt, praktiskiem, akadēmiskiem un sociālajiem jautājumiem- piemēram, stipendijām un kredītiem, pasniedzēju konsultācijām. Var

secināt, ka augstskolās ir pieejama informācija par organizatorisko atbalstu, kā arī neliela informācija par sociālekonomisko atbalstu. Tomēr, ņemot vērā informāciju tehnoloģiju milzīgo lomu mūsdienās arī studiju procesā, tas ka daudzas augstskolas savās mājas lapās neiekļauj sadaļu, kas vērsta uz studentiem un viņiem pieejamiem atbalsta pakalpojumiem, var norādīt uz augstskolas kopējām nostādnēm studentu atbalsta organizēšanā. Studentiem domātas informācijas trūkums par atbalsta pakalpojumiem izceļas uz fona, ka visās augstskolās ir informācija, kas domāta reflektantu piesaistei un informēšanā par studiju iespējām (piemēram, LLU, LiepU mājas lapās sadaļa „Nāc studēt”, līdzīgas sadaļas „Gribu studēt” arī LKA, LMA). Šis fakts var norādīt to, ka vairākām augstskolām pašlaik svarīgākais uzdevums ir piesaistīt jaunus reflektantus, nevis veidot pārdomātu atbalsta pakalpojumu sistēmu esošajiem studentiem. Saskaņā ar Boloņas procesa vadlīnijām tomēr studentu atbalsts nenozīmē tikai reflektantu piesaisti- to ir uzsvēruši ziņojumi par augstāko izglītības pārmaiņām (EUA, Trends, 2010).

Ne visās augstskolās ir atsevišķa struktūrvienība konsultatīvajam studentu atbalstam informatīvā jomā- vairākās augstskolās informatīvo atbalstu nodrošina dažādi departamenti. Piemēram, LU informatīvo atbalstu organizē Studentu Serviss, RSU ir izveidota Vienas pieturas aģentūra, kurā studentiem ir iespēja saņemt informāciju un palīdzību sociālo jautājumu risināšanā, Banku augstskolā ir Studiju informācijas daļa, kurā studentiem ir iespēja uzdot jautājumus par studiju procesu, LJA ir Studiju centrs, LKA ir Studiju departaments, ViA dažādu praktisko palīdzību uzņēmusies Studentu valde. Tomēr jāsecina, ka lielā daļā augstskolu gan par informatīvo, gan izglītības atbalstu elektroniskajos resursos nav norādes. Var secināt, ka šie atbalsta veidi, visticamāk, ir pieejami ar augstskolu personāla, metodiķu atbalstu, bet netiek organizēts un parādīts kā kopēja sistēma augstskolā. Vairumā augstskolu viegli var atrast vispārējos augstskolas vai fakultātes kontaktus. Tas var norādīt arī to, ka konsultatīvā atbalsta joma pilnībā ir atstātā studentus apkalpojošā (metodiķi, lietveži) un akadēmiskā personāla pārziņā. To, ka tieši personālam ir lielākā loma konsultatīvajā studentu atbalstā, kaut arī ne vienmēr augstskolas personāls šīs funkcijas spēj veikt, apliecina arī augstskolu eksperti: ViA pārstāvis norāda, ka „*Konsultatīvais un psiholoģiskais atbalsts ir atkarīgs no programmu direktoriem. Formāli jau it kā dara visi, bet cik kvalitatīvi un interesanti un plaši dara, tas ir atkarīgs no katras fakultātes*“. RTU pārstāvis, savukārt, uzsver Studentu pašpārvaldes lomu konsultatīvajā atbalstā („*Visbiežāk studenti raksta e-pastus Studentu pašpārvaldei, par visdažādākajiem jautājumiem, ja tā nespēj atbildēt, tad jautājumu nosūta tālāk*“). Arī studenti fokusgrupā kā vienu no būtiskākajiem resursiem informatīvajā atbalstā norādīja vecākos kursabiedrus.

Eksperti uzsver arī problēmas, kas saistītas ar atbalsta atstāšanu „pašplūsmā”- gan personāla izglītošanas jomā, gan personāla un augstskolu vadības attieksmē pret atbalsta jautājumiem: *„Pasniedzēji jau neteiks, ka viņi nespēj risināt studentu problēmas... Bet kopumā būtu nepieciešams izglītēt docētājus par studentu atbalsta jautājumiem... Mēs jau mēģinām izglītēt jaunus docētājus- kā atbildēt uz studentu jautājumiem, kā reaģēt situācijās, esam iegādājušies arī literatūru”*(ViA). Tomēr DU eksperts uzskata, ka *„kaut arī mums kā docētāji strādā cilvēki ar psiholoģisko izglītību, mēs nevaram viņiem uzlikt pienākumu risināt studentu jautājumus”*. ViA pārstāvis arī uzsver konsultējošā fakultātes personāla izglītošanu, lai *„viņi saprot arī klientu apkalpošanas jēdzienu”*. Tiek akcentēta augstskolas vadības loma personāla atbalstā *„Lai nav tā, ka darbinieki daudz iegulda, bet vadība to nenovērtē. Jo atbalsta sniegšana prasa daudz darba, spēka, cilvēki pagurst, izsīkst. Vadībai vajadzētu motivēt un atbalstīt darbiniekus, kas strādā ar studentiem”*

Izvērtējot **izglītības atbalstu** attiecībā uz topošajiem studentiem, jāsecina, ka vairākas augstskolas mēģina atrast veidus, kā piesaistīt motivētākos studentus un ļaut reflektantam izvērtēt savas prasmju un personības atbilstību izvēlētajai jomai. Piemēram, LU mājas lapā reflektanti var aizpildīt testu „Pastudē sevi”, ir izveidoti arī „Ieteikumi studiju izvēlei”, RTU izveidotā programma ORTUS palīdz sagatavoties eksāmeniem un dod ieskatu studiju videi, tiek uzsvērts, ka šī programma palīdz arī socializēšanās procesā. Vairākās augstskolās ir atrodamas arī sagatavošanās kursi (piemēram, VA, LU, LMA, BA), tāpat arī pēdējā laikā populāras ir kļuvušas t.s. „ēnu dienas” (piemēram, LU, LLU, ViA), kurās skolēns var padziļināti iepazīties ar sev interesējošo studiju programmu studenta pavadībā. Augstskolu eksperti atzīst to, ka motivētu studentu piesaistei ir ļoti liela nozīme, un ir gatavi ieguldīt šajā procesā personisku darbu un pūles. *„Mums ir prakse arī zvanīt pašiem reflektantiem, esmu runājusi ar gandrīz visiem reflektantiem, vieglāk ir ar tiem, kuriem ir viens mērķis par konkrētu augstskolu”*(ViA). Arī RTU pārstāvis atzīst, ka *„Mūsu izveidotā programma ORTUS ir diezgan laba lieta skolēniem, ko viņi var izmantot. Mēs esam gatavi dalīties ar šo informāciju. No vienas puses labums ir vidusskolēniem, no otras puses- mums, lai piesaistītu motivētākos studentus. Tik un tā šie skolēni jau nāks- vai nu uz RTU, vai uz LU- uz lielajām universitātēm.”* LU pārstāvis norāda, ka motivētākos studentus cenšas piesaistīt arī atsevišķas fakultātes, organizējot, piemēram, jauno pedagogu un psihologu skolu, zinātnisko darbu konkursus u.tml. Izglītības atbalsta veidu dažādība topošajiem studentiem, kā arī ekspertu viedokļi apliecina, ka atsevišķas augstskolas, nodaļas/fakultātes labi apzinās motivētu studentu uzņemšanas lomu veiksmīgā studiju darbā tālāk, līdz ar to ir gatavas ieguldīt pastiprinātas pūles, sagatavojot veiksmīgākai studiju izvēlei topošos reflektantus. Kā piemērs ir arī RTU

projekts talantīgo skolēnu atbalsta sistēmas veidošanai- šajā projektā iesaistījušās RTU, LU un DU, kā arī dažādi dabaszinātņu institūti, Latvijas Zinātņu akadēmija un uzņēmēji.

Pieejamā informācija par **izglītības/akadēmisko atbalstu** studiju procesā liecina, ka tikai dažās augstskolās publiski pieejama ir informācija attiecībā uz metodiskajiem norādījumiem akadēmisko darbu rakstīšanā (piemēram, LiepU, RPIVA), atsevišķās augstskolās galvenajā mājas lapā ir norādīti arī pasniedzēju konsultāciju laiki. Var pieņemt, ka informācija par pasniedzēju konsultāciju laikiem ir pieejama vai nu augstskolas telpās, vai arī augstskolas iekšējā web sistēmā.

Izglītības/akadēmiskais atbalsts studentiem var tikt īstenots arī ar dažādiem papildus pasākumiem gan studijās, gan ārpus studijām. LU mājas lapā ir sadaļa „Ieteikumi studijās” un informācija par publiskajām lekcijām, kas veltītas gatavošanās procesam eksāmeniem, un vilcināšanās pārtraukšanai studiju procesā, daži studiju prasmju un motivācijas jautājumi e-kursu veidā Moodle vidē tiek apskatīti arī RTU. Vairāki eksperti (RTU, ViA) norādīja, ka akadēmiskais atbalsts augstskolā ir ļoti svarīgs un to pārsvarā veic akadēmiskais personāls, arī mācību materiāli tiek ievietoti e-vidē (RTU-Moodle, ViA- E-punkts), ar studentiem augstskolu mācībspēki komunicē arī ar Skype palīdzību, studenti aktīvi izmanto konsultācijas ar pedagogiem par studiju jautājumiem: „*Lielākā slodze tomēr ir uz mācībspēkiem. Viņš konstatē plaisu mācībās, un tad var izmantot dažādas metodes- dalīt grupās, stiprākos, vājākos*” (RTU). Akadēmiskā atbalsta sniegšanā daudzās pasaules augstskolās aktīvi iesaistās vecāko kursu studenti- konsultanti (*tutors, peer-consultant/counsellors*). Pārrunājot vecāko studentu sniegto atbalstu fokusa grupā ar LU studentiem, var secināt, ka studenti aktīvāk palīdz jaunākajiem studentiem praktiskajā, informatīvajā jomā, tomēr akadēmiska palīdzība studijās notiek mazāk. Tomēr bieži studenti sniedz psiholoģisku uzmundrinājumu jaunākajiem biedriem, mudinot tos labāk sagatavoties eksāmeniem. Lai arī citās augstskolās informāciju par studentu-konsultantu atbalstu atrast nevarēja, tomēr augstskolu eksperti (ViA, RTU) apliecina, ka tieši pie vecāko kursu studentiem jaunie studenti vēršas pēc informatīvā un organizatoriskā. ViA jaunajiem studentiem ir t.s. krustvecāki- vecāko kursu studenti, kuri ir „*no mūsu labākajiem studentiem, viņi palīdz jauniņajiem tikt galā ar dažādiem jautājumiem*”, savukārt, RTU vecāko kursu studenti palīdz jaunākajiem studentiem caur pašpārvalžu aktīvu darbību.

Vienīgo informāciju par akadēmisko atbalstu ar studentu-konsultantu palīdzību, varēja atrast Ventspils augstskolas mājas lapā- studenti ir izveidojuši „Urbīšu pulciņu”, kur studenta vadīta, notiek kolektīva gatavošanās pārbaudījumiem. Līdz ar to akadēmisko atbalstu sniedz paši studenti, veicinot arī akadēmisku un sociālu iesaistīšanos studiju procesā.

Apkopotā informācija elektroniskajos resursos liecina, ka studenti savā starpā aktīvi komunicē dažādu saviesīgu, organizatorisku pasākumu ietvaros (gandrīz visās augstskolās varēja atrast informāciju par studiju pašpārvaldēm, asociācijām, kā arī par ārpusstudiju aktivitātēm- ballītēm, pārgājieniem u.c.). Studentu savstarpējie pasākumi arī palīdz veidot aktīvāku **sociālo iesaistīšanos** studiju dzīvē, kā arī nodrošina lielāku savstarpējo **sociālo atbalstu**. Visās augstskolās studentiem tika piedāvātas iespējas aktīvi iesaistīties augstskolas dzīvē- gan studentu pašpārvalžu ietvaros, gan arī dažādos ārpusstudiju radošās un sportiskās aktivitātēs.

Vairāku augstskolu mājas lapās bija atrodama informācija par pasākumiem, kas domāti pirmo kursu studentiem. Lielākā daļā gan tie bija raksturoti kā izklaides pasākumi, tomēr dažās augstskolās uzsvars ir arī uz studentu iepazīstināšanu ar akadēmiskās vides un studiju prasībām, noteikumiem, iesaistīšanos (piemēram, RPIVA, LU). LU piedāvā kompleksu informatīvu pasākumu „Iepazīsti LU!” ar dažāda veida informāciju jaunajiem studentiem- lekcijas par sociālo iesaistīšanos, studiju prasmju paaugstināšanu, karjeras prasmju attīstību, organizatoriskiem un akadēmiskiem jautājumiem, kā arī izstādi ar visa veida sociālās iesaistīšanās iespējām LU. Tomēr augstskolu pārstāvji norāda, ka, lai arī augstskolu darbinieki izprot, ka pirmajiem kursiem jāvelta īpaša uzmanība, tomēr pārsvarā viss esot atkarīgs no fakultātes vadības un arī personāla ieinteresētības. ViA pārstāvis, raksturojot iepazīšanās pasākumus jaunajiem studentiem, atzīst, ka *„organizēt iepazīšanās pasākumus ir mūsu nodaļas brīvprātīga lieta, kas prasa papildus laiku un ieguldījumu. Ja gaida, ka kāds to organizē centralizēti, tad nekā nebūs”* Arī ViA iepazīšanās pasākumus jaunajiem studentiem arvien vairāk saista ar akadēmisko atbalstu, informējot studentus arī par laika plānošanas nodarbībām, akadēmisko ētiku, studiju prasmēm. Komunikāciju un sabiedrisko attiecību nodaļa rīko arī komunikācijas treniņus, ko orientē uz sociālo iesaistīšanu un studentu saliedēšanu- *„pēc tam viņi jau ir drošāki, pazīstamāki, adaptācijas process ir sācies”*.

Jāsecina, ka viena no vajātajām atbalsta jomām augstskolās pašreiz ir **psiholoģiskais atbalsts** un **atbalsts cilvēkiem ar īpašām vajadzībām**. Pēc pētījuma datiem, informācija par psiholoģisko atbalstu pašreiz ir pieejama tikai LU, kur studentiem tiek piedāvātas psihologa konsultācijas, publicēti ir ieteikumi attiecībā uz dažādām emocionālām un sociālām problēmām, kā arī semināri par psiholoģiskām tēmām („Stresa menedžments”, „Laika plānošana”, „Lēmumu pieņemšana”). RPIVA darbojās Psiholoģiskās palīdzības centrs, tomēr centra aprakstā tiek norādīts, ka tas vairāk darbojas kā mācību bāze psiholoģijas studentiem, nevis kā palīdzības iespēja un atbalsts pašiem studentiem. Citās augstskolās informācija par psiholoģisko atbalstu nav pieejama. Protams, subjektīvi var pieņemt, ka studentiem Latvijas

augstskolās nav psiholoģisko problēmu, tomēr jau iepriekš analizētie gan Latvijas, gan ārvalstu pētījumi pierāda, ka šāds apgalvojums ir mīts, un daudzi studenti, sevišķi studiju sākumā, sastopas ar daudzām psiholoģiskām un emocionālām grūtībām. Augstskolu eksperti par šo jautājumu izsakās, ka „*Konsultatīvais un psiholoģiskais atbalsts pilnībā ir atkarīgs no programmu direktoriem*” (ViA). DU eksperts norāda, ka „*īpaši reģionos tomēr psiholoģiskais atbalsts studentiem ļoti būtu vajadzīgs. Pašlaik ir milzīga studentu konkurence, ne vienmēr viņi savstarpēji dalās savās problēmās.*”

Informāciju par atbalstu **cilvēkiem ar īpašām vajadzībām** varēja atrast vienīgi LU portālā, līdz ar to var secināt, ka šis joprojām ir jūtīgs jautājums- augstskolas īsti nezin, kā šo jautājumu risināt un vai tam vispār pievērst uzmanību. Lai arī ir augstskolas, kur ir nodrošinātas uzbrauktuves, lifti cilvēkiem ar kustību traucējumiem, tomēr vairākās augstskolās vai fakultātēs šādi apstākļi nav. Augstskolu e-resursos nevarēja atrast arī ieteikumus vai padomus šai studentu grupai. Tāpat arī nevienas augstskolas mājas lapās nevarēja atrast informāciju par cita veida īpašām vajadzībām, kam ārzemju augstskolās pievērš lielu uzmanību- piemēram, cilvēkiem ar disleksiju, cilvēkiem ar redzes traucējumiem u.c.

Informācija par atbalstu karjeras jomā augstskolās ir nedaudz vairāk, kaut arī joprojām daudzās augstskolās karjeras iespējas, atbalsts un ar to saistīta informācija netiek piedāvāts. Pārsvārā elektroniskajos resursos atrodama tikai īsa informācija par galvenajām jomām, kur strādā attiecīgās augstskolas absolventi. Var pieņemt, ka atsevišķu augstskolu absolventiem vai nu nav grūtības ar darba atrašanu (piemēram, LJA, LNNA), vai arī karjera saistās ar māksliniecisku spēju realizēšanu- piemēram, JVMA un LMA absolventi. Tomēr tas, ka daudzas augstskolas nepievēršas karjeras atbalsta jautājumiem, var parādīt vienkāršotu izpratni par karjeras jēdzienu (respektīvi, uztverot karjeras jēdzienu tikai saistītu ar darba atrašanu), nesaistot to ar personības izaugsmi un prasmju attīstību, un atstājot nodarbināmības un profesionālās izaugsmes jomu tikai paša studenta pārziņā. Tas parāda arī to, ka augstskolas zināmā mērā ignorē gan Latvijas, gan Eiropas vadlīnijas attiecībā uz ieteicamajām karjeras atbalsta aktivitātēm izglītības iestādēs. Nedaudz paradoksāli ir tas, ka arī augstskolās, kuras piedāvā maģistra studiju programmu Karjeras konsultanta specialitātē, informācija par karjeras atbalsta pakalpojumiem (tajā skaitā, konsultācijām, semināriem) pārsvārā nav pieejama. Kā atsevišķa struktūrvienība Karjeras centrs ir tikai atsevišķās augstskolās. Banku augstskolā Karjeras centrs organizē prakses studentiem, taču nepiedāvā karjeras konsultācijas. RTU Karjeras centrs ir vērsts uz atbalstu studentiem uzņēmējdarbības uzsākšanā un sadarbības veicināšanu ar darba devējiem, kas nenoliedzami ir liels atbalsts gan karjeras veidošanā, gan dažādu vispārēju un profesionālu prasmju attīstībā. RTU Karjeras centrā periodiski tiek rīkoti

dažādi semināri un projekti attiecībā uz dažādu profesionālo prasmju pilnveidošanu. LU Karjeras centrā tiek piedāvāts daudzveidīgi karjeras pakalpojumi- semināri, konsultācijas, darba sludinājumi u.c.

LLU mājas lapā ir sadaļa Karjerai, kurā ir informācija par studentu karjeras attīstību pēc absolvēšanas un darba piedāvājumi, ViA portāla Karjeras sadaļā, savukārt, atrodami ieteikumi studentam attiecībā uz karjeras un izglītības izvēli, kā arī vairākas aktivitātes (semināri, kursi) tiek piedāvāti Vidzemes mūžizglītības centrā. Karjeras atbalsta personāla un aktivitāšu trūkumu eksperti saista gan ar ekonomiskās krīzes sekām (*„Protams, ka mēs gribētu attīstīt karjeras pakalpojumus, tomēr patlaban tādu centru uzturēt nevaram, taču esam pieņēmuši darbā vienu konsultantu uz pusslodzi”*, DU), gan arī ar to, ka karjeras pakalpojumus augstskolā veic dažādas struktūrvienības (*„Protams, ka mēs strādājam ar absolventiem, izliekam darba piedāvājumus, ar reflektantiem. Tā ka nevar teikt, ka karjeras atbalsts nav pieejams”*, RA). Citētie ekspertu komentāri liecina, ka par spīti dažādiem šķēršļiem, augstskolas tomēr karjeras pakalpojumus cenšas attīstīt, kaut arī joprojām ir vērojama vienkāršota izpratne par karjeras atbalsta pakalpojumiem un neizpratne par šī atbalsta veidu augstskolā.

Attiecībā uz atbalstu sociāli ekonomiskā atbalsta jautājumos augstskolas mājas lapās tiek sniegta informācija par budžeta vietu pieejamību, stipendiju iespējām, kā arī kreditēšanas nosacījumu aprakstu.. Jāņem vērā arī, ka kopš 1997 gada kardināli ir mainījies studējošo skaita īpatsvars budžeta finansētajās vietās un maksas studijās (2008./2009.ak.gadā pēc LR IZM datiem 73% studenti studēja par maksu, 27% par budžeta līdzekļiem). Vērtējot sociālo nodrošinājumu, jāatzīmē, ka pēc Eurostudent III (2007) pētījuma datiem, Latvijas studenti lielākā daļa dzīvo pie vecākiem (tikai 24% dzīvo kopmītnēs), studentu ienākumi mēnesī ir 470-490 Eiro, galvenie ienākumi studiju laikā ir vecāku/partneru atbalsts (30%) vai algots darbs (53%). Jāņem vērā gan, ka tie ir 2007.gada dati, kas pašreizējā periodā varētu būt ievērojami mainījušies. Visu augstskolu mājas lapās bija norādīta studiju maksa, tomēr ne visās studiju programmās varēja atrast vietu sadalījumu starp budžeta un maksas vietu skaitu. Informācija par papildus stipendijām labi atrodama LU Fonda mājas lapā, RTU portālā, daudzos augstskolu portālos viegli atrodama informācija par stipendiju piešķiršanas noteikumiem un kredītu saņemšanas nosacījumiem. Daudzu augstskolu mājas lapās varēja atrast informāciju par praktiskiem sociālekonomiska rakstura un pieejamo resursu jautājumiem- kopmītnēm, bibliotēku, transportu u.tml. Latvijas Studentu apvienības bijušais priekšsēdētājs E. Bērziņš (Bērziņš, 2010) norāda, ka kopumā studentu sociālais nodrošinājums vērtējams kā viduvējs. Viņš uzskaita vairākus atbalstāmus pasākumus- studentu pašpārvalžu

iniciatīvas, veidojot sociālus projektus (piemēram, Sociālā programma LU studentiem-kopmītņu īrniekiem, kas orientēta uz palīdzību sociāli maznodrošinātajiem studentiem segt viesnīcas ikmēneša īres maksu), kreditēšanas nosacījumu izmaiņas. Tomēr viņš atzīst, ka Latvijā ļoti vāji strādā papildus sociālā nodrošinājuma/atbalsta formas- piemēram, atbalsts mazturīgajiem, transporta kompensācijas, veselības apdrošināšana. Kā teicamu piemēru, Bērziņš min arī biznesa augstskolas Turība piemēru, ka studenti, kuri aktīvi darbojas pašpārvaldēs, saņem atlaidi studiju maksai- tādā veidā tiek veicināta studentu aktīva iesaistīšanās augstskolas dzīvē, veicināta lojalitāte pret augstskolu, kā arī sniegts būtisks atbalsts studējošo ekonomisko vajadzību nodrošināšanā. Autore piedalījās LU veidotajā diskusijā par sociālā nodrošinājumu veidiem studentiem (diskusijā piedalījās gan studentu, gan augstskolas vadības, gan finanšu iestāžu un IZM pārstāvji), un diskusijas secinājumi liecināja, ka ir būtiski padarīt efektīvāku kredītu sistēmu, tā saņemšanu, atmaksu, padarīt prognozējamāku izglītības sistēmas kopējo nostāju attiecībā uz studiju maksām, kā arī pārskatīt stipendiju saņemšanas nosacījumus. LSA ieteikums stipendiju saņemšanā ir papildināt tās saņemšanas kritērijus ar akadēmiskiem kritērijiem, kā arī padarīt caurredzamākus dokumentu iesniegšanas kārtību.

Pētījumā autore secina, ka, nozīme, kāda tiek pievērsta studiju pārtraukšanai, un kādi pasākumi tiek plānoti un realizēti, lai studiju pārtraukšanu mazinātu, lielā mērā ir atkarīga no katras augstskolas, kā arī no atsevišķu struktūrvienību (fakultāšu, nodaļu) pašiniciatīvas, vadības nostājas, personāla intereses par šo jautājumu. Ekspertu viedokļi liecina, ka ne vienmēr studiju pārtraukšanas problēma tiek saistīta ar konkrētiem, sistemātiskiem pasākumiem, lai studentu motivētu palikt augstskolā, kā arī kopumā novērstu iespējamus riskus studiju pārtraukšanā. Augstskolu pārstāvji atzīst, ka bieži iztrūkst pakalpojumu pārraudzības, kā arī personāla novērtējuma „*netiek doti nekādi materiāli resursi šiem pasākumiem. --- Visbiežāk iztrūkst arī novērtējums no vadības puses- sastopama attieksme, ka jums jābūt laimīgiem, ka vispār ir darbs. Arī par atsevišķu struktūrvienību šī laika ekonomiskajā situācijā nevar būt runas.*”. Šāds viedoklis atspoguļo arī ekonomiskās situācijas problēmas Latvijas izglītībā kopumā- sākot no 2008.gada ir likvidētas daudzas atbalsta personāla (psihologu, sociālo darbinieku, karjeras konsultantu) štata vietas izglītības iestādēs (arī vidējā izglītībā), ierobežotā skaitā tiek noteiktas arī mācībspēku konsultācijas.

Secinājumi par studentu atbalsta pieejamību un nodrošinājumu augstskolās:

- Latvijā nav izveidota vienota, sistēmiska pieeja studējošo atbalsta jomā, arī likumdošanā nav nostiprināta studentu atbalsta nepieciešamība. Vērojama arī dažāda institūciju izpratne un attieksme pret studentu atbalsta jēdzienu un pasākumiem. Līdz

ar to var secināt, ka studentu atbalsta jēdziens būtu jānostiprina gan likumdošanā, gan terminoloģijā, gan arī jārada lielāka izpratne pašu augstskolu speciālistu un augstskolas vadības vidū.

- Lai arī augstskolās ir pieejami dažādi atbalsta pasākumi, tomēr lielākajā daļā Latvijas augstskolās studentu atbalsta pakalpojumi pārsvarā tiek realizēti decentralizēti un nekoordinēti.
- Daudzu augstskolu elektroniskajos resursos informācija par studentu atbalstu ir nepilnīga vai iztrūkst vispār. Arī, ja studentu atbalsts augstskolā ir pieejams, informatīvie resursi tiek izmantoti nepilnīgi.
- Tas, ka visbiežāk augstskolās pieejams tikai informatīvs un organizatorisks atbalsts par dažādiem ar studiju procesu saistītiem jautājumiem un praktiskām lietām, var norādīt uz izpratnes vai intereses trūkumu par studentu atbalsta jautājumiem.
- Izglītības/akadēmiskais atbalsts attiecībā uz studiju prasmēm studiju procesā ir atkarīgs tikai no mācībspēku aktivitātēm, ārpus studiju procesa šis atbalsta veids vairākumā augstskolu netiek attīstīts.
- Ar atsevišķiem izņēmumiem, Latvijas augstskolās nav attīstīts psiholoģiskais atbalsts emocionālu, sociālu un akadēmisku problēmu risināšanai.
- Karjeras atbalsta jēdziens daudzās augstskolu joprojām tiek saistīts ar konkrēta darba atrašanu vai prakšu vietu organizēšanu, bet ne ar citiem nozīmīgiem karjeras atbalsta pasākumiem- karjeras konsultēšanu, vispārēju un profesionālu prasmju attīstīšanu, kā arī karjeras izglītības veicināšanu,
- Sociālo atbalstu augstskolā veicina sociālās iesaistīšanās iespējas un tas, ka studenti aktīvi sniedz savstarpējo atbalstu studentu pašpārvalžu ietvaros, tomēr to nevar uzskatīt kā attīstītu un koordinētu „studentu-konsultantu” sistēmu.
- Augstskolās trūkst atbalsta personāla un finansējuma šādu štata vietu nodrošināšanai vai esošo darbinieku profesionālajai pilnveidei. Konsultatīvam personālam struktūrvienībās (lietvežiem, metodiķiem) bieži trūkst profesionālu zināšanu par konsultēšanu, konsultācijas tiek balstītas uz personīgajām kompetencēm, nevis profesionāli apgūtām prasmēm.
- Informācija par atbalstu augstskolās nav pieejama atsevišķām īpašām klientu grupām- piemēram, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, kā arī studentiem, kas joprojām šaubās par savu izvēli, vai vēlas studijas pārtraukt. Ne visas augstskolas veido kontaktu ar

studentiem pēc studiju pārtraukšanas, izzinot iemeslus un veidojot motivācijas sistēmu, kas piesaistītu studentu atgriezties augstskolā.

- Kopumā var secināt, ka autores izstrādātais studentu atbalsta modelis, kas balstīts uz teorētiskajām nostādnēm un praktisko pieeju citu valstu augstskolās, augstskolās tiek realizēts tikai daļēji.

Tā kā pēc augstskolu mājas lapu analīzes var secināt, ka visplašāk dažādi studentu atbalsta pasākumi ir organizēti LU, tālākajā apakšnodaļā īsumā raksturota LU pieredze centralizēta studentu atbalsta veidošanā. Atspoguļots augstskolas pārstāvja viedoklis par problemātiskajām jomām centralizēta atbalsta veidošanā. Analizēts studentu novērtējums par esošajiem atbalsta pakalpojumiem, kā arī viņu vajadzības pēc atbalsta augstskolā kopumā. Izvērtēti studijas pārtraukušo studentu karjeras lēmumi un tas, kādu atbalstu viņi augstskolā ir saņēmuši.

6. NODAĻA: Studentu atbalsta izvērtējums Latvijas Universitātē.

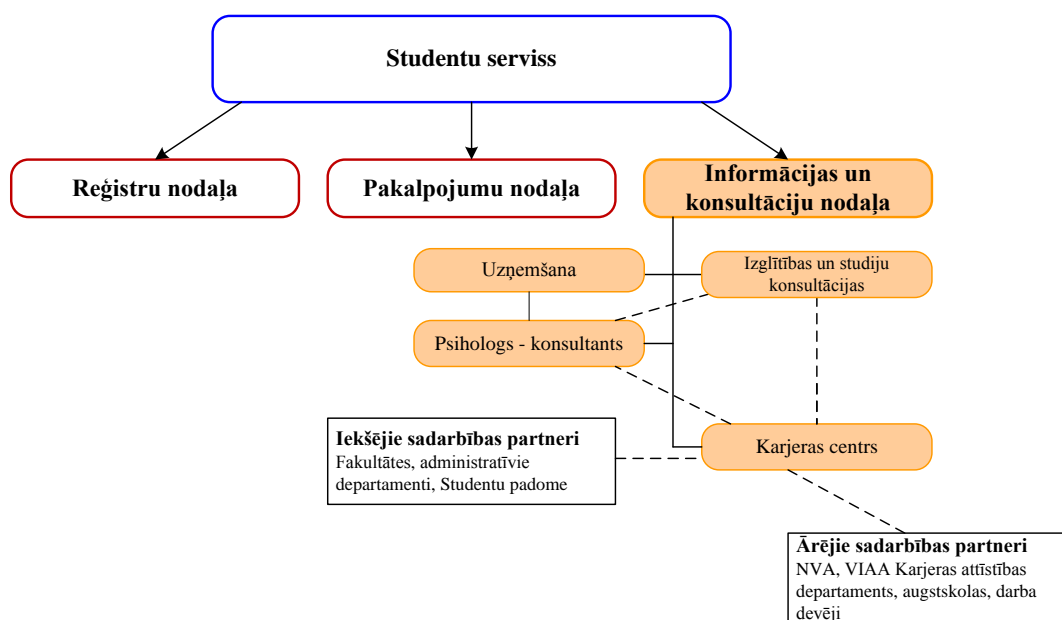
6.1. Studentu atbalsta organizēšana Latvijas Universitātē.

LU studējošo atbalsta jautājumiem pievērsās jau 1995. gadā, nodibinot Studiju padomnieku centru, kas vēlāk tika pārdēvēts par Studiju informācijas centru un 2003. gadā pārveidots par Studentu servisu. Studentu servisa galvenais darbības mērķis ir definēts kā „studējošo kopēju pakalpojumu nodrošināšana, studiju efektivitātes paaugstināšana atbilstīgi LU misijai un mērķiem, un darbības stratēģijai” (Studentu servisa nolikums). Kā Studentu servisa galvenās funkcijas ir noteiktas 1) konsultatīvā atbalsta nodrošināšana studējošiem par studiju procesu, personīgiem jautājumiem un karjeras jautājumiem; 2) informatīvais un konsultatīvais nodrošinājums (izglītības konsultācijas) interesentiem par studiju iespējām augstskolā; 3) uzņemšanas procesa sagatavošana – uzņemšanas dokumentācijas sagatavošana atbilstoši valstiski noteiktām procedūrām un uzņemšanas nodrošināšana; 4) konsultāciju nodrošināšana LU darbiniekiem.

Kopš 2006. gada Studentu servisam pievienots arī Karjeras centrs, bet no 2008. gada pieejams arī psiholoģiskais atbalsts (skat. 5. attēlu). Servisa vadošais personāls norāda, ka galvenie atbalsta pakalpojuma veidi ir izveidoti, ņemot vērā Eiropas ekspertu norādes, politikas plānošanas dokumentus, literatūras atziņas par pakalpojumu organizēšanu, kā arī darbinieku pieredzi dažādu valstu augstskolās. Studentu serviss piedāvā, galvenokārt, konsultatīvos atbalsta veidus, tiek sniegta arī visa informācija par augstskolā pieejamajiem sociāli ekonomiskā atbalsta iespējām- LU Fonda stipendijām, studiju maksas atvieglojumiem, rotācijas sistēmu, kreditēšanas kārtību, mājvietām u.c.. Autore secina, ka šī kārtība ir saskaņā

arī ar vairumā Eiropas augstskolās sastopamo sistēmu, kad atbalsts tiek vairāk saistīts ar konsultatīviem pakalpojumiem.

Studentu servisa departamenti cieši sadarbojas arī savstarpēji- piemēram, psihologs kopā ar karjeras konsultantiem vada seminārus, izglītības konsultanti nosūta klientus pie psihologa vai karjeras konsultanta. Karjeras centrs sadarbojas gan ar iekšējiem sadarbības partneriem augstskolās (fakultātes), gan ar ārējiem sadarbības partneriem (darba devēji, NVA, VIAA).

5.attēls: *Latvijas Universitātes Studentu servisa struktūra*

Avots: Studentu servisa nolikums, papildināts: I.Jaunzeme, 2011

Izglītības, jeb studiju konsultācijas LU pašlaik ir vērstas uz 2 mērķa grupām- topošie reflektanti var iegūt informāciju par studiju iespējām, savukārt, studentiem klātienē un telefoniski tiek sniegtas konsultācijas par studiju dzīvi, kārtību, akadēmiskajiem noteikumiem, kredītiem, dienesta viesnīcām un citiem sociālajiem jautājumiem. Konsultācijas var saņemt arī cilvēki ar īpašām vajadzībām. Apkopotie dati no Studentu servisa atskaites (skat. 6. pielikumu) liecina, ka vērojama izglītības konsultāciju pieaugoša izmantošana. Piemēram, 2007. gadā klātienē izglītības konsultācijas izmantoja 4896 interesenti, 2008.gadā- 6760 interesenti par dažādiem jautājumiem, 2009.gadā – 6822 konsultācijas. Tiek veikti arī izglītības pasākumi jauno reflektantu piesaistei, piemēram, semināri par studiju izvēles priekšnoteikumiem un studijām LU. 2008.gadā šāda veida seminārus apmeklējuši 1467

skolēni. Skolēniem tiek piedāvāts piedalīties arī pasākumā „Studenta kurpēs”, ko 2008.gadā izmantoja 430 studenti. Karjeras centra speciālisti ir izveidojuši tiešsaistes testu „Pastudē sevi”, kur skolēns var pārbaudīt savu atbilstību noteiktai studiju jomai.

Studentiem servisā ir pieejams **organizatorisks** un praktisks atbalsts- akadēmisko izziņu izsniegšana (2008.gadā izsniegtas 1263 izziņas), klausītāju reģistrāciju uz kursiem u.c. Tomēr servisa atskaitē nav pieejama informācija par atsevišķām klientu grupām- cik un kādas konsultācijas izmanto ārvalstu studenti, cilvēki ar īpašām vajadzībām, studentu vecāki u.c.

2009. gadā tika aizsākta tradīcija veidot pasākumu **pirmā kursa studentiem** „Iepazīsti LU”, lai veicinātu **adaptācijas procesa** veiksmīgāku norisi pirmajā kursā. Pasākumā pirmkursnieki tika iepazīstināti ar sociālajām iesaistīšanās iespējām LU, ieguva informāciju par dažādiem organizatoriska rakstura jautājumiem. Lekcijās studentiem tika stāstīts gan par akadēmisko prasmju paaugstināšanu, karjeras plānošanas jautājumiem, gan sociālās iesaistīšanās nozīmi adaptācijas procesā. 2009.gada septembrī šo pasākumu apmeklēja ~ 500 jaunie studenti, 2010. gadā- jau ~700 pirmā gada studenti. Lekciju par studiju prasmju paaugstināšanu 2010. gadā video tiešraidē noskatījās vēl 1000 skatītāju. Plašā šī pasākuma apmeklētība, kā arī pozitīvās atsauksmes pēc tā, liecina par šādu informatīvu pasākumu lielo nozīmi adaptācijas procesā, kā arī studentu interesi un vajadzību pēc šāda rakstura pasākumiem. Augstskolas eksperti gan norāda, ka būtu vajadzīgs apzināt visu fakultāšu pasākumus pirmā gada studentiem, jo bieži par tiem informācija ir nepilnīga, pasākumi dublējas, neļaujot studentiem iesaistīties visos sev interesējošos pasākumos: „*Pasākumi netiek kontrolēti un saskaņoti, šī informācija ne vienmēr ir pieejama*“. Studenti fokusgrupā norāda, ka būtisku atbalstu adaptācijas procesā sniedz vecāko kursu studenti-konsultanti, vienlaikus atzīmējot, ka šiem studentiem ne vienmēr ir informācija un izpratne par visiem atbalsta veidiem augstskolā.

To, ka augstskolā nozīmīgs ir **psiholoģiskais atbalsts**, apliecina dati, ka psihologa palīdzību konsultācijās 2008.-2009.gadā ir meklējuši 311 studenti, kuri konsultējušies par dažādiem jautājumiem. Biežākās tēmas šajās konsultācijās ir saistītas ar sociālās iesaistīšanās grūtībām kolektīvā, vientulību, emocionālām problēmām, studiju prasmju grūtībām un netikšanu galā ar akadēmiskiem pārbaudījumiem un prasībām. Psiholoģiskam atbalstam ir sagatavota augstskolas mājas lapas sadaļa „Ieteikumi studijās”, kurās informāciju var atrast par dažādām studentiem aktuālām tēmām dažādos studiju posmos- par studiju uzsākšanu (2 tēmas), motivāciju (8 tēmas), studiju prasmēm (8 tēmas), kā arī personības resursiem un riskiem (21 tēma). 6. pielikumā redzams, ka psiholoģisko sadaļu apmeklējums ir samērā liels- 2008.gadā tas ir bijis līdz pat 3400 apmeklējumiem mēnesī. Tomēr, kaut arī daudzas no

aprakstītajām tēmām ir saistītas ar studiju pārtraukšanas riskiem, nav padomi tiem studentiem, kuri šaubās par savu studiju izvēli, vai arī vēlas savu izglītību pārtraukt. Psihologs arī vada atvērtās lekcijas par vilcināšanās pārvarēšanu studijās, seminārus par gatavošanos eksāmeniem, laika plānošanu, stresa menedžmentu. Var uzskatīt, ka psiholoģiskais atbalsts LU studentiem ir pieejams un studenti to aktīvi izmanto.

Karjeras atbalsta pakalpojumi ir veidoti, lai attīstītu studējošo kompetenču attīstību un personīgo izaugsmi, kā arī veicinātu absolventu nodarbinātību. Karjeras centra pakalpojumi ir vērsti uz 1) karjeras izglītību: sadarbībā ar atsevišķām fakultātēm, no 2009.gada pirmo kursu studentiem tiek vadīta lekcija „Karjeras izvēle un attīstība”, semināri par karjeras plānošanu, 2) karjeras atbalsta pakalpojumiem: individuālās karjeras konsultācijas (no 2007.-2010 gadam novadītas 340 konsultācijas un 160 „CV darbnīcas” konsultācijas), pēdējā gada laikā pieejamas arī e- konsultācijas un konsultācijas Skypā. Studenti var pilnveidot savas prasmes regulāros semināros attiecībā uz gatavošanas darba intervijām, lēmuma pieņemšanu, mērķu izvirzīšanu, uzņēmējdarbības uzsākšanu. 2007.-2009.gadā ir novadīti 33 semināri par dažādām tēmām, kuros piedalījušies ~410 studenti. Lai veicinātu studentu profesionālo prasmju pilnveidi un absolventu nodarbinātību, kā arī uzturētu kontaktu ar darba devējiem, regulāri tiek rīkotas arī Karjeras iespēju dienas un uzņēmumu lekcijas fakultātēs, dažādi projekti un konkursi sadarbībā ar darba devējiem. Studentiem e-vidē ir pieejama gan literatūra par karjeras jautājumiem, gan arī ieteikumi attiecībā uz karjeras plānošanu un veidošanu.

Autore secina, ka LU studentiem ir pieejami visi galvenie konsultatīvā atbalsta veidi, atbalsts ir attīstīts centralizētā līmenī, sniedzot vienkopus visus galvenos konsultatīvā atbalsta veidus- izglītības/akadēmisko atbalstu, informatīvo, psiholoģisko un karjeras atbalstu. Analizētie dati par konsultācijām, kā arī augstskolas mājas lapas analīze liecina, ka konsultatīvais atbalsts tiek sniegts gan klātienē konsultācijās, gan pietiekoši ir pieejams augstskolas elektroniskajos resursos.

Augstskolas eksperti norāda, ka būtiskākā loma studentu atbalstā tomēr ir personālam fakultātēs, tādā veidā apliecinot, ka studentu atbalsts ir jāorganizē vairākos līmeņos, un nepietiek tikai ar specializēto atbalsta personālu vai struktūrvienību, bet atbalsts ir jāintegrē gan studiju procesā, gan jāaktualizē struktūrvienībās. Kā pilnveidojamu jomu eksperts norāda personāla izglītošanu un informēšanu: „*Lietveži vairāk uztver sevi kā tehnisku darbinieku - protokoli, eksāmeni, lekciju saraksti, grafiki u.c.. Būtu svarīgi, ka lietveži aktīvāk iesaistītos informēšanas, konsultēšanas procesā, lai runātu dialogā ar studentiem. Lietveži varētu aktīvāk informēt studentus par izmaiņām, procesiem, atbalstu*”. Arī akadēmiskais personāls ne

vienmēr uztver savu lomu un nozīmi studējošo atbalstā, kā arī daudzi no mācībspēkiem, pēc eksperta domām, nesaredz atbalsta sistēmu kopumā „*Akadēmiskajam personālam būtu studenti vairāk jāiesaista augstskolas dzīvē, tomēr ne vienmēr pasniedzēji uztver augstskolas struktūru kopumā, trūkst informācijas vai izpratnes par savu lomu atbalstā, kā arī par augstskolas atbalsta sistēmu kopumā*”.

Eksperts izsaka iespēju, ka atbalsta pilnveidošanai augstskolā būtu nepieciešama gan vadības, gan fakultāšu personāla iesaistīšanās, kā arī to, ka studējošo atbalstam ir jāizveido kopējas vadlīnijas un nepieciešams pilnveidot informēšanas sistēmu par atbalsta pasākumiem „*Būtu labi, ka šo vadlīniju, standartu izstrādē piedalītos arī fakultāšu personāls, tad tiktu apzinātu visu fakultāšu modeļi, kā kurš strādā. Tad arī var izveidot vienotu amata apraksta modeli, ne tikai ar termiņiem, kad kas ir jāizdara, bet arī ar procesu grāmatu, galvenās lietas, kas jāizdara, tehnoloģiju izmantošana darbā ar studentiem. Arī personāls vairāk izprastu savu iesaisti, tiktu sadalīta atbildība, pienākumi un lomas. Varbūt lietvežiem pat prātā nav ienācis tas, ka viņiem būtu studenti jākonsultē*” . Līdz ar to autore secina, ka konsultatīvo atbalstu struktūrvienībās efektīvāku padarītu akadēmiskā un metodiskā personāla izpratnes paaugstināšana par savu lomu atbalsta sniegšanā, iekšējās komunikācijas paaugstināšana, kā arī vadības sniegtais novērtējums un motivēšana personālam aktīvāk iesaistīties konsultatīvā atbalsta sniegšanā. Kā pozitīvu faktoru var uzskatīt to, ka Studentu servisa darbinieki regulāri pilnveido savas prasmes, zināšanas starptautiskās konferencēs, pieredzes apmaiņās citu valstu augstskolās, kā arī dažādos semināros ar Latvijas un ārvalstu ekspertu piedalīšanos. 2009. gada Studentu serviss, piedaloties kustībā „Par labu servisu”, ieguvis speciālbilvu par tehnoloģiju izmantošanu servisa sniegšanā studentiem. Arī tas var parādīt vadības izpratni par atbalsta un konsultēšanas jautājumu nozīmību un kvalitātes līmeni.

Lai padziļināti analizētu konsultatīvā atbalsta nodarīgumu studentiem, informācijas pietiekamību par atbalsta pasākumiem un studentu vērtējumu par atbalsta pasākumu lietderību, nākamajā apakšnodaļā tiks apkopots studentu viedoklis par pieejamo atbalstu augstskolā.

6.2. Studentu viedoklis par pieejamo atbalstu LU.

Apakšnodaļā tiek analizētas LU studentu vēlmes pilnveidot dažādas personīgās un profesionālās prasmes, kā arī viedoklis par esošo atbalsta pakalpojumu izmantošanu un novērtējumu.

Studentu atbalsta pasākumu aktualitāti apliecina gan dati no studentu vajadzību izpētes aptaujas, gan arī studentu motīvu apkopojums, piesakoties uz Studentu servisa semināriem un individuālām karjeras vai psihologa konsultācijām (skat. 9. pielikumu). Studentu vajadzību izpētes aptaujas dati (n=1464) parāda samērā augstu vēlmi pilnveidot dažādas ar studijām un ikdienu saistītās prasmes (skat.14.tabulu)- gandrīz visu minēto prasmju vidējais vērtējums ir augstāks par 4 (7 ballu skalā). Studenti augstu novērtē vajadzību uzlabot studiju prasmes, prezentācijas prasmes, aktuāla ir arī mērķu izvirzīšanas, laika plānošanas prasmju, pašpārliecinātības paaugstināšana un komunikācijas prasmju attīstīšana. Lai arī šie dati neliecina par studentu grūtībām šajā jomā, tomēr tā ir norāde, ka studenti vēlas šīs prasmes paaugstināt, tas viņiem ir aktuāli. Studentu atbalsta dažādie pakalpojumi ir vērsti uz to, lai pilnveidotu gan studentu personīgās, gan profesionālās prasmes- to apliecina arī Studentu servisa atskaites dati par pakalpojumu izmantošanu (6.pielikums).

12. tabula

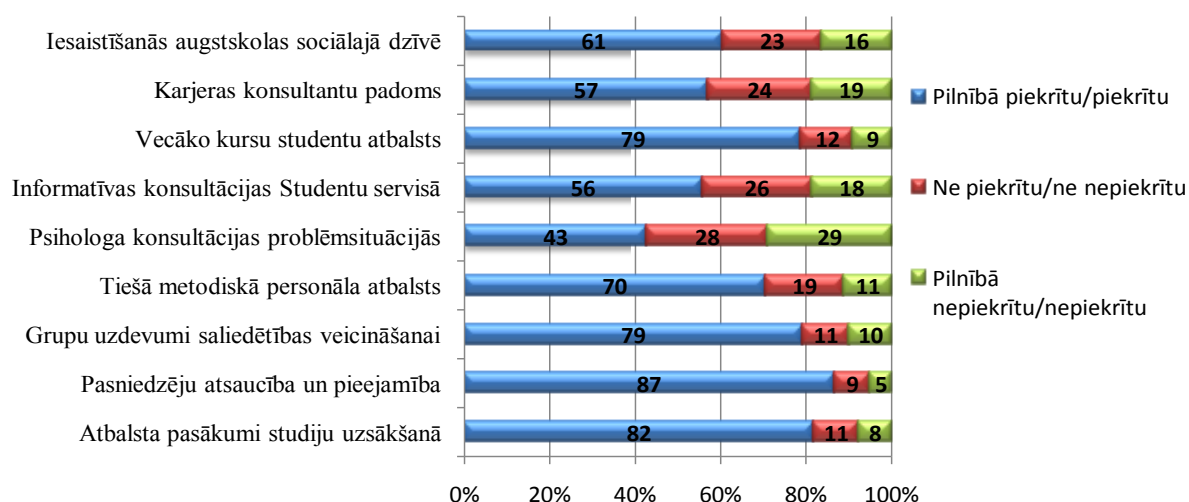
LU studentu vēlme pilnveidot savas prasmes un kompetences (N=1464,novērtējums 1-7 ballu robežās)

N.p.k.	Prasmes un kompetences	Novērtējums	Standart-	Standart-
		Xvid	novirze	kļūda
1	Uzlabot savas studiju prasmes	5.68	1.48	0.039
2	Uzlabot savas prezentācijas prasmes	5.63	1.59	0.042
3	Attīstīt savu pašpārliecību un uzņēmīgumu	5.29	1.82	0.049
4	Pilnveidot savas laika plānošanas prasmes	5.23	1.88	0.049
5	Labi sagatavoties darba intervijai ar darba devēju	5.22	1.93	0.051
6	Attīstīt komunikāciju prasmes	5.22	1.82	0.048
7	Uzlabot problēmu risināšanas prasmes	5.16	1.98	0.047
8	Uzlabot savas lēmuma pieņemšanas prasmes	5.12	1.79	0.049
9	Iemācīties labāk nospraust mērķus savā dzīvē	5.3	1.86	0.049
10	Uzlabot stresa vadīšanas prasmes	4.98	1.91	0.051
11	Attīstīt komandas darba prasmes	4.92	1.82	0.048
12	Identificēt savas vājās un stiprās puses	4.79	1.85	0.05
13	Apzināt veselīgas dzīves pamatprincipus	4.46	1.95	0.052
14	Saņemt speciālistu atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai	4.33	2.26	0.059

Kā svarīgākos motīvus piedalīties dažādos Studentu servisa piedāvātos semināros (skatīt 9. pielikumu) studenti norāda gan profesionālo un karjeras prasmju paaugstināšanas vēlmi (piemēram, attīstīt savas karjeras plānošanas prasmes, sagatavoties darba intervijām, vairāk uzzināt par nākotnes darba specifiku), gan prasmju attīstīšanu, kas palīdzētu studijās

(piemēram, tikt galā ar laika plānošanu, spēt sagatavoties eksāmeniem, pārvarēt stresu studijās un uzstājoties). Tāpat studenti izsaka vēlmi pilnveidot sevi kā personību (piemēram, paaugstināt savu pašpārliecinātību, labāk iepazīt un izprast sevi un savas spējas). Savukārt, piesakoties uz individuālām karjeras konsultācijām, studenti vēlas saņemt atbalstu dažādu karjeras lēmumu pieņemšanā (tajā skaitā, arī dažas konsultācijas par lēmumu mainīt studiju virzienu vai pārtraukt studijas), informācijas apgūvē par darba, prakses iespējām, kā arī vēlas iegūt vadlīnijas veiksmīgai karjeras plānošanai. Psihologa konsultācijas studenti apmeklējuši, izsakot ļoti dažādus motīvus- vairums no tiem saistīti ar studiju prasmju pilnveidošanu un personīgu- emocionālu vai attiecību problēmu risināšanas iespējām.

Lielākā daļa aptaujātie LU studenti atzīst studentu atbalsta pasākumu nepieciešamību augstskolā. 6. attēlā redzams, ka augsti novērtēti gandrīz piedāvātie visi atbalsta veidi.

6. attēls. *Studentu atbalsta veidu noderīgums LU studentu vērtējumā (N=1464).*

Augstu novērtēts ir arī vecāko kursu studentu atbalsts- 79% no studentiem atzīst, ka šis atbalsts ir nozīmīgs resurss jaunāko kursu studentiem. Var secināt, ka augstskola varētu efektīvāk izmantot kā atbalstu pašus studentus- gan ar studentu pašpārvalžu aktīvu rīcību, gan attīstot studentu-konsultantu sistēmu. Uzklusot studentu fokusgrupas viedokli par atbalsta pieejamību fakultātēs, autore secina, ka, lai gan LU nav centralizēti attīstītas studentu-konsultantu sistēmas, tomēr šo funkciju daudzās fakultātēs veic Studentu pašpārvalžu aktīvistu, sniedzot jaunajiem studentiem gan informatīvu, gan praktisku palīdzību dažādos jautājumos. Studenti apliecināja, ka pie viņiem bieži vēršas arī jaunāko kursu studenti par dažādām, ar studiju procesu un organizāciju saistītām problēmām vai jautājumiem. Vairākās fakultātēs studenti aktīvi savā starpā komunicē fakultāšu mājas lapu forumu portālos, tādā veidā

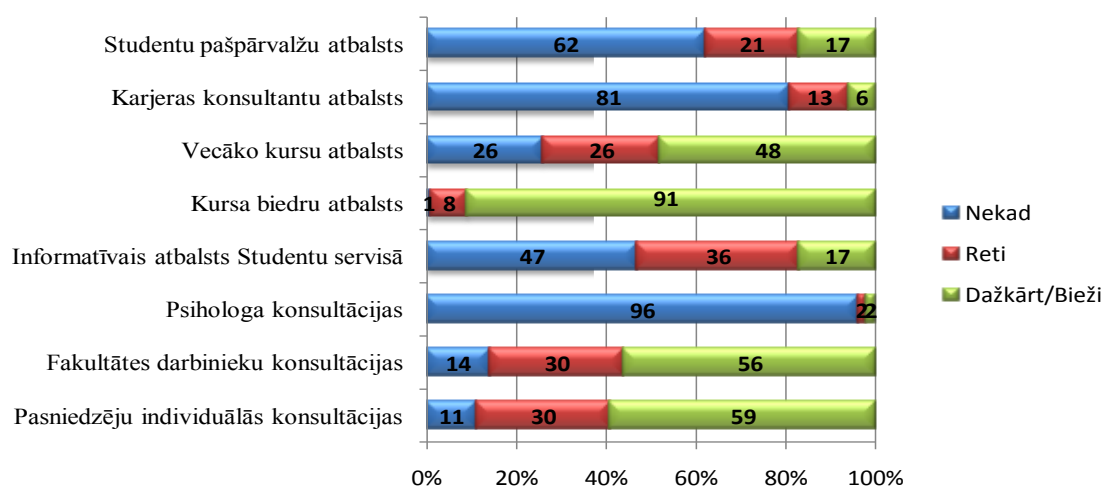
nodrošinot viens otram arī lielāku sociālo atbalstu, kā arī rosinot iesaistīšanos sociālajā dzīvē. Tomēr mazāka uzmanība tiek pievērsta studiju prasmju uzlabošanai- arī šajā jomā lielu palīdzību var sniegt tieši vecāko kursu studenti.

Salīdzinoši zemāk novērtētas ir informatīvās konsultācijas Studentu servisā -to var izskaidrot ar to, ka pārsvarā studenti informāciju par studiju procesu uzzina fakultātēs. Arī psihologa atbalsts nav novērtēts sevišķi augstu (43%), kas var būt saistīts ar to, ka lielākajai daļai studentu nav īpašas psiholoģiskās problēmas, vai arī viņi tās risina paši. Jāatzīmē, ka eksistē dažādi, joprojām pastāvoši mīti par psihologa darbu- to ir uzsvēruši arī Eiropas augstskolu speciālisti (Katzensteiner, 2006), minot, ka tas var būt par iemeslu, kāpēc studenti vairās izmantot psihologa atbalstu. Šo atbalsta veidu arī studentiem visgrūtāk ir novērtēt (28% nav viedokļa), kas var liecināt arī par informācijas trūkumu.

Lielākajai daļai studentu ir pozitīvas atsauksmes par dažādiem pasākumiem, ko organizējis Studentu serviss. Apkopotie brīvi formulētie studentu viedokļi pēc Karjeras prasmju attīstības semināru apmeklējuma liecina, ka, lielākā daļa studentu atzīst, ka semināros ir skaidrāk apzinājuši savu karjeras virzību, ieguvuši jaunu informāciju par karjeras jautājumiem („*Uzzināju daudz jaunas, dzīvei un karjeras svarīgu informāciju*“), izveidojuši skaidrāku izpratni par savām vēlmēm, spējām, pieredzi, prasmēm, mērķiem, vērtībām un personību kopumā („*Ieguvu ļoti daudz savas personības izaugsmē*“; „*Ieguvu pašpārliecinātību par sevi*“). Kā būtisku faktoru gandrīz pēc visiem semināriem studenti norāda sociālo kontaktu paplašināšanu un iespēju dalīties pieredzē („*Varēja diskutēt un uzzināt citu redzējumu un viedokli, apmainīties ar pieredzi*“). Savukārt, pēc citu semināru apmeklējuma („*Stresa menedžments*“, „*Laika plānošana*“ u.c.) studenti kā vērtīgāko ieguvumu norāda konkrētu prasmju attīstīšanu, zināšanu noderīgumu un izmantošanu studiju procesā. Pēc pasākuma „*Iepazīsti LU!*” studenti kā galvenos ieguvumus ir minējuši (skat. 8. pielikumu, n=201) lielāku izpratni par studiju procesa norisi LU (84% studentu), dažādu sociālo iespēju apzināšanu augstskolā (83%), atbilžu iegūšanu par sev interesējošiem jautājumiem. Lielākā daļa piekrita arī tam, ka varēja iepazīt sev interesējošos ārpus studiju pasākumus (60%), iegūt informāciju par studiju darba organizēšanu un studiju prasmēm (62%), kā arī atzina, ka pasākums ir ļāvis vieglāk iekļauties studiju vidē (62%). Iepazīšanās ar kursabiedriem nav bijusi tik nozīmīga- tikai 28% studentu ir iepazinušies ar saviem kursabiedriem. Vairākums no pasākuma apmeklētājiem, kuri aizpildīja anketas, šo pasākumu ieteiktu visiem 1. kursa studentiem. Studenti bija apmierināti ar pasākuma organizāciju, lekciju saturu, kopējo gaisotni pasākumā, kā arī atzīmēja lekciju saturu atbilstību savām gaidām, taču norādīja, ka pasākuma organizēšanā varētu iekļauties arī paši studenti. Arī šis priekšlikums norāda uz iespējām

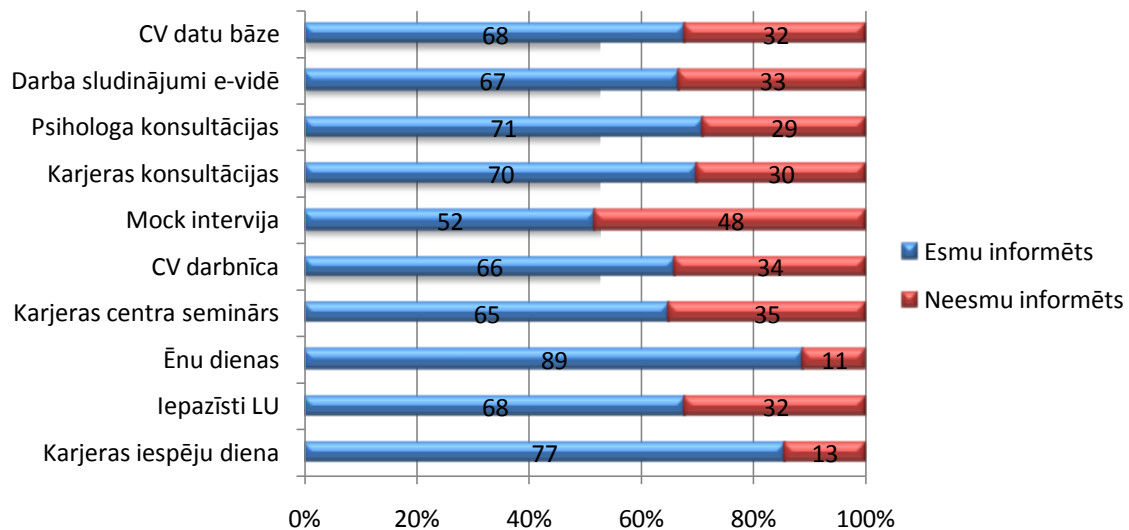
atbalsta pasākumos iesaistīt pašus studentus, tāpēc arī 2010.gada „Iepazīsti LU“ aktivitātēs tiek iesaistīti brīvprātīgie studenti (~15studenti). Pasākuma novērtēšanas aptaujā studenti norādīja, ka ļoti svarīgi būtu līdzīgus pasākumus rīkot arī fakultātēs, tādā veidā uzsverot arī fakultāšu personāla, mācībspēku lomu atbalsta pasākumos.

Tomēr tas, ka studenti augstu novērtē atbalsta lomu ne vienmēr nozīmē, ka viņi aktīvi izmanto – 7. attēlā redzams, ka informatīvo atbalstu Studentu servisā nekad nav izmantojuši 47,5% no aptaujātajiem studentiem, reti vai ļoti reti 36,4% studenti. Psihologa konsultācijas nav apmeklējuši 95,6% studentu, 70% aptaujāto studentu nekad nav piedalījušies dažādos bezmaksas personības un prasmju pilnveidošanas semināros, 80% studentu nav izmantojuši arī atbalstu dažādos karjeras jautājumos. 60% no studentiem neizmanto arī studentu pašpārvaldes atbalstu, tomēr tikai 26% no studentiem nekad neizmanto vecāko kursu studentu atbalstu- tas ļauj cerīgi lūkoties uz studentu-konsultantu sistēmas ieviešanu kā resursu visu fakultāšu jaunajiem studentiem studiju procesā.

7.attēls. *LU studentu atbalsta izmantošana (% , N=1464).*

Studenti tika aptaujāti arī par to, cik viņi ir informēti par dažādiem atbalsta pasākumiem augstskolā (skatīt 8. attēlu).

8.attēls. *LU studentu informētība par atbalsta pasākumiem N=1464).*

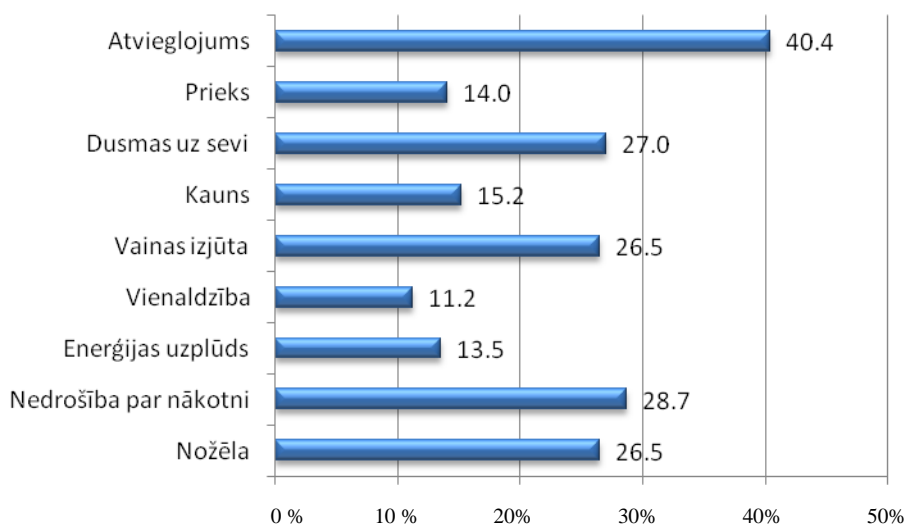
Pētījuma rezultāti rāda, ka 29% no studentiem nav informēti par psihologa konsultācijām augstskolā, 30% studentiem nav informācijas par karjeras konsultācijām, 35% par dažādiem semināriem studentiem, 34% studentu nezina arī CV darbnīcas pieejamību. Arī par portālā pieejamo darba sludinājumu datu bāzi un iespēju ievietot arī savu CV portālā „E-karjera” nezina vairāk kā trešdaļa no pētījuma respondentiem. Labāk atpazīstami ir LU „lielie” pasākumi- Karjeras iespēju diena un ēnu dienas skolēniem („Studenta korpēs”). Līdz ar to aktuāls jautājums ir par atbilstošu informācijas kanālu izmantošanu, lai studenti pēc iespējas vairāk zinātu par pieejamajiem augstskolas atbalsta pasākumiem. Lai arī informācija par dažāda veida pasākumiem tiek ievietota dažādos informācijas resursos, tomēr, aptaujājot studentus, autore secina, ka, ir daudz mērķtiecīgāk jāpārdomā informēšanas sistēma, jo LU mājas lapā informāciju regulāri meklē 55% studentu, fakultātes e-resursus tikai 11% studentu izmanto regulāri, 26% studentu kā galveno informācijas avotu par notiekošo augstskolā norāda konsultējošo personālu, 39% paļaujas uz akadēmiskā personāla sniegto informāciju. Tomēr arī iepriekš analizētie ekspertu viedokļi apliecina, ka ne vienmēr fakultāšu personāls izprot atbalsta sistēmas nozīmīgumu un svarīgumu, kā arī ne vienmēr ir informēti par Studentu servisā pieejamajiem pakalpojumiem.

Lai arī arvien aktīvāk jaunieši informāciju saņem no sociālajiem tīkliem, dati rāda, ka sociālajos tīklos (Studentu serviss informāciju ievieto arī Twitter) informāciju par augstskolā notiekošo meklē tikai trešdaļa studentu. Aptaujas rezultāti rāda, ka lielākā daļa (78%) studentu paļaujas uz informāciju, ko saņem no saviem kursa biedriem.

6.3. Studiju pārtraukšana un saņemtais atbalsts

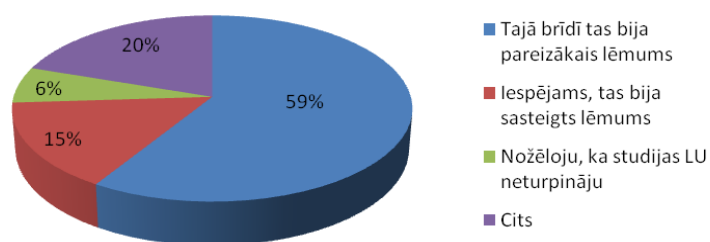
Bijušie LU studenti tika aptaujāti arī par to, kā tika pieņemti lēmumi par studiju pārtraukšanu, un kādu atbalstu viņi ir saņēmuši, studijas pārtraucot. Vairākums studentu, pārtraucot studijas, pārdzīvojuši vairākas negatīvas izjūtas, piemēram, nedrošību par nākotni, vainas izjūtu un nožēlu („*Tā kā mācījos budžetā, sajūtas pēc studiju pamešanas bija dubulti nepatīkamas*” (skat. 9. attēlu). Izjūtas, kas saistītas ar emocionālu novērtējumu neveiksmi savā karjeras ceļā, apraksta gan Dž. Holands (Holland, 1980) teorijā par subjektīvi uztvertajām karjeras barjerām izglītības procesā, gan frustrējošās pašcieņas modelī iezīmē izglītības pētnieks Finns (Finn, 1989).

9.attēls. LU bijušo studentu raksturīgākās izjūtas pēc studiju pārtraukšanas (%), N=223).

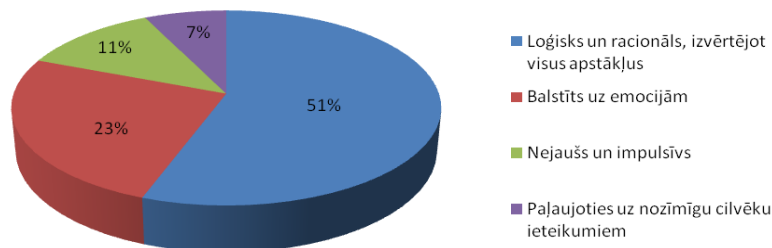
Tomēr, studiju pārtraukšana daudziem studentiem sagādājusi arī atvieglotumu, 15% par to bijuši priecīgi, izjutuši enerģijas uzplūdumu („*Prieks, ka izlēmu pārtraukt studijas un izvēlējos dzīvot ārzemēs*”). Novērtējot studiju pārtraukšanas lēmumu pēc laika (skat. 10. attēlu), lielākā daļa bijušo studentu to vērtē kā tajā brīdī pareizāko lēmumu, tomēr 15% to vērtē kā sasteigtu lēmumu („*Studijas pametu vairāku apstākļu sakritības dēļ, toreiz tas likās pareizs lēmums, tomēr tagad to nožēloju*”). Neliela daļa studentu atzīst, ka nožēlo, ka studijas nav turpinājuši („*Pieļauju domu, ka studijas vajadzēja studijas turpināt*”, „*Nevaru novērtēt to pozitīvi, jau pašlaik iet ļoti grūti*”). Iezīmējas arī ambivalentas izjūtas, kas var būt raksturīgas attiecībā uz jebkuru sarežģīta un nozīmīga lēmuma izdarīšanu („*Daļēji nožēloju, daļēji nē, bet noteikti kādreiz atsākšu mācīties, kad viss nostabilizēsies*”). Autore uzskata, ka ar studiju pārtraukšanu

indivīds var atrisināts būtiskas pretrunas savā izglītības ceļā, jauniešiem var parādīties labākas alternatīvas attiecībā uz savu nākotni, līdz ar to šis lēmums ir bijis loģisks un saprotams. Tomēr, jāņem vērā arī atributīvais neveiksmju skaidrojums (Weiner, 1994), ka cilvēkam var būt raksturīga tendence nenosodīt sevi, pat, ja lēmums nav bijis pareizs, lai neveidotu par sevi negatīvu paštēlu un saglabātu augstu pašcieņu. Pat, ja lielākā daļa studentu savu lēmumu pamest studijas vērtē pozitīvi, tomēr vismaz piektajai daļai studentu, iespējams, būtu noderējis padoms vai atbalsts kādu studiju grūtību pārvarēšanā.

10.attēls. *LU bijušo studentu studiju pārtraukšanas lēmuma novērtējums (N=223).*

Izvērtējot lēmuma pieņemšanas veidu, redzams, ka tikai puse no studentiem lēmumu ir pieņēmuši loģiski un racionāli (pēc Krumbolca taksonomijas- racionālais lēmumu pieņemšanas stils), taču 23.2% studentu šo lēmumu ir izdarījuši emocionāli un spontāni, 11% nejauši un impulsīvi (impulsīvo lēmumu pieņemšanas stilu raksturo komentārs- „*Tas bija steidzīgi un vieglprātīgi pieņemts lēmums*“), vai arī ļaujoties uz citu cilvēku ieteikumiem (atkarīgo lēmumu pieņemšanas stilu raksturo komentārs- „*Tas nebija mans lēmums, tomēr domāju, ka toreiz rīkojos pareizi*“) (skat. 11.attēlu). Arī šie rezultāti apliecina to, ka puse no studentiem savu izvēli ir pārdomājuši un apsvēruši, tomēr daļai studentu lēmuma pieņemšanā ir dominējušas emocijas, spontanitāte- autore uzskata, ka iespējams, tieši šai daļai studentu atbalsts varētu ļaut izglītības pārtraukšanas lēmumu pārdomāt.

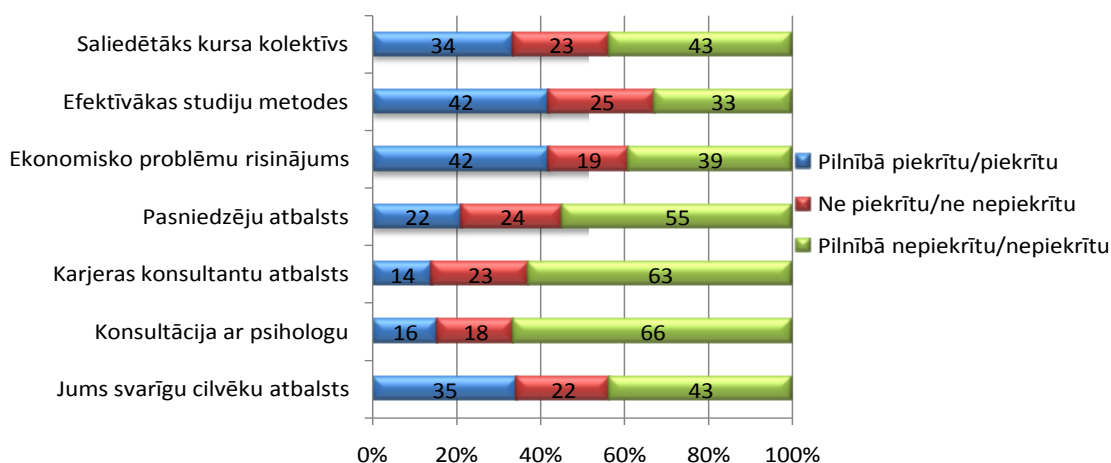
11.attēls. *LU bijušo studentu studiju pārtraukšanas lēmuma veids (N=223).*

Daudzi no komentāriem ir ļoti emocionāli, apliecinot to, ka studiju pārtraukšana jauniešiem nav viegla un uzskatāma par būtisku lēmumu viņa karjeras attīstības gaitā („*Studiju pārtraukšana ir viens no nozīmīgākajiem lēmumiem, kādu esmu pieņēmusi. Es esmu apmierināta, ka to izdarīju, lai arī tas bija ļoti grūti dēļ sabiedrības uzspiestajiem zīmogiem, kas ir pareizi un kas nē*”).

Bijušajiem studentiem tika uzdots jautājums par to, kas varētu viņu lēmumu par studiju pārtraukšanu izmainīt. Kā jau tika secināts, lielākā daļa studentu savu lēmumu ir racionāli izsvēruši un izvērtējuši- 10. attēlā redzams, ka lielākā daļa studentu savu lēmumu nemainītu. Atvieglotums par studiju pārtraukšanas lēmumu atspoguļojas vairākos komentāros, kas parāda to, ka students ir vairāk apzinājies savas patiesās intereses un vēlmes un ieguvis laiku vairāk izprast sevi un veikt sev piemērotākas izvēles (piemēram, „*Kļūvis tikai labāk. Ir bijis laiks kārtīgāk pārdomāt par nākotnes studiju plāniem*“, „*Ne brīdi neesmu nožēlojusi, ka pārtraucu studijas, jo izrādījās, ka izvēlēta joma mani pilnīgi neinteresē.*“, „*LU nav ne vainas, man vienkārši ir citas intereses. mani interesē kultūra un māksla, patstāvīgs radošs darbs*“).

Ekonomisko problēmu risinājums ļautu studiju pārtraukšanas lēmumu izmainīt 42% respondentu. Par to liecina arī daudzi studentu komentāri, piemēram „*Problēma jau bija lielajā, manuprāt neadekvātajā studiju maksā. Jo studentam ne tikai jāsamaksā studiju maksa, bet vajadzīga arī nauda pārtikai, istabiņas, dzīvokļa īrei.*” „*Paralēli studijām arī nevaru atrast darbu, tāpēc secinājums ir tāds, ka mūsdienās nevar studēt, ja nav bagāti vecāki...*“ „*Ieteiktu vairāk izpalīdzēt sociālo jautājumu risināšanā, piem., sniedzot pabalstus, mācību atlaides utml.*“ Šie viedokļi aktualizē sociālā nodrošinājuma nozīmīgumu studentiem, kā arī atspoguļo ekonomiskās problēmas sabiedrībā kopumā.

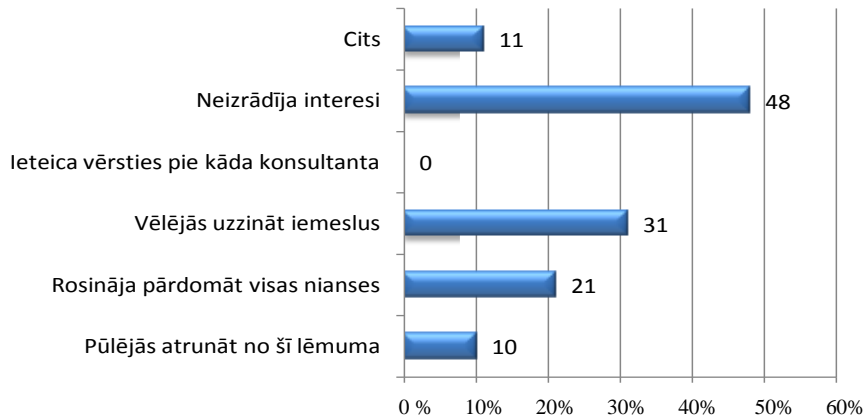
42% bijušie studenti novērtē, ka viņu lēmumu būtu varējušas ietekmēt efektīvākās studiju metodes studijās, trešdaļa studentu kā iespējamo lēmuma izmainītāju atzīmē saliedētāku kursa kolektīvu, 22% studentu akcentē pasniedzēju atbalsta lomu (skatīt 11. attēlu). Saruna ar augstskolā piedāvāto Studentu servisa atbalsta personālu (psihologu, karjeras konsultantu) 14-16% gadījumos varētu ietekmēt studentu lēmumus. Lai arī var šķist, ka atbalsta personāls tiek novērtēts pietiekoši zemu, tomēr tālāk analizētie dati par studentu informētību pierāda, ka lielai daļai studentu nav pilnīgas informācijas par Studentu servisa atbalsta pakalpojumiem, turklāt šie pakalpojumi nav tieši vērsti uz studentiem, kuri studijas pārtrauc. Rezultāti apliecina sociālās un akadēmiskās iesaistīšanās lomu sekmīgā studiju turpināšanā, kā arī uzsver sociālā atbalsta (ģimenes, draugi) nozīmīgumu jaunajiem studentiem.

12. attēls. *Studentu lēmumu maiņas iespējas veicinātāji (%)*, N=223).

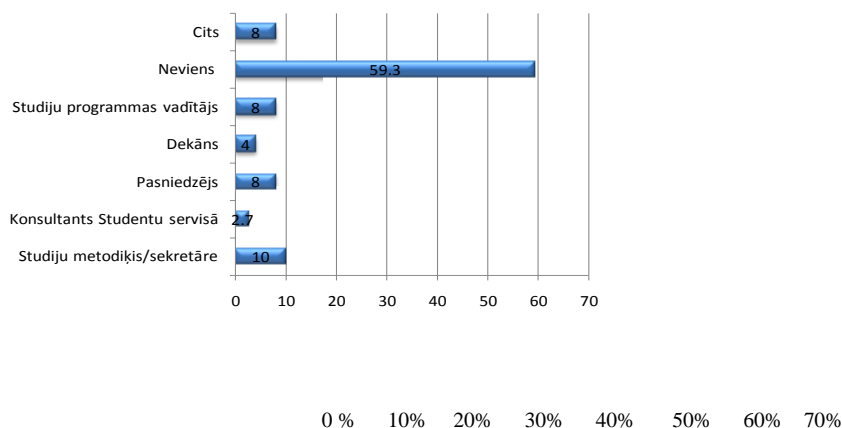
Bijušajiem studentiem tika uzdoti jautājumi par augstskolas personāla interesi par studiju pārtraukšanas faktu un saņemto atbalstu, studijas pārtraucot. Respondentu atbildes rāda, ka, lai arī LU ir pieejami dažāda veida konsultatīvie atbalsta pasākumi centralizētā veidā, tomēr tie reti sasniedz studentus, kuri domā vai ir izlēmuši par studiju pārtraukšanu (skatīt 12.attēlu). 48% no aptaujātajiem studentiem norāda, ka neviens no personāla neizrādīja interesi par to, ka students studijas pārtrauc. Par to daži studenti izsaka negatīvas emocijas un viedokli („*Neviens nepamanīja, ka aizgāju. Skumīgi*“). Tomēr daļa studentu, pārtraucot studijas, ir sastapušies ar izpratni un interesi par studiju pārtraukšanas iemesliem („*Atbalstīja, jo saprata šī soļa neizbēgamību*“, „*Vēlēja veiksmi citās studijās un nākotnē kopumā*“)- 31% gadījumos augstskolas personāls vēlas uzzināt studiju pārtraukšanas iemeslus, kaut arī, iespējams, reizēm šī interese ir arī formāls process („*Bija jāraksta iesniegumā iemesls, kāpēc*

neturpinu studijas“). 21% studenti norāda, ka personāls rosinājis pārdomāt visas lēmuma nianšes, vai pūlējies atrunāt (10%) („Centās palīdzēt“).

13. attēls. *Augstskolas personāla reakcija uz studiju pārtraukšanu (N=223).*

Lielākajā daļā gadījumu par studiju pārtraukšanas jautājumu ar studentu ir runājis studiju metodiķis/sekretāre (10%), studiju programmas vadītājs vai kāds pasniedzējs (8%) (skat.13. attēlu). Arī vairākos komentāros studenti atzinīgi izsakās par tiem mācībbspēkiem, kuri ir bijuši ieinteresēti studenta problēmās: „Par fakultātes pasniedzējiem varu teikt daudz atzinīgu vārdu, viņi bija ļoti pretimnākoši. Īpašs paldies fakultātes dekānam!“

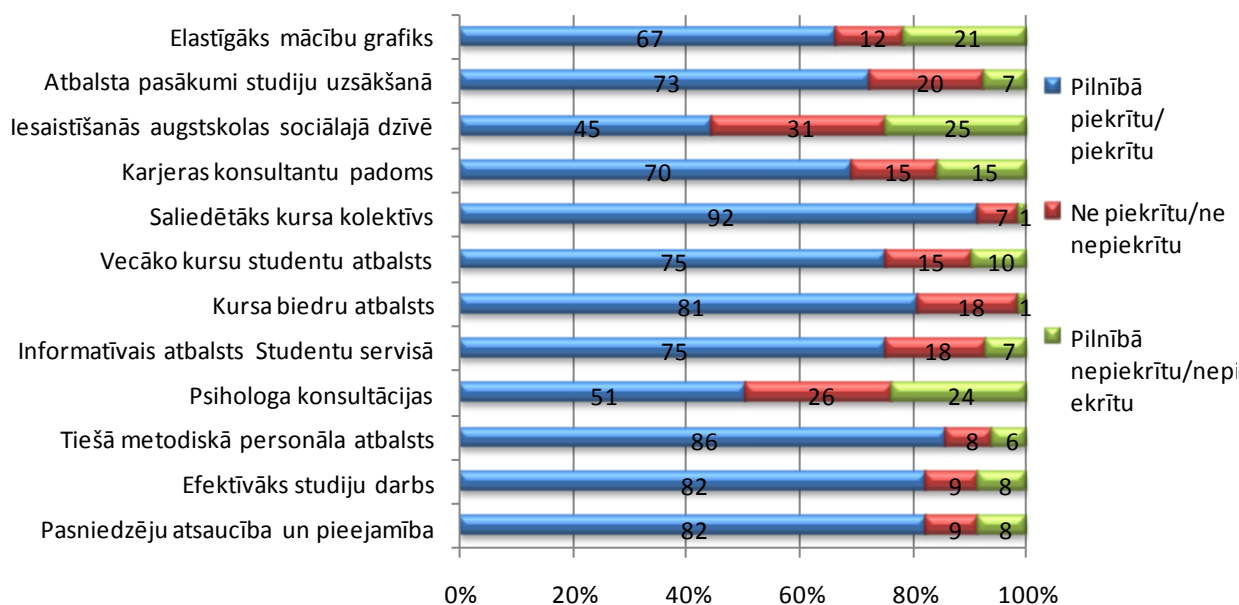
14. attēls. *Augstskolas personāls, kas sniedzis atbalstu studiju pārtraukšanā (N=223).*

Tomēr nevienam studentam nav ieteikts vērsties pie kāda no konsultantiem (izglītības, karjeras, psiholoģijas), kuri varētu arī palīdzēt risināt studenta problēmas, vai pārrunāt viņa lēmumu (kaut arī daži studenti norāda, ka ir saņēmuši atbalstu no Studentu servisa

darbiniekiem). Šie dati var liecināt par to, ka personālam ir vislielākā loma studentu atbalstā, tomēr tie parāda arī problemātiskās jomas konsultatīvā atbalsta sniegšana. Personāls var nebūt pietiekoši informēts par centralizēto konsultatīvo atbalstu augstskolā. Informācijas trūkums var būt saistīts gan ar personāla motivāciju informāciju uzzināt, gan arī ar informācijas nodrošinājumu par konsultatīvo atbalstu augstskolā kopumā. Dati var atspoguļot gan pozitīvas tendences- ar daudziem studentiem ir pārrunāta aiziešana, problēmas, gan arī atspoguļot iespējamo dziļākas intereses trūkumu par „zaudētā“ studenta problēmām.

Liela daļa no studentiem arī paši nemeklē atbalstu, vai pat nepaziņo to personālam („*Es nevienam to nepateicu*“, „*Aizgāju, nekonsultējoties ar mācītbspēkiem vai personālu*“). Tas var būt saistīts gan ar studenta vājo kontaktu ar fakultātes personālu, gan arī iepriekš aprakstītajām negatīvajām emocijām, tajā skaitā arī kaunu un vainas sajūtu („*Atzīstos- neesmu atvēris savu LU e-pastu, un nedomāju ka vēlos redzēt, ir kauns*“). Iespējams, students neuzskata par pienākumu informēt par studiju pārtraukšanu savu struktūrvienību, pieņemot, ka tas ir tikai viņa paša lēmums un atbildība. Tomēr vienlaicīgi studenti no augstskolas personāla sagaida interesi par sevi, to apliecina studentu komentāri „*Nekādā veidā sevi neattaisnoju, studijas ir un vienmēr būs vispirms paša studenta atbildība, tomēr Latvijas Universitāte nav Oksforda vai kāda cita prestiža pasaules līmeņa mācību iestāde, kura var atļauties pat nepainterēsēties par iemesliem, kāpēc students ir pazudis jeb pārtraucis studijas un ko augstskola no savas puses var vērst par labu. Tā ir elementāra interese un palīdzēšana apjukušam studentam salikt visu pa plauktiņiem*“.

Studijas pārtraukušajiem studentiem bija jānovērtē dažādus faktorus, kas viņiem varētu palīdzēt studiju uzsākšanas un turpināšanas procesā. Lai arī bija komentāri, kas skaidri norādīja tikai uz studenta paša atbildību par savām spējām studijas sekmīgi uzsākt un turpināt (piemēram, „*Augstskola jau tur īpaši neko nevar darīt, ja cilvēks nevēlas mācīties un/vai nespēj adaptēties jaunā - studenta - dzīvē!*“), tomēr pārsvarā studenti pozitīvi novērtē dažādus atbalsta veidus, kas varētu ietekmēt studenta lēmumus. 15.attēlā redzams, ka svarīgākais faktors jauniešiem ir saliedēts kursa kolektīvs- 91% respondentu piekrīt saliedēta kolektīva lomai veiksmīgās studijās, līdzīgi arī tiek novērtēts kursa biedru atbalsts. Šie faktori norāda uz sociālās integrācijas augstu lomu studiju adaptācijas procesā, kaut arī papildus iesaistīšanās augstskolas sociālajā dzīvē netiek novērtēta tik augstu, vairāk saistot to ar studenta personīgo aktivitāti – „*Pirmkārt, vajag ļoti lielu gribasspēku un vēlmi studēt un otrkārt ir ļoti noderīgi iesaistīties pašam Universitātē piedāvātajās papildus aktivitātēs. Tas palīdzētu adaptēties un pierast pie studentu dzīves.*”

15. attēls. *Atbalsta veidu noderīgums studijas pārtraukušo studentu vērtējumā (% , N=223).*

Studijas pārtraukušie studenti kā svarīgu faktoru novērtēja vecāko kursu biedru atbalstu (75%) - komentārs „Pirmkursniekiem vajadzētu kādu cilvēku no vecākiem kursiem, kas visu paskaidro un sniedz padomus“. Vairāk kā 80% no bijušajiem studentiem augstu novērtē arī pasniedzēju un fakultātes personāla atbalstu un atsaucību, izsakot vairākus kritiskus komentārus „Uzskatu ka fakultātes personālam, piemēram lietvedēm, būtu jābūt atsaucīgākam un jāsaprot, ka pirmkursnieki vēl nav lāgā pielāgojušies jaunajai sistēmai“, „Saprotošāks personāls ir noteikti viens no galvenajiem ieteikumiem, jo jaunais students, pilnīgi viens nepazīstamās telpās un mācību vidē, noteikti gaida daudz draudzīgāku attieksmi pret sevi. Nevis liekulīgāku, bet saprotošāku“. Uz personāla attieksmes problēmām norāda arī komentārs „Šobrīd studēju RPIVA un tur ir pavisam savādāka attieksme pret studentiem - daudz pozitīvāka. Ar prieku eju uz lekcijām. Lekcijas ir daudz interesantākas un saistošākas, arī akadēmijas personāls ir smaidīgāks un draudzīgāks“. Daudzi studentu komentāri apliecina to, ka studentu atbalsts ir cieši saistīts tieši ar attieksmes jautājumu, un, ka personīga personāla attieksme, uzmanība un iedziļināšanās studentu problēmā var mainīt studenta lēmumu par studiju pārtraukšanu:

„Reizēm vajag tikai nelielu ieinteresētību studenta individuālajā problēmsituācijā, lai students turpinātu studijas. Piemēram, vienas studijas pabeidzu, jo metodiķi bija pretimnākoši un motivējoši. Bet studijās, kuras pametu, (lai gan tās bija jomā, kura vairāk patika) neviens no personāla pat nepainterēsējās, kādi iemesli studiju pārtraukšanai (lai gan sekmes bija vienas no viss labākām kursā).“

Uz vēlamu lielāku akadēmisko atbalstu studiju procesā, kā arī studiju kvalitātes paaugstināšanas jautājumiem norāda tas, ka vairāk kā 80% no bijušajiem studentiem uzskata, ka efektīvāks studiju darbs var palīdzēt studentiem vieglāk iekļauties studiju dzīvē.. Komentāros daudzi studenti izsaka dažādus viedokļus, kas saistīti ar studiju darba uzlabošanu augstskolā, piemēram „*Augstskolai ir jāpiedāvā iegūt izglītību katram indivīdam atbilstoši viņa spējām. Ja kursa vidējais līmenis ir zems (piemēram, angļu valodā) - tad iespējams taču sadalīt cilvēkus pēc to spējām pa grupām, tādējādi arī pasniedzēja darbs tiktu atvieglots un visi būtu ieguvēji.*“, „*Radikālas pārmaiņas studiju procesā nāktu tikai par labu - mācīt to pašu teoriju tādos pašos paņēmienos kā kopš daudziem gadiem atpakaļ - tas nav tas, ko es, kā students, vēlos saņemt maksājot par savu izglītību.*“, „*Būtu jābūt elastīgākam lekciju grafikam un dažādākai mācību metodikai.*“.

Vairāk kā 70% no bijušajiem studentiem augstu novērtē izglītības un informatīvā atbalsta lomu („*Ieteiktu vairāk informācijas studēt gribošajiem, par attiecīgā virziena, mācību procesu, to kā notiek studēšana, cik stingras prasības pasniedzējiem, cik elastīgs lekciju saraksts u.t.t.*“). Līdzīgi tiek novērtēts karjeras konsultantu atbalsts dažādās ar darba un studiju izvēli saistītās situācijās. Bijušie studenti ne tik augstu novērtē psihologa atbalstu, kaut arī 50% no bijušajiem studentiem atzīst, ka psihologa atbalsts sarežģītās situācijās var noderēt.

Vairāk kā 70% no studentiem atzīst, ka veicināt studenta iejušanos augstskolā var atbalsta pasākumi studiju sākuma posmā. To, gan tikai vēlamības formā un salīdzinot ar citu augstskolu, apliecina komentārs: „*Apzinos, ka nav korekti salīdzināt ar citu augstskolu, kur studēju pašlaik, bet tagadējā augstskolā 1.semestra gaitā, ik pēc 2 nedēļām notika informatīvs lekciju kurss, piemēram, augstskolas mērķi, darbība. Tika iepazīstināts ar bibliotēkas elektroniskā kataloga izmantošanas principiem, nāca studenti no Studentu Pašpārvaldes, kas stāstīja aicināja iesaistīties...Dažādi eksperti stāstīja par karjeras iespējām pēc grāda iegūšanas...It kā sīkumi, bet tas daudz ļāva saprast un lika justies gaidītam un piederīgam augstskolai un kursabiedriem!*“ Šāds uzskats norāda uz informācijas nozīmību un atbalstu tieši studijas uzsākot.

Dažos bijušo studentu komentāros ir norādīts, ka studenti vēlētos personīgāku attieksmi pret sevi, piemēram „*Interesanti, ka šobrīd mācos programmu, kas lielā mērā līdzinās politikas zinātnei, tikai šeit attieksme ir daudz personīgāka un pozitīvāka*“.

Komentāros ir salīdzinājumi arī ar citu valstu augstskolām, kas apliecina to, ka studentu atbalsta sistēma daudzās Eiropas augstskolās ir attīstīta, un students šo atbalstu izjūt ļoti personīgi: „*Augstskolas vide bija bezpersoniska, kā rezultātā, kad tiku prom bija atvieglojuma*

sajūta. Tagad, studējot Anglijā, jūtu kā par studenta interesēm rūpējas, visa universitātes sistēma ir priekš studenta“

Par spīti kritiskajiem izteikumiem, gandrīz puse no bijušajiem studentiem apliecina, ka savu pārtraukto studiju laikā ir izjutuši piederības izjūtu Latvijas Universitātei, ~40% studentu- piederības izjūtu savai fakultātei, un 57%- piederības izjūtu savam kursam, kas apliecina, ka šie studenti tomēr pozitīvi vērtē savu pārtraukto izglītību un augstskolu. 33% bijušie studenti tomēr norāda, ka studiju laikā nejutās piederīgi LU, 38,8% neizjuta piederību savai fakultātei, 28.2% - savam kursam. To ilustrē arī studenta komentārs „*Latvijas Universitātē es nejutu, ka piederu un esmu vispār esmu tur vajadzīgs. Bija svešuma sajūta no personāla*“. Salīdzinājumam, 74% augstskolā esošie studenti piekrīt, ka izjūt piederības izjūtu LU (tikai 13,3% nepiekrīt), 79% jūtas piederīgi savai fakultātei (12.1% tam nepiekrīt), 81.2% izjūt piederību savam kursa kolektīvam (9% tam nepiekrīt). Statistiskā nozīmība starp abu grupu datiem (skatīt 13.tabulu) piederības jautājumos uzskatāmi parāda, ka arī piederības sajūta ir būtisks faktors studiju turpināšanai, un pieejamais atbalsts augstskolā šo piederības izjūtu var veicināt.

13. tabula.

Piederības izjūta augstskolai LU esošo un bijušo studentu vērtējumā.

Piederības izjūta (novērtējums 1-7 balles)	LU esošie studenti (N=1464)		LU bijušie studenti (N=223)		t-tests
	Xvid	Stnovirze	Xvid	Stnovirze	
Latvijas Universitātei	5.14	1.49	4.08	1.89	5.08**
Savai fakultātei	5.41	1.53	4.00	1.97	6.15**
Savam kursam	5.54	1.41	4.49	1.88	5.05**

**p< .01, *p< .05

To, ka ir iespējams ietekmēt studentu studiju pārtraukšanas lēmumus apliecina ar tālāk analizētie gadījuma apraksti (16. tabula), kas parāda, ka ar mērķtiecīgu dažāda atbalsta sniegšanu ir iespējams studentus „noturēt” augstskolā, vienlaicīgi paaugstinot viņu motivāciju studijās, studiju prasmes. Konsultants šajā šaubu posmā būtiski palīdz klientam tikt galā ar ambivalentajām izjūtām, kā arī sniedz nozīmīgu atbalstu lēmuma pieņemšanas procesā, palīdzot apzināt visus emocionālos un racionālos faktorus, kas var iespaidot klienta domas pārtraukt studijas. Minētajos piemēros parādīts, ka bieži ir svarīgi izmantot vairākus atbalsta veidus, sniedzot klientam gan individuālu atbalstu konsultācijās, gan arī iesaistīt viņu mērķtiecīgos grupu semināros, vai informējot viņu par citām palīdzības un atbalsta iespējām

(fakultātēs, studentu organizācijās, izmantot dažādus e-resursus, pašpalīdzības materiālus LU e-vidē vai bibliotēkā).

14.tabula.

Konsultatīvais atbalsts studentiem, kuri šaubās par studiju pārtraukšanu: gadījumu analīze

N.p.k.	Gadījuma apraksts	Vērtējums
1.	<p><i>Uz karjeras konsultāciju oktobra beigās piesakās 1. kursa ķīmijas fakultātes studente K. ar sekojošu problēmas uzstādījumu. K. skolā ir padevusies dabaszinības- ķīmija, bioloģija, tāpēc iestājusies ķīmijas fakultātē. Tomēr pašreiz apsver studijas pārtraukt, jo nav pārliecināta, vai izvēlēta studiju programma ir piemērota un īstā. Studijas pārtraukt attur tas, ka studē budžeta grupā. Pirmajā konsultācijā kopā ar karjeras konsultantu tiek noskaidrota studiju izvēles motivācija, meitenes intereses, spējas, vēlmes attiecībā uz savu nākotnes darbu, kā arī atspoguļotas galvenās klientes emocijas- arī šaubas, nedrošība un bažas. Pēc karjeras konsultēšanas teorijām šis ir pirmais lēmumu pieņemšanas solis. Konsultācijā tiek apzinātas gan nākotnes perspektīvas ķīmijas profesijā, gan arī citas alternatīvas attiecībā uz profesiju. Konsultants fokusē problēmu un atspoguļo iespējamo patieso problēmu, kas rada meiteņei šaubas par programmas izvēli- grūtības atsevišķā mācību priekšmetā, kas rada šaubas par studijām kopumā, kā arī nepazīstama mācību vide un veidi. Otrajā konsultācijā tiek padziļināti atspoguļota lēmumu pieņemšana- pārrunājot visas iespējas, draudus, pozitīvās, negatīvās puses studiju pārtraukšanas un palikšanas gadījumā, tiek apzināti studentes lēmumu pieņemšanas veidi. Uzdotajos mājas darbos konsultācijas starplaikos studentei ir jāapzina citu viedoklis attiecībā uz savu izvēli, jāveido komunikācija ar savu un ar vecāko kursu studentiem. Uz trešo konsultāciju studente atnāk, jau pieņēmusi lēmumu- paliks studēt savā programmā LU, papildus mācoties to priekšmetu, kurš sagādā grūtības. Studente ir arī apzinājusi nākotnes profesionālās iespējas, kā arī jau veidojusi kontaktu ar darba devēju attiecība par iespējamo praksi vai brīvprātīgo darbu ar ķīmiju saistītā jomā.</i></p>	<p>Konsultāciju iznākums vērtējams kā ļoti labs- radot iekšēju motivāciju, apzinot lēmuma pieņemšanas gaitu un specifiku, kā arī uzlabojot savas komunikatīvās prasmes, tiek pieņemts lēmums par studiju turpināšanu. Uzskatāms piemērs, ka ļoti bieži studijas tiek pārtrauktas tieši pirmajās studiju nedēļās, adaptācijas posma laikā, kad šaubas un pretrunīgas izjūtas par sevi, savām spējām un piemērotību programmai ir daudzām studentiem. Šādās karjeras konsultācijās ir nepieciešams izvērtēt pilnu lēmuma pieņemšanas ciklu, fokusēt klientu, parādīt un izvērtēt iespējamās alternatīvas un izstrādāt rīcības plānu tālāka izaugsmei.</p>
2.	<p><i>Pie psihologa vērsās students L., kas atkārtoti ir iestājies matemātikas studiju programmā (jau 3. reizi). Puiša problēma ir tā, ka, lai arī viņam matemātika padodas un patīk, tomēr neizdodas nokārtot pirmās sesijas eksāmenus, un pēc šīs sesijas jau 2 reizes ir studijas pārtraucis. Tomēr pašreiz grib tikt pāri pirmās sesijas sliekšnim, lai turpinātu mācības tālāk. Tomēr ir bažas, ka tas varētu neizdoties. Psihologs konstatē, ka puišs ir sabiedriski aktīvs, darbojas daudzās, ar studijām saistītās un nesaistītās sociālās aktivitātēs, laika patstāvīgām studijām atvēl ļoti maz. Konsultācijā tiek izstrādāts lielāks plāns, kā uzlabot L. laika plānošanas prasmes, kā arī pārrunāta studiju motivācija. Pēc konsultācijas L. apmeklē arī Karjeras centra semināru „Laika plānošana” un atvērtu lekciju „Kā pārvarēt vilcīnāšanos studijās”. Atkārtotajā konsultācijā tiek izstrādāts detalizēts laika plānojums dienai, nedēļai, mēnesim, noteikti kontrollaiki, apbalvojumi, kā arī mācīšanās dažādošanas iespējas, mācoties arī kopā ar saviem kursabiedriem. Studentam patstāvīgi jāapgūst arī daži materiāli, ko psihologs ir ievietojis LU e-resursos. Pēc sesijas L. ir nokārtojies gandrīz visus priekšmetus, izņemot 1, ko pats uzskata par labu rezultātu, jo šo eksāmenu var pārlīkt, ko viņš ir apņēmis izdarīt.</i></p>	<p>Konsultāciju gaita pierāda, ka efektīvi daudzos gadījumos ir plānot studentam individuālu atbalsta aktivitāšu plānu, izmantojot daudzveidīgus universitātes resursus. Vēlama sadarbība starp psihologu un karjeras konsultantu, kā arī komunikācijas stiprināšana studentu starpā. Konsultāciju rezultāts vērtējams kā ļoti labs, jo students ir spējis pārvarēt pārbaudījumu sesiju, kā arī paaugstināt savu pašmotivāciju, organizētību un laika plānošanas un studiju prasmes.</p>
3.	<p><i>Karjeras konsultantu apmeklē 1. kursa studente M. (vadības zinību studiju programma), kura šaubas par to, vai turpināt studijas izvēlētajā studiju programmā. Iemesli: neinteresē, nav kopīgu vērtību ar kursa biedriem, jūt, ka nav izvēlēta īstā programma. 2 karjeras konsultāciju gaitā tiek izpēta M. intereses, personības profesionālā piemērotība, vērtības. Konsultants sniedz atbalstu lēmuma pieņemšanā, palīdzot apsvērt racionālos un emocionālos faktoros, kas iespaido M.lēmuma pieņemšanas veidus. Pēc konsultācijām skaidrāk iezīmējas joma, kura M.būtu piemērotāka: komunikācijas zinības. Konsultāciju rezultātā M. nolēmj mainīt savu studiju programmu LU ietvaros, papildus apmeklējot arī Karjeras prasmju pilnveides seminārus Karjeras centrā</i></p>	<p>Konsultāciju rezultāts vērtējams kā labs, jo, kaut arī M. mainīs studiju programmu, tomēr tas notiks augstskolas ietvaros. Individuālie rezultāti ir tie, ka labāk ir apzināta sava piemērotība noteiktam studiju virzienam, pārvarētas šaubas, skaidrāk iezīmēts lēmuma pieņemšanas veids</p>

Secinājumi par studentu atbalsta nodrošinājumu LU.

Aptaujājot LU studentus, studijas pārtraukušos studentus, kā arī uzklusot eksperta viedokli par atbalsta pakalpojumu izmantojamību un novērtējumu, autore secina, ka pašreizējā LU studentu atbalsta modelī var iezīmēt gan pozitīvus aspektus, gan arī problemātiskas jomas.

Pozitīvie aspekti ir saistīti ar esošo atbalsta pakalpojumu daudzveidību un augsto pakalpojumu novērtējumu.

- Studentu atbalsta pasākumi LU aptver visus galvenos konsultatīvā studentu atbalsta veidus, ko autore iekļāvusi arī savā izveidotajā studentu atbalsta modelī. Ir pieejami daudzveidīgi psiholoģiskā, informatīvā, karjeras un izglītības/akadēmiskā atbalsta veidi (gan studijās, gan ārpus studiju procesa). Sociālo atbalstu augstskolā veicina pasākumi gan centralizētā, gan struktūrvienību līmenī, kā arī aktīva vecāko kursu studentu iesaistīšanās atbalsta sniegšanā. Konsultatīvais atbalsts tiek nodrošināts gan tiešajās konsultācijās, gan arī ar plašo informatīvo materiālu klāstu augstskolas elektroniskajos resursos.
- Pieaugošā atbalsta pasākumu izmantojamība un augstais dažādu pakalpojumu un pasākumu novērtējums pierāda atbalsta nozīmīgumu studentiem. Studenti augstu novērtē arī informatīvā atbalsta lomu, lielāku akadēmisko atbalstu pašā studiju procesā, kā arī informatīvos un sociālos pasākumus studiju uzsākšanas posmā.
- Var uzskatīt, ka Latvijas Universitātē studentu atbalsta pakalpojumi ir nodrošināti sistemātiski, centralizēti, kā arī atbilstoši galvenajām politisko dokumentu un pasaules augstskolu pieredzes vadlīnijām.
- Studentu servisa darbinieki regulāri pilnveido savas prasmes, zināšanas starptautiskās konferencēs, pieredzes apmaiņās citu valstu augstskolās, kā arī dažādos semināros ar Latvijas un ārvalstu ekspertu piedalīšanos.

Autore LU studējošo atbalsta pašreizējā modelī konstatē šādas **problēmas**:

- Lai gan uzrāda pieaugošas tendences atbalsta pasākumu izmantošanā, tomēr var secināt, ka tikai ļoti maza daļa studentu (no kopējā LU studentu skaita) ir izmantojuši vai iesaistījušies kādā no atbalsta pasākumiem.
- Studenti par LU centralizētajiem atbalsta pasākumiem ir nepietiekoši informēti, ne vienmēr informācijas izplatīšana notiek, izmantojot studentu izmantotākos informācijas kanālus.
- Par centralizētajiem studentu atbalsta pakalpojumiem ne vienmēr informēts ir augstskolā strādājošais metodiskais, lietvedības un akadēmiskais personāls. Dati

liecina, ka tiešais personāls tiek uztverts kā nozīmīgākais konsultatīvā atbalsta sniedzējs un lēmumu ietekmētājs.

- Studentu atbalsta veidi nav aprakstīti sistemātiskā un pārskatāmā veidā, lai būtu pārskatāms visam atbalstā iesaistītajam personālam. Nav izveidotas vadlīnijas attiecībā uz noteiktām klientu grupām, tajā skaitā, arī studentiem, kuri vēlas savas studijas pārtraukt.
- Nav izveidota atbalsta pasākumu plānošanas, monitorēšanas un novērtēšanas sistēma, līdz ar to apgrūtinātas iespējas atbalsta sistēmu pilnveidot atbilstoši studentu vajadzībām un novērtējumam. Šie trūkumi var kavēt pilnvērtīgu pakalpojumu un attīstības tendenču izvērtējumu, kā arī to pilnveidošanu saistībā ar studentu vajadzībām.
- Studentu, bijušo studentu un arī ekspertu viedoklis liecina, ka fakultāšu akadēmiskais un metodiskais personāls ne vienmēr izprot savu lomu atbalsta sniegšanā studentiem, personālam var pietrūkt konsultēšanas iemaņas un psiholoģijas zināšanas par studentu vajadzībām, studiju uzsākšanas posmu.

Bijušo studentu karjeras lēmumu analīze liecina, ka:

- Kaut arī lielākā daļa no studentiem savu lēmumu pārtraukt studijas vērtē pozitīvi, tomēr daļa studentu šo lēmumu vērtē kā pārsteidzīgu vai to nožēlo. Studenti norāda, ka ekonomisko problēmu risinājums, efektīvāks studiju process, lielāka iejušanās kursa kolektīvā un pozitīvāka vai personīgākā attieksme no personāla varētu ietekmēt lēmumu par studiju pārtraukšanu. Tikai puse no studentiem lēmumu ir pieņēmuši, balstoties uz racionāliem apsvērumiem.
- Kaut arī daudzos gadījumos studenti ir saņēmuši konsultatīvu atbalstu struktūrvienībās (no metodiķiem, lietvežiem, fakultātes vadības personāla vai mācībspēkiem), tomēr nevienā gadījumā studentam nav piedāvāts izmantot arī konsultācijas Studentu servisā (psiholoģisko, karjeras, izglītības), kas var liecināt, ka augstskolu darbiniekiem ne vienmēr ir izpratne par šo atbalsta veidu nozīmīgumu, vai arī iztrūkst informācijas, ka studentam šos speciālistus var ieteikt arī pie studiju pārtraukšanas.
- Gan aptauju rezultāti, gan gadījumu analīzes pierāda, ka studiju pārtraukšanas lēmumus var ietekmēt ar konsultatīvā studentu atbalsta metodēm un aktivitātēm.

3.DAĻA: STUDENTU ATBALSTA PILNVEIDOŠANAS IESPĒJAS.

Izmaiņas Latvijas ekonomijā, demogrāfiskās situācijas saasināšanās attiecībā uz jaunajiem reflektantiem, pieaugošā vidusskolas absolventu interese par augstākās izglītības iespējām ārzemēs un konkurence starp augstākām izglītības iestādēm aktualizē radīt augstskolās tādu studiju vidi, kas palīdzētu studentam veiksmīgi iekļauties studiju procesā, sasniegt izvirzītos studiju rezultātus un nepamest iesākto izglītību.

Pētījumā autore ir secinājusi, ka atbalsta sistēmas izveidi un pakalpojumu pilnveidošanu var kavēt ierobežojumi

gan indivīda paša nevēlēšanās kontaktēties ar atbalsta personālu, negatīvās izjūtas, gan arī problēmas izglītības politikas un valstiskā jomā- Latvijā nav izveidota vienota, sistēmiska pieeja studējošo atbalsta jomā, studentu atbalsta nepieciešamība nav nostiprināta likumdošanā, atbalstu ieviest kavē arī ekonomiskās problēmas valstī. Tomēr būtisks aspekts ir augstskolas nostāja pret studiju pārtraukšanu un atbalsta jautājumiem- vai augstskolā šie jautājumi ir izcelti kā nozīmīgi, kā augstskola reaģē uz studiju pārtraukšanu. Autore uzskata, ka iespējamo stratēģiju, lai mazinātu studiju pārtraukšu skaitu, izstrādāšanai, ir, pirmkārt, nepieciešams studiju pārtraukšanas nozīmīguma izvērtējums - gan nacionālajā, gan augstskolas, gan atsevišķu studiju programmas līmenī. 1. tabulā ir apkopoti, autore skatījumā, nozīmīgākie riska faktori, kā arī tie indikatori politikas plānošanas un institucionālā līmenī, kuriem ir būtiski pievērst uzmanību un tos rūpīgi analizēt, lai noteiktu, vai studiju pārtraukšanu ir jāuzskata kā problēmu un risku. Politikas plānošanas līmenī kā būtiskākos riska faktoros autore uzskata speciālistu trūkumu vai darba vietu trūkumu noteiktās nozarēs, arī bezdarba pieaugumu un emigrāciju (arī došanos studēt) uz ārvalstīm. Savukārt, augstskolu savstarpējā konkurence un demogrāfijas kritiskie rādītāji ir nozīmīgi gan politikas plānošanas, gan institucionālajā līmenī. Augstskolas kontekstā ir jāpievērš uzmanība reflektantu interesei par noteiktām studiju programmām, budžeta un maksas vietu sadalījumam (orientēšanās uz budžeta studijām), studentu apmierinātībai ar atsevišķām studiju programmām un augstskolu kopumā.

Riska izvērtējums attiecībā uz studiju pārtraukšanu (autores izstrādāts)

	Riska faktori	Indikatori
Politikas plānošanas līmenis	Izmaksas studijas nepabeigušajiem studentiem Speciālistu iztrūkums noteiktās nozarēs Darba vietu trūkums noteiktās nozarēs Izglītības iegūšana vai nodarbinātība ārvalstīs Bezdarba pieaugums Augstskolu konkurence Demogrāfijas ietekme	1 studenta finansējums no valsts budžeta Darba tirgus pētījumi, rādītāji Darba tirgus pētījumi, rādītāji Emigrācijas rādītāji (grupā ar iesāktu augstāko izglītību) Nodarbinātības rādītāji (grupā ar nepabeigtu augstāko izglītību) Augstskolu, studiju programmu skaits Demogrāfiskie rādītāji
Institucionālais līmenis (Augstskolas)	Augstskolas kvalitātes novērtējums Zema interese par atsevišķām studiju programmām Studiju pārtraukšanas pieaugums atsevišķās nozarēs, studiju programmās Studentu skaits, kuri pēc studiju pārtraukšanas neatgriežas augstskolās Izmaksas studijas nepabeigušajiem studentiem Zema apmierinātība ar atsevišķām studiju programmām Zema apmierinātība ar vairākiem faktoriem augstskolā kopumā	Izglītības kvalitātes rādītāji Reflektantu pieteikumu skaits noteiktās studiju programmās (konkurss uz studiju vietām) Statistikas dati par studiju pārtraukšanu augstskolās, nozarēs un noteiktās studiju programmās Statistikas dati par studentu atgriešanos augstskolā 1 studenta finansējums no valsts, institūcijas budžeta Rezultāti no studiju kursu/programmu novērtējuma aptaujām Rezultāti no studentu vajadzību, augstskolas novērtējuma aptaujām
Individuālais līmenis	Grūtības ar akadēmisko prasību izpildi Neinteresē studijas, laika plānošanas grūtības u.c. Finansiālās grūtības Neapmierinātība ar studiju procesa norisi	Studenta sekmīgums Lekciju/nodarbību apmeklējums Studiju maksas parādi Individuālās atsauksmes

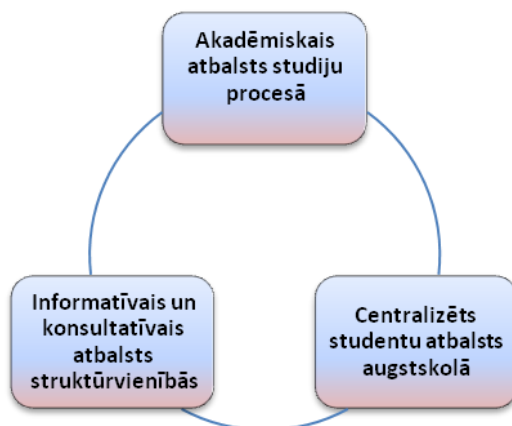
Pētījums pierāda, ka oficiālie studentu atskaitīšanas iemesli augstskolu informatīvās sistēmās ne vienmēr sakrīt ar patiesajiem studiju pārtraukšanas iemesliem, līdz ar to augstskolā neveidojas situācijas patiesā izpratne par reālajiem „atbiruma” cēloņiem. Autore uzskata, ka ir būtiski apzināt studiju pārtraukšanas iemeslus, lai varētu veidot piemērotus atbalsta pasākumus studentiem, kuri studijas pārtrauc. Autore iesaka augstskolās regulāri veikt arī studentu vajadzību izpēti, apmierinātības pētījumus ar augstskolu, studiju kursiem vai programmām, lai noteiktu, izvērtētu un rastu risinājumus biežāk sastopamajām problēmām.

Pētījums parāda, ka studiju pārtraukšanu ietekmē daudzi faktori, ko augstskola nevar ietekmēt (piemēram, ekonomiskās problēmas, veselības problēmas, ģimenes attiecības), bieži studentu lēmumi par studiju pārtraukšanu nav maināmi un ietekmējami. Iepriekšējie pētnieki vai eksperti (Dzelme, 1999, Sloka, 2007) Latvijā ir norādījuši ka studiju pārtraukšanā var izmantot metodes, kas saistītas ar iestājpārbaudījumu koriģēšanu, uzņemot studijās visus, kuri to vēlas, prognozējot lielāku „atbirumu” jau iepriekš, vai arī atlasīt studijām tikai tos, kas spējīgi viegli tikt galā ar studijām. Autores pētījums parāda to, ka bijušie studenti novērtē atbalstu kā svarīgu un nozīmīgu, studiju pārtraukšanas lēmumi daļēji ir maināmi ar lielāku atbalstu studiju uzsākšanas periodā un studiju procesā vai studiju pārtraukšanas brīdī. Arī tas,

ka augstskolu studenti izsaka vajadzību pēc atbalsta, ļauj secināt, ka studentu atbalsta nodrošinājums augstskolā var veicināt dažādus pozitīvus faktorus studiju gaitā- piemēram, labvēlīgāku studiju vidi, jauno studentu adaptāciju augstskolā, studentu personīgo pašizaugsmi, dažādu sociālu, psiholoģisku problēmu risināšanu, kā arī palīdzēt tiem studentiem, kuriem ir problēmas studiju mērķu sasniegšanā.

Apkopojot informāciju par situāciju studentu atbalsta jomā Latvijā un citās valstīs, jāsecina, ka attīstot studentu atbalsta pakalpojumus Latvijas augstskolās tiktu veicināta arī uz studentu centrēta izglītība, kas īpaši aktuāla kļūst līdz ar Boloņas procesa mērķiem, un studentu atbalsta asociāciju (FEDORA, IAEVG) galvenajiem principiem. Autores viedoklis ir, ka studentu atbalsta sistēmas izveides vai pilnveidošanas procesā Latvijas augstskolās ir svarīgi balstīties ne tikai uz uzstādījumiem karjeras attīstības un vadības teorijās, izglītības teorijām studentu un karjeras atbalsta jomā, ņemt vērā citu valstu augstskolu praktisko pieredzi, bet arī rūpīgi izanalizēt savas mērķa grupas vajadzības, iespējamos riskus attiecībā uz studiju pārtraukšanu, kā arī valsts un katras augstskolas individuālo pieredzi un stratēģiju. Izvērtējot studiju atbalstu valsts augstskolās, var secināt, ka augstskolās nav vienota izpratne par studiju atbalsta nozīmīgumu, tas atspoguļojās arī studentiem domātajos atbalsta pakalpojumos un aktivitātēs. Bieži atbalsta pasākumi augstskolā atšķiras atsevišķu struktūrvienību (nodaļu, fakultāšu) ietvaros, balstoties uz atsevišķu vadītāju vai akadēmiskā personāla ieinteresētību un iniciatīvu, nevis uz augstskolas kopējām vadlīnijām atbalsta organizēšanā. Autore uzskata, ka, lai atbalsts augstskolā būtu efektīvs, ir būtiski veidot atbilstošu studiju atbalsta organizatorisko modeli konkrētajai institūcijai, videi, balstoties gan uz studentu vajadzību izpēti, problēmu noteikšanu, resursu apzināšanu, studentu skaitu u.c.

Studentu atbalsta sistēmas izveidē augstskola var vadīties pēc dažādiem modeļiem, veidojot atbalsta pasākumus dažādos līmeņos. Studentu atbalsta sistēmas izveidē ir nepieciešams ņemt vērā dažādus aspektus gan no izglītības iestādes, gan mērķa grupas puses. Ir nepieciešams saistīt pakalpojumu izstrādi ar izvirzītajiem mērķiem un sasniedzamajiem rezultātiem. Nepieciešams izstrādāt arī atbalsta pakalpojumu pārraudzību un novērtējumu. Pēc apkopotās literatūras un augstskolu pieredzes analīzes, autore uzskata, ka, lai izveidotu piemērotu atbalsta modeli augstākās izglītības iestādē, nepieciešams ņemt vērā vēl vairākus aspektus- 1)izglītības iestādes vajadzības un veidu (augstskolas veids, lielums, studējošo skaits, galvenās studiju programmas u.c., 2) resursus (finanšu, personāla kapacitāte, kvalifikācija), 3) augstskolas vadības iesaisti un izpratni par atbalsta jautājuma nozīmīgumu, 4) studentu vajadzības un iesaistīšanos pakalpojumu izmantošanā.

1. attēls **Studentu atbalsta līmeņi augstākās izglītības iestādēs** (avots: autore izstrādāts)

Apkopojot teorētiskās atziņas par atbalsta veidiem, pieredzi Eiropas augstskolās, ekspertu ieteikumus no dažādām Latvijas augstskolām, kā arī studenta atbalsta nodrošinājuma pieredzi Latvijas Universitātē, autore uzskata, ka Latvijas augstskolās studentu atbalstu ir iespējams izveidot un/vai pilnveidot 3 līmeņos:

- 1) Akadēmiskais atbalsts studiju procesā: vērsts uz studiju prasmju un mācību motivācijas attīstību, studentu akadēmisko iesaistīšanu un integrāciju studiju procesā, ietver aktivitātes, kas saistītas ar studiju procesa saturisko pusi, dažādu studiju metožu un formu izvēli atbilstoši studentu vajadzībām, studentu sasniegumu izpēti un novērtēšanu, mācīšanās prasmju attīstīšanu. Akadēmiskais atbalsts studiju procesā var tikt realizēts, strādājot klātienē ar studentu grupu, individuālajās konsultācijās, kā arī e-vidē- veicot konsultācijas, attīstot e-vidi studiju materiālu, akadēmisko prasību un ieteikumu ievietošanai, kā arī aktīvai komunikācijai ar studentiem. Galvenie atbalsta sniedzēji ir akadēmiskie mācītbspēki, daļēji arī fakultātes vadība.
- 2) Konsultatīvais atbalsts struktūrvienībās (fakultātēs, nodaļās): orientēts uz izglītības/akadēmiskā un informatīvā/organizatoriskā atbalsta sniegšanu saistībā ar dažādiem studiju un citiem jautājumiem. Atbalsts fakultātēs pētījumā ir atzīts kā ļoti būtisks un nozīmīgs studentiem, visbiežāk tieši fakultāšu līmenī ir iespējams sniegt atbalstu studentiem, kuri domā par studiju pārtraukšanu, kā arī ietekmēt šo studentu studiju pārtraukšanas lēmumu. Autore uzskata, ka atbalsta sniedzēji struktūrvienībās var būt: 1) fakultātes vadība (dekāns)- galvenie jautājumi, piemēram, par finansēm, kursu kvalitāti u.c.; 2) studiju programmas (nodaļas) direktors- informatīvs atbalsts par studiju programmu organizāciju, saturu u.c.; 3) studentus apkalpojošais personāls

(konsultants/lietvedis/padomnieks/ metodīķis)- izglītības, informatīvais atbalsts/konsultācijas, praktisko un organizatorisko problēmu risināšana; 4) studentu pašpārvalde/padome- lēmumu pieņemšana par dažādiem ar studentiem saistītiem jautājumiem, studentu interešu aizstāvība. Ir augstskolas (piemēram, RTU, vairākas fakultātes LU), kur studentu institūcijas organizē arī vecāko kursu studentu-konsultantu aktivitātes, lai sniegtu informatīvu, izglītības/akadēmisku, un reizēm arī psiholoģisku atbalstu saviem jaunākajiem studiju biedriem. Studentu vajadzību aptaujas rezultāti norāda, ka studenti visbiežāk grūtībās vispirms uzticas un vēršas pie saviem biedriem, ārzemju valstu augstskolu prakse rāda, ka studentu-konsultantu sistemātiskas aktivitātes augstskolā ir ļoti nepieciešamas.

- 3) Centralizētajam studentu atbalstam augstskolā būtu jāietver svarīgākos konsultatīvā studentu atbalsta veidus: izglītības/akadēmiskais atbalsts, organizatoriskais/informatīvais, psiholoģiskais atbalsts, karjeras atbalsts. Galvenie centralizētā atbalsta nodrošinātāji var būt gan viena institūcija (piemēram, Latvijas Universitātes Studentu serviss apvieno visus atbalsta veidus, visbiežāk vienota studentu atbalsta struktūrvienība nodrošina atbalstu vairumā Eiropas valstu augstskolās), vai arī dažādi atbalsti veidi ietverti dažādu institūciju ietvaros (piemēram, RTU karjeras atbalstam izveidots Karjeras centrs, informatīvo atbalstu sniedz Studiju daļa).

1.attēlā redzams, ka visi trīs atbalsta līmeņi ir saistīti viens ar otru. Tas nozīmē, ka, lai atbalsta sistēmas pakalpojumi sasniegtu mērķi un būtu efektīvi, atbalsta sniedzējiem ir savstarpēji jāsadarbojas, jābūt informētiem par kopējām atbalsta vadlīnijām un pakalpojumiem citās struktūrvienībās, kā arī jāprot izvēlēties un piedāvāt studentiem piemērotākos pakalpojumus dažādās situācijās.

Dati par studentu atbalsta organizēšanu Eiropas augstskolās rāda, ka lielākajā daļā Eiropas valstu augstskolu ir pieejams gan atbalsts struktūrvienībās, gan arī centralizēts studentu atbalsts īpaši veidotas struktūrvienības (Student Service, Student Guidance center, Student counselling center) ietvaros. Darbā analizētais Latvijas Universitātes Studentu servisa modelis ir vērtējams kā optimāls modelis, kas ietver sevī visus trīs atbalsta līmeņus, tomēr autore atzīmējusi problēmzonas attiecībā uz šī modeļa izmantošanu praksē- kopēju vadlīniju trūkums par visiem atbalsta veidiem, nepietiekoša sadarbība struktūrvienību starpā, neinformētību par atbalsta pasākumiem u.c.

Autore uzskata, ka augstskolai, veidojot studentu atbalsta sistēmu augstskolā, jāvadās arī no to resursiem, studentu skaita, fakultāšu skaita, specializācijas un uzņēmuma vadības

izpratnes par studentu atbalsta nodrošinājuma nepieciešamību. Atkarībā no šiem faktoriem augstskolas var identificēt to pakalpojumu loku, kuri augstskolā tiek uzskatīti par prioritāriem. Tāpat arī ir jāidentificē mērķa grupas, kurām pakalpojumi tiks sniegti (studenti, skolēni, cilvēki ar īpašām vajadzībām, studenti, kur vēlas studijas atstāt, ārvalstu studenti u.c.). Pētījumā atspoguļots tas, ka nelielās augstskolās iespējams organizēt atbalstu arī divos pirmajos atbalsta līmeņos (akadēmiskais atbalsts studiju procesā un fakultātēs), kamēr lielajās augstskolās nepieciešams organizēt arī centralizētu studentu atbalsta sistēmu. Atkarībā no studējošo skaita, specializācijas, augstskolas vadības iesaistīšanās, kā arī no noteiktām un apzinātām studentu vajadzībām, augstskolām ir jāidentificē to pakalpojumu loku, kurus nodrošināt studējošajiem, studentiem un skolēniem un citām mērķa grupām.

Darba teorētiskajā daļā, balstoties uz vadības un karjeras teorijām un autore ir izstrādājusi studentu atbalsta sistēmiskās darbības iespējamo izvērtējumu, akcentējot ieguldījumus, resursus un rezultātus nacionālajā, institucionālajā un individuālajā līmenī (skat. 1. daļas 5. un 6. tabulu, 7. attēlu). Tomēr, izvērtējot atbalsta rezultātus, jāņem vērā, ka studentu atbalsta pasākumu gala rezultātus tomēr ir salīdzinoši grūti vērtēt īstermiņā, mērot tūlītēju efektu. Autore uzskata, ka galvenie efektivitātes rādītāju atskaites punkti varētu būt:

- Sekmīgo studentu īpatsvara attiecība pret nesekmīgajiem;
- Studijas pārtraukušo studentu skaits (dažādos studiju periodos);
- Studijas nākamajā izglītības pakāpē uzsākušo skaits;
- Atbalsta pakalpojumu daudzveidība;
- Atbalsta pasākumu izmantošana;
- Atbalsta pakalpojumu diferencēšana atbilstoši dažādām mērķa grupām;
- Klientu (studentu, darbinieku, skolēnu) apmierinātība ar augstskolā īstenotajiem atbalsta pasākumiem;
- Absolventu nodarbinātības paaugstināšana (darba gaitas uzsākušie).

Atbalsta kvalitātes vērtēšanā autore iesaka analizēt sekojošus dokumentālus apliecinājumus:

- Augstskolas dokumenti (LU Satversme, Senāta lēmumi, rīkojumi u.c.);
- Struktūrvienības, kas atbildīga par studentu atbalstu, nolikums;
- Akreditācijas dokumenti, statistikas dati, sekmības rādītāji u.c. ;
- Studentu atbalsta struktūrvienības dokumentācija: statistika, atskaites, kopējie darba plāni, pasākumu izvērtējums;

- Studentu atbalsta personāla dokumentācija: individuālā statistika par klientiem, to veidiem, problēmām, darba plāni, pasākumu novērtējums, aptaujas pēc pasākumiem/pakalpojumiem u.c.

Autore uzskata, ka sistēmiska pieeja studentu atbalsta darbības plānošanai un īstenošanai nodrošina kvalitatīvāku darba organizāciju un rezultātu sasniegšanu. Vienotu atbalsta pakalpojumu un veidu vadlīniju izstrāde un kvalitātes nodrošināšanas pārraudzība palīdz veiksmīgāk sasniegt augstskolas izvirzītos mērķus un uzdevumus attiecībā uz studentu atbalsta pilnveidošanu augstskolā. Pakalpojumu kvalitāte ir saistāma arī ar atbilstību noteiktai mērķa grupai, klientu informētību par pakalpojumiem un klientu vajadzību apmierināšanu. Tā kā studentu atbalsts ir veidojams un organizējams dažādos līmeņos, atbildība var būt noteikta dažādām struktūrvienībām, tad ir būtiski veidot vienotas kvalitātes prasības un novērtēšanas standartus.

Būtiska loma ir arī atbalsta sistēmā iesaistīto pušu savstarpējai sadarbībai un šīs sadarbības koordinācijai. Kā iekšējie sadarbības partneri ir gan visu līmeņu atbalsta sniedzēji (akadēmiskais, apkalpojošais, administratīvais personāls, fakultātes, centralizētā atbalsta nodrošinātājs- piemēram, Studentu serviss), gan arī citas struktūrvienības, kas tieši (piemēram, LU Fonds, kas piedāvā dažādas stipendijas) vai netieši (piemēram, personāla vai akadēmiskais departaments) palīdz īstenot atbalsta nodrošinājumu. Struktūrvienības un atbalsta sniedzēji var savstarpēji sadarboties, gan regulāri apmainoties ar informāciju, gan palīdzot ar dalību dažādos pasākumos, to organizēšanā. Kā ārējie sadarbības partneri var tikt uzskatīti dažādas asociācijas, darba devēji, sociālie partneri, valsts institūcijas.

Autore uzskata, ka centralizēta studentu atbalsta sistēmas darbībā būtu jāievēro arī stingrs atbildības sadalījums un koordinācija starp iekšējiem un ārējiem partneriem. Pasākumu koordinācija un saskaņotība ir nepieciešama vairāku iemeslu pēc- lai paaugstinātu pakalpojumu efektivitāti, samazinātu funkciju dublēšanos; lai tiktu attīstīti visi ieteicamo pakalpojumu veidi; lai vienkāršotu pakalpojumu izmantošanu klientam, informācijas pieejamību un paaugstinātu izpratni par pakalpojumiem studentam. Autore uzskata, ka atbildības sadalījums un veicinātu arī iesaistītā personāla lielāku motivāciju un izpratni par savu lomu kopējā studentu atbalsta sniegšanā. Lai paaugstinātu personāla motivāciju, kā arī palielinātu kopējo apmierinātību ar darbu, nepieciešams arī pilnveidot personāla novērtējuma un motivēšanas sistēmu augstākās izglītības institūcijā.

Apkopojot teoriju un veicot pētījumu, autore, balstoties uz teorētiskajām atziņām no karjeras un izglītības teorijām, ir apzinājusi studiju pārtraukšanas galvenos iemeslus un

saistījusi tos ar dažādiem posmiem studijās. Autore uzskata, ka, lai atbalsts studentam tiktu sniegts efektīvi, atbalsta pasākumi ir jāsaista ar iespējamajiem riskiem, galvenajām studentu vajadzībām, kā arī jāparedz sasniegtie mērķi un rezultāti. 1. tabulā ir apkopoti studentu atbalsta pakalpojumu veidi saistībā ar iespējamajiem riskiem studiju pārtraukšanā, studentu vajadzībām šajā posmā, apzināti iespējamie nodrošinātāji, kā arī paredzēti sasniegtie individuālie mērķi. Iespējamie nodrošinātāji katrā augstskolā var būt arī citi, atkarībā no augstskolas veida, struktūras un pienākumu sadales. Katrā no studiju posmiem var būt atšķirīgi studiju pārtraukšanas iemesli, tāpēc arī nepieciešams atbalsta pakalpojumus mērķtiecīgi orientēt uz šo studiju pārtraukšanas cēloņa novēršanu vai mazināšanu. 1.tabulā redzams, ka galvenie atbalsta pasākumi (izņemot akadēmisko atbalstu studiju procesā) visos posmos ir dažāda veida informatīvie un izglītojošie pasākumi, grupu konsultācijas un semināri (dažādi), kā arī dažāda veida materiāli (gan rakstiskie, gan e-vidē pieejamie).

Autore uzskata, ka studentu atbalsts studiju pārtraukšanas mazināšanai nozīmīgs var būt gandrīz visos studiju posmos:

- **Pirmsstudiju posmā** svarīgākais faktors ir mērķtiecīga studiju izvēle. Kritiskākos punktus var saistīt ar nepārdomātu studiju izvēli, kuru nosaka neskaidra studiju izvēles motivācija, zema profesionālā identitāte, neadekvāts priekšstats par jomu, grūtības lēmuma pieņemšanā, orientēšanās tikai uz budžeta studiju vietu. Atbalsta pasākumi var tikt vērsti gan uz dažāda veida informatīviem un izglītības pasākumiem gan augstskolā, gan ārpus augstskolas (izstādēs, mēdijos u.c.). Izglītības un arī karjeras atbalstu augstskola var sniegt, palīdzot reflektantam apzināt visas iespējas un izvērtēt alternatīvas. Vairāku Latvijas augstskolu pieredze parāda daudzveidīgas iespējas šajā posmā- pievilcīga, atraktīva e-vides izstrāde, lai veicinātu jaunajos reflektantos interesi par augstskolu, ieteikumi un testi studiju programmas izvēlē, dažādu skolēnu konkursu rīkošanu, dažāda veida sagatavošanas kursi skolēniem un cita veida aktivitātes. LU pieredze parāda, ka skolēni arvien vairāk apmeklē individuālās karjeras konsultācijas, kā arī klašu seminārus par studiju izvēli. Lai piesaistītu motivētākus studentus augstskolas mēdz izmantot arī individuālas pārrunas ar topošajiem studentiem, uzskatot, ka tā var labāk apzināt viņu motivāciju un piemērotību noteiktajai studiju jomai.
- **Studiju uzsākšanas posms** uzskatāms par vienu no kritiskākajiem posmiem attiecībā uz studiju pārtraukšanu. Pētījums apstiprināts, ka tieši pirmajā studiju gadā visvairāk studenti pārtrauc studijas, studentam var būt grūtības ar sociālo iekļaušanos, studiju, augstskolas kopējo prasību izpratni, orientāciju augstskolā,

studiju prasmju grūtībām. Bieži students apzinās, ka iepriekšējais priekšstats par studijām nesakrīt ar realitāti, mainās arī savu mācību prasmju novērtējums. Autore uzskata, ka studentu atbalsta pasākumi jāvērs gan uz informatīvu/izglītības atbalstu, gan sociālās iesaistīšanās iedrošinājumu, gan studiju prasmju apzināšanu un akadēmisko integrēšanos. LU Studentu servisā ir veiksmīgs piemērs ar informatīvu pasākumu „Iepazīsti LU”, kur atbalsta pasākumi tiek vērsti uz visa veida atbalsta nodrošinājumu (izglītības/karjeras/psiholoģiskais), iespēju apzināšanu būt sociāli aktīvam augstskolā. Nozīmīgas šajā posmā ir arī aktivitātes fakultātēs- parasti augstskolās notiek dažādi fakultāšu iepazīšanās pasākumi. Svarīga ir arī mērķtiecīga informēšana par visām augstskolas iespējām, tajā skaitā arī visiem atbalsta pasākumiem. Īpaši nozīmīgs ir akadēmiskais atbalsts studiju procesā, pasniedzējiem palīdzot pārvarēt pirmo grūtāko periodu studijās, saliedēties ar kursa biedriem, apgūstot jaunas studiju prasmes. Būtisku informatīvo un izglītības atbalstu var sniegt vecāko kursu studenti-konsultanti.

2.tabula

Studentu atbalsta veidi un aktivitātes, kas piemērotas kritiskākajiem studiju un pirmsstudiju posmiem

Studiju posmi	Iespējamie riski attiecībā uz studiju pārtraukšanu	Indivīda galvenās vajadzības	Atbalsta veidi un aktivitātes	Nodrošinātājs	Sasniegtie mērķi (individuālie)
Pirmsstudiju posms: studiju izvēle un izglītības pāreja	<p>Neskaidra izvēles motivācija (<i>a-motivation</i>)</p> <p>Zema profesionālā identitāte savam vecumam (neskaidras intereses, nav apzinātas savas spējas, talanti)</p> <p>Grūtības lēmuma pieņemšanā</p> <p>Neadēkvāts priekšstats par izvēlēto jomu</p> <p>Orientēšanās tikai uz budžeta vietu augstskolā</p>	<p>Izvēlēties interesēm, spējām, personībai atbilstošu studiju virzienu</p> <p>Apzināt savu lēmuma pieņemšanas stilu</p> <p>Veidot adekvātu priekšstatu par studiju procesu augstskolā</p> <p>Apzināt dažādas finansiālās iespējas</p>	<p>Karjeras/izglītības konsultācijas</p> <p>Informatīvais nodrošinājums un materiāli</p> <p>Karjeras/izglītības/psiholoģiskās konsultācijas, grupu semināri, materiāli e-vidē</p> <p>Informatīvie un interaktīvie pasākumi: piem., „Ēnu dienas”, „Atvērto durvju dienas”, prezentācijas skolās u.c</p> <p>Informācija par stipendijām, mērķstipendijām, personīgo finansu resursu plānošanu kopumā</p>	<p>Karjeras konsultants</p> <p>Izglītības konsultants</p> <p>Studiju daļa, pirmsstudiju centrs u.tml.</p> <p>Akadēmiskais personāls, brīvprātīgie studenti u.c.</p>	<p>Profesionāli piemērota studiju virziena izvēle indivīda prasmēm, interesēm, personībai.</p> <p>Izprasts lēmuma pieņemšanas stils un process.</p> <p>Izveidots atbilstošs priekšstats par studiju procesu, vidi augstskolā</p> <p>Attīstītāka finanšu plānošanas spēja, veicināta iniciatīva izmantot dažādus finanšu avotus</p>
Studiju uzsākšanas posms: adaptācija	<p>Grūtības ar sociālo iekļaušanos (nedrošība, kautrība, vientulība u.c.)</p> <p>Grūtības noorientēties un pielāgoties augstskolas, studiju prasībām</p> <p>Akadēmiskās iesaistīšanās grūtības</p> <p>Iepriekšējā priekšstata neatbilstība reālajam studiju procesam/jomai</p>	<p>Iekļauties studiju vidē, kursā, grupā. Izjust piederības sajūtu noteiktai sociālai grupai (kursa kolektīvam)</p> <p>Saprast augstskolas noteikumus, prasības, terminoloģiju. Katra studiju kursa prasību izpratne</p> <p>Izjust motivāciju un apmierinātību, studējot mācību priekšmetu. Izjust novērtējumu no pasniedzēja</p> <p>Precizēt studiju un karjeras mērķus</p>	<p>Iepazīšanās un saliedēšanās pasākumi fakultātes, grupās</p> <p>Psiholoģiskais atbalsts</p> <p>Kopējie augstskolas informatīvie un iepazīšanās pasākumi attiecībā uz studiju procesa organizāciju, prasībām, atbalstu, praktisku palīdzību, iesaistīšanos u.tml</p> <p>E-resursi (piem., studiju prasības Moodle vidē, ievadleciju video u. tml)</p> <p>Pastiprināts akadēmiskais atbalsts studiju procesā: konsultācijas, ievadlecijas, materiāli, studiju formu dažādošana u.c.</p> <p>Karjeras/izglītības konsultācijas. Akadēmiskais atbalsts</p>	<p>Fakultātes personāls (studiju programmu direktors, mācībspēki), vecāko kursu studenti, studentu padomes/ pašpārvaldes. Psihologs</p> <p>Fakultātes vai augstskolas personāls</p> <p>Akadēmiskais personāls, vecāko kursu studenti (tutori)</p>	<p>Piederības izjūta savai studiju grupai/kursam</p> <p>Izprasta studiju procesa organizācijas kārtība, augstskolas noteikumi, prasības</p> <p>Akadēmiskā iesaistīšanās- aktīva dalība studiju procesa, iesaistīšanās grupu darbā, studiju prasmju pilnveidošana</p> <p>Skaidrāki studiju un karjeras mērķi</p>
Pirmais studiju gads: studiju prasmes un piederība	<p>Vairāki riski tie paši, kas iepriekšējā posmā.</p> <p>Papildus:</p> <p>Grūtības studiju kursu apgūvē (vājas studiju prasmes), pārbaudījumu kārtošānā</p> <p>Mācību motivācijas grūtības</p> <p>Laika plānošanas grūtības</p> <p>Vilšanās studiju procesā, vidē, augstskolā kopumā</p>	<p>Uzlabot studiju prasmes</p> <p>Prast sagatavoties eksāmeniem</p> <p>Paaugstināt mācību motivāciju</p> <p>Uzlabot laika plānošanas prasmes</p> <p>Izjust apmierinātību ar studiju procesu,</p>	<p>Akadēmiskais atbalsts studiju procesā un ārpus tā, piemēram-</p> <p>Lekcijas par mācīšanās veidiem, stiliem u.tml (klātienē, video veidā), semināri par gatavošanos eksāmeniem, vilcināšanās pārvarēšanu, laika plānošanu u.tml</p> <p>Mācīšanās veidu dažādošana</p> <p>Studiju sasniegumu monitorēšana</p>	<p>Akadēmiskais un arī apkalpojošais personāls (lietveži).</p> <p>Psihologs vai eksperts šajās jomās</p> <p>Akadēmiskais personāls, Vecāko kursu studenti (tutori)</p> <p>Akadēmiskais, apkalpojošais personāls studiju programmu direktori</p> <p>Akadēmiskais personāls, studiju</p>	<p>Studiju prasmju uzlabošana</p> <p>Eksāmenu trauksmes pārvarēšana</p> <p>Laika plānošanas prasmju uzlabošana</p> <p>Lielāka apmierinātība ar studiju procesu, kvalitāti, augstskolu kopumā</p> <p>Piederības izjūtas, lojalitātes</p>

	Piederības sajūtas trūkums augstskolai, kursam Mācību motivācijas trūkums	vidi, saturu Izjust piederības sajūtu augstskolai, kursam, fakultātei	Dažādi sociālās iesaistīšanās veidi (pulciņi, padomes, korporācijas u.c.), pasākumi lojalitātes veicināšanai (dažādi)	programmas direktors, dekāni, studiju daļa, akadēmiskais departaments u.c. Fakultātes, augstskolas personāls, vecāko kursu studenti	paaugstināšana.
Tālākās studijas	Vilšanās profesionālajā jomā vai neziņa par nākotni Studiju prasmju grūtības Darba un studiju savienošanas grūtības Ekonomiskās grūtības Personīgās, veselības, emocionālās problēmas (jebkurā posmā)	Profesionālās nākotnes plānošana Profesionālo prasmju attīstība Akadēmisko un karjeras plānu noteikšana Kompetences vajadzība savā jomā, Izpratne par individuālo mācību stilu Laika plānošanas uzlabošana, prioritāšu izvirzīšana Informācija par mērķstipendijām, iespējām pretendēt uz budžeta vietu rotācijas kārtībā. Studiju maksas maksāšana vairākās daļās. Informācija par citiem sociālā nodrošinājuma veidiem Risināt personīgās problēmas Psiholoģiskais, emocionālais komforts	Akadēmiskais atbalsts attiecībā uz studiju rezultātu saistību ar profesionālo nākotni Karjeras plānošanas konsultācijas, semināri Iesaistīšanās brīvprātīgo darbā, vecāko studentu - konsultantu kustībā Individuālas konsultācijas, palīdzot plānot laiku un personīgos resursus, attīstot individuālo mācīšanās stilu Izglītības/informatīvais atbalsts Individuālas psihologa konsultācijas, atbalsta grupas, materiāli	Akadēmiskais personāls Karjeras konsultants Studenti-konsultanti Karjeras konsultants, psihologs Fakultātes personāls (lietveži, studiju programmas direktors) Psihologs	Profesionālo mērķu izvirzīšana, sasniegšanas plānošana Profesionālo un personīgo prasmju attīstība Ekonomisko problēmu risinājums Akadēmisko prasmju uzlabošana Laika plānošanas prasmju uzlabošana. Spēja tikt galā ar dzīves dažādām jomām Ekonomiskās situācijas risināšana Problēmu risināšana. Emocionālā, psiholoģiskā stabilitāte.
Posms, kad studijas tiek pārtrauktas	Risks, ka students pārtrauc studijas pavisam un neatgriežas augstskolā	Just sapratni un interesi par sevi	Akadēmiskais atbalsts Konsultatīvs atbalsts psiholoģiskajā, izglītības, karjeras jomā	Fakultātes personāls- mācībspēki- lietveži- studiju programmas direktors Karjeras konsultants, ja jāprecizē tālāki profesionālie plāni Psihologs- ja jārisina emocionālas problēmas	<u>Ļoti labs rezultāts:</u> students risina problēmas un paliek augstskolā; <u>Labs rezultāts:</u> students izmanto akadēmiskā gada pārtraukumu vai eksmatrikulējas no augstskolas un atsāk studijas pēc laika tajā pašā augstskolā tajā pašā vai citā studiju programmā <u>Vidējs rezultāts:</u> students pārtrauc studijas, bet paliek apmierināts ar augstskolu, fakultāti, studiju procesu un personālu <u>Sliktis rezultāts:</u> students tiek atskaitīts no studijām, un paliek neapmierināts ar augstskolu kopumā, fakultāti, studiju procesu un personālu

- **Pirmajā studiju gadā pēc** ekspertu norādēm svarīgākais ir pārvarēt pāreju no vidējās izglītības uz augstāko. Studentiem ir jāapgūst jaunas prasmes- sagatavoties un nokārtot pārbaudījumus, akadēmiskās studiju prasmes, sociālās iekļaušanās prasmes u.c. Iepriekšējie pētījumi pierāda arī dažādas grūtības studiju procesā, kas saistītas gan ar emocionālām, psiholoģiskām problēmām, gan arī grūtībām karjeras plānošanas jomā. Pirmajā studiju gadā būtiski ir visi atbalsta veidi- gan akadēmiskais atbalsts studiju procesā, gan informatīvais atbalsts fakultātēs, kā arī centralizētais atbalsts augstskolā (sevišķi būtisks ir pieejams psihologa, karjeras konsultanta atbalsts). Studiju prasmes paaugstināt palīdz gan akadēmiskais personāls, gan arī dažādi pasākumi ārpus studijām- piemēram, semināri, lekcijas un padomi e-vidē par studiju prasmju paaugstināšanu, gatavošanos eksāmeniem.
- **Tālākajā studiju posmā** studiju pārtraukšanas riski vairāk var būt saistīti vai nu ar grūti risināmiem jautājumiem (piemēram, ekonomiskie apstākļi, personiskās, veselības problēmas), vai ar prioritāšu izdalīšanu starp darbu un studijām, var būt arī vilšanās attiecībā uz savu profesionālo nākotni. Aktuāls ir akadēmiskais atbalsts studiju procesā, sevišķi studiju rezultātu sasaistīšana ar profesionālajām prasmēm, karjeras perspektīvu, kā arī karjeras atbalsts (konsultācijas, karjeras semināri). Tāpat kā pirmajā studiju gadā, arī tālākajā studiju posmā svarīgi var būt pilnveidot studiju prasmes arī ārpus studiju procesa- semināros, prasmju treniņos. LU piedāvā studentiem seminārus par eksāmena trauksmes, vilcināšanās pārvarēšanu. Citu valstu augstskolu piemēri parāda ļoti daudzveidīgu darbu studiju prasmju pilnveidošanas jomā, piemēram, regulāri treniņi laika plānošanai, atmiņas trenēšanai, organizēšanai. Aktuāli var būt pētījumi par mācīšanās stiliem un ar mācīšanos saistītās problēmās.
- **Pēcstudiju pārtraukšanas posmā** – gan no augstskolas, gan studenta viedokļa ir svarīgi, ka studentam tiek radīta iespēja atgriezties augstskolā. ViA un RTU pieredze rāda, ka studenti šādu iespēju izmanto, novērtē to kā augstskolas atsaucību, kas var palielināt uzticību pret augstskolu kopumā.
- Autore uzskata, ka **studiju pārtraukšanas brīdī** ir nepieciešama visu augstskolas akadēmiskā un atbalsta personālu sadarbība. Pētījuma rezultāti pierāda, ka dažreiz ar studentiem studiju pārtraukšanu/ turpināšanu pārrunā gan akadēmiskais personāls (pasniedzēji), gan studentus apkalpojošais personāls (lietveži, metodiķi), gan vadības personāls (studiju programmas direktors, vadītājs). Tomēr pētījuma

rezultāti ieskicē arī to, ka šādas sarunas nenotiek vienmēr, kaut arī studenti šādu atbalstu vērtē augstu. Pētījums arī pierāda, ka akadēmiskais un studentus apkalpojošais personāls neiesaka vai ļoti reti iesaka studentiem izmantot arī citus atbalsta veidus augstskolā (karjeras konsultācijas, psihologu), kaut arī daudzos gadījumos tas varētu studentam ļaut pārdomāt lēmumu, atrisinot kādu sev nozīmīgu problēmu, vai pārformulējot studiju perspektīvu pats sev. Autores personīgā pieredze ar klientiem augstskolā kā karjeras konsultantei pierāda, ka vairākums (~70%) no studentiem, kas vēršas ar jautājumu par studiju pārtraukšanas iespēju, saņemot atbalstu un izvērtējot šī lēmuma sekas, tomēr paliek savā studiju programmā vai arī meklē alternatīvas citu studiju programmu vidū savas augstskolas ietvaros.

Autore uzskata, ka par *ļoti labu rezultātu* var uzskatīt to, ka students, kurš domā par studiju pārtraukšanu, saņemot atbalstu, risina problēmas un paliek augstskolā. Kā *labs rezultāts* var tikt uzskatīts, ja students pēc pārtraukuma atkal atsāk studijas tajā pašā studiju programmā vai tajā pašā augstskolā. Autore kā *vidēju rezultātu* uzskata studiju pārtraukšanu, bet, studentam paliekot apmierinātam ar augstskolu, studiju procesu, personālu kopumā. Kā *slihts rezultāts* jāvērtē studiju pārtraukšana, studentam paliekot neapmierinātam ar augstskolu, studiju procesu un personālu. 5. tabulā aprakstīti 3 konsultāciju gadījumi, kad pie konsultantiem (psihologa, karjeras konsultanta) Studentu servisā vēršas klienti ar studiju pārtraukšanas riskiem.

Kā būtisks faktors studentu atbalsta pakalpojumu efektivitātē jāuzskata personāla profesionālās kompetences un sagatavotības līmenis. Autore uzskata, ka profesionālā pilnveidošanās ir būtiska šādiem atbalsta nodrošinātājiem - studentus apkalpojošais personāls (lietveži, konsultanti, studiju metodiķi), akadēmiskais personāls un speciālais atbalsta personāls (psihologs, karjeras konsultants, izglītības konsultants darbā ar speciālām mērķa grupām- cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, ārzemju studentiem). Zināšanu apgūšana un atjaunošana ir svarīga ne tikai no sasniedzamo rezultātu viedokļa (attiecībā uz sniegto atbalstu), bet arī no augstskolas kā mācīties spējīgas organizācijas viedokļa. Turklāt profesionālā pieaugušo pilnveide ir saistīta ar mūžizglītības galvenajām tendencēm, kur pieaugušo izglītība tiek definēta kā „organizēts process, kas veicina spēju attīstību, bagātina zināšanas, uzlabo profesionālo vai tehnisko uzvedību, pilnveido attieksmes un uzvedību, kā arī sekmē līdzdalību sociālajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē (UNESCO definīcija).

Akadēmiskā personāla profesionālo pilnveidi pašreiz regulē MK izdotie „Noteikumi par prasībām pedagogiem nepieciešamajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai” (MK

rīkojums Nr. 347, 2000, 3.oktobris), kas nosaka akadēmiskā personāla iesaistīšanos profesionālās pilnveides programmās par inovācijām augstākās izglītības sistēmā, augstskolu didaktikā vai izglītības darba vadībā 160 akadēmisko stundu apjomā (tajā skaitā - vismaz 60 kontaktstundas) līdz ievēlēšanas termiņa beigām akadēmiskajā amatā. Personāla profesionālā pilnveide tiek atspoguļota arī augstskolas iekšējos dokumentos- piemēram, LU rīkojums (1/100, 23.04.09) „Par akadēmiskā personāla darba apjoma plānošanu un uzskaiti” nosaka arī akadēmiskā personāla kvalifikāciju un darba stāžam atbilstošu profesionāli pilnveidojošu programmu apguvi, LU Stratēģiskais plāns 2010-2020.gadam nosaka, ka LU izmanto Eiropas programmas personāla profesionālajai pilnveidei. Pamatojoties uz MK noteikumu (rīk.nr. 347) profesionālās pilnveides programmas augstskolu pedagogijā piedāvā vairākas augstskolas- LU, ViA, RTU. LU piedāvātās profesionālās pilnveides programmas „Inovācijas augstākajā izglītībā” saturā ir ietverta arī studentcentrētas izglītības principi un Boloņas procesu analīze, var secināt, ka šī programma var veicināt akadēmisko mācībspēku izpratni par studentu atbalsta nozīmi mācību procesā. Autore uzskata, ka šo programmu ietvaros noteikti ir jāietver tēmas par studējošo atbalsta jēdziena izpratni, organizatoriskajiem principiem, kā arī akadēmiskā personāla lomu studējošo atbalstā un noturēšanā augstākās izglītības iestādēs. Kā trūkumu, ko norāda augstskolu eksperti, var uzskatīt pašu mācībspēku pasīvu iesaistīšanos pilnveides programmās, vai arī formālu pieeju tālākizglītībai.

Studentus apkalpojošais personāls (lietveži/studiju metodiķi/studiju padomnieki u.tml). Lai gan netika atrastas vispārējās vadlīnijas vai noteikumi attiecībā uz šo darbinieku profesionālo pilnveidi, pētījums pierāda, ka šie darbinieki ir svarīgākie konsultatīvā atbalsta sniedzēji fakultātēs. Augstskolu eksperti norāda, ka šī personāla tālākizglītībai nav veltīta pietiekama vērība, paļaujoties uz personāla individuālo kompetenci un prasmēm konsultatīvā darbā ar studentiem. Jāņem vērā, ka darbinieku profesionālā pilnveide nav uzskatāma tikai par iespēju darbiniekiem iegūt jaunas zināšanas, prasmes un kompetences, bet ir arī svarīgs darba apmierinātības un motivācijas faktors, ko svarīgi ņemt vērā izglītības iestādes vadībai.

Autore iesaka šai darbinieku grupai izstrādāt profesionālās pilnveides plānu, ņemot vērā viņu ieguldījumu atbalsta sniegšanā. Kā pozitīvu piemēru var minēt to, ka 2005./2006. gadā autore praksē aprobēja profesionālās pilnveides programmu „Konsultēšanas prasmes darbā ar studentiem”. Programmas dalībnieki bija studentu pašpārvalžu aktīvisti (16 studentu grupa), kuri pilnveidoja savas konsultantu prasmes darbā ar jaunāko kursu studentiem kā studenti-konsultanti. Autores izstrādātajā programmā tika ietvertas tēmas par jauniešu vecumposma izpratni, studiju izvēles nosacījumiem, studiju adaptācijas posma izpratni, konsultēšanas

prasmēm darbā ar studentiem, informācijas sniegšanas pamatnosacījumiem (izstrādātā un papildinātā programma 10. pielikumā) Autore uzskata, ka šo programmu, apstiprinot kā tālākizglītības programmu, var piedāvāt arī darbiniekiem, kuri fakultātēs un/vai studentu apkalpošanas centros sniedz dažāda veida konsultācijas studentiem. Autore ir arī LU tālākizglītības programmas „Stresa menedžments” vadītāja, un 2008.gadā Karjeras centra ietvaros šo programmu piedāvāja LU administratīvajām un apkalpojošajam personālam. Lai gan sākotnēji tika piedāvāts viens seminārs 18 cilvēkiem, pateicoties lielajai darbinieku atsaucībai tika organizēta vēl viena semināra grupa, kopā semināru apmeklēja 30 LU darbinieki. Darbinieku atsauksmes pēc semināra, kā arī motivācijas vēstules, piesakoties uz semināru, parādīja būtisku darbinieku vajadzību gan pēc izglītošanās kopumā, gan arī pēc vajadzības pārvaldīt stresu intensīvā darbā ar cilvēkiem. Autore iesaka periodiski organizēt informatīvus pasākumus vai izstrādāt materiālus (rakstveida vai e-vidē) studentus apkalpojošam personālam par augstskolā notiekošajiem studējošo pasākumiem, kā arī konsultantu lomu darbā ar studentiem. Personāla atbalstam, kā arī vajadzību noskaidrošanai attiecībā uz prasmju pilnveidošanu autore piedāvā organizēt fokusgrupas ar fakultāšu konsultatīvajiem darbiniekiem.

Izglītības psihologa izglītību pašreiz regulē MK rīkojums Nr. 347 („Noteikumi par prasībām pedagogiem nepieciešamajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai”), kas nosaka, ka psihologam ir jābūt akadēmiskā vai profesionālā bakalaura vai maģistra augstākajai izglītībai, profesionālajai psihologa kvalifikācijai, vai arī diplomdarba tēma (bakalaura, maģistra darba) ir saistīta ar izglītības psiholoģiju. Psihologs jebkurā jomā darbojas arī saskaņā ar psihologa ētikas kodeksu. Autore uzskata, ka psihologa profesionālā pilnveide var notikt līdzīgi kā karjeras, izglītības konsultantiem- darbojoties un piedaloties dažādu atbalsta asociāciju pasākumos, piedaloties skolu psiholoģijas asociācijā, iegūstot pieredzi citu valstu augstskolās, kā arī piedaloties supervīzijās. Diemžēl, psihologa štata vieta pašlaik nodrošināta ir tikai LU, tāpēc arī sadarbības veidošana ar Latvijas augstskolu psihologiem nav iespējama, tāpēc ir ieteicams piedalīties citu izglītības psihologu, piemēram, skolu psihologu asociācijas organizētajās supervīzijās.

Autore uzskata, ka arī vecāko kursu studentiem- konsultantiem būtu noderīgas zināšanas par konsultēšanas prasmēm darbā ar klientiem, kā arī pilnīga informācija par visiem pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem augstskolā kopumā.

Karjeras konsultanta kompetences ir noteiktas profesijas standartā „Karjeras konsultants”. Karjeras konsultanta nepieciešamās prasmes tiek aprakstītas saistībā ar vispārējām konsultēšanas prasmēm, taču kā svarīgākās tiek izceltas aktīvās klausīšanās

prasmes, sapratnes prasmes (ietverot pārfrazēšanu, kopsavilkuma veidošanu, jautājumu lietošanu), un interpretēšanas prasmes (ietverot konfrontēšanu, uzmanības pievēršanu, pašatklāsmi) (Ali, Graham, 1996, arī Kidd, 2006). ES valstu augstskolās karjeras konsultanta pienākumus visbiežāk veic cilvēki ar profesionālo karjeras konsultanta kvalifikāciju (bakalaura līmenī, maģistra līmenī, vai kā profesionālās kvalifikācijas programma) (CEDEFOP, 2009), tomēr karjeras konsultēšana var tikt ietverta citu studiju programmu ietvaros- piemēram, cilvēkresursu attīstības studiju programmās, vai psiholoģijas programmu ietvaros. Latvijā profesionālā maģistra studiju programma „Karjeras konsultants” no 2007.gada tiek realizēta piecās augstskolās (RPIVA, LLU, LiepU, DU, RA) Lai arī pirmie absolventi jau ir šo programmu beiguši, Latvijas augstskolu karjeras atbalsta personālam pārsvarā ir citas izglītības diplomi (piemēram, LU Karjeras konsultantiem ir psiholoģijas un pedagoģijas bakalaura un psiholoģijas maģistra izglītība). Kā norāda viens no atzītiem pasaules ekspertiem karjeras konsultēšanas metodiku un tehniku autors B. Ertelts (Ertelt, 2010), ir vēlams, ka karjeras konsultantu pamatizglītība ir kādā no sekojošām jomām- psiholoģija, cilvēkresursu vadība vai pedagoģija. Autore piekrīt Ertelta uzskatam, ka būtu svarīgi, ka karjeras vadības un atbalsta pamatprincipi tiek ietverti minētajos studiju virzienos. Savukārt, izglītības konsultanta profesionālo kvalifikāciju pašreiz neregulē nekādi noteikumi vai obligātas prasības. Konsultanta kvalifikāciju izvērtē struktūrvienības vadītājs, izvirzot savus kritērijus pēc kādiem konsultants var tikt pieņemts darbā (piemēram, LU kā izglītības konsultanti strādā cilvēki ar vēstures, filoloģijas, politoloģijas, psiholoģijas, pedagoģijas bakalaura grādu, vai iesāktām studijām šajās jomās). Izglītības konsultantiem/ padomdevējiem ir ieteikts studentu konsultēšanā ņemt vērā attīstošo dimensiju- fokusēties uz studentu izaugsmi, palīdzēt apzināt izglītības un dzīves saistību, attīstīt spēju izvairīties reālus akadēmiskos un karjeras mērķus, tos sasniegt, kā arī paplašināt savu redzes loku (Upcraft, Stephens, 2000). Lai akadēmiskais atbalsts būtu efektīvs, konsultantiem būtu jāizprot galvenās attīstības, personības, mācīšanās un karjeras vadības teorijas, jāprot izzināt studentu vajadzības un plāni, jāvar sniegt atbalstu lēmumu pieņemšanā, kā arī jāpārziņ visi augstskolā (un arī citās institūcijās) pieejamie resursi.

Autore iesaka augstskolu karjeras un izglītības konsultantu profesionālo pilnveidi organizēt šādos virzienos:

- Konsultantu dalība starptautiskajās vai Latvijas mēroga asociācijās. Latvijā karjeras konsultantus apvieno Latvijas karjeras attīstības atbalsta asociācija. Eiropas nozīmīgākās asociācijas ir Eiropas studentu atbalsta asociācija (FEDORA,

Forum for Student Guidance), kurā ir gan karjeras konsultantu, gan psihologu interešu grupas. 2009. gadā FEDORA apvienojās ar Starptautiskās izglītības Eiropas asociāciju (EAIE, *European Association for International Education*), kurā ietilpst darba grupas arī izglītības konsultantiem un atbalsta organizētājiem. Izglītības un karjeras attīstības atbalsta asociācija IAIEVG (*International Association for Educational and Vocational Guidance*) apvieno izglītības un karjeras atbalsta sniedzējus un regulāri rīko starptautiskās zinātniskās konferences. Autore, piedaloties dažādos šo asociāciju rīkotajos pasākumos- konferencēs, forumos, kongresos, secina, ka tā ir neatsverama pieredze konsultantiem pilnveidot savas profesionālās prasmes, piedaloties lekcijās, darba grupās, semināros. Vienlaicīgi tā ir arī iespēja veidot sadarbības tīklu starptautiskā līmenī (piemēram, LU Karjeras centra vadītāja I.Jaunzeme ir FEDORAs nacionālā koordinatore Latvijā).

- Konsultantu dalība dažādos nacionālā līmeņa pasākumos un sadarbības projektos, ko organizē dažādas valsts vai nevalstiskās organizācijas. Autore kā labu piemēru var minēt Valsts izglītības attīstības aģentūras Karjeras departamenta rīkotos pasākumus (dažādus seminārus, pieredzes apmaiņas organizēšanu), kuros ir iespēja iesaistīties augstskolu studentu atbalsta organizētājiem un konsultantiem. Seminārus un lekcijas karjeras atbalsta sniedzējiem periodiski organizē arī citas organizācijas- piemēram, Europass. LU Studentu serviss ir iesaistījies projektā „Labs serviss”, kurā regulāri notiek dažāda veida semināri par tēmām, kas saistītas ar klientu apkalpošanu un servisa organizāciju.
- Konsultantu tālākizglītība profesionālu mācību organizāciju rīkotos semināros, kas saistīti ar profesionālo prasmju pilnveidošanu, konsultēšanas prasmju attīstību. 2008. gadā LU karjeras un izglītības konsultanti piedalījās organizācijas SpringValley rīkotajā seminārā „Coaching izmantošana karjeras un izglītības konsultēšanā”. Konsultantiem ir bijusi iespēja piedalīties arī Latvijas Koučinga asociācijas rīkotajās konferencēs
- Konsultantu pieredzes apmaiņa Latvijas un Eiropas valstu augstskolās, sekmējot sadarbību nacionālā un starptautiskā mērogā. 2010. gadā savstarpējo studentu atbalsta pieredzes apmaiņu starp augstskolām organizēja VAAA, starp atsevišķām augstskolām periodiski notiek sadarbība vai pieredzes apmaiņa karjeras atbalsta jomā, tomēr pašlaik vēl šo sadarbību nevar uzskatīt par pietiekošu. Autore vada

mācību prakses LLU studentiem, tādējādi sekmējot viņu iepazīšanos ar augstskolas karjeras konsultanta darbu. LU konsultantu pieredzes vizītes Eiropas valstu augstskolās dažādu starptautisku projektu ietvaros (Leonardo, Comenius, EZZ) ir veicinājuši organizatorisko un sistemātisko pieeju karjeras un studentu atbalsta jautājumos, gan arī veicinājuši dažādu metodiku izstrādi un izmantošanu darbā ar studentiem.

- Konsultantu supervīzijas ir iespēja pilnveidot savas profesionālās prasmes, sadarboties ar savas jomas speciālistiem, kā arī gūt atbalstu un profesionālu padomu sarežģītās situācijās. Piemēram, Īslandes universitātē regulārās supervīzijās tiekas visi augstskolas centralizētā atbalsta sniedzēji. Diemžēl, jāsecina, ka supervīzijas Latvijas augstskolu karjeras konsultantiem ir praktiski neiespējami iegūt, jo augstskolās ir pārāk maz šādi speciālisti. Autore uzskata, ka šī joma noteikti ir jāattīsta, pašlaik savstarpēji sadarbojas dažādu jomu speciālisti - piemēram, LU savstarpēji sadarbojas un supervīziju veidā atsevišķus gadījumus pārrunā karjeras konsultanti un psihologi, tomēr šo sadarbību nevar uzskatīt par mērķtiecīgi un regulāri organizētu supervīziju.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Izglītības paradigmas maiņa, izglītības procesu globalizācija un vienotas izglītības telpas veidošana Eiropā aktualizē studiju procesa virzību uz studiju rezultātu sasniegšanu un studentu personiskās un profesionālās izaugsmes veicināšanu. Lai gan sabiedrībā vērojama kopējā tendence, ka arvien vairāk cilvēki iegūst augstāko izglītību, tomēr augstskolu pārskati rāda, ka iesākto izglītību nepabeidz gandrīz piektā daļa no studijas uzsākušajiem. Pārmaiņas sabiedrībā ekonomiskajās un demogrāfiskajās jomās pastiprina šīs problēmas aktualitāti gan indivīda, gan augstskolas, gan sabiedrības līmenī. Augstskolās var būt dažādas pieejas, kā mazināt studiju pārtraukšanu, Latvijā līdz šim vairāk aktualizēta formālā pieeja, jau iepriekš atsevišķās nozarēs paredzot lielu skaitu studentu, kas studijas pārtrauks, un attiecīgi uzņemot vairāk studentu studiju sākuma posmā. Tomēr jaunākajās Eiropas izglītības vadlīnijās, atbalsta asociāciju un organizāciju ieteikumi (EUA Trends, 2010, FEDORA, CEDEFOP u.c.), kā arī mūžizglītības un studentcentrētās izglītības aktualizācija liecina, ka nozīmīgākais resurss izglītības pārtraukšanas mazināšanā jāuzskata vispusīgi attīstīta studentu atbalsta sistēma, īpaši uzsverot konsultatīvā atbalsta lomu. Ziņojumi par tendencēm Eiropas augstākajā izglītībā (EUA, 2010) uzsver, ka studentu atbalsta jēdziens ir mainījies arī augstskolu praksē – ja sākotnēji studentu atbalsts saistījies tikai ar reflektantu informēšanu par studiju programmām un organizatorisku jautājumu risināšanu, tad šodien studentu atbalsts ir vērsts uz vispusīgu studentu personīgo un profesionālo prasmju attīstību, personības izaugsmi, sagatavošanu ieišanai darba tirgū, kā arī atbalstu visdažādākajās studiju situācijās. Studentu atbalsts vairs netiek aplūkots tikai kā atsevišķu centralizētu pakalpojumu klāsts, bet kā vispusīgi integrēts atbalsts studiju un ārpus studiju procesā.

Promocijas darbā studiju pārtraukšanas iemesli un atbalsta pakalpojumi analizēti saistītā veidā, pētot studentu un augstskolas ekspertu viedokli par dažādiem, ar studiju pārtraukšanu saistītiem jautājumiem, analizējot pieejamo informāciju augstskolu elektroniskajos portālos, kā arī apkopojot Latvijas un ārvalstu pieredzi studentu atbalsta organizēšanā.

No promocijas darba ietvaros veiktā pētījuma izriet šādi būtiskākie **secinājumi**.

1. Karjeras attīstības teorijas palīdz izprast attiecīgo vecumposmu, kā arī studenta domu un lēmumu maiņu saistībā ar izglītības turpināšanu vai pārtraukšanu. Atribūcijas un motivācijas teorijas palīdz izskaidrot studenta pieņemumus par studiju pārtraukšanu. Izglītības teorijās studiju pārtraukšanas iemesli saistīti ar studenta individuālo

raksturojumu: sociāldemogrāfiskajiem rādītājiem, individuāliem faktoriem studiju izvēlē un studiju procesā - akadēmisko sniegumu, studiju motivāciju, grūtībām studiju uzsākšanas posmā, akadēmisko un sociālo integrāciju studijās, kā arī institucionālo ietekmi.

2. Studentu noturēšanas un atbalsta jautājumi ir aktualizēti izglītības teorijās, savukārt, vadībzinātnes atziņas par vadības un pārvaldības procesiem organizācijā palīdz organizēt sistemātisku studentu atbalstu nodrošinājumu, plānojot, īstenojot un izvērtējot mērķus, rezultātus un ieguldījumus nacionālā, institucionālā un individuālā līmenī.
3. Autores izveidotajā studentu atbalsta modelī kā studentu noturēšanas galvenais resurss tiek uzskatīts konsultatīvais studentu atbalsts, kas var tikt sniegts kā izglītības/akadēmiskais atbalsts (studiju procesā un ārpus tā), psiholoģiskais atbalsts, karjeras atbalsts, arī informatīvais/organizatoriskais atbalsts. Kā studenta atbalsta veidi daļēji var tikt uzskatīti arī sociālais atbalsts un sociāli ekonomiskais atbalsts.

Pierādīta 1. tēze:

Izglītības, karjeras attīstības un vadības teorijām ir būtiska nozīme studiju pārtraukšanas samazināšanā, pilnveidojot studentu atbalstu augstskolās

4. Tiek pierādīta saistība starp studiju pārtraukšanas nodomiem, vāju profesionālo identitāti, nepārdomātu studiju izvēles motivāciju un vājiem iepriekšējiem priekšstatiem par izvēlēto jomu. Pētījuma rezultāti apliecina, ka studentiem, kuri biežāk domā par studiju pārtraukšanu, ir nozīmīgi zemāks profesionālās identitātes līmenis. Jo augstāks ir profesionālās identitātes līmenis, jo vairāk studenta izvēli ir ietekmējusi interese par izvēlēto studiju jomu, sevis pašizpratne un vēlme savu karjeru veidot saskaņā ar savām spējām un interesēm. Studenti kuru studiju izvēle ir nepārdomāta (ne-motivācija), arī izjūt lielākas barjeras un grūtības izglītības turpināšanā. Šie rezultāti papildina jau iepriekš veiktos pētījumus (Voitkāne, Miezīte, Raševska, Vanags, 2006) par vājākas iekšējās studiju izvēles motivācijas saistību ar vājākām studenta akadēmiskajām prasmēm- studenti, kuriem ir vājāka interese par izvēlēto profesionālo jomu, daudz biežāk arī piedzīvo grūtības ar akadēmisko prasību nokārtošanu, kas, savukārt, arī var būt kā viens no studiju pārtraukšanas iemesliem

Pierādīta 2. tēze:

Studiju pārtraukšanas nodomi ir pozitīvi saistīti ar studentu vājāku profesionālo identitāti, mazāku apmierinātību ar studijām un neskaidrāku studiju izvēles motivāciju.

5. Kā galvenie studiju pārtraukšanas iemesli var tikt uzskatīti ekonomiskie apstākļi, vājas studiju prasmes un akadēmiskas grūtības, vilšanās studiju procesā un studiju kvalitātē, nepiemērota studiju izvēle. Studiju pārtraukšanā aktuāli kļūst studiju pārtraukšanas iemesli, ko ietekmē arī darba tirgus un ekonomiskās situācijas izmaiņas- ekonomiskās grūtības, šaubas par nozares perspektīvu. Studiju pārtraukšana aktuālāka ir pirmajā studiju gadā. Studiju pārtraukšanas iemeslu apzināšana konkrētā augstskolā parāda, ka ir iespējams studentu atbalstu mērķtiecīgi attīstīt un vērst uz to, lai varētu šos iemeslus kaut daļēji novērst vai ietekmēt.

Pierādīta 3. tēze:

Studiju pārtraukšanas iemeslu analīze ir būtisks priekšnoteikums piemērotu studentu atbalsta veidu izstrādāšanai.

6. Studiju pārtraukšanas samazināšanu ar studentu atbalsta paņēmieniem kavē sekojoši ierobežojumi:

6.1. Izglītības politikas līmenī:

- Latvijā nav izveidota vienota, sistēmiska pieeja studējošo atbalsta jomā, arī likumdošanā nav nostiprināta studentu atbalsta nepieciešamība. Vērojama dažāda institūciju izpratne un attieksme pret studentu atbalsta jēdzienu un pasākumiem, augstskolās trūkst izstrādātu vadlīniju par atbalsta pasākumiem;
- Ekonomiskās problēmas ir gan cēloņi studiju pārtraukšanai, gan kavē studentu atbalsta ieviešanu augstskolās;
- Trūkst padziļinātu datu analīze par studiju pārtraukušo studentu dinamiku, jomām, kur visbiežāk pārtrauc studijas un datu par šo indivīdu profesionālajām gaitām pēc studiju pārtraukšanas.

6.2. Augstskolas līmenī:

- Lielākajā daļā Latvijas augstskolās studentu atbalsta pakalpojumi pārsvarā tiek realizēti decentralizēti un nekoordinēti. Nav izstrādātu kopēju vadlīniju attiecībā uz atbalsta pasākumiem augstskolā;
- Nepilnīgi izmantoti informācijas resursi attiecībā uz studentu atbalstu;

- Visbiežāk augstskolās pieejams tikai informatīvs un organizatorisks atbalsts, izglītības/akadēmiskais atbalsts attiecībā uz studiju prasmēm studiju procesā ir atkarīgs tikai no mācībspēku aktivitātēm, ārpus studiju procesa šis atbalsta veids vairākumā augstskolu netiek attīstīts. Ar atsevišķiem izņēmumiem, Latvijas augstskolās nav attīstīts psiholoģiskais atbalsts, karjeras atbalsts, atbalsts studentiem ar īpašām vajadzībām.. Sociālo atbalstu augstskolā veicina sociālās iesaistīšanās iespējas un studentu savstarpējais atbalsts, tomēr to nevar uzskatīt kā attīstītu un koordinētu „studentu-konsultantu” sistēmu;
- Problēmas datu apkopošanā un pārraudzībā par studiju pārtraukušajiem studentiem, kā arī atgriezeniskās saites trūkumā par studiju pārtraukšanas iemesliem un pēc studiju pārtraukšanas;
- Augstskolas kopējās nostādes un personāla attieksmes pret studiju pārtraukšanu un studentu atbalstu, personāla attieksmes, izglītošanas, motivēšanas un novērtēšanas problēmas;
- Nepietiekoši attīstīta augstskolas struktūrvienību savstarpējā sadarbība, informētība arī attiecībā uz studentu atbalsta pasākumiem;
- Studentu atbalsta pasākumi netiek saistīti ar studiju pārtraukšanas iemesliem un piemēroti gadījumos, kad students studijas pārtrauc;

6.3. Individā līmenī atbalsta efektivitāti var ietekmēt indivīda nevēlēšanās kontaktēties ar augstskolas personālu, maza augstskolas atbalsta resursu izmantošana, zema informētība par atbalsta pieejamību un veidiem, kā arī skaidra pārliecība par lēmumu pārtraukt studijas un nerisināmas problēmas.

Pierādīta 4. tēze:

Latvijas augstskolās pastāvošais studentu atbalsts tikai daļēji atbilst Eiropas izglītības vadlīnijām un ārvalstu augstskolu pieredzei konsultatīvā studentu atbalsta jomā. Latvijas augstskolās studiju pārtraukšanas samazināšanu ar studentu atbalsta pasākumiem kavē ierobežojumi un problēmas izglītības politikas, augstskolas un individuālā līmenī.

7. Pieaugošā atbalsta pasākumu izmantojamība un augstais dažādu pakalpojumu un pasākumu novērtējums LU pierāda atbalsta nozīmīgumu studentiem.

8. Lai arī liela daļa bijušo studentu savu studiju pārtraukšanas lēmumu nemainītu, tomēr daļa studentu šo lēmumu vērtē kā pārsteidzīgu vai to nožēlo, norādot, ka dažādas

atbalsta metodes varētu veicināt viņu palikšanu augstskolā. Gadījumu analīzes apliecina iespēju ietekmēt studenta studiju pārtraukšanas lēmumus.

Pierādīta 5. tēze:

Ar studentu atbalsta pasākumiem var ietekmēt studenta lēmumus par studiju pārtraukšanu un veicināt studentu noturēšanu augstskolā;

9. Eiropas augstskolu ieteikumu un pieredzes analīze apliecina studentu atbalsta nozīmi augstākajā izglītībā. Lai mazinātu studiju pārtraukšanu, studentu atbalsts ir pilnveidojams saskaņā ar studentu vajadzībām, atbalsta pasākumu nozīmību un vēršams uz kritiskākajiem posmiem studiju pārtraukšanā.

Studentu atbalsta pilnveidošanai saistībā ar studiju pārtraukšanas mazināšanu augstākajā izglītībā autore izvirza šādus ***priekšlikumus:***

1. Studiju pārtraukšanas samazināšanai augstskolās ir jāņem vērā gan karjeras, gan izglītības teorētiskās atziņas par studiju pārtraukšanas individuālajiem un institucionālajiem faktoriem, Eiropas izglītības un politikas svarīgākās vadlīnijas un ārvalstu augstskolu pieredze attiecībā uz studentu noturēšanu augstskolās.
2. Izglītības politikas plānošanas dokumentos jāparedz lielāks uzsvars augstskolu atbildībai studentu atbalsta veidošanā. Līdz šim lietotā jēdziena „studiju atbalsts” vietā autore piedāvā lietot jēdzienu „studentu atbalsts”, kas precīzāk parāda atbalsta saņēmēju.
3. Autore iesaka pilnveidot statistikas datu apkopošanas sistēmu attiecībā uz studiju pārtraukšanu gan nacionālā, gan institucionālā līmenī. Precīzāks datu monitorings nacionālā līmenī ļautu veidot pārskatāmāku ainu par patieso studiju pārtraukšanas situāciju gan pa atsevišķām nozarēm, gan studiju programmām un augstskolām. Datu apkopošanā var sadarboties gan vairākas nacionālā līmeņa institūcijas (CSP, IZM, AIKNC), gan arī pašas izglītības iestādes.

Ieteikumi augstākajām izglītības iestādēm:

1. Autore iesaka uzlabot statistikas datu monitoringu arī augstskolas līmenī, atspoguļojot reālo studiju pārtraucēju skaitu, to studentu skaitu, kuri maina savu studiju programmu, tos, kuri studijas pārtrauc formāli, un pēc tam atkārtoti tiek imatrikulēti tajā pašā programmā. Vispusīgi apkopota un atspoguļota informācija par studējošo sastāva kvalitatīvām izmaiņām un reālo situāciju augstskolā, kā arī palīdzētu augstskolā pārraudzīt studiju pārtraukušo studentu skaitu, studentu „kustību” augstskolas ietvaros (mainot studiju programmas, bet nepārtraucot studijas augstskolā pavisam)- sevišķi nozīmīgi tas ir lielajās valsts augstskolās, kur šo skaitu kontrolēt ir daudz grūtāk.

Pamatojoties uz ticamiem un viegli pārbaudāmiem datiem, iestādes vadība var veikt riska izvērtējumu studiju pārtraukšanā, apzināt iemeslus studiju pārtraukšanai, kā arī veidot efektīvākas un pārtraugāmas stratēģijas problēmas mazināšanā. Precīza datu analīze ļautu veikt izvērtējumu arī struktūrvienības līmenī, kā arī veikt riska analīzi atsevišķās studiju programmās.

2. Lai novērtētu studiju pārtraukšanas problēmu, autore piedāvā veikt riska analīzi attiecībā uz studiju pārtraucējiem nacionālā un institucionālā līmenī, kā arī uzskata, ka augstskolās rūpīgi jāizvērtē individuālie studiju pārtraukšanas iemesli konkrētā augstskolā un studiju programmā. Analizējot veiktā atbalsta rezultātus, jāuzsver gan tūlītējo rezultātu nozīmīgums (piemēram, uzlabotas prasmes un zināšanas), gan arī rezultāti organizāciju līmenī (jaunu procesu, programmu ieviešana, izglītots personāls, veidota studentu piesaiste), galējie rezultāti var būt arī nacionālā līmenī (piemēram, samazinās bezdarbnieku skaits grupā ar vidējo izglītību).
3. Kā svarīgākais virziens studentu noturēšanā augstskolā jāuzskata studentu atbalsta sistēmas/pakalpojumu izveidi un pilnveidošanu, ņemot vērā ārvalstu un Latvijas augstskolu labāko pieredzi. Autores izveidotajā studentu atbalsta modelī kā nozīmīgākais atbalsta veids ir konsultatīvais atbalsts- izglītības/akadēmiskais, psiholoģiskais, karjeras un organizatoriskais atbalsts. Autore Latvijas augstskolās iesaka konsultatīvo studentu atbalsta attīstīt un pilnveidošanu trīs līmeņos- 1) akadēmiskais atbalsts studiju procesā; 2) izglītības/informatīvais atbalsts struktūrvienībās (nodaļās, fakultātēs); 3) centralizēts studentu atbalsts augstskolā, apvienojot galvenos konsultatīvā atbalsta veidus (karjeras, psiholoģiskais, izglītības atbalsts). Studentu atbalsta modelis ir pielāgojams atbilstoši katras augstskolas vajadzībām, lielumam un resursiem. Aprakstītais LU Studentu servisa atbalsta modelis apliecina, ka lielai augstskolai ir rekomendējams pilnveidot atbalstu visos līmeņos, īpašu uzmanību veltot centralizēta studentu atbalsta sniegšanai augstskolā.
4. Pilnveidojot studentu atbalsta sistēmu, ir nepieciešams ievērot vispārējos organizācijas vadības principus, izvirzot mērķus (ekonomiskos, sociālos, funkcionālos), apzinot veiktos ieguldījumus un izvirzot sasniedzamos rezultātus individuālā un institucionālā līmenī. Kvalitātes nodrošināšanas pārraudzība palīdz veiksmīgāk sasniegt augstskolas izvirzītos mērķus un uzdevumus attiecībā uz studentu atbalsta pilnveidošanu augstskolā. Pakalpojumu kvalitāte ir saistāma arī ar atbilstību noteiktai mērķa grupai, klientu informētību par pakalpojumiem un klientu vajadzību apmierināšanu.
5. Kā svarīgākos studentu atbalsta efektivitātes rādītājus autore piedāvā analizēt datus par sekmīgo studentu īpatsvara attiecību pret nesekmīgajiem, studijas pārtraukušo studentu

skaitu (dažādos studiju periodos), studijas nākamajā izglītības pakāpē uzsākušo skaitu, atbalsta pakalpojumu daudzveidību, atbalsta pasākumu izmantošanu, atbalsta pakalpojumu diferencēšanu atbilstoši dažādām mērķa grupām, klientu (studentu, darbinieku, skolēnu) apmierinātību ar augstskolā īstenotajiem atbalsta pasākumiem, absolventu nodarbinātības paaugstināšanu (darba gaitas uzsākušie). Autore kā ļoti labu rezultātu piedāvā uzskatīt to, ja students, saņemot atbalstu, risina problēmas un paliek augstskolā. Kā labs rezultāts uzskatāms, ja students pēc pārtraukuma atsāk studijas augstskolā, kā vidējs rezultāts nosakāms tad, ja studijas tiek pārtrauktas, bet students paliek apmierināts ar augstskolu, studiju procesu, personālu. Kā slikts rezultāts jāvērtē studiju pārtraukšana, studentam paliekot neapmierinātam ar studijām vai attieksmi augstskolā. Autore iesaka augstskolās veikt arī studentu apmierinātības un vajadzību dziļāku vai biežāku izpēti, studiju pārtraukšanas iemeslu apkopošanu, kā arī veidot stratēģijas, lai studijas pārtraukušajiem studentiem būtu iespēja augstskolā atgriezties.

6. Studentu atbalsts pilnveidojams saistībā ar dažādiem studiju pārtraukšanas riskiem, „kritiskajiem” posmiem studijās, kā arī studentu vajadzībām. Pastiprināti visa veida atbalstu nepieciešams organizēt pirmajā kursā, studiju adaptācijas periodā, konsultatīvais atbalsts jāsniedz arī lielā daļā gadījumu, kad students pārtrauc, vai tikai pieņem lēmumu par studiju pārtraukšanu. Jāveicina arī motivētāku studentu piesaisti, dažādus atbalsta veidus orientējot uz vidējās izglītības reflektantiem.
7. Autore uzskata, ka studentu atbalsta pilnveidošanā ir iespējams izmantot metodes, kas neprasa lielu finansiālu ieguldījumu- dažādus atbalsta materiālu ievietot e-vidē, attīstīt augstskolās studentu-konsultantus un brīvprātīgo studentu sistēmu, pilnveidot studentu adaptācijas pasākumu izveidi u.tml.
8. Lai veidotu augstskolas personāla (akadēmiskā, konsultējošā, vadošā) izpratni par studentu atbalsta lomu gan augstskolā kopumā, gan arī attiecībā uz studiju pārtraucējiem, nepieciešams studentu atbalsta pakalpojumus aprakstīt vienotā nolikumā (izstrādājot galvenās vadlīnijas), ar kuru iepazīstināts tiek viss augstskolas personāls. Starp atbalsta pakalpojumu nodrošinātājiem nepieciešams veidot atbildības sadalījumu, savstarpēju koordināciju un informācijas apmaiņu.
9. Studentu atbalsta nodrošināšanā ir būtiska personāla profesionālā pilnveide. Autore iesaka akadēmisko mācībspēku tālākizglītības programmās iekļaut tēmas par studentu atbalsta jautājumiem, personāla lomu studentu atbalstā, kā arī pirmo kursu studentu psiholoģijas īpatnībām. Konsultējošā studentu personāla (lietveži, metodiķi, izglītības konsultanti) profesionālai pilnveidei autore ir izstrādājusi un praksē apbējusi programmu

„Konsultācijas prasmes darbā ar studentiem“ un tālākizglītības programmu „Stresa menedžments“. Kā būtiskāko virzienus speciālā atbalsta personāla (izglītības, karjeras, psiholoģiskais atbalsts) profesionālajai pilnveidei autore iesaka iesaistīšanos nacionāla un starptautiska līmeņa profesionāļu asociācijās, izglītības, psiholoģijas un karjeras konferencēs, veidot sadarbību ar augstskolu profesionālajiem darbiniekiem. Karjeras konsultantiem un psihologiem būtisks pilnveides un atbalsta virziens ir supervīziju veidošana starp profesionāļiem šajā jomā.

10. Autore iesaka augstskolās regulāri veikt arī studentu vajadzību izpēti, apmierinātības pētījumus ar augstskolu, studiju kursiem vai programmām, lai noteiktu, izvērtētu un rastu risinājumus biežāk sastopamajām problēmām.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūras saraksts

Academic Advising: A Comprehensive Handbook (2000), Gordon V., Wesley H. (Eds.), Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco

Ali, L., Graham, B.(1996) *The counselling approach to careers guidance*. London: Routledge

Alloy, L.A. and Seligman, M.E.P. (1979). *On the cognitive component of learned helplessness in animals and man*. In G. Bower(Eds.) *The Psychology of Learning and Motivation.*, New York: Academic Press, 219-276,

Ames C., (1992) *Motivation in sport and exercise*. Champaign, Ill.: Human Kinetics

Anderson, P (2006) *Educational Guidance and Counselling- a short outline*. In Katzensteiner, M., Ferrer-Sama, P., Rott, G.(Eds.) *Guidance and Counselling in Higher Education in European Union Member States.*, University of Aarhus, Denmark

Arroba, T. (1977) *Styles of Decision Making and Their Use: An Empirical Study*. British Journal of Guidance and Counselling, Vol 5: 149-158

Arthur, M.B., Hall, D.T., Lawrence, B.S. (1989) Generating new directions in career theory: the case for a transdisciplinary approach. In Arthur, M.B., Hall, D.T., & Lawrence, B.S. (Eds.) *Handbook of Career Theory*, Cambridge University Press, New York, 7-25

Arulamalam, W., Naylor,R., Smith, J. (2007)*Factors affecting the probality of 1th year medical student dropout in the UK*. Wawich Economic Research Paper, University of Wawich Coventry

Balaisis, M (2002) *Student Needs at Vilnius University*. New Development in Psychology in the Baltic's: Theory and Practise. University of Latvia, 66-70

Balaisis, M., Draguns, J., Miežitis, S. (2004) *Students' Adjustment at Vilnius University: the Role of Self-Orientation, Locus of Control, Social Support and Demographic Variables*. Baltic Journal of Psychology, Vol. 5. 33-45

Barrat W. (2003) Information Technology in Student Affairs. In Komives S.R., Woodard D.B.and Associates (Eds.) *Student Services: A Handbook for the Profession.*, Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco

Barro, S.M., & Kolstad, A. (1987). *Who drops out of high school? Findings from High School and Beyond*. Washington, DC: US Department of Education, Center for Education Statistics

Baudouin, R., Bezanson, L., et al (2007) *Demonstrating Value: A Draft Framework for Evaluating the Effectiveness of Career Development Interventions*, Canadian Journal of Counselling, Vol 43, N 3, 143-148

Bebriša I, Ieviņa I., Krastiņa L. (2007) *Skolēnu atbīršana pamatskolās.Problēmas risinājumi*. Baltic Institute of Social Sciences. Rīga

Bean, J.P. (1990). Using Retention Research in Enrollment Management. In Hossler, D., Bean, J.P., & Associates (Eds.), *The Strategic Management of College Enrollments.*, San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 170-185

Bempechat, J., & Ginsburg, H.P. (1989). *Underachievement and educational disadvantage: The home and school experience of at-risk youth* . New York: Columbia

- Blackorby, J., & Wagner, M. (1996).** *Longitudinal postschool outcomes of youth with disabilities: Findings from the National Longitudinal Transition Study.* *Exceptional Children*, 62(5), 399-413
- Boer, Mittendorf, Scheerens, Sjenitzer (2005)** *Indicators and benchmarks for Lifelong Guidance.*, Twente University, CEDEFOP
- Brandes, D. and P. Ginnis (1986).** *A Guide to Student Centred Learning.*, Oxford: Blackwell.
- Braun, C. (1976)** *Teacher expectations: Sociopsychological dynamics.*, *Review of Educational Research*, Vol 46, 185-213
- Braxton, J.M. (ed.) (2000/02)** *Reworking the student departure puzzle.* ,Vanderbilt University Press
- Briška, A. (2008)** *Studiju programmas kvalitātes analīze un to ranžēšanas kritēriji.*, LU raksti, Vadības Zinātne, 721, 217-234
- Broks, A., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A., Valbis, J. (1998)** *Izglītības indikatoru sistēmas.* Rīga, "Mācību grāmata"
- Brophy, J. E. (1988).** *Research linking teacher behavior to student achievement: Potential implications for instruction of Chapter I students.* *Educational Psychologist*, Vol 23, 235-312
- Brown, D., Brooks, L. and Associates (1990)** *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice.* 2nd ed. San Francisco: Jossey-Bass
- Bryk, A.S. & Thum, Y.M. (1989).** The effects of high school organization on dropping out: An exploratory study. *American Education Research Journal*, 26(3), 353-383
- Bull, K.S., Salyer, K., Montgomery, D., & Hyle, A. (1992).** *The dropout problem: Rural educators' perceptions of intervention priorities.* *Rural Special Education Quarterly*
- Career Guidance: A Handbook for Policy Makers (2004).** *OECD*, The European Communities, ISBN 926401541
- Career guidance and Public policy: Bridging the Gap. (2004),** *OECD*
<http://www.oecd.org/dataoecd/33/45/34050171.pdf> skat. 25.05.2010
- Cassel, N.R. (2003),** *Use of Personal Development Test to Identify High School and College Drop out Students*, *The Journal of Educational Psychology*, Vol 123, No 4, 641-649
- Catterall, J. (1986).** *School dropouts: Policy prospects*, Charleston, WV: Appalachia Educational Laboratory, Policy and Planning Center
- Chapman, D. V., Pascarella E. (2005)** *Predictors of academic and social integration of college students.* *Journal of Research in Higher Education*, Vol. 19, No 3, 295-322
- Chatrand, J.M., Martin, W.F., Robbins, S.B., McAuliffe, G.J., Pickering, J.W., Calliotte, A.A. (1994)** *Testing a level versus an interaction view of career indecision.* *Journal of Career Assessment*, Vol 2, 55-69
- Chemers, M.M., Li-Tze Hu & Garcia B.F. (2001)** *Academic self-efficacy and first-year college student performance and adjustment.* *Journal of Educational Psychology*, Vol 93, 55-64
- Chen, C.P. (1999)** *Transition to higher education: Major aspects and counselling guidelines.* *Guidance and Counselling*, Vol 14, No3, 31-36
- Christie, N.G. & Dinham, S. M. (1991).** *Institutional and external influences on social integration in the freshmen year.* *The Journal of Higher Education*, Vol 62, 412-436

- Coleman J. (1988)** *Social Capital in the Creation of Human Capital*. American Journal of Sociology. Vol 94, 100-110
- Constantine, M.G., Parkerr, V.F (2001)** *Addressing The Career Transition Issues of African-American women. Career Counseling for African Americans*. New York: Lawrence Erlbaum, 99-112
- Creamer, D.G., Creamer, E.G. (1994)** *Practicing Developmental Advisin: Theoretical Contexts and Functional Applications*. NACADA Journals, 14 (2), 17-24
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985)** *Intrinsic Motivation and Self-determination in Human Behaviour*. New York: Plenum
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000)** *Self determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well being*. New York :Plenum
- Dedze I., Krūzmētra M., Mikiško I. (2004)** *Savlaicīgu izglītības apguvi traucējošo faktoru kopums*. SPC Providus. Rīga
- Dinklage, L.B. (1968)** *Decision Strategies of Adolescents*. Unpublished doctoral dissertation, Harward University, Cambridge, MA
- Donnelly, R. and M. Fitzmaurice (2005)**. Designing Modules for Learning. In S. Moore, G. O'Neill, and B. McMullin (Eds.) *Emerging Issues in the Practice of University Learning and Teaching* , Dublin: AISHE
- Drapen S., (2008)** *Tinto model of Student Retention*. University of Glasgow. Pieejams <http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/localed/tinto.html>. skat. 20. 07.2010
- Duarte I. (2008)** *Transition and adaptation to art higher education*. Higher Education Pedagogy, No 7, 27-36
- Dunn, C., Chambers, D., Rabren, K. (2004)** *Variables Affecting Students' Decisions to Drop Out of School*. Remedial and special Education, Vol. 25, No 5, 314-323
- Dweck, C.&Bempechat,J.(1983)** *Children theories of intelligence: Consequences from learning*. In S.Paris, G.Olsen& H.Stevenson (Eds), *Learning and motivation in the classroom*, 239-256, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc
- Dwyer, A.L., Cummings, A.L. (2001)** *Stress, self-efficacy, social support, and coping strategies in university students*. Canadian Journal of Counselling. Special Issue, 35, 3, 108-220
- Dzelme J. (1999)** *Izglītības indikatoru izmantošana augstākās izglītībasvērtēšanā*. Pieejams www.aiknc.lv/static_media/dati/materiali/LV/izgind99.rtf , skat. 09.10.2009
- Eisenberg, D., Golberstein, E., Hunt, J. (2009)**. *Mental Health and Academic Success in College*. *B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, Vol 9, No1, 40-58
- Education at A Glance: OECD Indicators, (2004)** OECD, Paris
- Education at A Glance: OECD Indicators, (2009)** OECD, Paris
- Ēriksons H.Ē. (1968, atk.1998)** *Identitāte: jaunība un krīze*. Jumava, Rīga
- Ertelt, B. (2010)** *Brain Drain-Brain Gain*, semināra materiāli, VIAA, Rīga
- Finn, J. (1989)**. *Withdrawing from school*. Review of Educational Research, Vol 59, 117-142
- Finn, J.D., (1993)**. *School engagement & students at risk*. Washington, DC: National Center for Education Statistics

- Fitzerald, L.F., Betz, N.E. (1994)** *Career development in a cultural context: The role of gender, race, class, and sexual orientation*. In M.L.Savickas&R.W.Lent (Eds.) *Convergence in career development theories*, 103-117. Palo Alto, CA: Davies-Black Publishing.
- Fredrickson, R.H. (1982)** *Career information*. Englewood Cliffs, N: Prentice Hall
- Frost, S.H. (1991)** *Academic advising for student success: A system of shared responsibility*. Washington, DC: G.Washington University, School of Education and Human Development
- Frymier, J. & Robertson, N. (1990)**. *On being at risk*. In W. Schwartz & C. Howley (Eds.), *Overcoming risk: An annotated bibliography of publications developed by ERIC Clearinghouse*, 26-44, Charleston, WA: ERIC/CRESS at AEL
- Foster, E. (2010)**. *HERE! Learning from the Doubters*. Presentation paper in 5.th EFYE Conference, Plantijn University College, Antwerpen, Belgium
- Forands, I (2002)** *Vadītājs un vadīšana*. Rīga: Kamene
- Gallagher, R.P. (1992)** *Students needs surveys have multiple benefits*. Journal of College Student Development, Vol 33, 310-309
- Geidžs, N, Berliners, D. (1998)** *Pedagoģiskā psiholoģija*, Rīga: Zvaigzne ABC
- Ginzberg, E (1972)** *Toward a theory of occupational choice: A restatement*. Vocational Guidance Quarterly, 20, 169-176
- Ginzberg, E (1984)**. *Career development*. In D.Brown& L.Brooks (Eds) . *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice*, 170-190, San Francisco: Jossey-Bass
- Ginzberg, E., Ginsburg, S., Axelrad,S., Herma, J.L (1951)** *Occupationa Choice: An approach to general theory*. New Yourk: Colomba University Press
- Gordon, V. (1998)** *Career Decidedness Types: A Literature Review*. Career Development Quarterly 39: 386-403
- Gordon, V., Habley W., and Associates (2000)** *Academic advising*. Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco
- Gordon, V.V. (1995)** *The Undecided College Student: An Academic and Career Advising Challenge*. Springfield, Thomas
- Greenhaus, J.H., Calanan, G.A., et.al.(2000)** *Career Management*, Dryden Press, Forth Worth, USA.
- Greenhaus, W. & Callanan, R. (1994)**. *Career Management*, The Dryden Press, Forth Worth, USA.
- Guidance and Counselling in Higher Education in European Union Member States. (2006)** Ed. by Katzensteiner, M., Ferrer-Sama, P., Rott, G. FEDORA, University of Aarhus
- Habley W.R. (2000)** Current Practices in Academic Advising. In Gordon V., Wesley H.(Eds.)*Academic Advising*, Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco
- Habley, W.R. (1995)** Faculty Advising: Practice, Performance, and Promice. In Kramer G.L. (Eds.)*Reaffirming the Role of Faculty in Academic Advisin*, National Academic Advising Association Monograh Series, No 1, Manhattan, Kans: National Academic Advising Association
- Halamandaris, K.F.&Power,K.G.(1997)** *Individual diferences, dysfunctional attitudes and social support: A study of the psychosocial adjustment to university life of home students*. Personality and Individuals Differences, Vol 22, 1, 93-104

- Hall, A.S. (2003)** *Expanding academic and career self-efficacy: A family systems framework*. Journal of Counseling & Development, Vol 33, 301-309
- Hansen, E. (2006)** *Career Guidance: a Resource Handbook for Low- and Middle-Income Countries*. International Labour Office. Geneva.
- Harren, V.A. (1979)** *A Model of Career Decision Making for College Students*. Journal of Vocational Behavior, Vol 14, 119-133
- Havighurst, R.J. (1964)** *Youth in Exploration and Man Emergent*. American Counseling Association
- Hazans, M., Kaia P. (2009)**, *The Post-Enlargement Migration Experience in the Baltic Labor Markets*, in Kahanec, M. and Zimmermann, K. (Eds), *EU Labor Markets After Post-Enlargement Migration*, Berlin - Heidelberg: Springer, 255-304.
- Helge, D. (1990)**. *A national study regarding at-risk students*. Bellingham, WA: Western Washington University, National Rural Development Institute. ERIC Document Reproduction Service No. ED 324 178
- Henry, J. (2009)** *University places 'wasted' as access students drop out*. pieejams <http://www.telegraph.co.uk/education/universityeducation/4214864/University-places-wasted-as-access-students-drop-out.html>, skat. 28.03.2010
- Heppner, M.J., Hendricks, F. (1995)** *A Process and Outcome Study Examining Career Indecision and Indecisiveness*. Journal of Counseling and Development, Vol 73:426-437
- Heppner, M.J., Multon, K., Johnston, J.A. (1994)** *Assessing Psychological Resources during Career Change: Development of the Career Transitions Inventory*. Journal of Vocational Behavior .Vol 44: 55-74
- Herr, E.L., Cramer, S.H (1996)** *Career guidance and counseling through the life span: Systematic approaches (5thed)*. New York: HarperCollins
- Hodgkinson, H. (1994)**. *The invisible poor: Rural youth in America*. Washington, DC: Institute for Educational Leadership, Center for Demographic Policy
- Holahan, C.J, Moos, R.H. (1981)** *Social support and psychological distress longitudinal analysis*. Journal of Abnormal Psychology, 90, 365-370
- Holland, J.L., Daiger, D.C., & Power, P.G. (1980)** *My Vocational Situation*. Palo Alto, CA, Consulting Psychologists Press
- Hughes D. (2006)** *Quality Assurance & Assessment in Careers Guidance*. Presentation, Riga, Latvia, 4-5 November
- Hughes D., Gratton G. (2006)** *Performance indicators and benchmark in Career Guidance in the United Kingdom*, University of Derby, CEDEFOP, pieejams arī http://www.derby.ac.uk/files/icegs_performance_indicators_and_benchmarks2006.pdf
- Improving Lifelong Guidance Policies and Systems (2005)** *Using Common European Reference Tools*. CEDEFOP, Luxembourg. Pieejams http://www.cedefop.europa.eu/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/400/4045_en.pdf Skat. 20.06.2010
- Jacobs, J.E., & Potenza, M (1990)** *The use of decision making strategies in late adolescence*. Paper presented at the meeting of the Society for Research in Adolescence, Atlanta, USA
- Jaunzeme I. (2006)** *National report for Latvia*. In Katzensteiner M., Ferrer-Sama P., Rott G. (Eds.) *Guidance and Counselling in HE in EU Member States*. University of Aarhus, Denmark
- Jaunzeme I. (2011)** *Karjeras vadības un atbalsta sistēmas pilnveidošanas problēmas augstākajā izglītībā Latvijā*. Doktora disertācija, Rīga

- Jaunzeme I. , Šmitiņa A. (2007)** *Karjera. Mācību līdzeklis vidusskolām*. SIA Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmija, 90 lpp
- Jaunzeme I. , Šmitiņa A. (2007)** *Karjera. Mācību metodika pedagogiem*. SIA Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akadēmija, 112 lpp
- Johnson, R. (1978)** *Individual Styles of Decision Making: A Theoretical Model for Counseling*. Personnel and Guidance Journal. Vol 56: 530-536
- Juntunen, C.L., Wegner, K.E.&Matthewa, L.G. (2002)** *Promoting Positive Career Chance in Midlife*. In Juntunen C.L., Atkinson D. R. (Eds.) *Counseling across the Lifespan*, 329-347, Thousand Oaks, CA: Sage
- Kalsner, L., Pistole, M.C. (2003)** *College adjustment in a multiethnic sample: Attachment, separation-individuation, and ethnic identity*. Journal of College Student Development. Vol.44, No.1., 92-109
- Karjeras attīstības atbalsts : izglītība, konsultēšana, pakalpojumi (2008)**. Valsts izglītības attīstības aģentūra, Jelgavas tipogrāfija
- Katzensteiner, M. (2006)** *Towards an Identity of Guidance and Counselling in Higher Education*. In Katzensteiner, M., Ferrer-Sama, P., Rott, G. (Eds.) *Guidance and Counselling in Higher Education in European Union Member States*, University of Aarhus, Denmark
- Katzensteiner, M., Ferrer-Sama, P., Rott, G. (2006)** (Eds.) *Guidance and Counselling in Higher Education in European Union Member States*., FEDORA, University of Aarhus, Denmark
- Kazarian, S.S.&McCabe, S.B.(1991)** *Dimensions of social support in the MSPSS: Factor structure, reliability, and theoretical implications*. Journal of Community Psychology, Vol 19, N4, 150-160
- Keating, D.P. (1990)** *Adolescence thinking*. S.Feldman&G.R.Elliott , *At the threshold: The developing Adolescent*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Kidd, J., M. (2006)** *Understanding Career Counselling: theory, research and practice*., Sage publications Ltd, Padstove, Great Britain
- Klimov E.A. (1996)** *Psihologija profesionaljnovo samoopredelenija*, Postov: Fenikss
- Kons I (1967, atk. 2000)** *Personības socioloģija*, Rīga:LVU
- Krabi K. (2008)** *Perspectives on Professional Identity*. In Isley, P, Karing, J., Kerulis, M. (Eds.) *Research, Planning and Policy : Emerging Trend in Baltic and Nordic Lifelong Learning*. Juvenes print, Tampere, Finland, 247-258
- Kramer, G.L. (2000)** *Advisin Students at Different Educational Levels*. In Gordon V., Wesley H.(Eds.) *Academic Advising*, Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco
- Kristovska I. (2005)**. *Tālmācības studiju atbalsta sistēmas pārvaldība pieaugušo kompetenču pilnveidošanās procesā*. Promocijas darbs. Rīga
- Krumboltz, J.D. (1992)** *The wisdom of indecision*. Journal of Vocational Behavior, Vol 41, 239-244
- Krumboltz, J.D., Sherba, D.S., Hamel, D.A., Mitchell, L., Rude S., & Kinnier, R. (1979)** *The Effect of Alternate Career Decision Making Strategies on the Quality of Resulting Decisions*. Final report. Stanford, CA: Stanford University
- Kunitsky, V. (2010)** *Augstskolu studentu attieksmes pret studijām teorētiskie aspekti*. Scientific Journal of Riga Technical University, Vol 17, 30-33
- Latack, J.C. (1994)** *Career Transition within Organizations: An Exploratory Study of Work, Nonwork, and Coping Strategies*. Organizational Behavior and Human Performance. Vol 34, 296-322

- Law B., Meyer F., & Wyers G. (2002)** *New perspectives on career and identity in the contemporary world.* British Journal of Guidance and Counselling, Vol.30. No.4, 432-450
- Lee F., Ip, F. (2003)** *Young School Dropouts: Level of Influence of Different Systems.* Journal of Youth Studies, Vol. 6, No 1
- Lee, R.M., Keough, K.A., Sexton, J.D.(2002)** *Social connectedness, social appraisal and perceived stress in college women and men.* Journal of Counselling and Development, Summer, 80, 3, 355-361
- Lehr, J. B., and Harris, H. W. (1988).** *At-risk, low-achieving students in the classroom.* Washington, DC: National Education Association
- Levinson, D.(1986)** *A conception of adult developmen.* American Psychologist, Vol 41, 3-13
- Levinson, D.J., Darrow, C.N., Klein, E.B., Levinsons, M.H.&McKee, B (1988)** *The Season's of a Man's Life.* New York: Knopf
- Lockart P (2004)** *An Investigation into the causes of Students Drop out Behavior.*
<http://staff.psy.gla.ac.uk/~steve/localed/docs/lockhart.pdf> Skat. 03.12.09
- Louis M., Castley A (2008)** *Factors affecting student progression and achievement: prediction and intervention. A two-year study.* Innovations in Education and Teaching International, Vol. 45, No. 4, November , 333–343
- Mackay, R. & Myles, L. (1995).** *A major challenge for the educational system: Aboriginal retention and dropout.* In Battiste, M. & Barman, J. (Eds.) *First Nations Education in Canada: The Circle Unfolds.* Vancouver, Canada: University of British Columbia Press. 157 – 178
- McCoy S., Smyth, E.(2007)** *So much to do, so little time: part-time employment among secondary myth students in Ireland.* Work, Employment and Society. Vol 21, No2, 227-246
- McNeal Jr.R.(1997)** *Are students Being Pulled Out of High School? The Effect of Adolescent Employment on Dropping Out.* Sociology of Education, Vol 70, No 3, 200-210
- McNeal, R. (1997)** *Are Students Being Pulled Out of High School? The Effect of Adolescent Employment on Dropping Out.* Sociology of Education, Vol. 70, No.3, 205-217
- Miezitis S (2006)** *Guidance and Counselling in Higher Education: Where do We Stand in the Baltics?.* Baltic Journal of Psychology, Vol. 7, No2, 50-59
- Montmarquette, C. et al. (2001).** *The Determinants of University DropOuts: a bivariate probability model with sample selection.* Economics of Education Review, Vol 20, 475-484.
- Mūža ilgumā pieejamu karjeras attīstības atbalsta pakalpojumu uzlabošana (2006),** Profesionālās izglītības attīstības aģentūra, European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP)
- Nicholson, N. (1990)** *The transition cycle: causes, outcomes, processes and forms.* In S.Fisher&C.L.Coopers (Eds.) *On the move: the psychology of change and transition.* , London: Wiley.
- Nodarbinātības Valsts Aģentūra (2007/2008)** *12 klašu skolēnu profesionālo plānu izpēte. Pētījums veikts sadarbībā ar Hansbanku, publicēts* <http://www.karjerascentrs.lv/petijumi.aspx>, skat. 24.03.2009
- Nutt, C.L. (2000)** *One-to-one advising.* In Gordon V., Wesley H.(Eds.) *Academic Advising: a Comprehensive Handbook* , Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco
- Orska R. (2007)** *Profesionālās karjeras starta apstākļu izvēle pēc obligātās izglītības ieguves.* Sabiedrība, Integrācija, Izglītība. Rēzekne, 238-244
- Pask-McCartney,C., Salomone, P.R. (1988)** *Difficult cases in career counseling:III. The multipotmetialed client.* The Career Development Quarterly, Vol 36, 231-240

Paul, E.L., Brier, S. (2001) *Friendsickness in the transition to college: Precollege predictors and college adjustment correlates.* Journal of Counselling and Development, 79, 77-89

Patton, W., McMahon, M. (2001) *Career development practice: A refocus and renewal.* In W.Patton & M.Mcmahon (Eds) *Career development programs: Preparation for life-long career decision making*, 2-9 Camberwell, VIC: Australian Council for Educational Research Press.

Paul, E.L., Brier, S. (2001) *Friendsickness in the transition to college: Precollege predictors and college adjustment correlates.*Journal of College Student Development, Vol 36, No 6, 513-521

Peterson, G.W., Sampson, J.P., Lenz, J.G. Jr., Reardon, R.C (2002) *A Cognitive Information Processing approach to Career problem solving and Decision making.* In D.Brown (Ed.), *Career choice and development (4th ed.)*, 312-369. San Francisco: Jossey-Bass

Peterson, G.W., Sampson, J.P., Jr., Reardon, R.C. (1991) *Career development and services: A cognitive approach.* Pacific Grove, CA: Brooks/Cole

Phillips, S.D. (1997) *Toward an Expanded Definition of Adaptive Decision Making.* Career Development Quarterly, Vol 45, 275-287

Praude, Beļčikovs (2001) *Menedžments, Vaidelote, Rīga*

Ralph, E.G. (1998) *Motivating Teaching in Higher Education: A Manual for Faculty Development.* Stillwater, Ok: New Forums Press, Inc.

Reyhner, (1992) *Plans for dropout prevention and special school support services for American Indian and Alaska Native students.* In P. Cahape & C. Howley, (Eds.), *Listening to the people: Summaries of papers commissioned by the Indian Nations at Risk Task Force.*, 339 -558

Rhodes, C., Nevill, A. (2004) *Academic and social integration in higher education: a survey of satisfaction and dissatisfaction within a first-year education studies cohort at a new university .* Journal of Further and Higher Education, Vol 28, No 2, 179-193

Rifkins, Dž.(2004) *Jaunās ekonomikas laikmets.* Rīga, Jumava

Roderick, M. (1993) *The path to dropping out: Evidence for intervention.* Westport, Conn.: Auburn House

Roe, A.(1956) *The Psychology of Occupations.* New York: John Wiley and Sons

Rogers, C. R. (1983). *As a teacher, can I be myself?* In *Freedom to Learn for the 80's.* Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company

Rook, K.S.(1987) *Social support versus companionship: Effects on life stress, loneliness, and evaluation by others.*Journal of Personality and Social Psychology, Vol 52, 1132-1147

Ruff, C.D.(1989) *Happiness in everything or it is? Explorations on the meaning of psychological well-being.* Journal of Personality and Social Psychology, Vol 57, 1069-1081

Ruff, C.D., Singer, B, (1996) *Psychological well being: Meaning, measurement, and implications,* Psychotherapy and Psychosomatics. Vol 65, 14-23

Rumberger, R. (2001) *Why Students Drop out of School and What Can be Done.* Paper presented in the Conference Dropout in America.: How Severe is the Problem? What Do We Know about Intervention and Prevention

Sampson J.P., Jr, Reardon R.C., Peterson G.W, Lenz J.G., (2004) *Career Counseling.* Thomson Learning, Belmont, CA, USA

- Sampson, J. (2008)** *Translating Career Theory to Practice: The Risk of Unintentional Social Injustice*. Keynote Presentation, IAEVG conference, Jyväskylä, Finland
- Sampson, J.P., Jr., Palmer, M., Watts, A.G. (1999)** *Who needs guidance?* Occasional paper, Centre for Guidance Studies, University of Derby, UK
- Sampson, J.P. Jr., Peterson, G.W., Reardon, R.C. & Lenz, J.G. (2004)** *Career Counseling and Services: A Cognitive Information Processing Approach*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole
- Savickas, M. L. (2000)**. *Renovating the psychology of careers for the twenty-first century*. In A. Collin & R. A. Young (Eds.), *The future of career*, 53-68. New York: Cambridge University Press
- Savickas, M.L., Jorgouna, D. (1991)** *The Decision Scale as A Type Indicator*, Journal of Counselling Psychology, Vol 38, 85-90
- Schapiro, S.R. & Livingston, J.A. (2000)** *Dynamic self-regulation: The driving force behind academic achievement*. Innovative Higher Education, Vol 25, 23-35
- Schargel F.P., Thacker T., Bell S.J (2007)** *From At Risk to Academic Excellence: What Successful Leaders Do*, New York: Eye on Education, Larchmont
- Schlossberg, N.K (1981)** *A Model for Analyzing Human Adaptation to Transition*. Counseling Psychologist Vol 9; 2-18
- Schlossberg, N.K (1994)** *Counseling Adults in Transition: Linking Practice and Theory*. New York: Springer
- Schwartz, J.E., Friedman, H.S., Tucker, J.S., Tomlinson, A., Keasey, C, Wingard, D.L., Criqui, M.H. (1995)** *Sociodemographic and psychosocial factors in childhood as predictors of adult mortality*. SUNY-Stony Brook, USA
- Schwarzer, R., Leppin, A. (1991)** *Social support and health: A theoretical and empirical overview*. Health Psychology, Vol 8, 99-127
- Sears, S. (1982)** *A definition of career guidance terms: A National Vocational Guidance Association Perspective*. The Vocational Guidance Quarterly, 31, 137-143
- Seligman, M.E.P. (1976)**. *Learned helplessness and depression in animals and men*. In J.T. Spence, R. Carson, and J. Thibaut (Eds.), *Behavioral Approaches to Therapy*, 111-126, Morristown, N.J.: General Learning Press
- Sloka B., u.c. (2007)** *Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām*, LU: Rīga
- Sharf R. (2006)** *Applying Career Development Theory to Counselling*. University of Delaware, Thomson, Brooks/Cole
- Society for the Advancement of Education (2003)** *Why women drop out of engineering programs*. USA Today. Pieejams: <http://findarticles.com>, skat. 27.02.2009
- Stage, F. (1989)** *Motivation, Academic and social integration and early Dropout*. American Educational Research Journal, Vol. 26, No. 3, 385-402
- Stearns E., Glennie E. (2006)** *When and why Dropouts leave High school*. Youth & Society., Vol 38, N1, 33-38
- Stroebe, M., Van Vliet, T. & Hewstone, M. (2002)** *Homesickness among students in two cultures. Antecedents and consequences*. British Journal of Psychology. Vol 93, 147-168

Student Services: A Handbook for Profession, 4th Edition. (2003) Ed.by Komives S.R., Woodard D.B., and Associates. Jossey-Bass, A Wiley Imprint, USA

Super, D.E. (1957) *The Psychology of Careers*. New York:Harper

Super, D.E. (1974) *Vocational maturity theory. Measuring vocational maturity for counselling and evaluation*. Washington, DC: National Vocational Guidance Association, 9-24

Sursock, A., Smidt. H. (2010) *Trends 2010: A Decade of Change in European Higher Education* , EUA

Thomas, E. (2006) Supporting Students to Succeed in Higher Education: Contrasting Staff and Student Views, in G. Jary and R. Jones (Eds) *Perspectives and Practice in Widening Participation in the Social Sciences*, 116–34. Birmingham: Sociology, Anthropology, Politics (C-SAP) The Higher Education Academy Network.

Thomas,E.A.M. (2002) *Building social capital to improve student success Raksts publicēts BERA konferencēs ietvaros*

Thomas,E.A.M. (2002) *Student retention in Higher Education: The role of institutional habitus. Journal of Educational Policy*, Vol.17, No.4, 423-432

Thompson, T., Musket, S. (2005) *Doe's priming for mastery goals improve the performance of students with an entity view of ability?* *British Journal of Educational Psychology*, Vol 75, No3, 391-409

Thurlow, M.L., & Johnson, D.R. (2000). *High-stakes testing of students with disabilities. Journal of Teacher Education*, Vol 51, No4, 305-314

Tinto, V. (1975) *Dropout from Higher Education: A Theoretical Synthesis of Recent Research* *Review of Educational research.*, Vol 45, 89-125

Tinto, V. (1988) *Stages of student departure: Reflections on the longitudinal character of student leaving. Journal of Higher Education*, Vol 5, 442-445

Tinto,V. (1987). *Leaving College* Chicago,University of Chicago Press.

Tinto, V. (1993) *Leaving College: Rethinking the causes and cure of student attrition. Chicago, University of Chicago Press.*

Tinto, V. (2006) *Taking Student Retention Seriously*. Pieejams <http://www.mcli.dist.maricopa.edu/fsd> , skat. 10.19.2010

Tokar, D.M., Withrow, J.R., Hall, R., Moradi, B (2003) *Psychological Separation, Attachment Security, Vocational Self-concept Crystallization, and Career Indecision: A Structural Equation Analysis. Journal of Counseling Psychology*, Vol 50, 3-19

Torres, J.B. & SolbergV.S. (2001). *Role of Self-efficacy, Stress, Social Integration and Family Support in Latino College Student Persistence and Health. Journal of Vocational Behaviour* , Vol 59, 53-63.

Traag T., Van der Velden, R. (2006)*Early school leaving in lower secondary education. The role of Student. The role of student-, family- and school factors*, Pieejams: http://www.cereq.fr/ty2006/papers/Traag_VanDerVelden_TY06.pdf Skat. 18.03.2009

Yorke, M. (2006) *Employability in higher education; what it is and what is not*, The Higher Education Academy, UK

Upcraft M.L., Stephens P.S. (2000) *Academic Advising and Today's Changing Students*. In Gordon V., Wesley H. (Eds.)*Academic Advising*, Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco

- Vallerand, R. J. (2002).** *Toward a hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation.* In M.P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology.* , New York: Academic Press, 271-360
- Van Vliet, T. (2001)** *Homesickness. Antecedent , consequences and mediating process.* Wageningen: Poonsen and Looijen
- Van de Vivjer, F.&Hambleton, R.K. (1996)** *Translating tests : some practical guidelines.* European Psychologist, 1, 89-99
- Vanags M, Voitkane S., Rascevska M. (2008)** *Psychometric properties of Motivation for Choice of Study Program Inventory.* Presentation from XXIX International Congress of Psychology, Berlin, Germany
- Voitkāne S. (2001)** *Pirmā kursa studentu adaptācijas problēmas,* Baltic Journal of Psychology, Vol. 2, No 1, 43-53
- Voitkāne S. (2004)** *Pirmā kursa studentu psiholoģiskās adaptācijas rādītāju saistība ar piesaistes veidiem un sociālo atbalstu.* LU Raksti, Psiholoģija, 664, 122-147
- Voitkane S. (2003)** *The Relationship of Social Support, Anxiety, Depression, and Student Needs to Psychological Well-Being in First Year University Students,* Baltic Journal of Psychology, Vol.4., No2, 31-44
- Voitkane S. (2004)** *Goal Directedness in Relation to Life Satisfaction, Psychological Immune System and Depression in first-semester University Students in Latvia.* Baltic Journal of Psychology, Vol.5, No2, 19-31
- Voitkāne, S., Miezīte S. (2005)** *Sajustā sociālā atbalsta un studentu vajadzību saistība ar trauksmi, depresiju un psiholoģisko labklājību.* Latvijas Ārstu kongress, Tēzes programmā
- Voitkāne, Miezīte, Raščevska, Vanags (2006)** *Student motivation for choice of study program, psychological well-being, perceived social support an needs at the start of university studies.* Baltic Journal of Psychology, Vol.7, No1, 46-60
- Vondracek, F.W., Skorikov, V.B. (1997)** *Leisure, school, and work activity preferences, and their role in vocational identity development.* The Career Development Quarterly, 45, 322-340
- Walsh, D.J. (1985)** *The Construction and Validitation of a Vocational Decision-making Style Measure.* Dissertation Abstracts Internationa, Vol 45: 21285
- Watts, A.G, Esbroeck, R.V.. (1998)** *New skills for new futures: higher education guidance and counselling services in the European Union.,* FEDORA proceeding materiāls
- Watts, A.G. (2006)** *Career Development learning and employability,* The Higher Education Academy, UK
- Watts, A.G., Van Esbroeck, R. (2000)** *New Skills for New Futures: a Comparative Review of Higher Education Guidance and Counselling services in European Union.* International Journal of Advancement of Counselling. Vol.22, N3, 173-178
- Wehlage, G.G., Rutter, R.A., Smith, G.A., Lesko, N., & Fernandez, R.R. (1989).** *Reducing the risk: Schools as communities of support.* New York: Falmer Press.
- Weiner, B. (1996).** *An attributional theory of motivation and emotion.* New York: Springer-Verlag
- Weiner, B. (2000).** *Intrapersonal and interpersonal theories of motivation from an attributional perspective.* Educational Psychology Review, 12, 1-14
- Wells, S., Bechard, S., & Hamby, J. V. (1989)** *How to Identify At-Risk Students,* National Dropout Prevention Center/Network, *pieejams* <http://ndpc- web.clemson.edu/publications/solutions-and-strategies-series>, skat. 04.08.2009

Wintre, M.G., Sugar, L.A. (2000) *Relationships with parents, personality, and the university transition.* Journal of College Student Development, 41, 2, 202-214

Wolfe D.M, Kolb, D.A (1980) Career development, personal growth, and experiential learning. In J.W.Springer (Ed) *Issues in career and human resource development.* Madison, 1-11, WI: American Society for Training and Development

Zeer, E.F., Simanjuk,E.E.(2005) *Psihologija profesionalnih destruktiv.* Moskva: Akademiceskij Projekt; Jekaterinburg: Delovaja Knjiga

Zīds, O. (2005) *Pārmaiņu paradigmas izglītības vadībā.* Skolotājs, Nr.2

Likumdošanas akti un normatīvie dokumenti

Augstskolu likums, Latvijas Vēstnesis, 179 (462), 17.11.1995.
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=131057&from=off> , skat. 04.01.2010

Commission of the European Communities (2000) *a Memorandum on Lifelong Learning.* Pieejams: <http://ec.europa.eu/education/policies/IIIlife/memoen.pdf> ,skat.12.10.2008

Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29.april 2009. Pieejams: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/leuven_louvain-la-neuve_communique ,skat. 27.06.2010

Eiropas Studentu apvienības ziņojums "Boloņa studentu skatījumā" (*Bologna with Student Eyes*) (2009) Pieejams: http://www.aic.lv/bologna/2007_09/Leuven_conf/reports/Bolognawithstudenteyes2009.pdf. (skat. 20.08.2010)

Eiropas Studentu apvienības ziņojums "Lisabona studentu skatījumā" (*Lisbon with Student Eyes*) (2007), Brussels. Pieejams: http://www.esib.org/documents/publications/LWSE_full.pdf ,skat. 20.08.2010

European Universities' Charter on Lifelong Learning (2008), Brussel. Pieejams www.eua.be, skat. 12.01.2011.

The European Space for Higher Education (1999) Bologna, Italy. Pieejams: <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf> ,skat. 13.11.2009

Eiropas Komisijas ziņojums „Tackling early school leaving. A key contribution to the Europe 2020 Agenda" (2010). Pieejams http://ec.europa.eu/education/school-education/doc2268_en.htm, skat. 20.01.2010

Fizisko personu datu aizsardzības likums (Latvijas Vēstnesis 123/124, 06.04.2000), pieejams <http://www.likumi.lv/doc.php?id=4042> (skat. 20.12.2010)

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam” 27.09.2007. , Ministru kabineta rīkojums Nr.742, (Latvijas Vēstnesis, 156 (3524), 29.09.2006.)

Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem, 12.12.2006., MK noteikumi Nr.994 ("Latvijas Vēstnesis", 200 (3568), 15.12.2006.)

Koncepcija “Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana”, MK rīkojums Nr.214, 29.03.2006

Koncepcija „Valsts attīstībai atbilstošs augstākās izglītības studiju programmu un studiju vietu sadalījuma modelis” MK rīkojums Nr.30, 16.01.2009

Karjeras attīstības atbalsts. Rokasgrāmata politikas veidotājiem. (2004) OECD, Eiropas komisija Pieejama http://www.viaa.gov.lv/files/free/50/750/karjeras_attiistiibas_atbalsts.pdf , skat. 23.12.2009

Latvijas nacionālā Lisabonas programma 2005.-2008. gadam, 19.10.2005., Ministru kabineta rīkojums Nr.684, (Latvijas Vēstnesis, 169 (3327), 25.10.2005.)

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013. 04.07.2006., Ministru kabineta noteikumi Nr.564 http://www.nap.lv/lat/nacionalais_attistibas_plans/normativie_akti/doc, skat. 13.04.2009

MK noteikumu projekts „Karjeras attīstības atbalsta sadarbības padomes nolikums”, Valsts izglītības attīstības aģentūra

MK rīkojums Nr.67 "Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai" (23.02.2011)

MK rīkojums Nr.111 "Par Mūzizglītības politikas pamatnostādņem 2007.-2013.gadam", 23.02.2007., (Latvijas Vēstnesis, 34 (3610), 27.02.2007.)

Mūzizglītības memorands. http://209.85.135.132/search?q=cache:l2T0gWCmq38J:www.tip.edu.lv/faili/Muzizglitibas_memorands., skat. 20.11.2009.

Nacionālais projekts “Karjeras izglītības programmu nodrošinājums izglītības sistēmā”, 2005-2008. http://www.viaa.gov.lv/lat/karjeras_atbalsts/par_kipni/ .,skat. 13.11.2009

„Noteikumi par prasībām pedagogiem nepieciešamajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai”, MK noteikumi Nr. 347, 3.10.2000

LR Labklājības ministrijas nolikums, MK noteikumi Nr. 49, 27.01.2004.

LU darbības un ilgtermiņa stratēģija, LU rīkojums, Nr.1/248, 18.09.2009.

LU Stratēģiskais plāns 2010-2020, LU Akadēmiskais apgāds

„Par akadēmiskā personāla darba apjoma plānošanu un uzskaiti”, LU rīkojums 1/100, 23.04.09

Profesijas standarts „Karjeras konsultants” · <http://visc.gov.lv/saturs/profizgl/standarti/ps0367.pdf> ,skat. 04.07.2010

Studentu servisa nolikums, LU 22.10.2004 rīkojums Nr.1/228

UNESCO Starptautiskās komisijas ziņojums "Izglītība XXI gadsimtam"
<http://www.agrarius.lv/izglitiba/skolotajs.html>, skat. 28.09.2010

Interneta resursi

The National Audit Office.GB, London
<http://www.nao.org.uk/publications.aspx?psl=4&y=All&s=429&c=All&t=All>, skat. 22.11.2009

Pārskati par augstāko izglītību, Latvijas Izglītības un zinātnes ministrija, <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-augstaka.html>, skat. 13.01.2010

Izglītības un karjeras atbalsta starptautiskā asociācija (IAEVG), <http://www.iaevg.org/IAEVG/> , skat. 27.06.2010

Info par ASV Nacionālām karjeras attīstības vadlīnijām (2008) <http://www.acrnetwork.org/ncdg.htm> skat. 13.03.2010

Profesionālās orientācijas pakalpojumu saņēmēju mērķa grupu vajadzību izpētes sistēmas izstrāde un realizācija, Rīga, 2008, 27.lpp, pieejams http://www.pkiva.gov.lv/UserFiles/File/Petijumi/ESf_PKIVA.pdf skat. 12.09.2009, skat. 04.03.2008

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Universitātē. www.lu.lv, skat. 15.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Liepājas Universitātē. www.liepu.lv, skat. 15.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Lauksaimniecības universitātē. www.llu.lv, skat. 16.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Rīgas Tehniskajā universitātē. www.rtu.lv, skat. 16.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Vidzemes augstskolā. www.va.lv, skat. 16.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Ventspils augstskolā. www.vea.lv, skat. 16.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Daugavpils Universitātē. www.du.lv, skat. 13.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Rēzeknes augstskolā. www.ra.lv, skat. 13.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Rīgas Stradiņa universitātē. www.rsu.lv, skat. 13.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Kultūras akadēmijā. www.lka.lv, skat. 13.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Mākslas akadēmijā. www.lma.lv, skat. 13.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā www.jvlma.lv, skat. 14.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Sporta akadēmijā. www.lspa.lv, skat. 14.06.2010.

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Jūras akadēmijā. www.lja.lv, skat. 14.06.2010.

Informācija par atbalstu studējošajiem Rīgas Pedagoģijas un Izglītības Vadības Augstskola. www.rpiva.lv, skat. 14.06.2010.

Informācija par atbalstu studējošajiem Rīgas Ekonomikas augstskola. www.rea.lv, skat. 14.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Banku augstskola. www.ba.lv, skat. 14.06.2010

Informācija par atbalstu studējošajiem Latvijas Nacionālā Aizsardzības akadēmijā. www.lnaa.lv, skat. 14.06.2010.

PIELIKUMI

1. Pielikums

1.1.tabula *Studiju pārtraukšana pilna laika studijās valsts augstskolās 2004- 2009.g.*

(datu avots: Pārskati par Latvijas augstāko izglītību, www.izm.gov.lv, apkopots 2009.g.decembrī)

N.p.k.	Augstskola	2008./2009.ak.g		2007./2008.ak.g.		2006./2007.ak.g		2005./2006.ak.g.		2004./2005.ak.g.	
		Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita
1.	LU	2318	15,9	2621	16,6	2216	13,9	2386	14,1	2259	13,3
2.	RTU	1801	16,6	2117	19,7	1930	18,6	2018	19,7	1730	17,2
3.	LLU	771	18,2	773	18,7	939	22,4	988	22,1	944	20,4
4.	DU	268	11,7	380	16,4	330	14,5	421	17,7	286	11,0
5.	RSU	557	12,6	488	12,3	447	12,1	484	14,1	513	16,0
6.	LiepU /LPA	206	13,6	182	13,2	205	14,1	219	14,4	217	13,3
7.	LKuA	85	13,7	135	21,1	135	19,0	129	17,8	143	19,5
8.	LMāA	34	5,3	31	4,9	69	10,7	83	12,6	62	9,5
9.	LMūA	43	8,0	40	6,7	17	2,9	39	6,5	37	6,1
10.	LSPA	143	16,4	130	16,4	151	17,4	227	22,4	208	19,5
11.	LJA	77	18,7	70	17,7	74	19,9	219	14,4	114	13,3
12.	RPIVA	142	18,4	142	18,2	100	15,2	77	17,5	62	22,5
13.	RA	310	19,5	191	13,2	183	13,1	97	13,7	161	7,8
14.	REA	4	1,0	7	1,7	2	0,5	1	0,3	3	11,2
15.	VeA	106	13,1	118	15,4	113	14,9	99	12,3	84	0,8
16.	ViA	135	15,1	163	19,4	126	15,9	115	15,5	68	9,7
17.	BA	85	5,1	168	9,3	213	10,9	193	9,1	135	10,3
18.	LNAA	0	0	0	0	0	0	2	2,2	0	0
KOPĀ		7152	14,9	7874	16,2	7364	15,2	7913	15,9	7167	14,2

1.2.tabula *Studiju pārtraukšana nepilna laika studijās valsts augstskolās 2004-2009.g.*

(datu avots: Pārskati par Latvijas augstāko izglītību, www.izm.gov.lv, apkopots 2009.g.decembrī)

N.p.k.	Augstskola	2008./2009.ak.g		2007./2008.ak.g.		2006./2007.ak.g		2005./2006.ak.g.		2004./2005.ak.g.		
		Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	Studiju pārtraukšana (N)	% ģpatsvars no studentu kopskaita	
1.	LU	1278	18,2	1578	19,8	1759	18,9	1340	13,1	1657	15,3	
2.	RTU	1140	20,3	1604	26,2	1104	18,0	1378	21,1	1220	19,0	
3.	LLU	991	27,8	1115	26,0	1294	27,4	1392	27,5	1444	26,9	
4.	DU	148	8,3	170	9,0	177	6,6	220	6,9	125	3,3	
5.	RSU	52	12,3	63	11,7	62	10,5	55	14,8	24	8,4	
6.	LiepU /LPA	111	6,9	159	8,3	112	5,4	192	7,8	128	4,8	
7.	LSPA	90	18,2	191	36,0	147	27,3	234	39,2	153	26,4	
8.	LJA	82	21,6	33	9,1	45	12,7	23	7,5	74	23,6	
9.	RPIVA	894	22,7	807	21,2	898	21,8	1113	24,5	523	14,2	
10.	RA	279	19,4	251	13,8	388	17,7	415	16,5	382	15,1	
11.	VeA	15	36,6	12	22,6	15	25,0	12	27,9	97	19,2	
12.	ViA	116	23,1	108	20,8	164	29,6	147	25,0	97	17,9	
13.	BA	81	16,6	109	19,4	126	25,1	148	27,4	0	0	
KOPĀ		5562	19,3	6471	19,30,1	6590	18,4590	6870	17,7	6225	18,4	15,9

2. Pielikums

2.1. tabula Studiju pārtraukšana LU: apkopojums pa fakultātēm
(datu avots: LU Datu noliktava, apkopots 2009.g.augusts)

		2005/2006				2006/2007				2007/2008				2008/2009				2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
		Atskaitīšana			Stud. skaits	Atskaitīšana			Stud. skaits	Atskaitīšana			Stud. skaits	Atskaitīšana			Stud. skaits	Atskaitīšana %			
		NL	PLK	Kopā	Kopā	NL	PLK	Kopā	Kopā	NL	PLK	Kopā	Kopā	NL	PLK	Kopā	Kopā				
Teoloģijas fakultāte	KOPĀ	0	53	53	192	0	31	31	166	0	27	27	144	0	31	31	149	27,60	18,67	18,75	20,81
	Bakalaura	0	42	42		0	24	24		0	18	18		0	27	27					
	Maģistra	0	11	11		0	7	7		0	9	9		0	4	4					
Juridiskā fakultāte	KOPĀ	247	118	368	2744	273	139	412	2564	322	146	479	2220	270	125	395	1968	13,41	16,07	21,58	20,07
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	205	92	300		210	81	291		208	61	280		146	12	158					
	Bakalaura	9	8	17		36	37	73		92	73	165		95	99	194					
	Maģistra	33	18	51		27	21	48		22	12	34		29	14	43					
Filoloģijas fakultāte	KOPĀ	34	194	228	782	30	207	237	790	22	255	278	719	26	107	133	684	29,16	30,00	38,66	19,44
	Bakalaura	34	176	210		30	179	209		22	188	211		26	78	104					
	Maģistra	0	18	18		0	28	28		0	67	67		0	29	29					
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte	KOPĀ	401	264	666	5837	373	196	569	5204	434	213	652	4526	336	274	610	3750	11,41	10,93	14,41	16,27
	Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	11	16	27		18	8	26		21	11	32		11	8	19					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	185	137	323		143	86	229		78	50	130		43	43	86					
	Profesionālās augstākās izglītības bakalaura	6	7	13		45	37	82		135	70	205		146	123	269					
	Bakalaura	35	55	90		82	26	108		62	40	105		49	54	103					
	Maģistra	133	46	179		62	32	94		81	27	108		54	29	83					
Profesionālās augstākās izglītības maģistra	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	31	2	33		23	1	24		55	2	57		23	0	23					
	Profesionālās augstākās izglītības maģistra	0	1	1		0	6	6		2	13	15		10	17	27					
Vēstures un filozofijas fakultāte	KOPĀ	62	109	171	747	42	158	200	780	44	113	157	740	45	213	258	816	22,89	25,64	21,22	31,62
	Bakalaura	62	81	143		42	115	157		44	94	138		45	177	222					
	Maģistra	0	28	28		0	43	43		0	19	19		0	36	36					
Ekonomikas un vadības fakultāte	KOPĀ	560	815	1377	9076	467	714	1181	8684	634	852	1487	8550	668	758	1426	7514	15,17	13,60	17,39	18,98
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	115	231	347		91	154	245		81	122	204		103	151	254					
	Profesionālās augstākās izglītības bakalaura	0	1	1		0	25	25		14	44	58		24	51	75					
	Bakalaura	434	211	646		349	237	586		477	275	752		462	222	684					
	Maģistra	4	327	331		10	259	269		10	324	334		16	240	256					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	0	23	23		4	3	7		12	3	15		17	0	17					
Profesionālās augstākās izglītības maģistra	7	22	29		13	36	49		40	84	124		46	94	140						
Bioloģijas fakultāte	KOPĀ	0	31	31	292	0	30	30	307	0	43	43	315	0	52	52	345	10,62	9,77	13,65	15,07
	Bakalaura	0	26	26		0	23	23		0	26	26		0	31	31					

	Maģistra	0	5	5		0	7	7		0	17	17		0	21	21					
Fizikas un matemātikas fakultāte	KOPĀ	56	286	342	1881	50	271	321	1769	44	330	374	1784	45	333	378	1715	18,18	18,15	20,96	22,04
	Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	0	24	24		0	24	24		0	50	50		0	38	38					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	2	29	31		7	34	41		9	17	26		10	40	50					
	Profesionālās augstākās izglītības bakalaura													0	1	1					
	Bakalaura	13	138	151		5	137	142		18	183	201		12	202	214					
	Maģistra	0	90	90		0	73	73		0	77	77		0	52	52					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	41	5	46		38	3	41		17	3	20		23	0	23					
Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte	KOPĀ	33	142	175	730	30	124	154	763	34	113	147	710	13	87	100	693	23,97	20,18	20,70	14,43
	Bakalaura	28	104	132		30	82	112		33	76	109		13	58	71					
	Maģistra	5	38	43		0	42	42		1	37	38		0	29	29					
Ķīmijas fakultāte	KOPĀ	3	53	56	331	0	41	41	333	0	46	46	383	0	41	41	357	16,92	12,31	12,01	11,48
	Bakalaura	0	28	28		0	29	29		0	35	35		0	32	32					
	Maģistra	0	19	19		0	11	11		0	10	10		0	8	8					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	3	6	9		0	1	1		0	1	1		0	1	1					
Medicīnas fakultāte	KOPĀ	0	75	75	617	0	41	41	717	0	50	50	828	0	100	100	882	12,16	5,72	6,04	11,34
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	0	36	36		0	31	31		0	36	36		0	66	66					
	Bakalaura	0	39	39		0	10	10		0	11	11		0	31	31					
	Maģistra									0	3	3		0	3	3					
Sociālo zinātņu fakultāte	KOPĀ	148	139	287	2180	159	158	317	2219	203	163	366	2196	232	218	450	2099	13,17	14,29	16,67	21,44
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	2	10	12		4	17	21		9	14	23		10	16	26					
	Bakalaura	134	90	224		139	95	234		180	103	283		202	139	341					
	Maģistra	8	39	47		16	44	60		14	43	57		20	57	77					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	4	0	4		0	2	2		0	3	3		0	6	6					
Moderno valodu fakultāte	KOPĀ	228	120	349	1577	141	191	332	1722	125	231	356	1756	127	248	375	1642	22,13	19,28	20,27	22,84
	Bakalaura	218	90	309		123	153	276		119	190	309		116	210	326					
	Maģistra	1	17	18		1	28	29		0	28	28		0	24	24					
	Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības	9	13	22		17	10	27		6	13	19		11	14	25					
Doktorantūra	KOPĀ	46	29	75	736	63	26	89	854	39	16	55	924	79	99	178	893	10,19	10,42	5,95	19,93
Kopā		1818	2428	4253		1628	2327	3955		1901	2598	4517		1841	2686	4527					
Pamatstudijas		1493	1671	3171	20684	1354	1644	2998	19616	1602	1787	3407	18868	1513	1909	3422	17299	0,15	0,15	0,18	0,20

2.2. tabula *Latvijas Universitātes studentu skaits un studiju pārtraukšana pa studiju līmeņiem*

(datu avots: LU atskaite Augstskola 1, apkopots 2009.g.oktobris)

	2004			2005			2006			2007			2008			Studiju pārtraukšana %				
	Studentu skaits	Siev.	Atskaitīti	Studentu skaits	Siev.	Atskaitīti	Studentu skaits	Siev.	Atskaitīti	Studentu skaits	Siev.	Atskaitīti	Studentu skaits	Siev.	Atskaitīti	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
STUDĒJOŠIE KOPĀ (PL)	17042	11465	2189	16933	11732	2259	16681	11765	2386	15829	11218	2333	15199	10665	2621	0.131	0.141	0.140	0.166	0.15
1. līmeņa prof. augst. izglītības stud. programmas kopā	186	23	42	170	25	35	146	12	36	127	12	57	140	18	45	0.188	0.212	0.390	0.354	0.39
Bakalaura studiju programmās kopā:	7116	4713	997	7902	5381	989	8074	5595	1117	7876	5423	1097	7543	5130	1344	0.139	0.141	0.136	0.171	0.16
Profesionālās pamatstudiju programmās kopā:	4850	3478	465	3851	2904	490	3503	2737	426	3094	2425	419	3022	2343	424	0.101	0.111	0.120	0.137	0.10
PAMATSTUDIJAS KOPĀ	12152	8214	1504	11923	8310	1514	11723	8344	1579	11097	7860	1573	10705	7491	1813	0.125	0.132	0.134	0.163	0.15
Magistru studiju programmās kopā:	3988	2637	592	3765	2545	598	3304	2215	647	2797	1945	608	2480	1725	553	0.150	0.172	0.184	0.198	0.17
2.līmeņa profesionālās studiju programmās kopā:	575	425	77	777	588	81	1202	913	76	1406	1084	104	1410	1082	164	0.141	0.098	0.087	0.117	0.10
Doktora studiju programmās kopā:	327	189	16	468	289	66	452	293	84	529	329	48	604	367	91	0.202	0.179	0.106	0.172	0.20
2.LĪMEŅA UN DOKTORA STUDIJU PROGRAMMĀS KOPĀ:	4890	3251	685	5010	3422	745	4958	3421	807	4732	3358	760	4494	3174	808	0.146	0.161	0.153	0.171	0.15
STUDĒJOŠIE KOPĀ (NL)	10815	8490	1328	10206	8127	1657	9325	7297	1340	7972	6159	1767	7025	5503	1578	0.153	0.131	0.189	0.198	0.18
1. līmeņa prof. augst. izglītības stud. programmas kopā	444	441	3	412	407	9	314	313	20	250	250	19	369	369	11	0.020	0.049	0.061	0.044	0.46
Bakalaura studiju programmās kopā:	4478	3290	710	4355	3236	842	4194	2958	572	3740	2595	1028	3161	2207	846	0.188	0.131	0.245	0.226	0.10
Profesionālās pamatstudiju programmās kopā:	3610	2883	364	2926	2393	445	2637	2209	440	2212	1867	424	2122	1787	400	0.123	0.150	0.161	0.181	0.31
PAMATSTUDIJAS KOPĀ	8532	6614	1077	7693	6036	1296	7145	5480	1032	6202	4712	1471	5652	4363	1257	0.152	0.134	0.206	0.203	0.18
Magistru studiju programmās kopā:	956	820	161	877	733	173	744	622	118	632	522	91	505	416	97	0.181	0.135	0.122	0.153	0.14
2.līmeņa profesionālās studiju programmās kopā:	918	819	57	1180	1065	119	1034	928	102	774	686	131	597	539	129	0.130	0.086	0.127	0.167	0.12
Doktora studiju programmas kopā:	409	237	33	456	293	69	402	267	88	364	239	74	271	185	95	0.169	0.193	0.184	0.261	0.32
2.LĪMEŅA UN DOKTORA STUDIJU PROGRAMMĀS KOPĀ:	2283	1876	251	2513	2091	361	2180	1817	308	1770	1447	296	1373	1140	321	0.158	0.123	0.136	0.181	0.17
Studējošie kopā	27857	19955	3517	27139	19859	3916	26006	19062	3726	23801	17377	4100	22224	16168	4199	0.140	0.137	0.158	0.176	0.16
1. līmeņa prof. augst. izglītības stud. programmas kopā	1514	464	45	582	432	44	460	325	56	377	262	76	509	387	56	0.029	0.096	0.165	0.149	0.14
Bakalaura studiju programmās kopā:	11594	8003	1707	12257	8617	1831	12268	8553	1689	11616	8018	2125	10704	7337	2190	0.158	0.138	0.173	0.189	0.14
Profesionālās studiju programmās kopā:	8460	6361	829	6777	5297	935	6140	4946	866	5306	4292	843	5144	4130	824	0.111	0.128	0.137	0.155	0.19
PAMATSTUDIJAS KOPĀ	20684	14828	2581	19616	14346	2810	18868	13824	2611	17299	12572	3044	16357	11854	3070	0.136	0.133	0.161	0.177	0.16
Magistru studiju programmās kopā:	4944	3457	753	4642	3278	771	4048	2837	765	3429	2467	699	2985	2141	650	0.156	0.165	0.173	0.190	0.17
2.līmeņa profesionālās studiju programmās kopā:	1493	1244	134	1957	1653	200	2236	1841	178	2180	1770	235	2007	1621	293	0.134	0.091	0.105	0.134	0.11
Doktora studiju programmas kopā:	736	426	49	924	582	135	854	560	172	893	568	122	875	552	186	0.183	0.186	0.143	0.208	0.24

2.3. tabula **Studiju pārtraukšana LU: apkopojums pa rplina laika pamatstudiju programmām (dati uz 2007.1.oktobri.)**

(datu avots: LU atskaite Augstskola 1, apkopots 2008.g.oktobris)

Studiju programmas nosaukums	Imatrikulēti 2006./2007.g.	Studiju gadi						Studējošie kopā (2006.g.o.kt.)	Studējošie kopā (2007.g.o.kt.)	No kopējā skaita par		Studiju pārtraukšana no 01.09.2006.-01.09.2007.	% Īpatsvars no kopējā studentu skaita	Studiju pārtraukšana no atskaites gadā imatrikulētajiem	% Īpatsvars no atskaites gadā imatrikulētajiem	% 1.kursa studiju pārtraukšana (no visiem studijas pārtraukušajiem studentiem)
		1.	2.	3.	4.	5.	6.			budžeta līdzekļiem	studiju maksu					
C	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.limeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmās kopā:	50	61	53	13	0	0	0	146	127	72	55	57	39.04	11	22,00	19,30
Datorsistēmas un datortīklu administrēšana	23	24	16	13	0	0	0	53	53	41	12	10	18.87	2	8,70	20,00
Programmētājs	0	0	0	0	0	0	0	31	0	0	0	13	41.94	0	0,00	0,00
Programmēšana un datortīklu administrēšana	27	37	37	0	0	0	0	62	74	31	43	34	54.84	9	33,33	26,47
2.limeņa prof.augst izgl. studiju programmās, kuras nodrošina kvalifikācijas un profesionālā bakalaura grāda ieguvu vai kvalifikācijas ieguvu (studiju ilgums vismaz 4 gadi) kopā:	765	854	741	559	415	497	28	3503	3094	707	2387	419	11.96	118	15,42	28,16
Angļu valodas skolotājs	41	48	44	39	39	54	0	216	224	47	177	9	4.17	3	7,32	33,33
Apdrošināšana un finanses	28	28	0	0	0	0	0	0	28	0	28	0	#DIV/0!	0	0,00	#DIV/0!
Ārstniecība	123	158	86	78	39	37	28	371	426	71	355	41	11.05	21	17,07	51,22
E-biznesa un loģistikas vadības sistēmas	35	35	20	0	0	0	0	22	55	0	55	1	4.55	1	2,86	100,00
Finanšu menedžments	55	59	52	44	38	41	0	282	234	0	234	22	7.80	3	5,45	13,64
Finanšu sektora vadība	15	16	32	27	22	0	0	130	97	0	97	19	14.62	3	20,00	15,79
Grāmatvedība, analīze, audits	63	69	45	44	90	203	0	627	451	0	451	77	12.28	1	1,59	1,30
Latviešu valodas kā otrās valodas skolotājs	0	2	4	4	3	3	0	30	16	11	5	1	3.33	1	0,00	100,00
Latviešu valodas un literatūras skolotājs	33	33	13	8	13	9	0	74	76	42	34	10	13.51	4	12,12	40,00
Lietišķās informātikas skolotājs	11	10	8	6	6	11	0	58	41	24	17	7	12.07	0	0,00	0,00
Mājturības un mājsaimniecības skolotājs	11	12	9	11	11	0	0	32	43	35	8	4	12.50	1	9,09	25,00
Mājturības un mājsaimniecības, un kultūras vēstures skolotājs	0	0	0	0	2	21	0	45	23	17	6	3	6.67	0	0,00	0,00
Matemātikas statistiķis	34	37	21	12	19	18	0	108	107	88	19	10	9.26	7	20,59	70,00
Pirmsskolas skolotājs	36	37	13	0	0	0	0	18	50	15	35	0	0.00	0	0,00	0,00
Psihologija	36	36	29	24	16	0	0	111	105	54	51	10	9.01	7	19,44	70,00
Sociālais darbs	24	25	31	36	43	0	0	144	135	58	77	15	10.42	1	4,17	6,67
Sociālais pedagogs	16	16	18	19	19	18	0	118	90	37	53	12	10.17	1	6,25	8,33
Starptautiskās ekonomiskās attiecības	109	126	235	115	1	0	0	417	477	0	477	51	12.23	36	33,03	70,59
Tiesību zinātnes	3	0	0	1	0	6	0	276	7	0	7	43	15.58	3	100,00	6,98
Vācu valodas skolotājs	14	15	7	16	14	15	0	34	67	39	28	5	14.71	2	14,29	40,00
Veselības mācības un sporta skolotājs	22	27	27	31	16	21	0	130	122	52	70	22	16.92	7	31,82	31,82
Vidusskolas angļu valodas skolotājs	0	0	0	0	0	0	0	11	0	0	0	11	100.00	0	0,00	0,00
Vidusskolas latviešu valodas kā otrās valodas skolotājs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	#DIV/0!	0	0,00	0,00

Vidusskolas matemātikas skolotājs	30	34	21	22	4	14	0	88	95	75	20	10	11.36	7	23,33	70,00
Vidusskolas vācu valodas skolotājs	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0	5	71.43	2	0,00	40,00
Vidusskolas veselības mācības un fiziskās audzināšanas skolotājs	0	6	1	0	0	0	0	25	7	4	3	15	60.00	0	0,00	0,00
Vizuālās mākslas skolotājs	26	25	25	22	19	0	0	80	91	29	62	10	12.50	7	26,92	70,00
Vizuālās mākslas un mākslas vēstures skolotājs	0	0	0	0	1	26	0	45	27	9	18	5	11.11	0	0,00	0,00
Akadēmiskās bakalaura studiju programmās kopā:	2606	2747	2175	1979	975	0	0	8074	7876	3320	4556	1097	13.59	431	16,54	39,29
Angļu filoloģija	157	159	114	109	71	0	0	437	453	107	346	55	12.59	29	18,47	52,73
Āzijas studijas	113	114	137	61	0	0	0	268	312	57	255	60	22.39	39	34,51	65,00
Baltu filoloģija	59	59	53	55	7	0	0	232	174	156	18	33	14.22	21	35,59	63,64
Bibliotēzinātne un informācija	28	30	34	26	4	0	0	110	94	75	19	9	8.18	3	10,71	33,33
Bioloģija	81	82	70	62	0	0	0	195	214	166	48	19	9.74	11	13,58	57,89
Datorzinātnes	180	225	121	99	150	0	0	613	595	409	186	130	21.21	51	28,33	39,23
Ekonomika	181	189	175	132	7	0	0	569	503	156	347	53	9.31	19	10,50	35,85
Farmācija	52	58	45	48	0	0	0	133	151	20	131	11	8.27	3	5,77	27,27
Filozofija	59	68	39	56	39	0	0	197	202	71	131	43	21.83	15	25,42	34,88
Fizika	54	60	39	32	31	0	0	139	162	136	26	26	18.71	14	25,93	53,85
Franču filoloģija	19	18	9	11	6	0	0	41	44	32	12	6	14.63	2	10,53	33,33
Ģeogrāfija	44	43	42	52	37	0	0	195	174	97	77	33	16.92	11	25,00	33,33
Ģeoloģija	35	35	26	28	15	0	0	98	104	31	73	24	24.49	17	48,57	70,83
Klasiskā filoloģija	20	19	10	17	1	0	0	64	47	39	8	13	20.31	6	30,00	46,15
Komunikācijas zinātne	120	116	120	90	6	0	0	363	332	73	259	33	9.09	3	2,50	9,09
Krievu filoloģija	54	55	36	34	38	0	0	149	163	131	32	26	17.45	14	25,93	53,85
Ķīmija	72	77	60	46	24	0	0	188	207	184	23	32	17.02	18	25,00	56,25
Viesstudenti	0	0	8	27	28	0	0	0	63	63	0	0	#DIV/0!	0	0,00	0,00
Māsinības	74	59	75	114	0	0	0	264	248	40	208	2	0.76	1	1,35	50,00
Matemātika	36	42	18	23	20	0	0	100	103	88	15	18	18.00	13	36,11	72,22
Optometrija	27	28	24	20	17	0	0	93	89	83	6	9	9.68	5	18,52	55,56
Pedagoģija	20	23	18	38	3	0	0	120	82	22	60	15	12.50	3	15,00	20,00
Politikas zinātne	73	74	59	43	84	0	0	282	260	94	166	49	17.38	13	17,81	26,53
Psiholoģija	28	27	25	35	1	0	0	96	88	26	62	29	30.21	4	14,29	13,79
Socioloģija	33	36	32	38	56	0	0	193	162	99	63	28	14.51	5	15,15	17,86
Somugru studijas	17	18	23	16	1	0	0	63	58	29	29	13	20.63	10	58,82	76,92
Starptautiskā ekonomika un komercdiplomātija	60	60	0	0	0	0	0	0	60	0	60	0	0,00	0	0,00	0,00
Teoloģija un reliģiju zinātne	32	36	20	29	25	0	0	101	110	83	27	18	16.36	9	28,13	50,00
Tiesību zinātnes	242	272	219	204	0	0	0	688	695	197	498	54	7.77	10	4,13	18,52
Vācu filoloģija	32	33	35	36	0	0	0	117	104	42	62	22	21.15	10	31,25	45,45
Vadības zinības	407	426	361	261	211	0	0	1389	1259	260	999	157	12.47	41	10,07	26,11
Vēsture	143	152	92	88	55	0	0	332	387	173	214	61	15.76	20	13,99	32,79
Vides zinātne	54	54	36	49	38	0	0	160	177	81	96	16	9.04	11	20,37	68,75
Pamatstudijas kopā:	3421	3662	2969	2551	1390	497	28	11723	11097	4099	6998	1573	14,18	549	16,04	34,90

2.4. tabula **Studiju pārtraukšana LU: apkopojums par pilna laika pamatstudiju programmām (dati uz 2008.g.1.oktobri.)**

(datu avots: LU atskaite Augstskola 1, apkopots 2009.g.oktobris)

Studiju programmas nosaukums	Imatrikulēti atskaites gadā (01/10/2007 - 01/10/2008)	Studiju gadi						Studējošie kopā 2008.g.okt	Studējošie kopā 2007.g.okt.	No kopējā studējošo skaita		Studiju pārtraukšana no 01/09/2007-01/09/2008	% Īpatsvars no kopējā studentu skaita	Studiju pārtraukšana no atskaites gadā imatrikulētajiem	% Īpatsvars no atskaites gadā imatrikulētajiem	% 1.kursa studiju pārtraukšana (no visiem studijas pārtraukušajiem studentiem)
		1.	2.	3.	4.	5.	6.			par						
										studē par budžeta līdzekļiem	par studiju maksu					
C	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.līmeņa prof. augst. izglītības studiju programmās	57	69	55	16	0	0	0	140	127	90	50	45	35.43	13	22,81	28,89
Datorsistēmas un datortīklu administrēšana	27	27	20	16	0	0	0	63	53	42	21	7	13.21	2	7,41	28,57
Programmēšana un datortīklu administrēšana	30	42	35	0	0	0	0	77	74	48	29	38	51.35	11	36,67	28,95
2.līmeņa prof. augst. izgl. studiju programmās, kuras nodrošina kvalifikācijas un profesionāla bakalaura grāda iegūvi vai kvalifikācijas iegūvi(stud.ilg. vismaz 4 gadi) kopā:	967	996	668	658	538	129	33	3022	3094	g726	2296	424	13.70	106	10,96	25,00
Angļu valodas skolotājs	48	48	41	26	33	4	0	152	224	34	118	33	14.73	4	8,33	12,12
Apdrošināšana un finanses	31	31	21	0	0	0	0	52	28	0	52	2	7.14	2	6,45	100,00
Ārstniecība	81	108	108	80	73	31	33	433	426	104	329	55	12.91	18	22,22	32,73
Dabaszinātņu un informācijas tehnoloģijas skolotājs	20	20	0	0	0	0	0	20	0	20	0	1	0	0	0,00	0,00
E-biznesa un loģistikas vadības sistēmas	33	33	27	20	0	0	0	80	55	0	80	3	5.45	3	9,09	100,00
Finanšu menedžments	49	52	51	33	40	0	0	176	234	0	176	17	7.26	4	8,16	23,53
Finanšu sektora vadība	28	28	13	26	18	0	0	85	97	0	85	10	10.31	2	7,14	20,00
Grāmatvedība, analīze, audits	57	56	53	38	39	61	0	247	451	0	247	113	25.06	7	12,28	6,19
Kultūras vēstures skolotājs	17	17	0	0	0	0	0	17	0	12	5	0	0	0	0,00	0,00
Latviešu valodas kā otrās valodas skolotājs	0	0	0	3	4	0	0	7	16	5	2	0	0.00	0	0,00	0,00
Latviešu valodas un literatūras skolotājs	28	27	25	9	8	3	0	72	76	41	31	8	10.53	5	17,86	62,50
Lietišķās informātikas skolotājs	16	14	7	9	4	1	0	35	41	27	8	13	31.71	1	6,25	7,69
Mājturības un mājsaimniecības skolotājs	12	12	12	11	8	0	0	43	43	33	10	1	2.33	1	8,33	100,00
Mājturības un mājsaimniecības, un kultūras vēstures skolotājs	0	0	0	0	0	1	0	1	23	1	0	1	4.35	0	0,00	0,00
Māksla	147	146	21	29	25	0	0	221	0	0	221	0	0	0	0,00	0,00
Matemātikas statistiķis	39	38	24	19	10	22	0	113	107	93	20	21	19.63	9	23,08	42,86
Pirmsskolas skolotājs	35	35	28	11	0	0	0	74	50	26	48	9	18.00	7	20,00	77,78
Psiholoģija	66	65	39	22	27	0	0	153	105	53	100	6	5.71	1	1,52	16,67
Sociālais darbs	15	16	21	31	37	0	0	105	135	58	47	14	10.37	4	26,67	28,57
Sociālais pedagogs	16	15	13	16	18	1	0	63	90	32	31	9	10.00	3	18,75	33,33
Starptautiskās ekonomiskās attiecības	119	120	99	210	119	0	0	548	477	0	548	37	7.76	15	12,61	40,54
Tiesību zinātnes	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	6	85.71	0	0,00	0,00
Vācu valodas skolotājs	13	13	7	7	12	1	0	40	67	31	9	13	19.40	3	23,08	23,08
Veselības mācības un sporta skolotājs	32	38	19	17	24	1	0	99	122	47	52	18	14.75	5	15,63	27,78
Vidusskolas matemātikas skolotājs	26	26	19	20	17	3	0	85	95	74	11	17	17.89	8	30,77	47,06
Vidusskolas veselības mācības un fiziskās audzināšanas skolotājs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0,00	0,00

Vizuālās mākslas skolotājs	39	38	20	21	22	0	0	101	91	35	66	6	6.59	4	10,26	66,67
Vizuālās mākslas un mākslas vēstures skolotājs	0	0	0	0	0	0	0	0	27	0	0	4	14,81	0	0,00	0,00
Akadēmiskās bakalaura studiju programmās kopā:	2551	2664	2074	2024	780	1	0	7543	7876	3395	4148	1344	17,06	567	22,23	42,19
Angļu filoloģija	141	144	108	91	95	0	0	438	453	105	333	94	20,75	43	30,50	45,74
Āzijas studijas	114	117	90	109	0	0	0	316	312	58	258	69	22,12	33	28,95	47,83
Baltu filoloģija	75	74	37	47	0	0	0	158	174	146	12	40	22,99	18	24,00	45,00
Bibliotēkzinātne un informācija	22	22	23	29	0	0	0	74	94	68	6	10	10,64	6	27,27	60,00
Bioloģija	72	74	71	68	0	0	0	213	214	158	55	33	15,42	8	11,11	24,24
Datorzinātnes	203	235	125	113	129	0	0	602	595	466	136	133	22,35	57	28,08	42,86
Ekonomika	170	170	157	184	2	0	0	513	503	160	353	70	13,92	22	12,94	31,43
Farmācija	31	40	56	34	0	0	0	130	151	35	95	15	9,93	6	19,35	40,00
Filozofija	61	63	40	38	1	0	0	142	202	62	80	68	33,66	12	19,67	17,65
Fizika	53	55	42	29	2	0	0	128	162	112	16	33	20,37	17	32,08	51,52
Franču filoloģija	15	15	14	8	9	0	0	46	44	35	11	12	27,27	5	33,33	41,67
Ģeogrāfija	82	80	37	36	50	0	0	203	174	114	89	14	8,05	9	10,98	64,29
Ģeoloģija	30	31	22	25	28	0	0	106	104	30	76	13	12,50	8	26,67	61,54
Klasiskā filoloģija	20	18	14	9	0	0	0	41	47	40	1	7	14,89	4	20,00	57,14
Komunikācijas zinātne	96	100	103	99	0	0	0	302	332	104	198	35	10,54	11	11,46	31,43
Krievu filoloģija	70	71	43	38	1	0	0	153	163	112	41	27	16,56	7	10,00	25,93
Ķīmija	57	61	58	54	40	0	0	213	207	191	22	29	14,01	11	19,30	37,93
LU viesstudents	0	0	12	48	16	0	0	76	63	76	0	95	0	0	0,00	0,00
Māszinības	42	49	50	103	0	0	0	202	248	69	133	14	5,65	4	9,52	28,57
Matemātika	34	38	19	17	22	0	0	96	103	88	8	26	25,24	14	41,18	53,85
Optometrija	42	42	26	21	21	0	0	110	89	94	16	8	8,99	2	4,76	25,00
Pedagoģija	21	22	16	17	1	0	0	56	82	26	30	15	18,29	5	23,81	33,33
Politikas zinātne	63	68	59	43	8	0	0	178	260	98	80	38	14,62	13	20,63	34,21
Psiholoģija	38	39	18	23	0	0	0	80	88	27	53	27	30,68	5	13,16	18,52
Socioloģija	34	33	25	32	10	0	0	100	162	58	42	25	15,43	12	35,29	48,00
Somugru studijas	20	20	12	16	16	0	0	64	58	38	26	15	25,86	6	30,00	40,00
Starptautiskā ekonomika un komercdiplomātija	58	60	45	0	0	0	0	105	60	0	105	9	15,00	9	15,52	100,00
Teoloģija un reliģiju zinātne	27	30	24	19	26	1	0	100	110	86	14	26	23,64	10	37,04	38,46
Tiesību zinātnes	243	260	220	205	0	0	0	685	695	191	494	64	9,21	13	5,35	20,31
Vācu filoloģija	27	26	27	36	0	0	0	89	104	40	49	22	21,15	7	25,93	31,82
Vadības zinības	375	391	329	307	255	0	0	1282	1259	271	1011	154	12,23	43	11,47	27,92
Vēsture	125	128	103	93	2	0	0	326	387	151	175	89	23,00	35	28,00	39,33
Vides zinātne	90	88	49	33	46	0	0	216	177	86	130	15	8,47	6	6,67	40,00
Pamatstudijas kopā	3575	3729	2797	2698	1318	130	33	10705	10979	4211	6494	1813	16,51	686	19,19	37,84

2.5. tabula **Studiju pārtraukšana LU: apkopojums pa pilna laika pamatstudiju programmām (dati uz 2009. g.1.oktobri)**

(datu avots: LU atskaite Augstskola 1, apkopots 2010.g.maijs)

Studiju programmas nosaukums	Imatrikulēti atskaites gadā (01/10/2008 - 01/10/2009)	Studiju gadi						Studējošie kopā 2008.g.okt	Studējošie kopā 2009.g.okt.	No kopējā studējošo skaita par		Studiju pārtraukšana 01/09/2008-01/09/2009	% Īpatsvars no kopējā studentu skaita	Studiju pārtraukšana no atskaites gadā imatrikulētajiem	% Īpatsvars no atskaites gadā imatrikulētajiem	% 1.kursa studiju pārtraukšana (no visiem studijas pārtraukušajiem studentiem)
		1.	2008.g.	3.	4.	5.	6.			studē par budžeta līdzekļiem	par studiju maksu					
1.līmeņa prof. augst. izglītības studiju programmās	63	71	8	20	0	0	0	140	140	96	44	55	39.29	21	33,3	38,1
Datorsistēmas un datortīklu administrēšana	20	19	140	20	0	0	0	63	57	45	12	16	25.40	9	45,0	56,2
Programmēšana un datortīklu administrēšana	43	52	63	0	0	0	0	77	83	51	32	39	50.65	12	27,9	30,7
2.līmeņa prof. augst. izgl. studiju programmās, kuras nodrošina kvalifikācijas un profesionāla bakalaura grāda ieguvu vai kvalifikācijas ieguvu(stud.ilg. vismaz 4 gadi) kopā:	753	815	77	634	643	130	36	3022	3057	809	2248	325	10.75	156	20,7	48,00
Apdrošināšana un finanses	27	27	3022	18	0	0	0	52	73	0	73	5	9.62	4	14,8	80,00
Ārstniecība	133	155	52	109	80	54	36	433	520	143	377	46	10.62	11	8,2	23,9
Dabaszinātņu un informācijas tehnoloģijas skolotājs	28	27	433	0	0	0	0	20	34	33	1	9	45.00	8	28,5	88,8
E-biznesa un loģistikas vadības sistēmas	48	48	20	28	16	0	0	80	124	2	122	3	3.75	2	4,1	66,6
Finanšu menedžments	25	28	80	48	36	0	0	176	154	0	154	7	3.98	5	20,00	71,4
Finanšu sektora vadība	21	23	176	17	18	0	0	85	80	8	72	6	7.06	2	9,5	33,3
Grāmatvedība, analīze, audits	31	32	85	48	34	42	0	247	209	0	209	15	6.07	2	6,4	13,3
Māksla	85	99	247	40	24	0	0	221	288	0	288	18	8.14	20	23,5	90,1
Matemātiskais statistiķis	38	39	221	24	17	13	0	113	118	102	16	19	16.81	10	26,3	52,6
Pirmsskolas skolotājs	18	20	113	24	10	0	0	74	84	33	51	7	9.46	4	22,2	57,1
Psiholoģija	57	65	74	30	23	0	0	153	167	52	115	18	11.76	9	15,7	50,0
Skolotājs	142	148	153	107	101	0	0	415	514	269	245	99	23.86	47	33,1	47,4
Sociālais darbs	0	0	415	22	34	0	0	105	74	41	33	7	6.67	0	#DIV/0!	0,00
Sociālais pedagogs	15	13	105	12	15	0	0	63	52	33	19	9	14.29	5	33,3	55,5
Starptautiskās ekonomiskās attiecības	57	63	63	89	217	0	0	548	462	6	456	40	7.30	19	33,3	47,5
Tiesību zinātnes	0	0	548	0	0	4	0	0	4	0	4	3	0	0	#DIV/0!	0,00
Vidusskolas matemātikas skolotājs	28	28	0	18	18	17	0	85	100	87	13	14	16.47	8	28,5	57,1
Akadēmiskās bakalaura studiju programmās kopā:	2567	2697	85	1972	734	0	0	7543	7519	3293	4226	1117	14.81	447	17,4	40,0
Angļu filoloģija	141	141	7543	90	90	0	0	438	431	104	327	56	12.79	29	20,5	51,7
Āzijas studijas	111	115	438	88	0	0	0	316	279	64	215	67	21.20	28	25,2	41,7
Baltu filoloģija	68	67	316	39	0	0	0	158	155	153	2	30	18.99	23	33,8	76,6
Bibliotēkzinātne un informācija	34	36	158	22	0	0	0	74	72	61	11	9	12.16	6	17,6	66,6

Bioloģija	84	82	74	61	0	0	0	213	214	166	48	33	15.49	10	11,9	30,3
Datorzinātnes	220	252	213	137	111	0	0	602	626	452	174	145	24.09	69	31,3	47,5
Ekonomika	100	111	602	167	0	0	0	513	438	159	279	50	9.75	19	19,00	38,00
Farmācija	56	60	513	44	0	0	0	130	142	42	100	17	13.08	4	7,1	23,5
Filozofija	43	48	130	37	0	0	0	142	134	59	75	48	33.80	14	32,5	29,1
Fizika	57	59	142	33	0	0	0	128	140	126	14	31	24.22	12	21,0	38,7
Franču filoloģija	42	43	128	12	7	0	0	46	70	35	35	10	21.74	4	9,5	40,00
Ģeogrāfija	62	64	46	38	37	0	0	203	198	106	92	19	9.36	14	22,5	73,6
Ģeoloģij	44	47	203	21	25	0	0	106	112	30	82	18	16.98	8	18,1	44,4
Ķīmija	64	65	106	46	53	0	0	213	220	191	29	31	14.55	11	17,1	35,4
Klasiskā filoloģija	26	27	213	12	0	0	0	41	53	46	7	8	19.51	6	23,0	75,00
Komunikācijas zinātne	171	173	41	95	0	0	0	302	376	84	292	15	4.97	4	2,3	26,6
Krievu filoloģija	64	65	302	38	0	0	0	153	160	117	43	24	15.69	14	21,8	58,3
Kultūras un sociālā antropoloģija	31	30	153	0	0	0	0	0	30	15	15	0	0	0	0,00	#DIV/0!
Māzsinības	0	3	0	82	0	0	0	202	134	56	78	18	8.91	0	#DIV/0!	0,00
Matemātika	41	47	202	17	17	0	0	96	99	84	15	24	25.00	11	26,8	45,8
Moderno valodu un biznesa studijas	71	71	96	0	0	0	0	0	71	5	66	0	0	0	0,00	#DIV/0!
Optometrija	47	47	0	22	20	0	0	110	127	99	28	11	10.00	4	8,5	36,3
Pedagoģija	18	19	110	21	0	0	0	56	57	27	30	10	17.86	4	22,2	40,0
Politikas zinātne	117	121	56	66	1	0	0	178	247	83	164	28	15.73	10	8,5	35,7
Psiholoģija	28	31	178	34	0	0	0	80	102	29	73	22	27.50	6	21,4	27,2
Socioloģija	39	42	80	27	0	0	0	100	93	65	28	17	17.00	9	23,0	52,9
Somugru studijas	20	20	100	11	13	0	0	64	59	33	26	9	14.06	3	15,0	33,3
Starptautiskā ekonomika un komercdiplomātija	49	49	64	42	0	0	0	105	139	0	139	10	9.52	7	14,2	70,00
Teoloģija un reliģiju zinātne	33	37	105	18	19	0	0	100	101	79	22	16	16.00	4	12,1	25,00
Tiesību zinātnes	256	266	100	208	0	0	0	685	699	186	513	83	12.12	27	10,5	32,5
Vācu filoloģija	23	23	685	28	0	0	0	89	70	41	29	20	22.47	5	21,7	25,00
Vadības zinības	230	248	89	281	303	0	0	1282	1154	267	887	127	9.91	38	16,5	29,9
Vēsture	118	123	1282	89	0	0	0	326	303	147	156	81	24.85	29	24,5	35,80
Vides zinātne	59	65	326	46	38	0	0	216	214	82	132	30	13.89	15	25,4	50,00
Pamatstudijas kopā	3383	###	216	###	###	130	36	10705	10716	4198	6518	1497	13.98	624	18,4	41,6
			10705													

3. Pielikums

Valsts augstskolu mājas lapās pieejamā informācija par atbalsta pakalpojumiem augstskolā.

(Datu avoti: augstskolas mājas lapas, apkopojums veikts 2009.gada novembrī)

Augstskolas Atbalsta veidi	Latvijas Universitāte www.lu.lv	Daugavpils Universitāte www.du.lv	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte www.llu.lv	Liepājas Universitāte www.liepu.lv	Rīgas Stradiņa Universitāte www.rsu.lv	Rīgas Tehniskā Universitāte www.rtu.lv
Galvenā sadaļa studentu atbalstam	Sadaļa „Pakalpojumi un atbalsts” (sadaļā Studentiem) apraksta pieejamo informatīvo, praktisko, psiholoģisko, karjeras atbalstu augstskolā	Nav	Nav	Nav	Sadaļa „Pakalpojumi studentiem”	Nav
Struktūra studentu atbalstam <ul style="list-style-type: none"> Izglītības konsultācijas Informatīvais telefons E-konsultācijas 	Studentu Serviss Izglītības konsultācijas ; Ir norādīts Kopējais e-pasts	Nav info, Tikai kopējais tel.un e-pasts	Nav Tikai kopējais tel.un e-pasts	Nav	Vienas pieturas aģentūra. Izziņas, informācija, palīdzība, sociālo jautājumu risināšana	Nav „Biezāk uzdotie jautājumi” : atbildes uz dažādiem ar studijām saistītiem jautājumiem
Karjeras centrs <ul style="list-style-type: none"> Atbalsts karjeras/studiju Izvēlē Atbalsts studiju maiņas/pārtraukšanas gadījumos 	LU Karjeras centrs Ieteikumi studiju izvēlei Seminārs un konsultācijas „Karjeras/studiju izvēle” skolēniem Karjeras konsultācijas Seminārs „Karjeras plānošanas un attīstība”	Nav	Nav, ir sadaļa „Karjerai” , kurā vairāk ir info par studenta karjeras attīstību, darba piedāvājumi	Nav	Nav	RTU Karjeras centrs Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanā
Uzņemšana Citi pasākumi attiecībā uz studiju izvēli un sagatavošanos studijām,	Sadaļa „Gribu studēt” Sadaļa „Ieteikumi studiju izvēlei” Tests „Pastudē sevi”: studiju piemērotība „Studenta korpēs”: ēnu diena skolēniem Info par Informācijas dienām fakultātē Pirmsstudiju mācību centra sagatavošanās kursi	Tikai kopējā info par fakultātēm, Uzņemšanas noteikumi Sagatavošanās kursi	Sadaļa „Nāc studēt”	Sadaļa „Nāc studēt”	Sadaļa “Studiju iespējas”	ORTUS e-skola: sagatavošanās eksāmeņiem un studiju videi. Socializēšanās caur e-vidi
Psiholoģiskais atbalsts	Psihologa konsultācijas Sadaļa „Personības resursi un riski” Regulāri semināri par psiholoģiskām tēmām	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Atbalsts studentiem ar īpašām vajadzībām	Sadaļa „Info un konsultācijas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām”	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Tutoru sistēma	Nav info	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Sociālās iesaistīšanās iespējas (pašpārvaldes, sporta, mākslas kolektīvi u.c.)	Sadaļa „Studentu aktivitātes”	Sadaļa „Studējošo aktivitātes”	Sadaļa „Studentu dzīve”	Sadaļa „Radošie kolektīvi”	Sadaļa „Studentu dzīve”	Sadaļa „Kultūra, sports, sadzīve”
Adaptācijas pasākumi 1. kursa studentiem	Ir pasākums „Iepazīsti LU”, taču par to mājas lapā nav info	Nav	Nav	Nav	„Zelta Galvaskausa izrakšana ,- pirmkursnieku seminārs	Nav
Studiju prasmju uzlabošana	Sadaļa „Ieteikumi studijās” Seminārs „Ielec vilcienā!” „Eksāmenu stress”	Nav	Nav	Metodiskie norādījumi akadēmisko darbu rakstīšanai	Nav	Daži studiju prasmju, motivācijas jautājumi tiek apskatīti e-kursos, Moodle

Augstskolas Atbalsta veidi	Banku augstskola www.ba.lv	Jāzepa Vītola Mūzikas ak.	Latvijas Jūras akadēmija www.lja.lv	Latvijas Kultūras akadēmija www.lka.edu.lv	Latvijas Mākslas akadēmija www.lma.lv	Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija www.naa.mil.lv
Galvenā sadaļa studentu atbalstam	Sadaļa „Studentiem”	Nav	Sadaļa	Sadaļa „LKA studentiem”: info par konsultācijām, studiju jautājumiem	Sadaļa ”Studentiem”: info par kredītiem, stipendijām	Nav
Struktūra studentu atbalstam <ul style="list-style-type: none"> • Izglītības konsultācijas • Informatīvais telefons • E-konsultācijas 	Studiju informācijas daļa Ir iespēja uzdot jautājumus par studiju procesu	Nav	Studiju centrs: bibliotēkas, katalogi, informācija Ir Sadaļa „Uzdod jautājumus LJA vadībai”	Studiju departaments: Nodrošina studiju procesa darbu un rūpes par studentiem	Nav Tikai vispārējie kontakti	Sadaļa „Jautā mums!”
Karjeras centrs <ul style="list-style-type: none"> • Atbalsts karjeras/studiju Izvēlē • Atbalsts studiju maiņas/pārtraukšanas gadījumos 	BA Karjeras centrs: Organizē prakses studentiem. Nav konsultācijas	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Uzņemšana Citi pasākumi attiecībā uz studiju izvēli un sagatavošanos studijām,	„Uzņemšana. Kāpēc izvēlēties BA?” Sagatavošanās kursi studijām	Uzņemšana Nav	Sadaļa „Kādu specialitāti izvēlēties?” Kā iestāties? TV spēle vidusskolēniem	Sadaļa „Gribu studēt LKA!”	Sadaļa „Gribi studēt LMA?” Vakara sagatavošanas kursi	Uzņemšana
Psiholoģiskais atbalsts	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Atbalsts studentiem ar īpašām vajadzībām	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Tutoru/mentor sistēma	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Sociālās iesaistīšanās iespējas (pašpārvaldes, sporta, mākslas kolektīvi u.c.)	Info sadaļā „Studentiem”	Vairākas sadaļas lielajā lapā	Sadaļa „Studiju iespējas”	Info galvenajā lapā-tikai dalība korī	Info par kori, pašpārvaldi	Sadaļa „Kadetu dzīve”
Adaptācijas pasākumi 1. kursa studentiem	Nav	Nav	Sadaļa „1.kursa iesvētības”	Nav	Nav	Nav
Studiju prasmju uzlabošana	Nav	Nav	Ir mācību centrs, sertifikācijas kārtošana	Nav	Nav	Nav
Cits		-				

Augstskolas Atbalsta veidi	Rēzeknes augstskola www.ru.lv	Rīgas Juridiskā augstskola www.rgsl.edu.lv	Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija www.lspa.lv	Rīgas Pedagoģijas un vadības akadēmija www.rpiva.lv	Ventspils Augstskola www.venta.lv	Vidzemes augstskola www.va.lv
Galvenā sadaļa studentu atbalstam	Sadaļa „Studentiem”: studentu dzīves aktualitātes, info	Nav	„Studentiem”: tikai info par	Sadaļa „Studentiem”	Sadaļa „Studentu dzīve”	
Struktūra studentu atbalstam • Izglītības konsultācijas • Informatīvais telefons • E-konsultācijas	Nav Kopējais telefons, iespēja uzdot jautājumus	Nav Kopējais telefons	Nav	Kopējais telefons	Nav, Kopējie kontakti	Dažādu palīdzību uzņēmusies Studentu valde (praktisko, studiju jautājumos, problēmās)
Karjeras centrs • Atbalsts karjeras/studiju Izvēlē • Atbalsts studiju maiņas/pārtraukšanas gadījumos	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav, ir sadaļa „Karjerai”- arī par karjeras izvēli
Uzņemšana Citi pasākumi attiecībā uz studiju izvēli un sagatavošanos studijām,	Topošajiem studentiem: sadaļa „Jautājumi un atbildes” par studiju jautājumiem	Buklets topošajiem studentiem	Info par uzņemšanu	Uzņemšana Konkurs skolēniem „Es būšu skolotājs”	Sadaļa „Gribu studēt”, buklets „Ko var studēt VeA?” Sagatavošanās kursi	Sadaļa „Vēlies studēt?”
Psihologiskais atbalsts	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Atbalsts studentiem ar īpašām vajadzībām	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Tutoru sistēma	nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Sociālās iesaistīšanās iespējas (pašpārvaldes, sporta, mākslas kolektīvi u.c.)	Sadaļā „Studentiem”: pašpārvaldes, sports, ārpusstudiju aktivitātes	Studentu asociācija (pašpārvalde)		Sadaļā „Studentiem”	Plaša info par iespējām iesaistīties	Info sadaļā „Studentu aktivitātes”-plaša info iesaistīties
Adaptācijas pasākumi 1. kursa studentiem	Sadaļā „Tradīcijas” : par fukšu pasākumiem	Nav		Info par pasākumu „Adaptācijas dienas”: jaunu studentu integrēšana akadēmiskā vidē	Info par pasākumiem 1. Kursa studentiem: ralliju, ballītēm, iepazīšanās pārgājienu etc	Info
Studiju prasmju uzlabošana	Nav	Nav		Sadaļa ‘Ieteikumi studentam”: pētniecisko darbu izstrādes noteikumi	„Urbīšu pulciņš”: studenta vadīta, kolektīva gatavošanās pārbaudījumiem	Nav

4.1. tabula *Faktoru struktūra Studiju izvēles motivācijas aptaujai.*

Faktoru svāri					
Motīvi, izvēloties studiju programmu	Faktors				
	1	2	3	4	5
Karjeras un darba iespējas šajā studiju jomā	0,32	0,62	-0,27	-0,01	0,18
Algas iespējas šajā studiju jomā	-0,23	0,84	-0,07	0,03	0,12
Sociālais prestižs šajā profesijā	0,15	0,72	0,17	0,11	-0,27
Nopietna interese par šo studiju jomu	0,73	0,19	-0,34	0,05	-0,07
Iespēja studēt man aizraujošus studiju priekšmetus	0,78	-0,14	-0,20	0,07	-0,25
Iespēja nākotnē strādāt man interesējošā jomā	0,79	0,13	-0,27	0,00	-0,10
Vecāku /draugu/ skolotāju ieteikumi	-0,04	-0,10	-0,06	0,78	0,05
Iespēja studēt par valsts līdzekļiem	-0,03	-0,04	-0,14	0,33	0,79
Labas atsauksmes par šo augstskolu	0,05	0,22	0,15	0,70	0,06
Iespēja studēt sev reģionāli tuvākajā augstskolā	-0,09	0,08	0,37	-0,24	0,54
Mācībspēku kvalifikācija	0,54	0,20	0,27	0,26	0,24
Studiju programmai nebija nozīmes, galvenais bija iestāties tieši šajā augstskolā	-0,51	0,12	0,07	0,27	-0,12
Īsti nevaru pateikt, kādēļ izvēlējos šo studiju programmu	-0,41	-0,07	0,68	0,18	-0,03
Nejaušības faktors, nebija noteiktu motīvu	-0,18	-0,03	0,84	0,00	0,03
Īpašbvērtības	3,45	1,93	1,37	1,11	1,4
Dispersijas procents (%)	24,66	13,8	9,84	7,97	7,43

4.2. tabula *Aprakstošā statistika studiju motivācijas faktoriem (studiju izvēles motivācijas aptauja)*

Motivācijas faktori	Kronbaha alfa	M	SD
Interese izvēlētajā jomā	0,75	3,93	0,78
Iespējas un prestižs	0,67	3,67	0,65
Ne-motivācija	0,74	1,6	1,16
Atsauksmes	0,42	3,5	0,83
Ekonomiskie apsvērumi	0,3	3,37	1,01

4.3. tabula

Faktoru struktūra Studiju apmierinātības aptaujai.

	Faktoru svari						
	Faktors						
	1	2	3	4	5	6	
Ja būtu vēlreiz jāizdara izvēle, izvēlētos to pašu studiju programmu	0.661	0.43	.189	.196	.206	.113	
Ja būtu vēlreiz jāizdara izvēle, izvēlētos to pašu augstskolā	.343	0.596	.226	.243	.030	.028	
Ieteiktu augstskolu saviem draugiem un paziņām	.039	0.786	-.024	.028	.135	.191	
Studijas augstskolā kopumā atbilst gaidītajam	.259	0.731	.021	.024	.129	.017	
Esmu apmierināts ar studijām savā augstskolā	.373	0.656	.076	.081	.121	-.03	
Esmu apmierināts ar savu studiju virziena izvēli	0.765	.463	.138	.152	.090	.100	
Izvēlētais studiju virziens atbilst maniem nākotnes nodomiem	0.803	.254	.226	.204	.046	.011	
Izvēlētais studiju virziens atbilst manām interesēm	0.829	.221	.256	.227	.084	.086	
Iestājoties augstskolā, man bija priekšstats par izvēlēto studiju jomu	.282	.081		.581	.023	.168	
Iestājoties augstskolā, man bija priekšstats par karjeras iespējām pēc augstskolas beigšanas	.225	.084		.721	.158	.103	
Studējot, man priekšstats par iegūstamo profesiju ir padziļinājies	.153	.068	0.665	.49	.116	.063	
Studējot iegūtās zināšanas un prasmes būs noderīgas manā nākotnes karjerā	0.801	.011	-.032	.08	.272	.293	
Esmu apmierināts ar mācībspēku darbu augstskolā	.243	0.589	-.240	-0.01	.057	.243	
Esmu apmierināts ar studiju darba organizāciju augstskolā	.067	0.709	-.054	-0.06	.083	.239	
Studijas iegūstu priekšstatu par nākotnes darba specifiku	.104	.127	0.793	-0.20	.160	.009	
Esmu apmierināts ar studijās iegūstamo informāciju par zināšanu pielietošanu profesijā	.164	.126	0.732	-0.01	.079	.198	
Mans kurss kopumā ir saliedēts	.030	.162	.025	0.73	.240	0.858	
Es labi jūtos savā kursā	.032	.094	.133	-0.02	.091	0.763	
Kursā esmu atradis sev domubiedrus, ar kuriem turos kopā	.139	.052	.342	.03	.243	0.540	
Studijās varu brīvi konsultēties ar saviem pasniedzējiem	.036	.278	.178	-0.03	0.721	.126	
Pasniedzēji kopumā ir atsaucīgi studentiem	.149	.159	-.029	.094	0.783	.132	
Man ir bijuši sarežģījumi attiecībās ar pasniedzējiem	.146	-.20	.285	.267	-0.627	-.12	
	Īpašbvērtības	3.34	1.64	1.36	1.55	1.45	1.23
	Dispersijas procents (%)	17.23	9.45	7.54	7.77	7.45	9.43

4.4. tabula **Aprakstošā statistika studiju apmierinātības un priekšstatu faktoriem**

Motivācijas faktori	Kronbaha alfa	M	SD
Apmierinātība ar izvēlēto studiju virzienu	0.89	4.01	0.76
Apmierinātība ar augstskolu kopumā	0.83	3.91	0.77
Apmierinātība ar pasniedzēju atsaucību	0.69	4.09	0.85
Apmierinātība ar kursa biedriem	0.69	3.94	0.77
Iepriekšējais priekšstats par apgūstamo studiju jomu	0.71	3.56	0.79
Priekšstats par profesijas iespējām	0.69	3.74	0.72

MANA PROFESIONĀLĀ SITUĀCIJA
(My Vocational Situation, MVS, Holland, Gottfredson, Power, 1980):

Vārds _____ Datums _____ Dzimums: V S Vecums _____
Izglītība (pabeigta) _____ Cita _____

Novērtē visus sekojošos apgalvojumus kā, Tavuprāt, vairāk „PATIESUS (P)” vai - vairāk „NEPATIESUS (N)”. *Apvelc to atbildi, kura vislabāk raksturo Tavu pašreizējo viedokli.*

Domājot par savu pašreizējo darbu vai arī plānojot savu profesionālo nodarbošanos vai karjeru:

1	Man nepieciešams atkārtots apliecinājums, ka esmu izdarījis (-usi) pareizo izvēli par profesionālo nodarbošanos.	P	N
2	Es esmu nobažījies (-usies), ka manas pašreizējās intereses varētu laika gaitā mainīties.	P	N
3	Es neesmu pārliecināts (-a) par to, kurās profesijās es varētu sniegt labus rezultātus	P	N
4	Es nezinu, kas ir manas nozīmīgākās „stiprās” un „vājās” puses	P	N
5	Darbi, kurus es varu darīt, var nebūt pietiekami apmaksāti, lai es varētu dzīvot tādu dzīvi, kādu vēlos.	P	N
6	Ja man tieši tagad būtu jāizdara izvēle par profesionālo nodarbošanos, es baidos, ka es izdarītu nepareizu izvēli.	P	N
7	Man nepieciešams noskaidrot, kādu karjeras ceļu man izvēlēties.	P	N
8	Prāta nodarbināšana par savu karjeru man ir bijusi ilga un sarežģīta problēma.	P	N
9	Kopumā esmu apmulsis (-usi) par karjeras izvēles problēmu.	P	N
10	Es neesmu pārliecināts (-a), ka mana pašreizējā nodarbošanās izvēle vai darbs ir man piemērots.	P	N
11	Es nezinu pietiekoši daudz par to, ko dažādās profesijās strādājošie dara.	P	N
12	Nav vienas nodarbošanās, kas man patīktu īpaši.	P	N
13	Es neesmu pārliecināts (-a) par to, kura profesionālā nodarbošanās varētu man sagādāt prieku.	P	N
14	Es vēlētos palielināt to profesiju skaitu, kuras es varētu apsvērt.	P	N
15	Mans spēju un talantu vērtējums gadu no gada ļoti mainās.	P	N
16	Es neesmu pārliecināts (-a) par sevi dažādās dzīves jomās.	P	N
17	To, kādā profesijā es vēlos darboties, es zinu tikai nepilnu gadu.	P	N
18	Es nevaru saprast, kā daži cilvēki var būt tik aizrautīgi ar to, ko viņi vēlas darīt.	P	N
Atbildot uz jautājumiem 19. un 20., apvelciet J, ja jūsu atbilde ir „JĀ” un „N”, ja jūsu atbilde ir „NĒ”.			
19	Man nepieciešama sekojoša informācija:		
	Kā atrast darbu manis izvēlētajā profesionālajā jomā	P	N
	Kāda tipa cilvēki izvēlas dažādas profesijas.	P	N
	Vairāk informācijas par nodarbinātības iespējām.	P	N
	Kā iegūt nepieciešamo praksi manis izvēlētajā profesionālajā jomā	P	N
Cita: _____			
20	Man ir sekojošas grūtības:		
	Es neesmu pārliecināts (-a) par savām spējām pabeigt iesākto izglītību vai apmācību.	P	N
	Man pietrūkst naudas, lai veidotu tādu karjeru, kādu es visvairāk vēlos.	P	N
	Man pietrūkst īpašo talantu, lai sekotu savai vadošajai izvēlei.	P	N
	Cilvēks, kuram manā dzīvē ir liela ietekme, neatbalsta manu profesijas izvēli.	P	N

6. Pielikums

6.1 Dati no Studentu Servisa atskaites par 2007./2008.gadu

6.1.1. Informācijas un konsultāciju nodrošināšana Studentu servisā

Konsultācijas	2007.gads		2008.gads	
E-pasts (lu@lu.lv)	2449		3446	
Informācijas tālrunis (Nr.7034444)	9876		10 627	
C daļas kursi	2007.pavasaris	2008.pavasaris	2007.rudens	2008.rudens
Studiju kursi administrēšanai	100	92	80	85
Administrēto studentu skaits (sagatavoti pārbaudījumu protokoli)	2873	2949	2494	2659
Reģistrēti studenti individuāli un sagatavoti protokoli	538	618	251	305
Konsultāciju veidi				
Kopā, tai skaitā	4896		6760	
par studiju uzsākšanu	1019		1040	
par studiju procesu	719		1331	
par C daļām	1788		2274	
par citiem jautājumiem	1370		2115	
Sagatavotas akadēmiskās izziņas	1023		1263	
Klausītāju grupas				
Pārējie	89		120	
LU studenti	40		25	
LU darbinieki	2		2	
RTU studenti	17		26	

6.1.2. Informatīvais darbs un piedalīšanās pasākumos LU popularizēšanā:

- Tikšanās ar skolēniem skolās vai Latvijas Universitātē: 1467 skolēni
- LU Studentu serviss ikgadēji piedalās reģionālajos pasākumos "Informācija un izglītība 2008" Rēzeknē 14. martā ~ 500, "Izglītības iespējas 2008" Daugavpilī 28. - 29. martā ar aptuveno dalībnieku skaitu 2000 un Izstāde "Skola 2008" Ķīpsalā, Rīgā no 28. februāra līdz 2. martam ~ 39000.
- Projekta „Ēnu dienas” sagatavošana un īstenošana sadarbībā ar „Junior Achievement” Projekta mērķis ir iepazīstināt vidusskolēnus ar LU studiju vidi un sekmēt studentu piesaisti studijām Latvijas Universitātē. 2008.gadā pasākumā piedalījās 430 skolēni un 260 studenti.

6.1.3. Psihologa konsultatīvais darbs

6.1.3.1. „Ieteikumu studijās” apmeklējumi sākot no ievietošanas brīža 2008.gada aprīlī

Mēnesis	Ieteikumi studijās	Psihologs-konsultants
Aprīlis	1626	677
Maijs	1681	722
Jūnijs	2061	701
Jūlijs	2975	690
Augusts	3419	748
Septembris	1915	711
Oktobris	1497	607
Novembris	1428	483
Decembris	1234	440

6.1.3.2. Sagatavots un novadīti semināri:

LU studentiem „ Eksāmenu laiks. Kā labāk nokārtot eksāmenu?”(4 st.) - 25 studenti;

RTU studentiem: Kā uzlabot gatavošanos eksāmenam. Motivācija un pozitīvā domāšana(2st) un Eksāmenu trauksmes un stresa pārvarēšana(2st).

6.1.3.3. **Individuālās konsultācijas** sniegtas 102 reizes 22 studentiem, tai skaitā 7 pirmā kursa studentiem. Biežāk uzrādītie problēmu jautājumi: komunikāciju rosināšana ar kursa biedriem(studijās, studentu viesnīcās), šaubas par studiju turpināšanu, pašcieņa un pašpaļāvība; attiecības ar vecākiem un pasniedzējiem, laika plānošana un citas.

6.1.3.4. **Komunikācija ar studentiem:** saņemtas un atbildētas e-pasta vēstules - 150, elektroniski sniegtas 14 īsas konsultācijas, atbildēti telefona zvani, kuru uzskaitē nav veikta.

6.1.4. Atbalsta nodrošinājums personām ar īpašām vajadzībām

Apzinātas atbalsta nodrošināšanas iespējas personām ar īpašām vajadzībām Latvijas Universitātē, sagatavota katras fakultātes un resursu pieejamības novērtējuma anketa, apzināta Latvijas valsts iestāžu un asociāciju sniegtais atbalsts, tiek apzinātas LU studentu īpašās vajadzības.

6.1.5. Atbalsta nodrošinājums karjeras un nodarbinātības jautājumos - Karjeras centra darbība

6.1.5.1. Individuālajās karjeras konsultācijās konsultēti 79 personas (2007.gadā 26 personas) un grupu konsultācijās 124 studenti.

6.1.5.2. Studentiem tika novadīti semināri par šādām tēmām:

- „Stresa menedžments” (29 studenti)
- „Efektīva laika plānošana” (44 studenti)
- Videotreniņš „Efektīga sevis prezentācija darba intervijās” (19 studenti)
- “Lēmumu pieņemšana” (12 studenti)
- „Karjeras prasmju pilnveidošana (20 studenti)

6.1.5.3. Skolēnu informēšanai par studiju iespējām un lēmuma pieņemšanai par izglītības izvēli un nodarbinātības plānošanu ir izveidota prezentācija, kurā viens no izskatītajiem jautājumiem ir “Karjeras izvēle un plānošana”. Informatīvo pasākumu apmeklējušas 14 pamatskolas un vidusskolas klases, kopā tas ir aptuveni 387 skolēni.

6.1.5.4. Novadīts seminārs « Stresa menedžments » 30 LU darbiniekiem.

6.1.5.5. CV darbnīcā » konsultēti 28 studenti,

6.1.5.6. Karjeras centra interneta vietnes www.karjera.lu.lv un resursa “E-karjera” papildināšana :

- Resurss „E-karjera” kopā reģistrējušās 600 organizācijas (no kurām 200 pēdējā gada laikā),
- 2008. gada laikā darba devēji atlasījuši 125 LU studentu un absolventu CV,
- 2008. gada laikā publicēti aptuveni 860 darba/prakses sludinājumu,
- 2008. gada laikā aptuveni 440 studenti un absolventi izsūtījuši pieteikumus uz portāla sistēmā publicētajām vakancēm. Jāņem vērā, ka tiek fiksēti tikai tie pieteikumi, kas tiek sūtīti, izmantojot portāla sistēmu, tāpēc jārēķinās, ka kopējais pieteikumu skaits varētu būt lielāks.

6.2. *Studentu servisa aktivitātes studējošo atbalstam 2009.gadā*

<i>Aktivitāte</i>	<i>Pasākuma tips</i>	<i>Mērķa grupa</i>	<i>Skaitis</i>	<i>Īstenotāji</i>
Informatīvie pasākumi	Nodarbība par studiju iespējām un izglītības programmas izvēli, iespējamo profesionālo darbību	Skolēni, skolotāji	492	Pirmsstudiju sektora vadītāja Karjeras konsultants, Psihologs, studenti
Informācijas sagatavošana par nodarbinātības un karjeras jautājumiem	Informācijas publicēšana drukātā veidā un interneta vietnē	Visi interesenti	46 020 pieslēgumi	Karjeras psihologs, karjeras konsultants, izglītības konsultants, psihologs, projektu vadītājs, darba devēji
Individuālās konsultācijas	Individuāla tikšanās ar konsultantu par nākamās profesijas un studiju programmas izvēli	Skolēni, studenti	77	Karjeras konsultants Karjeras psihologs Psihologs
Ievads karjeras attīstībā	Ievadlekcija I.kursa studentiem	Studenti	297	Karjeras psihologs, fakultātes kontaktpersonas
Grupas konsultācijas/seminārs	Karjeras attīstības prasmju pilnveidošana	Studenti, absolventi		Karjeras konsultants Karjeras psihologs
E-konsultācijas	Interneta resursu izmantošana informēšanai un konsultēšanai (e-pasts, Skype, Twitter)	Visi interesenti	Pieslēgumi CV datubāzei 13330, darba sludinājumiem 19972	Karjeras konsultants
Personīgo kompetenču pilnveidošana	Grupas seminārs (Laika menedžments, Stresa menedžments)	Studenti	31	Psihologs, Karjeras psihologs
CV darbnīca	Individuāla tikšanās	Studenti, absolventi	55	Karjeras konsultants Karjeras psihologs
Brīvprātīgā darba programma	Grupas darbs viena studiju gada laikā	Studenti	26	Pirmsstudiju sektora vadītāja Karjeras psihologs, karjeras konsultants, izglītības konsultants, psihologs
Adaptācijas programma „Iepazīsti LU!”	Lekciju cikls par studiju uzsākšanas jautājumiem (studiju vadība, adaptācija studiju vidē, mācīšanās veidi, karjeras attīstības atbalsts un personīgā izaugsme)	I.studiju gada studenti (pamatstudijas, augstākā līmeņa studijas)	~600	Pirmsstudiju sektora vadītāja Karjeras psihologs, karjeras konsultants, izglītības konsultants, psihologs
Mācīšanās prasmju pilnveidošana	Atklātā lekcija	Studenti ar mācīšanās problēmām	33	Psihologs Karjeras psihologs
Pasākumi sadarbībā ar darba devējiem	Pasākumi (uzņēmumu prezentācijas, lekcijas, Karjeras iespēju dienas), vieslekcijas studiju procesā	Studenti, visi interesenti	1200	Karjeras psihologs, karjeras konsultants, izglītības konsultants, projektu vadītājs, akadēmiskais personāls, fakultāšu kontaktpersonas, darba devēji
Psihologa konsultācijas	Individuāla konsultācija	Studenti	209	Psihologs
Psiholoģiskie ieteikumi e-resursos	Interneta resursu izmantošana	Studenti	325 skatījumi mēnesī	Psihologs

Avots: LU Studentu servisa dati, 2009, apkopojusi I.Jaunzeme, A.Šmitiņa

7. Pielikums

Pētījumā minētie papildus dati no aptaujas studijas pārtraukušajiem studentiem (N=223)

N.p.k.	Jautājumu grupas	Pilnībā nepiekrītu		Nepiekrītu		Daļēji nepiekrītu		Ne piekrītu, ne nepiekrītu		Daļēji piekrītu		Piekrītu		Pilnībā piekrītu	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1.	Priekšstats par studijām:														
	1) Studijas LU kopumā atbilda gaidītajam	18	8.02	44	19.7	39	17.4	29	13	38	17	45	20.1	10	4.5
	2) Biju apmierināts ar savu studiju virzienu izvēli	20	9	26	11.6	36	16.1	34	15.2	39	17.4	50	23.5	18	8.02
	3) Pirms studijām man bija pietiekams priekšstats par izvēlēto studiju programmu	13	5.8	18	8.07	52	23.3	34	15.2	35	15.6	44	19.7	26	11.6
	4) Man bija pietiekoša informācija par to, kā izvēlēties sev īsto profesiju/studiju virzienu	16	7.1	13	5.8	20	8.9	49	22.5	41	18.3	55	24.7	29	13
	5) Pirms studijām man bija pietiekams priekšstats par darba specifiku nozarē, kurā studēju	16	7.1	16	7.1	21	9.4	42	18.8	39	17.4	58	26	31	14
	6) Skolā mācībās pietiekoši daudz pārrunājām to, kā izvēlēties nākotnes profesiju	39	17.4	40	18	18	8.02	55	24.6	29	13	31	14	11	4.9
	7) Skolā izmantoju iespēju saņemt karjeras konsultācijas	99	44.3	21	9.4	13	5.8	31	14	14	6.2	16	7.1	29	13
2.	Akadēmiskā iesaistīšanās														
	1) studijas augstskolā bija man noderīgas	13	5.8	10	4.4	16	7.1	26	11.6	68	30.4	56	25.1	34	15.2
	2) studijas bija interesantas	24	10.7	34	15.3	18	8.02	13	5.8	58	26	50	22.4	26	11.6
	3) man patika studēt augstskolā šo studiju virzienu	34	15.2	29	13	29	13	23	10.3	34	15.2	35	15.6	39	17.4
	4) es gribēju no lekcijām iemācīties tik daudz, cik iespējams	0	0	5	2.2	24	10.4	29	13	37	16.5	50	22.4	78	34.9
	5) sākotnēji mana doma bija studēt šo virzienu līdz galam	3	1.3	2	0.8	3	1.3	13	5.8	16	7.1	34	15.2	152	68.1
	6) man bija pietiekoši labas atzīmes studijās	3	1.3	16	7.1	16	7.1	37	16.5	34	15.2	46	20.6	71	31.8
	7) lekcijās biju aktīvs un iesaistījos diskusijās	23	10.3	13	5.8	20	8.9	46	20.6	50	22.4	34	15.2	37	16.5
	8) lekcijas pārsvarā neapmeklēju	118	53	24	10.7	26	11.6	28	12.5	16	7.1	9	4.03	2	0.8
3.	Sociālā iesaistīšanās														
	1) man bija svarīgi pazīt personālu universitātē/savā fakultātē	21	9.4	24	10.7	16	7.1	20	9	47	21	56	25.1	39	17.4
	2) ar studenta lomu es jutos apmierināts	5	2.2	8	3.5	13	5.8	26	11.6	51	22.8	76	34.1	44	20
	3) man bija svarīgi pazīt pārējos studentus savā kursā	13	5.8	3	1.3	16	7.1	24	10.4	60	27	47	21	60	27
	4) es jutos komfortabli, lūdzot palīdzību personālam, ja tas bija vajadzīgs	16	7.1	16	7.1	34	15.2	21	9.4	50	22.4	47	21	39	17.4
	5) es labi sapratos ar citiem studiju biedriem savā kursā	2	0.8	8	3.5	8	3.5	29	13	28	12.5	81	36.3	68	30.4
	6) man bija daudz draugu ārpus studijām	3	1.3	10	4.5	12	5.3	22	9.8	29	13	63	28.2	84	37.6
	7) manu ārpusstudiju sociālo dzīvi bija viegli apvienot ar studijām	37	16.5	44	19.7	21	9.4	39	17.4	21	9.4	24	10.7	37	16.5
4.	Ilgas pēc mājām														
	1) man bija grūti pierast pie studiju dzīves	58	26	52	23.5	24	10.7	29	13	31	14	11	4.9	18	8.02
	2) studiju laikā es jutu ilgas pēc mājām un ierastās dzīves	89	40	47	21	5	2.2	31	14	31	14	8	3.5	13	5.8
5.	Profesionālā identitāte 10.5, StD=2.19														

Studentu ieguvumi, apmeklējot 1. Kursa adaptācijas pasākumu „Iepazīsti LU!”, 2009.gadā (N=201)

6. Pasākumā „Iepazīsti LU!” Tu:

Guvi lielāku izpratni par studiju procesa norisi LU

Pilnībā piekrītu	77		38 %
Drīzāk piekrītu	92		46 %
Drīzāk nepiekrītu	14		7 %
Pilnībā nepiekrītu	3		1 %
Nevaru pateikt	15		7 %

Atradi sev interesējošus ārpusstudiju pasākumus/nodarbības, kuros studiju gaitā vēlies iesaistīties

Pilnībā piekrītu	51		25 %
Drīzāk piekrītu	71		35 %
Drīzāk nepiekrītu	33		16 %
Pilnībā nepiekrītu	15		7 %
Nevaru pateikt	31		15 %

Apzināji savas studenta iespējas LU (pieejamo servisu, resursus, stipendijas)

Pilnībā piekrītu	66		33 %
Drīzāk piekrītu	100		50 %
Drīzāk nepiekrītu	20		10 %
Pilnībā nepiekrītu	5		2 %
Nevaru pateikt	10		5 %

Iepazinies ar saviem kursabiedriem

Pilnībā piekrītu	16		8 %
Drīzāk piekrītu	40		20 %
Drīzāk nepiekrītu	53		26 %
Pilnībā nepiekrītu	67		33 %
Nevaru pateikt	25		12 %

Ieguvi atbildes uz sev interesējošiem jautājumiem

Pilnībā piekrītu	55		27 %
Drīzāk piekrītu	115		57 %
Drīzāk nepiekrītu	16		8 %
Pilnībā nepiekrītu	5		2 %
Nevaru pateikt	10		5 %

Ieguvi noderīgu informāciju, kā vieglāk organizēt un padarīt patīkamāku mācību darbu

Pilnībā piekrītu	58		29 %
Drīzāk piekrītu	89		44 %
Drīzāk nepiekrītu	19		9 %
Pilnībā nepiekrītu	7		3 %
Nevaru pateikt	28		14 %

Pēc pasākuma apmeklējuma man ir vieglāk iekļauties studiju vidē

Pilnībā piekrītu	46		23 %
Drīzāk piekrītu	79		39 %
Drīzāk nepiekrītu	30		15 %
Pilnībā nepiekrītu	7		3 %
Nevaru pateikt	39		19 %

9.Pielikums

9.1. Svarīgākie motīvi, piesakoties uz Karjeras prasmju pilnveides semināriem LU (N=140, vairākas atbildes iespējamas)

Labāk iepazīt sevi, attīstīt savas prasmes un spējas	31	22
Paaugstināt savu pašvērtējumu un pašpārliecinātību	20	14,2
Attīstīt savas karjeras izvēles un plānošanas prasmes	62	44,2
Saprast, kādā darbā strādājot, es vislabāk varēšu izpaust sevi un apmierināt savas vajadzības	25	17,8
Pārliecināties, vai es studēju jomu, kurā vēlēšos arī strādāt	10	7,1
Iemācīties labi prezentēt sevi darba devējam, sagatavoties personāla atlases posmiem	23	16,5
Apzināt darba meklēšanas veidus	2	1,4
Paaugstināt vispārīgo kompetences līmeni, iegūt jaunu informāciju	42	30
Pieņemt konkrētu lēmumu par karjeras izvēli (noteikta darba vai jomas)	7	5
Apzināt savas karjeras un izglītības iespējas	24	17,1

9.2. Karjeras centra pakalpojumu nodēvējums studentiem 2007.gadā (N=140)

Iemesli	Pilnībā piekrītu (%)	Drīzāk piekrītu (%)	Drīzāk nepiekrītu (%)	Pilnībā nepiekrītu (%)	Nevaru pateikt (%)
Karjeras iespēju dienu apmeklējums	42,7	48,3	9,3		
Semināri par darbā pieteikšanās procesu (CV, sagatavošanās un sevis pieteikšana intervijām)	54,8	41,9	3,1		
Semināri par mācību prasmju pilnveidošanu	43,7	37,5	15,6	3,1	
Semināri, kas vērsti uz personības attīstību, pašvērtējuma paaugstināšanu	67,7	19,3	12,9		
Tikšanās ar darba devējiem	42	42	16		
CV iesniegšana LU studentu datu bāzei	19,3	48,3	22,5	9,6	
Karjeras centra mājas lapas izmantošana	22,5	61,5	16		
Karjeras konsultanta pieejamība, lai konsultētos par individuālo karjeras plānu, karjeras izvēles un līdzīgiem jautājumiem	50,5	26,5	20		3
Iespēja pildīt testus un izmantot literatūru, lai varētu labāk izprast sevi un veidot savu karjeru	33,3	50	13,3		3,3

10.Pielikums

Tālākizglītības programmas „Konsultēšanas prasmes darbā ar studentiem” pieteikums : kursa apraksts

Programma izveidota un aprobēta 2005.gadā, kad tika izglītoti 14 studentu pašpārvalžu darbinieki- studentu konsultanti. Programma saturiski papildināta 2010.gada oktobrī.

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

STUDIJU KURSA PIETEIKUMS

<i>Kursa nosaukums</i>	Konsultēšanas prasmes darbā ar studentiem
<i>Kredītpunkti</i>	1
<i>Kopējais stundu skaits</i>	24
<i>Lekciju stundu skaits</i>	4
<i>Semināru, praktisko vai laboratorijas darbu stundu skaits</i>	18
<i>Kursa līmenis:</i> 1-4 – bakalaura; 5-6 – maģistra; 7 – doktora; T – tālākizglītības	T
<i>Priekšzināšanas</i>	
<i>Zinātņu nozare vai apakšnozare</i>	Vadības zinības
<i>Ekvivalents studiju kurss</i>	

KURSA AUTORS (-I)

<i>Vārds</i>	<i>Uzvārds</i>	<i>Personas kods</i>
Agita	Šmitiņa	

KURSA ANOTĀCIJA

Kursa mērķis ir iepazīstināt ar teorētiskām pieejām studentu atbalsta organizēšanā, kā arī pilnveidot darbinieku prasmes konsultējot studentus. Kursa laikā klausītāji pilnveidos arī savas konfliktu risināšanas un sarunas vadīšanas prasmes. Īpašs uzsvars kursā pievērsts zināšanām par pirmā kursa studentu grūtībām, studijas uzsākot-adaptācijas periodam, studiju izvēles jautājumiem, studiju motivācijai. Kursā tiek ietvertas arī tēmas par sevis pašmenedžmentu un stresa vadīšanu saspringtās situācijās. Kurss ir paredzēts darbiniekiem un studentu pašpārvalžu aktīvistiem, kuri savā ikdienā nodarbojas arī ar studentu konsultēšanu.

REZULTĀTI

Kursa beigās kursa dalībnieki ir pilnveidojuši savas konsultēšanas prasmes (klausīšanos, informācijas sniegšanu, jautājumu uzdošanu), konfliktu risināšanas prasmes, lai ikdienas darbā varētu sniegt efektīvāku atbalstu studentiem.

PRASĪBAS KREDĪTPUNKTU IEGŪŠANAI

100% semināru apmeklējums

KURSA PLĀNS

<i>Nr. p.k.</i>	<i>Tēma</i>	<i>Paredzētais apjoms stundās</i>
1.	3. Studentu atbalsta jēdziena izpratne: konsultatīvā studentu atbalsta nozīme studijās	2
2.	Jauniešu vecumposms, identitātes veidošanās.	1
3.	Galvenās studijās sastopamās grūtības . Adaptācija studijām.	1
4.	4. Klientu apkalpošanas pamatbūtība	1
5.	Attieksmes nozīme konsultēšanas procesā	2
6.	5. Sarunas vadīšanas prasmes.	2
7.	Informācijas sniegšana un pārvaldīšana	2
8.	Jautājumu uzdošana un aktīvā klausīšanās	2
9.	Pārliecināšana un iebildumu pārvarēšana	2
10.	Konfliktu vadīšanas prasmes sarežģītās situācijās	2
11.	Sarežģīto klientu konsultēšana: darbs ar dažādiem studentiem	3
12.	Emocionālās inteligences loma darbā ar studentiem	1
13.	Stresa jēdziens; Stresu provocējošie faktori; Stresa menedžments	3
	Kopā	24 stundas

KURSA SATURS

- Tēma: Studentu atbalsta jēdziena izpratne: konsultatīvā studentu atbalsta nozīme studijās.**
Studentu atbalsta jēdziena izpratne: izglītības, karjeras, psiholoģiskā, sociālā atbalsta veidi. Konsultatīvā atbalsta izpratne. Konsultatīvais atbalsts Studentu servisā un fakultātēs. Darbinieku loma studentu atbalsta sniegšanā
- Tēma: Jauniešu vecumposms, identitātes veidošanās.**
Jauniešu vecumposma īpatnības. Sociālās, profesionālās identitātes veidošanās. Identitātes krīze. Lēmumu pieņemšanas raksturojums. Profesionālā izvēle un karjeras attīstība.
- Tēma: Galvenās studijās sastopamās grūtības . Adaptācija studijām.**
Studiju izvēles grūtības. Akadēmiskā motivācija. Studiju prasmes. Adaptācijas posms studiju uzsākšanā: sociālā un akadēmiskā integrācija augstskolā. Galvenie studiju pārtraukšanas iemesli.
- Tēma: Klientu apkalpošanas pamatbūtība**
Students kā klients vai izglītojamais? Klientu apkalpošanas galvenie principi. Klientu apkalpotāja profesionālās prasmes un īpašības. Darbinieka sagatavotība un piemērotība darbam ar cilvēkiem.
- Tēma: Attieksmes nozīme konsultēšanas procesā**
Attieksmes pamatkomponenti. Prefimnākošas attieksmes loma studentu atbalsta sniegšanā. Kontakta veidošana ar studentiem.
- Sarunas vadīšanas prasmes.**
Neverbālās un verbālās komunikācijas loma saskarsmē. Pievienošanās veidi. Labu attiecību veidošana. Sarunas vadīšanas pamatprincipi.
- Tēma: Informācijas sniegšana un pārvaldīšana**
Orientēšanās informācijas klāstā par augstskolā notiekošo. Augstskolas resursu pārzināšana. Informācijas sniegšanas nosacījumi: rakstiska, mutveida komunikācija ar studentiem.
- Tēma: Jautājumu uzdošana un aktīvā klausīšanās**
Atvērtie un slēgtie jautājumi, to uzdošanas nosacījumi. Aktīvās klausīšanas pamatprasmes: reflektīvās klausīšanās līmeņi. Pārfrāzēšana un kopsavilkuma veidošana sarunā.
- Tēma: Pārliecināšana un iebildumu pārvarēšana**
Studentu uzmundrināšana un pārliecināšana. Atteikumu veidošana. Standartiebildumi studiju situācijās.
- Tēma: Konfliktu vadīšanas prasmes sarežģītās situācijās**
Konfliktu risināšanas stratēģijas. Mediatora prasmes sarežģītās studiju situācijās. Konflikta veidi.
- Tēma: Sarežģīto klientu konsultēšana: darbs ar dažādiem studentiem**

Konsultēšana sarežģītās situācijās. Dažādu studentu uzvedības modeļu imitācija. Studiju pārtraukšanas iespēju novēršana, studentu noturēšanas veidi.

12. Tēma: Emocionālās inteliģences loma darbā ar studentiem

D. Goulmena emocionālās inteliģences teorija. Dusmu pārvarēšanas veidi. Emociju savaldīšana, reflektēšana, izlāde.

13. Tēma: Stresa jēdziens; Stresu provocējošie faktori; Stresa menedžments

Stresa menedžmenta izpratne. Stresa veidi, izraisošie faktori un situācijas. Stresa pārvarēšanas galvenie veidi.

LITERATŪRA

Mācību pamatliteratūra

1.	Habley, W.R. (1995) Faculty Advising: Practice, Performance, and Promice. <i>In Reaffirming the Role of Faculty in Academic Advisin</i> , ed.G.L.Kramer, National Academic Advising Association Monograh Series, No 1, Manhattan, Kans: National Academic Advising Association
2.	Habley W.R. (2000) Current Practices in Academic Advising. <i>In Academic Advising</i> , Eds by Gordon V., Wesley H.,.....Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco
3.	Academic Advising: A Comprehensive Handbook (2000) , Ed. Gordon V., Wesley H. Jossey-Bass Inc., Publicers, San Francisco
4.	Dubkevičs L., Ķestere I. Saskarsme. Lietišķā etiķete, - R.:Jumava, 2003

Papildliteratūra

1.	Goulmens D. Tava emocionālā inteliģence, -Rīga: Jumava, 2001
2.	Ozoliņa Nucho, A. & Vidnere, M. (1998) Stresa menedžments: pārvarēšana un profilakse. Izdevniecība AGB
3.	Reņģe V. Organizāciju psiholoģija, -Rīga: Kamene, 2003
4.	Korfilda R. Sekmīgas intervijas māksla,-Rīga: Pētergailis, 2001
5.	